

T. C.
NİĞDE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI BİLİM DALI

“UNUTMAS MENİ BAĞIM” ŞİİR KİTABI
ÖRNEĞİNDE USMAN NASİR’İN ŞİİRLERİ
ÜZERİNE BİR İNCELEME.

Yüksek Lisans Tezi

Hazırlayan
Reyhan KARKINLI

Danışman
Doç. Dr. Hikmet KORAŞ

2012-NİĞDE

ONAY SAYFASI

Doç. Dr. HİKMET KORAŞ danışmanlığında REYHAN KARKINLI tarafından hazırlanan Unutmas Meni Bağım' Şiir Kitabı Örneğinde Usman Nasir'in Şiirleri Üzerine Bir İnceleme adlı bu çalışma jürimiz tarafından Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili Ve Edebiyatı Anabilim Dalı Türk Dili Ve Edebiyatı Bilim Dalında Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

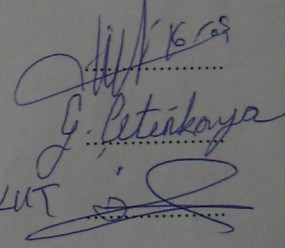
Tarih:

JÜRİ :

Danışman : Doç. Dr. Hikmet KORAŞ

Üye : Yrd. Doç. Dr. Gökhan GETİNKAYA

Üye : Yrd. Doç. Dr. Ramis KARABULUT

ONAY :

Bu tezin kabulü Enstitü Yönetim Kurulu'nun Tarih ve sayılı kararı ile onaylanmıştır.

Doç. Dr. Mehmet ÖZEL
Enstitü Müdürü

ÖZET

Yirminci yüzyılın başlarında Türk Dünyası acılar deryasında yüzerken Sovyet Rusyası ile birlikte refaha kavuşacağına, huzurun geleceğine inanır. 1917 yılı Ekim devrimiyle Sovyet rejimi ve bu rejimin en büyük destekçisi Komünist Parti'nin faaliyetleri yeşeren filizleri koparmaya yeter. İnsanlara eşitlik sunma, milletlere geleceğini tayin etme gibi haklar vereceğini söyleyen bu rejim, gerçek manada söylediklerinin, vaat ettiklerinin tam aksini uygulamaya koyar. Bu yeni sistem ise eski Çarlık rejiminden çok farklı bir şekilde işlemez. Sovyetler Birliği hâkim olduğu coğrafyada yaşayan Türklerin kendi millî değerleriyle yaşamalarına bile müdahale eder, onlara yaşama hakkı bile tanımaz. Amaç, Rus kültür ve değerleri içinde Türkleri eritip, yok etmektir.

Hayatın her alanına müdahale eden rejim, hem sanat hem de basın dünyasına da belli standartlar getirir. Bu kalıpların en temel ögesi, rejimin propagandasını yapmak olur. Propaganda şiirin bütünüyle hâkim olduğu 1930'lu yıllarda bu proleter edebiyat anlayışına az sayıda şair dayanabilmiştir. Bu şairlerden biri olan Usman Nasir, propaganda ve lirik şiiri yan yana sürdürebilen ender şairlerdendir.

Usman Nasir, hür ve huzurlu yaşamayı amaç edinerek, halkı için yazmıştır. Şiirlerinde görülen imge ve mecazlar bunun en açık göstergesidir. Şiirlerinde hemen her nazım birimini kullanan şair, geleneksel değerleri yansıtan şiir tür ve şekilleri yanın da yabancı kaynaklı şiir türlerini de denemiştir.

Usman Nasir, lirik üslubuyla sosyal hayat, sosyal değişim ve tabiat güzelliğinin şairi olup, Özbek edebiyatına yeni bir ahenk, yeni bir soluk getirmiştir.

Anahtar Kelimeler: Usman Nasir, Çarlık rejimi, Sovyet Rusyası, sosyal değişim, nazım birimi.

ABSTRACT

The early part of the twentieth century, along with the Soviet Empire churned up a year or the suffering of the Turkish World tranquility, believes the future of prosperity. year of October revolution of 1917, the Soviet regime, and this regime is one of the biggest supporter of the Communist Party's activities in the green grass, manoeuvring to gain enough spirit. People would like to appoint equality presentation, Nations that this regime, that would put the Bill of rights, this truly puts the application otherwise promises challenges as they make the full. This new system, the old Tsarist regime does not process a very different way.

The Turks living in the Soviet Union is a judge, even if their national values and the living landscape, not even the right to life to them to intervene. Purpose, Russian culture and values they do not, in the Turks. Every field of life, both in the art that the intervention regime and standards world press. This is the most basic element of the regime's propaganda would make the molds. Propaganda is a judge of the poem in its entirety in 1930 this proletarian literature conception of a small number of poet dayanabilmiştir. These poets is a Nasir, propaganda, and lyric poem Usman is rare side-by-side.

To live free and peaceful purpose by Usman Nasir, , has written for the people. Seen in the image and is indicative of his mecazlar most front. His traditional values using the unit almost every verse poet, and the kind of poetry that reflects the types of foreign-sourced poetry yanın shapes.

Usman Nasir, his social life, social change and natural lyrical beauty is harmony, a new literature, Uzbek poet, has brought a new breath.

Key Words: Tsarist regime, Soviet Russia, Usman Nasir, social change, stanza.

ÖN SÖZ

Bu çalışma sakalını bile ağartmaya zamanı kalmadan bu dünyadan göçen, sönen bir yıldız içindir. Amacımız “Unutmas meni bağım” diye seslenen şaire cevap verebilmek, ona unutulmadığını bir nebze de olsun hissettirebilmektir.

Şairin son dönemde “*halk düşmanı*” ilan edilmesi ise şairle ilgili bilgilere ulaşmamızı zorlaştırmıştır. Bunun dışında çekilen en büyük sıkıntı ise Özbekistan’da şairle ilgili kaynaklara ulaşamamaktan kaynaklanmaktadır. Şairin hayatı, sanatı ve eserleri hususunda yapılan tüm çalışmaların tarafımızdan incelenememesi tezimizi bu noktada kusurlu kılmıştır. Bizim ulaşabildiğimiz tek çalışma Kerimov’un Usman Nasir’in “*İstiklal Fidaileri*” eseridir. Bir de şairle ilgili kendi incelediğimiz kitapta yer alan yazılar, bazı dergilerde geçen şairle ilgili satırlar ve birkaç antolojide yer alan bilgiler çalışmamıza kaynaklık etmiştir.

İncelenen *Unutmas Meni Bağım* isimli şiir kitabında Nasir’in Destanlar ve Tercümeleer bölümü incelemeye dâhil edilmemiştir. Destanlar bölümünde Narbota (Deve yavrusu), Nahşan destanlarından parçalar ve Atlas draması yer alırken; Tercimeler bölümünde Puşkin’in Bakçesaray Fontani (Bahçesaray Çeşmesi) ve Lermontov’un Demon (Şeytan) adlı hikâyeleri bulunmaktadır.

İçindekiler listesinde metinler bölümü tanzim edilirken başlığı olan şiirlerin büyük harflerle başlığı, başlığı olmayan şiirlerin ilk mısraı küçük harflerle gösterilmiştir.

Şair, şiirlerde geçen yabancı isimleri Özbek Türkçesinde telaffuz edildikleri şekilde yazmayı tercih etmiş, isimlerin orijinal kullanılışlarını vermemiştir. Biz de şairin esas aldığı şekliyle isimleri değerlendirdik. Bununla birlikte bu çalışmanın imlası yapılırken, Türk Dil Kurumu’nun resmî internet sitesinde yer alan güncel yazım kılavuzu esas alınmıştır.

Kaynaklara ulaşmada yaşanan sıkıntıyı en büyük sıkıntı olarak değerlendirmemize rağmen çevirisi hususunda yaşadığımız zorluklar azımsanmayacak boyuttadır. Ahengi ve ifade edilmek isteneni koruma endişesiyle bazen Türkiye Türkçesi ile benzerlik gösteren kelimeler çevrilmemiş. Özbek

Türkçesinden günümüz Türkçesine çevirirken kafiyeyi korumak adına da bazen kelimeler aynen alınmıştır.

İncelediğimiz eserin orijinal metni çevriyazı işaretleri ile verilmiştir. Örneklendirmeler yapılırken, Türkiye Türkçesindeki karşılıkları bir diğer bölümde verildiği için çevrilmiş metin kullanılmamıştır.

Türk Dünyasına yeni bir pencere açmamızı; şairi, onunla birlikte yaşadığı coğrafyayı, halkı kucaklamamızı sağlayan bu çalışmada manevi destek sağlayan aileme, kaynak temin etmemizi sağlayan Doç. Dr. Fatma Açık' a, Batı şiiri hususundaki yardımları için Yrd. Doç. Dr. Ramis Karabulut'a ve özellikle bu çalışmanın başından beri tüm aşamalarda emeği bulunan, yardımlarını esirgemeyen kıymetli hocam, danışmanım Doç. Dr. Hikmet Koraş'a sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Reyhan KARKINLI

İÇİNDEKİLER

ÖZET	iii
ABSTRACT	iv
ÖN SÖZ	v
İÇİNDEKİLER	vii
ÇALIŞMADA KULLANILAN KISALTMALAR	xi
ÇEVİRİYAZI İŞARETLERİ	xii
GİRİŞ	1
1. Özbek Edebiyatı	1
2. XX. Yüzyılda Özbek Şiiri	4
3. Usman Nasir'in Hayatı ve Edebî Şahsiyeti	8
4. Usman Nasir'in Eserleri	21
5. İncelenen Şiir Kitabı Hakkında Genel Değerlendirme	22
I. İNCELEME	24
I. 1. ŞEKİL	26
I. 1. 2. Nazım Birimleri	26
I.1.2.1. Serbest Mısralarla Yazılmış Şiirler/ Serbest Şiirler	27
I.1.2.2. İkilik/Beyit Nazım Birimiyle Yazılmış Şiirler	27
I.1.2.3. Üçlük Nazım Birimiyle Yazılmış Şiirler	28
I.1.2.4. Dörtlük Nazım Birimiyle Yazılmış Şiirler	28
I.1.2.4. Beşlik Nazım Birimiyle Yazılmış Şiirler	34
I.1.2.5. Altılık Nazım Birimiyle Yazılmış Şiirler	34
I.1.2.6. Altıdan Fazla Mısralı Bentler Halinde Yazılmış Şiirler	35
I.1.2.7. Karışık Nazım Birimleriyle Yazılmış Şiirler	38
I.2. AHENK UNSURLARI	40
I.2.1. Vezin	40
I.2.1.1. Unutmas Şiir Kitabında Bulunan Şiirlerin Vezni Hakkında Genel Değerlendirme	40
I.2.1.1.1. Altılı Hece Vezniyle Yazılmış Şiirler	41
I.2.1.1.2. Yedili Hece Vezniyle Yazılmış Şiirler	41
I.2.1.1.3. Sekizli Hece Vezniyle Yazılmış Şiirler	41
I.2.1.1.4. Dokuzlu Hece Vezniyle Yazılmış Şiirler	42
I.2.1.1.5. Onlu Hece Vezniyle Yazılmış Şiirler	42
I.2.1.1.6. On Birli Hece Vezni ile Yazılmış Şiirler	43
I.2.1.1.7. On Üçlü Hece Vezniyle Yazılmış Şiirler	43
I.2.1.1.8. Karışık Hece Vezniyle Yazılmış Şiirler	44
I.2.1.1.9. Serbest Şiirler	45
I.2.2. Tekrarlar	48
I.2.2.1. Ses Tekrarları	49
I.2.2.1.1. Ünsüzlerde Ahenk	49
I.2.2.1.1.1. Mısra Başı Ünsüz Tekrarları	50

I.2.2.1.1.2. Takip Eden Mısralarda Mısra Başı Ünsüz Tekrarları	50
I.2.2.1.1.3. Çıkış Noktaları Yakın Ünsüzler.....	51
I.2.2.1.1.4. Mısra İçi Ünsüz Tekrarları (Aliterasyon)	52
I.2.2.1.2. Ünlülerde Ahenk.....	54
I.2.2.1.2.1. Mısra Başı Ünlü Tekrarları	54
I.2.2.1.2.2. Mısra İçi Ünlü Tekrarları (Asonans)	56
I.2.2.1.3. Mısra Sonu Ses Tekrarı-Kafiye	59
I.2.2.1.3.1. Yarım Kafiye	59
I.2.2.1.3.2. Tam Kafiye	63
I.2.2.1.3.3. Zengin Kafiye	67
I.2.2.1.3.4. Tunç Kafiye	70
I.2.2.1.3.5. Cinaslı Kafiye	73
I.2.2.1.4. Bentlerde Kafiye Mısraların Dizilişi	76
I.2.2.1.4.1. İkilik veya Beyitlerde Kafiyeleşme	76
I.2.2.1.4.2. Üçlüklerde Kafiyeleşme	76
I.2.2.1.4.3. Dörtlüklerde Kafiyeleşme.....	76
I.2.2.1.4.4. Beşliklerde Kafiyeleşme.....	79
I.2.2.1.4.5. Altılıklarda Kafiyeleşme.....	79
I.2.2.1.4.7. Altıdan Fazla Mısralı Bentler Halinde Yazılan Şiirlerde Kafiyeleşme	80
I.2.2.1.4.8.1. Düzenli Karışık Nazım Birimleriyle Yazılmış Şiirlerde Kafiyeleşme	82
I.2.2.2. Yansıma Kelimeler	83
I.2.2.2.3. Kelime ve İfade Tekrarları.....	95
I.2.2.2.3.1. Mısra İçi Kelime ve İfade Tekrarları	96
I.2.2.2.3.2. Mısralar Arası Kelime ve İfade Tekrarları	100
I.2.2.2.3.3. Mısra Sonu Kelime ve Ek Tekrarı (Redif).....	114
I.2.2.2.3.4. Mısra Tekrarı	120
I.2.2.2.3.4.1. Bent Başında Mısra Tekrarı	120
I.2.2.2.3.4.2. Bent İçinde Mısra Tekrarı.....	121
I.2.2.2.3.4.3. Bent Sonunda Mısra Tekrarı	125
I.2.3. Serbest Şiirde Ahenk	127
I.2.3.1. Mısraların Kırılması ve Kesilmesiyle Oluşan Ahenk	127
I.3. MUHTEVA	130
I.3.1. Muhteva Hakkında Genel Değerlendirme	130
I.3.2. Şiirlerin ve Temalarının Tarih Sırasına Göre Değerlendirilmesi.....	132
I.3.3. Şiirlerde İşlenen Konular ve Temalar.....	142
I.3.3.1. Komünizm ve Sovyet Rejimi.....	143
I.3.3.2. Mutluluk ve Huzur.....	147
I.3.3.3. Dert ve Sıkıntı.....	150
I.3.3.4. Çocukluk ve Gençlik Şiirleri	153
I.3.3.5. Tarih.....	158
I.3.3.6. Şiir ve Şair	160
I.3.3.7. Aşk, sevgi	162

I.3.3.8. Vatan, halk.....	163
I.3.4. Şiirlerde Kullanılan Semboller	164
I.3.4.1. Bulut, Duman, Gece, Karanlık, Kara Gün.....	165
I.3.4.2. Kış, Boran, Fırtına, Tayfun, Tufan ve Rüzgâr	167
I.3.4.3. Bahar, Yaz	169
I.3.4.4. Bülbül, Kelebek, Güvercin, Kuş, Akkuş	170
I.3.4.5. Çiçek, Gül, Gonca, Tomurcuk,	173
I.3.4.6. Gökyüzü, Güneş, Şafak, Şimşek, Ay, Aydın, Nur.....	176
I.3.5. Şiirlerdeki İthaf lar ve Epigraflar.....	180
I.3.5.1. İthaf lar	180
I.3.5.2. Epigraflar	181
I.4. DİL VE ÜSLUP.....	182
I.4.1. Dil	182
I.4.2. Üslup.....	185
I.4.2.1. Gerçeküstücü Üslup.....	186
I.4.2.2. Tasvirî Üslup	187
I.4.2.3. Övgü Üslubu.....	190
I.4.2.4. Lirik Üslup.....	191
I.4.2.5. Tahkiye Üslubu.....	193
I.4.2.6. Hikemî Üslup.....	194
I.4.2.7. Konuşma Üslubu	196
I.4.2.7.1. Karşılıklı Konuşma (Diyalog)	196
I.4.2.7.2. İç Konuşma (Monolog).....	198
I.4.2.8. Hitabet Üslubu.....	199
I.4.2.9. Şiirlerde Kullanılan Mana ve Söz Sanatları.....	202
I.5. SONUÇ.....	217
II. ŞİİRLERİN ORİJİNAL VE TÜRKİYE TÜRKÇESİNE AKTARILMIŞ METİNLERİ	219
Şé'rim! Yänä özing yäxşisän,	221
YÜRÄK	222
YÄNÄ ŞÉ'RİMGÄ.....	223
BÂLÄLİGİMGÄ	224
Gülzâr — çämän. Yür, bağlârgä	225
İlhâmıning vâqti yoq, séldäy kélädi	227
BÂĞİM	228
(ÄQ ŞÉ'R)	229
YÄŞLİK.....	230
Yürgänmisiz birgä äy bilän	234
Häyät häli méning äldimdä,	235
NİL VÄ RİM.....	236
Déngiz äynä käbi yältirär,	239
YOLÇI	240
Yür, Tâglârgä. çıqäylik,	241
Dostlärim, xəbär äling. Könglim küyädi:.....	242

KÄRVÂN BÄRÄDİ	243
Şirin boldi häyât ıqlimi	244
1870	245
DİLİMDÄDİR MÄNGÜGÄ BÜTÜN	247
ERTÄNİ SÉVINİB QUT	248
MÂNÁLÂĞ	249
NÄSİMÄGÄ DÉGÄNİM	251
YÜKSÄL, ÄPPÄĞİM	252
Yâdimdädir uzâq Şimâl,.....	253
QIZLÄR	254
Mâviylik déngizi bârliqni kömgän,.....	264
BİRİNÇİ XÄT	265
Yänä könglimdä erkä bir şädlik,	269
SÉNGÄ, SİNGLİM.....	270
Şäfâq — uzun, qızıl léntä.....	271
XÄYR, SÉVÄN	272
KÄRÄB	273
DÉNGİZGÄ	274
ÖLİM YOQ.....	276
ÂQ YUVİB, ÂQ TÄRÄB	277
QÄRÄ SÄTRLÄR.....	279
BÄDÂM GÜLLÄGÄN KÉÇÄSİ	286
QUYÂŞ BİLÄN SUHBÄT.....	294
TÄ'ZİM	299
İSRÄİL.....	300
HÄQİQÄT QÄLÄMİ	305
Şäfâq öçäy déb qâldi	306
Quşçä käbi dérüzämgä urär qänätin	307
DİZİN.....	308
SÖZLÜK.....	323
KAYNAKÇA.....	360
ÖZ GEÇMİŞ	364

ÇALIŞMADA KULLANILAN KISALTMALAR

a.g.e.	adı geçen eser
a.g.m.	adı geçen makale
a.g.y.	adı geçen yazı
bkz.	bakınız
drl	derleyen
hzl.	hazırlayan
vd.	ve diğerleri
NNXQ	Sovyet Rusyasının Emniyet Birimi
ÖTİL	Özbek Tilining İzahlı Lügatı
SSR	Sovyet Sosyalist Rusya
s.	sayfa
TDK	Türk Dil Kurumu

ÇEVRIYAZI İŞARETLERİ

Çevriyazı İşaretleri*	Özbek Kiril Alfabeti	Özbek Latin Alfabeti
□ □	А а	A a
B b	Б б	B b
V v	В в	V v
G g	Г г	G g
D d	Д д	D d
É é	Е е	E e
Yâ yâ	Ё ё	-
C c	Ж ж	J j
Z z	З з	Z z
İ i-I ı	И и	I i
Y y	Й й	Y y
K k	К к	K k
L l	Л л	L l
M m	М м	M m
N n	Н н	N n
Ä ä	О о	O o
P p	П п	P p
R r	Р р	R r
S s	С с	S s
T t	Т т	T t
U u-Ü ü	У у	U u
F f	Ф ф	F f
X x	Х х	X x
Ts ts	Ц ц	-
Ç ç	Ч ч	Ch ch
Ş ş	Ш ш	Sh sh
'	Ъ ъ	-
E	Э э	-
Yu yu-Yü yü	Ю ю	-
Yä yä	Я я	-
O o-Ö ö	Ў ў	O' o'
Q q	Қ қ	Q q
Ġ ġ	Ғ ғ	G' g'
H h	Ҳ ҳ	H h

* Çevriyazı işaretleri ve Özbek alfabesinin sıralanması, Özbek Kiril alfabesinin alfabetik sıralanışı dikkate alınarak verilmiştir.

GİRİŞ

1. Özbek Edebiyatı

Sovyetler Birliğinin dağılmasıyla 1990 yılında egemenliğini, bir yıl sonra da bağımsızlığını¹ ilan eden Özbekistan'da 1910 yılının ikinci yarısından itibaren Özbekçe terimi kullanılmaya başlar² ve Bolşevik İhtilalinden sonra resmîyet kazanarak, bu lehçe ile meydana getirilen edebiyat için Özbek Edebiyatı terimi kullanılır³.

Rusların bir süre sonra Özbekler için Sart kelimesini kullanması⁴ kabul görmeyerek, daha sonra bu durumun yanlış olduğu kanaatine varılır. Sart terimi, Sovyetleştirmenin başlangıcına kadar konulan dilin (Türkî, Özbek, Tacik) bir önemi olmaksızın, Maverünnehir bölgesindeki kabileleşmemiş yerleşik köylüleri ifade etmekteydi⁵. Sartça konuşmalarıyla tanımlanan Orta Asya Sartları, esasen Sartça değil, Türkî ya da Tacik dillerini kullanır. Yani, Sartça diye bir dil hiç olmamış ve konuşulmamıştır⁶. Sart dilinin asılsızlığı hususunda daha pek çok kişi tarafından değerlendirmeler yapılmıştır⁷.

Özbek adının kökeni ve yapısı hakkında pek çok görüş vardır. En fazla taraftar bulan görüş ise, 1313–1340 yıllarında hüküm süren Altın Ordu hükümdarı, Özbek Han'dan geldiği görüşüdür⁸. Moğol hükümdarlığı döneminde kurulan bu devletin dili Çağatay Türkçesiydi. Karluklar, Şeybani Han devrinde hâkimiyeti ele geçirip, geniş bir coğrafyaya yayılırlar. Moğollar, Sakmasketler, Oğuzlar ve

¹ İsmail Gaspıralı önderliğinde gelişen ve tüm Türkistan coğrafyasına yayılan Ceditçilik hareketinin etkisiyle Özbek coğrafyasında “Özbek Cedit Edebiyatı” oluşur. (Açık, 2007: 28; Karakaş, 1996: 2; Merhan, 2008: 39).

² Özbekistan, Sovyetler Birliğinin dağılmasıyla 20 Haziran 1990'da egemenliğini 31 Ağustos 1991'de bağımsızlığını ilan etmiştir. 29 Aralık 1991 tarihinde düzenlenen referandumla bağımsızlık ilanı onaylanmıştır (Merhan, 2008: 23; Roy, 2000: 183; Uçar, 2009: 180; Koraş, 2009: 29).

³ Hikmet Koraş, **Özbek Şairi Rauf Parfi**, Kömen, Konya 2009: 29.

⁴ Koraş, a.g.e. : 29.

⁵ Olivier Roy, **Yeni Orta Asya ya da Ulusların İmal Edilişi**, Metis, İstanbul 2000: 48.

⁶ Roy, a.g.e. : 94.

⁷ “Şura” dergisinin 1911 yılındaki “Sart Sözü Asılsızdır” başlıklı makalede Sart kelimesi ile ilgili pek çok hususa temas edilmiştir (Açık, 2007: 59–60).

⁸ Ahmet Buran - Ercan Alkaya, **Çağdaş Türk Lehçeleri**, Akçağ Yayınları, Ankara 2009: 101.

Kıpçakların içinde bulunduğu bu grup kendilerine Özbek adını verirler⁹. 15. yüzyıldan sonra bunlara Çağatay ismi verilmiştir¹⁰.

XX. yüzyılın ilk çeyreğine kadar Doğu ve Batı bütün Türkistan'da ortak bir dil kullanılmıştır¹¹. XV. yüzyılın başlarından XX yüzyıl başlarına kadar Batı Türklüğünün sınırlarını çizen Karadeniz, Kafkas Dağları, Hazar Denizi ve Orta İran'ın kuzey ve doğusunda kalan Müslüman bütün Doğu Türklüğü Çağatay Türkçesini kullanmıştır¹². Bu asrın ortalarına kadar ortak bir yazı dili kullanan Türkistan Türkleri daha sonra mahallî şivelerle yeni edebiyatlar oluşturmaya başlarlar¹³. Kazan'ın işgalininin akabinde Türkistan Türklerini Ruslaştırma faaliyetleri başlar¹⁴. Rus Türkolog İlminsky¹⁵'nin ortaya attığı Ruslaştırma teorisi işlemeye başlar. Çarlık Rusya'nın da desteği ile ortak yazı dilini ortadan kaldırma çabaları hızla devam eder.

Bağımsız Özbekistan Cumhuriyeti Çağatay mirasına sahip çıkarak bu mirası Özbekleştirmişlerdir. Şair Ali Şîr Nevâî modern Özbek edebiyatının kurucusu sayılmıştır¹⁶. Özbek edebiyatının tarihini yazma çalışmaları ise Abdurrauf Fıtrat'ın “*Özbek Edebiyatı Nemoneleri*” adlı eseriyle başlatılabilir. Ayrıca Özbek edebiyatının tarihi gelişimi ve muhtevası göz önüne alınarak çeşitli tasnif denemeleri yapılmıştır. Diğer tasnif denemeleri de göz alınarak oluşturulmuş geniş kapsamlı bir tasnif çalışması aşağıda verilmiştir (Koraş, 2009: 32-34.):

⁹ Suzan Tokatlı, “Özbek Alfabeti Üzerine”, *Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi*, Ankara 1997, S. 3: 100-105.

¹⁰ Tokatlı, a.g.e. : 100-105.

¹¹ Koraş, a.g.e. : 30.

¹² Ahmet B. Ercilasun, *Başlangıçtan Günümüze Türk Dili Tarihi*, Akçağ Yayınları, Ankara 2006: 400.

¹³ A. Zeki Velidî Togan, *Bugünkü Türkili Türkistan ve Yakın Tarihi*, Enderun Kitabevi, İstanbul 1981: 487-490.

¹⁴ Lazlo Rasonyi, *Tarihte Türklük*, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara 1971: 273.

¹⁵ Nikolay İvanoviç İlminsky (1822-1891), Çarlık Rusyası Döneminde, Rus olmayan halklar için geliştirdiği eğitim sistemi ile tanındı. Temel amacı yerli halkların dilinde yerel bir Ortodoks Hristiyan kültürü yaratmak olan İlminsky'nin ortaya attığı teori iki madde ile özetlenebilir: Yerli halka kendi dillerini Kiril alfabesi ile fonetik olarak yazdırmak, ikincisi ise yerli öğretmenleri ve yerli Ortodoks rahipleri yetiştirmektir. Koraş, a.g.e. : 31.

¹⁶ Roy, a.g.e. : 227.

I. Sözlü geleneğe dayanan Özbek Halk Edebiyatı

II. Yazılı Özbek Edebiyatı

II. 1. İslâm'ın kabulünden önceki müşterek yazılı edebiyat.

- a. Orhun Alfabesiyle meydana getirilmiş yazılı edebiyat (8. yy)
- b. Uygur Alfabesiyle meydana getirilmiş yazılı edebiyat (8-11. yy)

II. 2. İslâm'ın kabulünden sonraki müşterek yazılı edebiyat

- a. Karahanlı Türkçesiyle meydana getirilmiş edebiyat (12-13. yy)
- b. Harezmi Türkçesiyle meydana getirilmiş edebiyat (13-14. yy)
- c. Müşterek Türkistan Edebiyatı (15-20. yy)
 - c. 1. Çağatay Edebiyatı (15-16. yy)
 - c. 2. Hanlıklar Dönemi Edebiyatı (17-19. yy)
 - c. 3. Müşterek Türkistan Edebiyatından Özbek Edebiyatına

geçiş veya Millî Uyanış dönemi edebiyatı (19. Yüzyılın ikinci yarısı- 20. yüzyılın 10. yılına kadar)

II. 3. Çağdaş Özbek Edebiyatı.

- a. Cedit Dönemi Özbek Edebiyatı (1910-1930)
- b. Sovyet İdaresi Dönemi Özbek Edebiyatı (1920-1990)
 - b. 1. Stalin Dönemi Suskunluk Edebiyatı (1920-1950)
 - b. 1. 1. İkinci Dünya Savaşı Öncesi Dönem (1920-1940)
 - b. 1. 2. İkinci Dünya Savaşı Yılları ve Sonrası Dönem (1940-1953)
 - b. 2. Yeniden Uyanış Dönemi (1953-1970)
 - b. 3. Bağımsızlık Öncesi Dönem (1970-1990)
- c. Bağımsızlık Dönemi (1991-...)

2. XX. Yüzyılda Özbek Şiiri

Toplumdaki sosyal ve siyasi gelişmelere paralel olarak ilerleyen edebiyat hayatını, sadece tek bir tarafıyla değerlendirmek bütünden parçayı ayırdığımız anlamına gelir. Bu şekilde bir parçayla bütüne ulaşmamız mümkün değildir. Bu sebeple Özbek şiirini de değerlendirirken tüm gelişmeleri dikkate almak gerekir.

Klasik edebiyatın ikinci devresi olan Özbek Hanlıklar Devri, edebiyat açısından bir adeta gerileme devridir. Çağatay devrinin eserlerini taklitten öteye geçememiştir¹⁷. Türkistan'da 1884 yılından itibaren Rus Tüzem Okullarında¹⁸ Rus çocukları yanında Türk çocuklarının da bir arada eğitim görmeleri, böylelikle Türk çocuklara Rus ve Batı edebiyatını tanıma imkânı sağlamıştır. Rus Tüzem Okullarının açılması, Özbek edebiyatında görülmeye başlanan yeniliklerin ilk adımı da sayılabilir.

Bu okullarda yetişen edebiyatçılar ilerleyen safhalarda ikili bir edebiyat anlayışını getirmiştir. Hanlıklar devri edebiyatından geçiş Sovyetler devri Özbek edebiyatına geçiş devrinin temsilcisi olan şairlerin bir kısmı klasik edebiyattaki gazel, müstezat, muhammes, müseddis ve rubai türlerinde¹⁹; toplumsal yaşama ve insana özgü imgeler, halkın konuştuğu dilin unsurlarıyla ele alınmaya başlanır²⁰. Kısa süre sonra şiirlerde vatan, hürriyet, geri kalmışlık, eğitim ve ilim gibi konuların işlenmesi, şekilde de yeniliğe doğru adımlar atılmasını sağlar²¹.

1910'lu yıllarda Türkistan'da yeni bir edebiyat anlayışı oluşumu bazı ders kitaplarında yer alan didaktik şiir ve hikâyelerle başlar²². İkinci yarısında ise "Özbek Cedit Edebiyatı" adı altında şekillenen yeni edebiyatın mazmunları, türleri, dil ve üslubuyla ilgili meseleler tartışılmaya başlanır²³. Geleneksel anlayışı reddeden Cedit şiiri, yeni bir akımın temsilcisi olarak divan şiirinin kalıplarının dışına çıkılmasını sağlamış ve bireycilikten topluma doğru ilerleyerek çok daha canlı görünüm

¹⁷ Aziz Merhan, **Abdulla Qadiriy ve Özbek Romanının Doğuşu**, Grafiker Yayınları, Ankara 2008: 31.

¹⁸ Koraş, a.g.e. : 34.

¹⁹ Merhan, a.g.e. : 34.

²⁰ Merhan, a.g.e. : 35.

²¹ Koraş, a.g.e. : 35.

²² Açık, a. g. e. : 27.

²³ Açık, a. g. e. : 28.

arzetmiştir. Ceditizm fikrinin şairi sayılan, Cedit şairi, şiir yoluyla toplumu uyandırmak, yüceltmek amacını taşımıştır²⁴.

Çağdaş Özbek Şiiri, bu yıllarda matbuatla doğup, onunla gelişmeye devam eder²⁵. Edebiyatta bu dönem aydınlanma, eğitim, bağımsızlık, vatan sevgisi, insan hakları, kişisel ve toplumsal haklar gibi temler işlenerek, toplum aydınlatılmaya çalışılmıştır. Baskıya, cehalete karşı eğitimi savunan Cedit şairleri, şekil ve vezinde geleneğe bağlı kalıp, sadece konu hususunda değişikliğe giderek Türkçülük şuuru ön plana çıkarılır. Bu anlayış, şairleri hece vezni konusunda daha duyarlı kılar ve şiir, eğitim amacıyla yazılmaktan daha çok araç niteliği taşır. Millî şiirler yazılmasını teklif eden Mirmuhsin ve birlik ve Cumhuriyet için yeni bir dil olması gerektiğini savunan Bahridin Aczî gibi Cedit şairleri bu dönemde yenilik peşinde koşarlar²⁶.

Abdulla Avlanî (1878-1934), Sadrettin Aynî (1878-1954), Hamza Hekimzade Niyazî (1889-1929), Abdurrauf Fıtrat (1886-1937) ve Abdulhamit Süleyman Çolpan (1897-1938) gibi şairler, Cedit döneminde modern şiirin ilk örneklerini vermeye başlarlar. Bu ilk şiirlerin didaktik yönü daha ağır basarken lirik şiirler de yazılmıştır²⁷.

1919 yılında Abdurrauf Fıtrat'ın kurduğu "Çagatay Gurunğı" adlı edebiyat muhiti milliyetçi şair ve yazarların yer aldığı grubu temsil etmiştir²⁸. Dil ve edebiyat meselelerini tartışmak için kurulan bu birlik²⁹, millî ve Sovyet aleyhtarı bir anlayışıyla siyasetten de uzak kalamayışları nedeniyle Bolşevikler tarafından kapatılır. Bu grubun yerine "Özbek Bilim Heyeti" kurulur³⁰.

XX. yüzyılın ilk yarısında şiirleri yanında geleneksel dinî-tasavvufi edebiyat da devam eder. Mirmahmud Karî, Yusuf Sayramî, Usman Hoca Zarî bu geleneği devam ettiren şairlerdir³¹.

²⁴ Açık, a. g. e. : 28.

²⁵ Koraş, a.g.e. : 35.

²⁶ Açık, a. g. e. : 28.

²⁷ Timur Kocaoğlu, "Çağdaş Özbek Şiiri", **Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi**, Ank. 1996, s. 1: 179-197.

²⁸ Açık, a. g. e. : 30.

²⁹ Şuayıp Karakaş, "20. Yüzyıl Türk Dünyası Edebiyatı Üzerine Bir Deneme", **Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi**, S. 2: 279-317.

³⁰ Açık, a. g. e. : 30.

³¹ Açık, a.g.e. : 30.

I. Dünya Savaşı yıllarında Özbek edebiyatı yeni bir canlılık kazanır. Bundaki en temel faktör ise tarihte “Merdikarlık olayları”³² olarak bilinen ayaklanmanın tesiri oldukça büyüktür. Bu dönemi konu edinen birçok şiir antojisi yayımlanır³³.

Çarlık rejiminin baskısından ve zulmünden çok çektiği için yönetime gelmeden önce özgürlükçü vaatlerde bulunan Bolşevikler, 1917 Şubat devrimini sevinçle karşılamışlar. Bu olaylara ithafen yüzlerce şiirler yazılmıştır³⁴.

Çağdaş Özbek şiirinin en büyük temsilcisi Abdulhamit Süleyman Çolpan XX. yüzyılın ilk çeyreğinde eserlerini verir. Bu dönemde Abdurrauf Fitrat Elbek, Aybek, Hamid Alimcan, Gafur Gulam gibi Özbek şiirinin tanınmış isimleri yanında; 1920’lerde ve 30’larda şairlerin bir kısmı Elbek ve Aybek “Millî Şiir” anlayışını sürdürürken, diğer şairler de Sovyet rejimini övücü şiirler yazarlar³⁵.

XX. yüzyılın ilk yarısında yeni edebiyata ait şiirlerle birlikte geleneksel dinî-tasavvufî şiir geleneği de devam eder. Mirmahmud Karî, Yusuf Sayramî, Usman Hoca Zarî bu anlayışla eserler vererek, bu geleneği devam ettirirler³⁶.

Yine bu yıllarda Yine bu yüzyılın ilk yarısında Gayraty, G. Gulam, Aybek, H. Alimcan, Uygun, Elbek, Batu, Yaşın, Mirtemir, Sabir Abdulla gibi şairlerle başlayan Sovyet Devri Özbek şiiri, Usman Nasir, Mirtemir, Şeyhzade gibi şairlerle olgunluğa ulaşır. İşlenen konuları ise içtimai ve siyasi meseleler etrafında rejimin dikte ettiği emekçilerin yaşantısı ve Sovyet halklarının kardeşliği gibi konular işlenir³⁷.

1930’lu yıllarda edebiyat hayatını etkileyen hadise Sovyet idaresinin 23 Nisan 1932 yılında aldığı kararla Özbekistan Yazarlar Birliği’nin kurulmasıdır. Bu birlik, Sovyet edebiyatı için "Sosyalistik Realizm"³⁸ metotunu esas alır. Alınan kararlarla ge artık sanat da tamamıyla rejimin güdümüne girer³⁹. Bu devirden sonra aydınların eserleri üzerine ağır bir sansür uygulaması başlar. Komünist devrenin ürünleri bu

³² Merdikarlık Olayları: Bolşeviklerin I.Dünya Savaşı öncesi ve sonrasında iş gücü kaybı sebebiyle her Türkistanlı ailelerden bir erkeği Rusya’ya hizmete etmek için istemesiyle ortaya çıkan bir halk ayaklanmasıdır. Ayrıntılı bilgi için bkz. **ÖTİL** C. 2, s. 543.

³³ Açık, a.g.e. : 29.

³⁴ Açık, a.g.e. : 29.

³⁵ Ahmet Buran - Ercan Alkaya, **Çağdaş Türk Lehçeleri**, Akçağ Yayınları, Ankara 2009: 155.

³⁶ Açık, a.g.e. : 30.

³⁷ Koraş, a.g.e. : 35.

³⁸ Sosyalistik Realizm için bkz. Hamidiy-Abdullayeva, İbrahimova 1967: 207-210.

³⁹ Merhan, a.g.e. :46.

sansürün etkisiyle çok benzer içerik ve formlara sahip basmakalıp metinler haline gelir. Komünizme veya Bolşevik liderlerinden birine övgü şiiri veya yazısı bulunmayan eserlerin yayınlanması zorlaşır. Denebilir ki bu dönemin eserlerine bir kurulum ve tekdüzelik hâkimdir⁴⁰.

Edebiyatın konusu idarenin belirlediği sosyal hayat tarzı, çalışma hayatı rejim açısından insanlar arasındaki beşeri münasebetler, emekçiler, tarım işçileri ve rejimin oluşturduğu insan ve aile tipleridir⁴¹.

30'lu yıllarda ismi öne çıkan şairler, Usman Nasir, Emin Umeriy, Hasan Polat, Sultan Cora, Elbek, Temur Fettah ve Zülfiye'dir. Şiirin konusu yine siyasi ve içtimai meselelerle, tabiat, ezilen insan tabakası, halkların kardeşliği, yeni rejimin sınırlarını çizdiği konulardır⁴².

1940'lı yıllara gelindiğinde, Özbek şiirinde, II. Dünya Savaşıyla birlikte bu yıllarda şiirde Sovyet vatanseverliği, kahramanlığı, fedakârlığı, çalışkanlığı, sadakati gibi konular işlenir⁴³. Bu yıllarda, II. Dünya savaşı yıllarında, şöhret kazanan G. Gulam, H. Alimcan, Aybek, Uygun, A. Kahhar, M. Şeyhzade, Mirtemir, Yaşin, Zülfiye gibi sanatkârlar eserlerinde daha önce değinilen hamasi konulara yer verirler⁴⁴.

1950'li yıllara gelindiğinde Türk aydınlar için önemli bir olay yaşanır. 1956 yılında toplanan Komünist Partisi'nin 20. Kurultayında, otuz yıldır uygulanan bu politikalar eleştirilir; 30'lu yıllarda vatan hainliği ve rejim düşmanlığı yaptıkları gerekçesiyle öldürülen yazar, şair ve devlet adamlarının itibarları iade edilir. Aynı zamanda 1934 yılında edebiyat için benimsenen "Sosyalist Realizm" metodundan vazgeçilir⁴⁵.

1960'tan itibaren Özbek edebiyatında lirik şiir yeniden canlanır. Bu döneme damgasını vuran şair, Erkin Vahidov'dur⁴⁶. Daha sonraları özellikle artan siyasi baskılar nedeniyle 70'li yıllarda şiirdeki sosyopolitik ve açık ifade, metaforizm denen

⁴⁰ Karakaş, a.g.m. : 279-317.

⁴¹ Şuayip Karakaş, **Özbek Hikâyecisi Mirkerim Âsım**, Kırgız-Türk Manas Üniversitesinin Çıgarmaları, Bişkek 2002:7-8.

⁴² Koraş, a.g.e. : 38.

⁴³ Koraş, a.g.e. : 39.

⁴⁴ Karakaş, a.g.e. : 8.

⁴⁵ Koraş, a.g.e. : 40.

⁴⁶ Buran- Alkaya, a.g.e. : 155.; Uygur, a.g.e. : XII.

kapalı ve karmaşık ifade şekline bürünür⁴⁷. 1970’li yıllarda ön plana çıkan isimler ise Abdulla Aripov, Rauf Parfi, Aman Metcan, Muhammed Salih, Şevket Rahman, Usman Azim, Hurşid Devran, Azim Süyün, Tahir Kahhar ve Halime Hüdayberdiyeva’dır.

1991 yılında bağımsızlığın ilan edilmesiyle birlikte millî ve manevi konular işlenmeye başlanır. Bağımsızlığı desteklemek ve övmek, geleceğe duyulan güven, kahramanlık ve ahlaki konular bağımsızlık sonrası yazılan eserlerin ortak yönüdür. Bağımsızlık öncesi dönemde istibdat nedeniyle bağımsızlık, vatan, millet ve din konularında istediklerini yazamayan aydınlar, bağımsızlık sonrasında sıkça bu değerler üzerine eserler verirler. Bu dönemde dikkati çeken bir diğer husus ise Özbekçenin devlet dili olması için şiirler yazılmış olmasıdır⁴⁸.

3. Usman Nasir’in Hayatı ve Edebî Şahsiyeti

Usman Nasir, 13 Kasım 1912 tarihinde⁴⁹ Çukurköçe mahallesinde doğmuştur⁵⁰. Şairin doğum tarihinin doğru olmaması söz konusu olabilir. Ekim ihtilaline kadar hiçbir çocuğun doğum yılı resmen kayıt altına alınmamıştır. Bu bilgiler aile bireylerinin ya da halkın hafızasında kalan bilgilerdir⁵¹.

Babası Memethoca’dır⁵². Şair, babasını erken yaşta kaybettiğini söyler⁵³. Annesi Halam Bibi’dir. Halam Bibi eşini kaybedince, ikinci eşi olan Nasirhacı ile evlenir. Bu evlilikle beraber Nasir ve ailesinin üzerine kara bulutlar çöker. Şair için en iyi gelişme ise 1918 yılında kardeşi Ravzahan’ın dünyaya gelmesidir. Babası Hacı’nın işi nedeniyle Kokan’a göç ederler. Halam Bibi Usmanca’nı hikâyeler,

⁴⁷ Koraş, a.g.e. : 42.

⁴⁸ Koraş, a.g.e. : 43.

⁴⁹ Kerimov,; **İstiklal Fidaileri: Usman Nasir Hayatiy Levhalar, Huccetler, Rivayetler**, Şark Neşriyat, Taşkent 1993: 6; Açık, a.g.e. : 153; Tahir Kahhar, “Giriş”, **Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi**, Özbek Edebiyatı I, C I4, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara: 25-31.

⁵⁰ Açık, a.g.e. : 153.

⁵¹ Kerimov, a.g.e., 1993, s. 6.

⁵² Usman Nasir’in babasının ismi kaynaklarda farklı şekillerde geçmektedir. Bunun telaffuzdan kaynaklandığını düşünüyoruz. Bir başka kaynakta Mahmut Hoca olarak geçmektedir. Diğer isim için bkz. (Açık, 2007 : 153).

⁵³ Bu bilgiye şairin “*Geçmiş Günlerim*” şiirinden ulaştığımız. Bu şiirde şair, babasını dört beş yaşlarında kaybettiğini söyler (Kerimov, 1993 : 8).

masallar anlatır. Fuzûlî ve Nevâî'nin şiirlerini dinleyen şair, çocukluğunu dopdolu geçirir.

Nasir, 1921 yılında Kokan şehrindeki “*Yeni Hayat*” mektebine başlar. Şair, 1925–1929 yıllarında ikinci basamak (ortaokul) Özbek okulunda eğitim görür. 1929–1930 yıllarında Moskova'daki Sinematografi Enstitüsünün Senaryo Fakültesinde bir yıl okuduktan sonra hastalığı sebebiyle geri döner ve 1933 yılında Semerkant Pedagoji Akademisinde Türk Dili ve Edebiyatı bölümünde okur.

1929 yılından itibaren ilk şiirleri görülmeye başlar. 1932'de "Kuyaş Bilen Suhbet" (Güneşle Sohbet), "Seferber Satırlar" (Seferber Satırlar) adlı kitapları yayımlanmıştır. 1930'lı yılların ortalarından itibaren şair, Özbek edebiyatı sahnesinde sesini duyurmaya başlar.

1935 yılının baharında Usman Nasir, Semerkant'tan Taşkent'e gelir. Özbekistan Şura Yazuvçuları Uyuşması, Cumhuriyet vilayetlerine birtakım yazılar gönderir. Harezmi bölgesinin “İnkılap Güneşi” isimli gazetesine 1935 Nisan ayında bir hafta boyunca halka tiyatro gösterileceği konusunda duyuru niteliğinde bir yazı yayımlar. Amaç, Harezmi tiyatrosunu yakından tanımak ve onun gelişmesine katkıda bulunmaktır.

Harezmi bölgesine düzenlenen bu seyahat boyunca şiir geceleri de düzenlenir. Bu şiir gecelerinde Yazarlar Birliği üyelerinden Abdulhamit Mecidiy, Hasan Polat ve Usman Nasir' da yer alır. Bu gecelerden biri de “*Kızıl Esker*” kolhozunda geçer. Şairin “Harezmi Kızıge” diye ünlenen “Gülzar Çemen” mısraıyla başlayan şiir bu gecenin tesirinde kalınarak yazılmış bir şiirdir. 1935 Nisan ayında Hive şehrindeki bu kolhozda geçen gece yaşanan olaylar şairin zihninde tekrar canlanır: Kolhoza gelen kızlardan biri bir kasa dut getirir. Hava çok sakin, doğayla baş başa bir akşam. Sonra kızlar ve erkekler sırayla şarkı söylemeye başlarlar. Buğday tenli bir kız şairin dikkatini çeker ve onu çok beğenir. Bu şiir, “*Harezmi Kızıge*” şiiri, işte şairin beğendiği bu kız içindir. Harezmi kızına ithaf edilmiştir⁵⁴.

Harezmi seferindeki maksat, kolhoz ehline şevk vermek, ilham vermek aynı zaman da Harezmi yazarları ile birlikte edebî ve medeni hayatı canlandırmaktır. Nasir, Hasan Polat'ın gazetesinde yazan M. Medemin, S. Hazar, Abdullaev, Anabibi

⁵⁴ Kerimov, a.g.e., 1994, s. 7-9.

gibi Harezmi şairleri ve eserleriyle tanışır. Onların eserlerini inceleyip, değerlendirmelerde bulunur⁵⁵.

“Ayimcan” şiiri şairin Özbekistan’ın onuncu yılına ithaf ettiği bir şiirdir. Şair, Harezmi vahasında dolaşırken kızlarla ve erkeklerle, gençler ve yaşlılarla karşılaşır. Bu gördüklerinin tesirinde yazdığı bu şiirde geçen Ayimcan’dan “Kızlar” şiirinin bir bölümünde de bahseder⁵⁶.

1934–1935 yılları şairin dostları ve ustaları tarafından itibar gördüğü yıllardır. Emin Ümeriy, M. Devran, İbrahim Haziriy, Muhsin Hamidov, Kasımcan Haşim ve Usman Nasir bu devirde mektep arkadaşlarıydı. Ergeş Ne’metullayev ise hepsinden daha tecrübeli olduğu için hepsine kol kanat germiştir⁵⁷.

1917–1930 yıllarına kadar edebî sahnede Çolpan ve Aybek’ten sonra Usman Nasir, “Nahşan” ı ile Özbek şiiriyatında yeni bir devre başlayan hakiki bir şairdir.

1935 yılının en sıcak günlerinde yolu Akdeniz’e düşer. Moskova, Leningrad, Mürmenks’in kuzeyindeki limanların birinde Karl Mark kaptanlığında Baltık kanalı Akdeniz Mürmenks suyu, demiryolları, kışlak merkezleri, çeşitli tarihî öneme sahip menzillerde konaklayan şair, “Dengizge” şiirini bu seyahatin tesiriyle oluşturmuştur.

Mirtemir’den alınan bilgiler doğrultusunda, bir gün Mirtemir “Ecder” isimli destanını Abdulla Kadiriy’e Usman Nasir’le birlikte götürür. Bu arada Nasir, Kadiriy’e “Nil ve Rim”, “Yine Şiirimge” “Nesimege Degenim” şiirlerini okur. Kadiriy ise Nasir’e çok okuyun diye telkinde bulunur. Kadiriy, Nasir’in şairlik yeteneğini anladığı için böyle bir telkinde bulunmuştur⁵⁸.

Bu dönemde Abdulla Kadiriy’in bağında edebî sohbetler yapılır. Bu sohbetlere devam edenlerden de biri Usman Nasir’dir⁵⁹. Sohbetlerin yapıldığı bir gün kâğıt oynayanlardan biri oyunda karısını sermayesi olarak gösterir. Nasir, güne damgasını vuran şu sözü söyler: “Kumari, evvela mert adam oynar; ama mert adam hangi zaman karısını sermaye koyar”⁶⁰.

⁵⁵ Kerimov, a.g.e., 1994, s. 9.

⁵⁶ Kerimov, a.g.e., 1994, s. 13-14.

⁵⁷ Kerimov, a.g.e., 1994, s. 15.

⁵⁸ Kerimov, a.g.e., 1994, s. 15.

⁵⁹ Merhan, a.g.e. : 65.

⁶⁰ Kerimov, a.g.e., 1994, s. 24.

Usman Nasir, bu bağ sohbetlerinden birinde olpan ile karşılaşır. Çolpan'a "Muhterem Aleksandır Sergeyeviç Puşkin" diye hitap eder. Nasir'e da "Azizim Mihail Yuryevi Lermontov" diyen olpan ile Nasir arasında geçen bu konuşma onların samimi tavırlarını yansıtmaktadır⁶¹.

Yine bu toplantılardan biri Halide Süleymanova'nın evinde yapılır. Süleymanova yeni şiirler okunsun diye bir teklifte bulunur. Çolpan, Nasir'i işaret ederek "Usmancan okusun" der. Nasir, utanıp kızarak "Benim sizin huzurunuzda ilk olarak şiir okumam edepten değildir, siz başlayın" der ve ayağa kalkar. Çolpan'a karşı bu kadar saygılı davranan şair, aynı zamanda onun şiirlerini birçok yerde ezbere okumuřtur⁶².

İncikabad'da Usman Nasir ile Emin meriy'in çadırına yakın bir yerde karşılaşan Nasir ile olpan arasında şöyle bir konuşma geçer. Çolpan: "Ben yenezim dedin; ya sözünde durasın ya da basıp gidesin", Nasir, "Ben de yenezim" diye hemen cevap verir⁶³.

Usman Nasir, Abdulla Kadiriy, Aybek, Hamid Alimcan, Uygun ve şeyhzade'nin de aralarında bulunduğu sanatçılardan Lenin, kendi nişandarlarından olan Tacixan Turaeva hakkında yazılar yazılmasını ister. Nasir de bunun zerine "Tacixan" isimli şiiri yazar⁶⁴.

Nasir'in "Yürek", "şiirim" ve "Yaşlık" şiirleri için dostu M. Devran 1936 yılı 11 Ocak günü "Yaş Leninçi" gazetesinde tenkit yayımlar. "Lirika bayrağını yukarıya taşıyan kişidir Nasir. Yürek şiiri ile yürekte yazdığını, şairliğini ispat etmiştir" der, Nasir ve şiirleri hususunda⁶⁵.

Nasir, Okıdaki Özbekistan Yazuvıları edeb toplantısına Abdulla Kahhar, Temur Fettah, Medemin Devran ve İbrahim Naziyle birlikte katılırlar. Sohbet sırasında Nasir'in sol eliyle yazdığından da bahsederler. Bu bilgileri eserinde paylaşan Kerimov, "Sol el yüreğe daha yakındır, şairin yürekte yazdığının bir kanıtı da budur aslında" şeklinde bir açıklamada bulunur⁶⁶.

⁶¹ Kerimov, a.g.e., 1994, s. 29.

⁶² Kerimov, a.g.e., 1994, s. 30.

⁶³ Kerimov, a.g.e., 1994, s. 28.

⁶⁴ Kerimov, a.g.e., 1994, s. 32-33.

⁶⁵ Kerimov, a.g.e., 1994, s. 34.

⁶⁶ Kerimov, a.g.e., 1994, s. 35.

Semerkant'tan göçüp gelen Nasir, “*Yaş Leninçi*” gazetesinin editörlüğünü yapar. Editörlüğünü yaptığı bu dergide Nimet Taşpolat Nasir'in şiirlerini okuduğunu, onun bir taklitçi olmadığını söyler⁶⁷.

Özbekistan halk sanatçısı Cura Taciev 1935–1936 yılları için Nasir'in şiirlerini radyoda büyük bir şevkle, zevkle okuduğunu, şiirlerini okurken diğer şairler gibi davranmadığını, avazı çıktığı kadar ve sanki dinleyicileri görüyormuş gibi şiir okuduğu bilgisini paylaşır⁶⁸.

Turab Tola şairin editörlüğünü yaptığı “*Yaş Leninçi*”de Kadiri, Aynî, Fitrat, Sancar, Sıddıkî, Gafur Gulam, Eminî, Aybekî, Ziya Said, Kahhar, Şeyhzade, Uygun, Aydın, Satti Hocain gibi isimlerin yer aldığını, “*Susuz Giden Şair*” makalesinde yazmıştır⁶⁹. Sanatçıların Nasir'i kışkırdığından da bahseden Tola'nın bu konudaki görüşleri kanaatimizce doğru değildir.

“*Yaş Leninçi*”de çalıştığı bu devir şair için güzel şeylere vesile olmuştur. Birçok sanatçıyla tanışmış ve onların eserlerini tercüme etme fırsatını yakalamıştır. Dimitri Şostakoviç “*Uygan Appagım*”, “*Közetiş*” (B. Kornilov sözleri); Esler'in “*Kominteri*” (Trenkel sözi); A. Davidenkon'un *Zarbdar Komsomollar Marşı* (N. Frenkel sözi); N. Dunaevskiy'in “*Şuh Yigitler Marşı*” (B. Lebedev-Kumaç sözi); A. Aleksondrov'un “*Partizanlar Marşı*” (S. Alimov sözi) gibi besteleri Özbek diline tercüme etmiştir. “*Kızıl Özbekistan*” gazetesinin 1937 yılı Nisan sayısında şairin de bestelerinin olduğundan bahsedilir. Ama şaire ait kayıtlı hiçbir beste bulunmamaktadır⁷⁰.

Şair bu yıllarda Puşkin'in eserlerini Özbekçeye çevirmiştir. Özbekistan Hükümeti temsilcilerinden biri Özbek diyarının en görkemli meskenlerinden biri olan “*Çimyon*” da şöyle bir açıklama yapmıştır: “*Puşkin'in eserlerinden ilham alıp tercüme yapılacak ve kendi şiirleri için de rağbet gösterilecek.*” Böyle bir şart koşulunca Aybek, Elbek, Hamid Alimcan, Şeyhzade, Abdulla Kahhar, Temur Fettah gibi sanatçılar Rus şiiriyatından bir sürü tercüme etmişlerdir ve Nasir de “Bahçesaray Fontanı”nı çevirerek bu vazifeyi yerine getirmiştir⁷¹.

⁶⁷ Kerimov, a.g.e., 1994, s. 36.

⁶⁸ Kerimov, a.g.e., 1994, s. 37.

⁶⁹ Kerimov, a.g.e., 1994, s. 41-42.

⁷⁰ Kerimov, a.g.e., 1994, s. 46.

⁷¹ Kerimov, a.g.e., 1994, s. 47.

Aziz Rahmanov'un anlattıklarına göre, 1937 yılının Ocak ve Şubat aylarında Puşkin hatırasına düzenlenen gecelerde Usman Nasir, kendi tercümesini zevkle, şevkle okumuştur. “Bahçesaray”dan uzun uzun bölümler okuyan şairi, herkes hayranlıkla dinlemiştir. Aynı zaman da Nasir, hemen her yerde Puşkin'den şiirler okumuştur⁷².

Usman Nasir, “Üstadi Mümtaz” diye hitap ettiği Çolpan adına yazdığı şiirini okumuş. Çolpan Usman'ı kucaklayıp, minnettarlık manasında “Gururumsun”, “Ciğerimsin” demiştir. Sohbet devam ederken, sıra tiyatroya gelir. Gulam Zaferiy, Usman Nasir'e “Senden beklediğimiz şeyler çok, senin nadir ve doğuştan kabiliyetin hem şiiriyatımızı hem de tiyatromuzu üst seviyelere çıkaracaktır” Nasir'in “Yolçı” şiirinin ilk dördlüğüne işaret ederek,

Yolçimän, mänzilim déngizdän näri,
Lâcüvärd ufqning tübigä yäqın.
Könglimdä dârdlärim däryädék âqın,
Çäyqälär közlärim tikilgän säri.
Â, yollär!

Bu gayet ulu bir niyet. Sen Batı edebiyatıyla tanıştın, şimdi Şark edebiyatıyla Nizamiy Gevheriy, Hüsrev Dehleviy, Alişir Nevâî, Fuzûlî, Bedil gibi ulu şairlerin eserlerini tahlil et, inceleyip öğren. “Sen edebî ailemizin evladısın, oğlusun. Genç bir yanında Abdulla Kadiri, diğer bir yanında Çolpan gibi hocaların var”. Bu konuşmalardan sonra Usman Nasir yerinden kalkıp, Gulam Zaferiy'e övgüde bulunup şöyle dedi: “Sizler, hepiniz ustalarımısınız. Ben sizlerden çok şeyler öğrendim ve Allah'ın izniyle yine çok şey öğreneceğim”. Bu konuşma Taşkent Kıbray'da geçiyor⁷³.

Rıza Karaşah Özbekistan'da (1928–1929) ders veren bir hoca, Rus mektebinde daha fazla aylık teklif edilmesine rağmen Müslüman çocuklarına hizmet etmek için Taşkent'te 1936–1937 yıllarında ders verdi. Puşkin için, o ne kadar

⁷² Kerimov, a.g.e., 1994, s. 54.

⁷³ Kerimov, a.g.e., 1994, s. 59-62.

kıymetli ehemmiyetli bir şair olsa da sonuçta bir Rus şairdir; Nevâî Puşkin'in dengi bile olsa, onun yıldönümü kutlaması geçti ama Nevâî'i geçmedi. Çünkü o bir Özbek şairdir. Bu cümlelerin yer aldığı “*Yaş Leninçi*”deki yazıyı okuyunca üstadı Çolpan da bile bu cesareti göremeyen şair, ona “*pirim*” diyerek eteğinden yapışır. Gözyaşları içinde sen benim “*Rehberim, üstadım, kiblegahımsın, bana yol göster*” der. Karaşah, milliyetçilik olarak adlandırılan bu olgunun Nasir'in kanına girmesinde esas rolü oynar, diye açıklamada bulunur⁷⁴. Yukarıdaki bilgiler kayıt altına alınmış bilgiler değildir.

1933–1934 yılında başladığı Semerkant Pedagoji Akademisi'nde Türk Dili ve Edebiyat Fakültesinde Şuhret, Vasıt, Sadulla, Nimet Taşpolat ve İnam Mirzayev şairin okul arkadaşlarıdır. Okul dönemiminin sonlarına doğru 1935-1936 yıllarında şairin “*Yürek*” ve “*Mehrim*” şiirleri yayımlandı. Bu şiirlerden sonra Usman Nasir'in talebeler arasındaki saygınlığı arttı, hatta akranlarını bile aştı⁷⁵.

1936 yılında Nasir, Puşkin'in şeytan anlamına gelen “*Demon*” destanını Özbekçeye tercüme etmiştir.

Usman Nasir'in şiir yazma şekli de çok ilginçtir. Arkadaşlarıyla birlikte gittiği bir restoranda verilen siparişleri beklerken; arkadaşlarını görmeden, etraftaki gürültüyü duymadan, bir koluyla yüzünü kapatıp şakır şukur yazar ve şiir bittiğinde bir ara yüzünü açıp, yeni yazdığı şiiri okur. Böylelikle şiir yazma konusunda arkadaşlarını da teşvik eder⁷⁶.

1936 yılında Nasir, Uygun'un üstatlarından biri olmuştur. Uygun da ona Allah vergisi yeteneğini geliştirmesi konusunda yardımlarını esirgememiştir. Hatta aynı evi paylaştıkları da olmuştur.

1970-1980'li yıllarda Abdulla Aripov Usman Nasir'den daha meşhur olsa da 30'lu yılların ortasında Usman Nasir, gençler arasında daha şöhretlidir. “*Mehrim*” ve “*Dengizge*” şiiri N. Coraeva'ya ithaf edilmiştir.

Oynägil song märtä, çäyqäl, erkälän!

Ärmänim qälmäsin kätär äldimdä.

⁷⁴ Kerimov, a.g.e., 1994, s. 68.

⁷⁵ Kerimov, a.g.e., 1994, s. 73.

⁷⁶ Kerimov, a.g.e., 1994, s. 73.

Bu mısralar gerçekten bu güzel kız için mi yoksa Stalin'in kurduğu cehenneme gidişi için mi söylenmiş⁷⁷!

Usman Nasir sanatını Çolpan'dan, Aybek'ten, Uygun'dan almış, Puşkin ve Lermontov ile zenginleştirmiştir⁷⁸.

1937 yılında Usman Nasir'in yirmi beşinci yaş günü dolayısıyla bir şiir gecesi düzenlenir. Bu geceye katılan pek çok sanatçı şair hakkında değerlendirmelerde bulunur. Nasir için; Aybek, “*Ulu şair, o Özbeklerin Lermontov'u*” der ve edebiyattaki yerini belirlemiş olur; Uygun, Nasir'in “*Nahşan*” destanını göklere yükseltir. Bu devrin edebî, siyasi tesirinde “*Şimalge*” bağışlanan şiirlerinde bu kötümser tavrın Aybek'ten geçtiğini söyler. Bu ifadeler şairin “*halk düşmanı*” ilan edilmesinden sonra, Usman Nasir'in şiirlerindeki kötümserliği açıkça söylemediği için tenkit edilir⁷⁹. Hamid Gulam, Nasir'in şiirlerini bir “*nar*”a benzetir. Onun şiirleini hissederek çokça okursan, narı sıkıp şerbetini içmiş gibi huzur bulursun. Onun şiirleri bütün vücuduna nar şerbeti gibi yayılır (Kerimov, 1994: 84). Bu gecede şair için söz söyleyen herkes samimi ifadelerle şairi yüceltir. Namangan, Kokan, Semerkant gibi şehirlerin suyunu içen şair artık Taşkentli olup kalır. Şaire sadece arkadaşları, dostları yetmez, annesini ve kızkardeşlerini özler. 1937 yılı baharı Mart ayında ailesini Taşkent'e getirir⁸⁰.

“*Hamza*” tiyatro binasında şiirlerini okuduktan sonra bestekâr Mütevekkil Burhanov: “*Sizi işittiğimde, güzel bir müziği dinlemiş gibi olurum*”, der. Nasir memnuniyetle ustalarının Puşkin, Çolpan ve Fıtrat olduğunu, birçok şeyi onlardan öğrendiğini söyler⁸¹.

Moskova'da hükümet tarafından on günlük bir program dâhilinde Lenin ve Stalin sayesinde mutlu bir hayata kavuşan Özbek halkından bahseden, Stalin'i öven, onun şahsına secde kılan çalışmalar yapılmasını ister. Usman Nasir, Hamid Alimcan ve Gafur Gulam gibi sanatçılar Stalin'i göklere çıkartmıştır. Nasir de Akmal İkrarov'un verdiği vazife ile “*Halklar dâhisi, büyük Stalin'e Sovyet Gürcistan'ı*

⁷⁷ Kerimov, a.g.e., 1994, s. 75-77.

⁷⁸ Kerimov, a.g.e., 1994, s. 78.

⁷⁹ Kerimov, a.g.e., 1994, s. 78.

⁸⁰ Kerimov, a.g.e., 1994, s. 85-86.

⁸¹ Kerimov, a.g.e., 1994, s. 94.

Mihnetkeşlerinin yazdığı mektubu Özbek diline çevirmiştir ve bu emre bütün yeteneğini bağışlamıştır⁸².

1937 yılı Moskova'da Özbekistan SSR edebiyatı ve sanatının çöküşü olmuştur. Taşkent'te şairler yönünü değiştirdi. Nasir'in "*İşte, Stalin'i de kendi gözümüzle gördük. Hepimiz gibi sıradan bir adammış. Bana su (petrol) satan bir dostumu hatırlattı*" bu sözleri başına bela oldu. Bu cümleler Özbekistan Yazarlar Birliği'nde Nasir'in ahlaksızlığı olarak değerlendirildi ve yazarlar tarafından kovuldu. Bu birlikten kovulma konusunda bir de şöyle farklı yorum yapılmıştır. Nadire Reşidov'un babası Ötkir Reşid şöyle anlatır. Şair Moskova'dan dönünce Özbekistan Yazarlar Birliği'nde hizmet eden birini işten kovmuş. Onu işten kovunca, kendi işe aldığı birini niçin işten kovdun diye tepki göstermişler. O da önce işe koydum, şimdi de kovdum, şeklindeki sert çıkışının buna neden olduğunu, Stalin için kötü şeyler söylemediğini savunur⁸³.

Usman Nasir için 20 Temmuz'da "Kızıl Özbekistan" gazetesinde yayımlanan tenkitler⁸⁴:

1. Hamid Alimcan, Aydın, Krukovskiy ve başka arkadaşlarıyla, Bolşevik partisine düşman olarak faaliyet gösteren halk düşmanlarıyla yan yana olup, Rus proletaryasına karşı olumsuz sözler söyledi.

2. Usman Nasir, Rıza Karaşah denilen meşhur "*Pantürkist*" ile ciddi şekilde alakalı olup, o halk düşmanından eserlerine ilham almış, iş için ondan yol yordam öğrenmiştir.

3. Son dönemlerde fisk, fesat yoluna giren Nasir'de karşı devrim, milliyetçilik ruhu açık bir şekilde görünür olmuştur. Mesela ölüp giden milliyetçi şair Aleviy'i güneşe benzetir. Bu şiirin varlığını Gafur Gulam doğrulamış ancak şiirin Abdulla Aleviy'e ithaf edilmediğini söylemiştir. Kerimov bu konuda, şiirin Gayretiy, Naim Said, Halime Süleymanova'ya da verildiğini fakat bu şiirlerde karşı devrimci, milliyetçi satırların olmadığını söyler⁸⁵.

⁸² Kerimov, a.g.e., 1994, s. 96-97.

⁸³ Kerimov, a.g.e., 1994, s. 99.

⁸⁴ Kerimov, a.g.e., 1994, s. 107-111.

⁸⁵ Biz bu şiiri inceleyemediğimiz için bu hususta bir yorum yapamıyoruz.

4. Usman Nasir'in "*Mehrim*" şiirinde baştan sona kadar kötümser bir hava vardır. Sovyet döneminde böyle kötü bir hava olmaması gerekirken, şair elem içinde yüzer ve bu gençler için zararlıdır.

5. "*Yine Şiirimge*" şiirinde şairin ümitsizlikle ve Sovyet vatanına nefretle dolu doludur. Sovyet şairi kan tükürmemelidir.

Bütün ümrim séning boyningdä.

Sähärdä qân tüpürsäm, mäyli.

Mén — Mäcnünmän, şe'rim, sén — Läyli!

6. Çolpan'ın gericiliğe yakın durumu belli. Milliyetçi Cavlan'ın olduğu bir ortamda Nasir'in, Rıza Karaşah'ın dizinin önüne çöküp, "*rehberim, üstadım, kiblegahumsın*" diye hitap etmiştir. Halk düşmanı Rıza Karaşah, miliyetçi Çolpan ve Nasir'i birbirine bağlayan genel menfaatin varlığı ve bu menfaatin Sovyetlere düşman olduğu bunun ispatıdır.

7. O hastalığı sırasında iki ay boyunca perhiz yapar. On günlük Moskova gezisinden dönünce "*Benim öğreticim, kollayanım yok. Ben dünyada yalnızım*" der. Bu dönemde böyle bir tavır olamaz.

8. Stalin için eser yazmamıştır. Usman Nasir'in Stalin'e ithaf ettiği şiiri dışında ve başka şiirlerde Stalin için geçen mısralar çok azdır. Niçin büyük bir şiiri yoktur.

Bu tenkitlerin yayımlanmasının ardından kısa bir süre sonra bir gün şairin annesi evde yokken, İç İşler Halk Komiseri Klepov ve Xayrutdinov sabah saat dokuzda Nasir'in evine gelirler. Kapıyı açan Nasir'in kızkardeşine şairi sorarlar. Durumu anlayan Nasir, kaçmaya çalışır ancak yakalanır. Bir sürü eşyasına el konulur. Pasaportu dışında, Yazarlar Birliği üyelik kartı, kişisel not defteri, otuz sekiz kitap ve risale, "*Bizning Közgi*"nin bir sayısı, beş tane tercüme el yazması, Lermontov'dan "İsmailbey" tercümesi, bunun dışında beyannameler, "*Şehla*", "*Lenin*", "*Nazım*" gibi destan ve şiirler, "Ulug Kün" ve başka tercüme eserleri toplanıp, el konulur. Annesi eve döndüğünde, ailece perişan olurlar. Halam Bibi

saçını başını yolar bu olay karşısında. NNXQ tarafından 14 Haziran 1937'de gözaltına alınır⁸⁶.

Sovyet hükümeti, radyo ve basın aracılığıyla rejimi yerleştirme politikasına istinaden bir kampanya başlatır. “Kızıl Özbekistan” gazetesi de Usman Nasir'den Bolşevik karşıtlarını lanetleyen bir şiir yazmasını isteyince bu teklifi seve seve kabul eder. 28 Ocak'ta “Gazap” şiiri yayımlanır. Bu günde Usman Nasir ve birçok kişi “Menşevik”, “halk düşmanı” ilan edilir. Bir iki ay geçmeden Fıtrat ve Gazi Âlim Yunusov ilk iki Özbek profesörü hesaba çekilir. Matbuat Çolpan'dan başlayıp, Usman Nasir'e kadar olan birçok şairin milliyetçi oldukları hususunda yazılar yazmaya başlar. 12 Temmuz'da Çolpan hapisaneye alınır⁸⁷.

Şerif İbrahimov'un verdiği bilgiye göre, Nasir hapisane yıllarında kömürle duvara “Esir Bülbülçe” şiirini yazmıştır. Belki de kanıyla yazmıştır bu şiiri⁸⁸. Bu şiir⁸⁹,

Şimdi senin kanadın bağlı,
Yüreğin dağlı,
Duyulmaz ötüşün halka.
Senin gezdiğin bağlar da bomboş,
Yok, orada şarkı söyleyiş,
Kapıları kilitlidir... Halka...
Emin ol, açılır bağlı kanadın,
“Bülbül” ki adın,
Hizmetini vatan için yatan zatın.
Şarkın dalga olsun, dinmesin dillerde!
Enin de sonun da dinlenecek devir gelir vatanda!
O, vatan bülbülü, güller aşığı,
Vefalı bülbül,
Konarsın tekrar gonca tahtına,
Sağ ve esen kal!

⁸⁶ Kerimov, a.g.e., 1994, s. 111-119.

⁸⁷ Kerimov, a.g.e., 1994, s. 119-120.

⁸⁸ Kerimov, a.g.e., 1994, s. 130-131.

⁸⁹ İsmi geçen şiir çalışmamızda yer almadığı için Türkiye Türkçesiyle verilmiştir. Bu şiirin Türkiye Türkçesine çevrilmiş hali, Fatma Açık'ın eserinden alınmıştır (Açık, 2007: 158).

Hapishane duvarlarından aşan “*Gazap*”, “*Esir Bülbülçe*” dışında başka bir şiiri de vardır. İnceleme bölümümüzde yer almayan, iki dörtlükten oluşan bu şiir Kerimov’da yer almaktadır⁹⁰.

Tutsak günleri devam ederken, şair bir ara adaletsizliğe karşı açlık orucuna başladığını görevlilere bildirir.

Kurtuluş bu yıllarda şairin yüreğinde ümidi hiç eksik olmaz. Son nefesine kadar kurtuluş ümidiyle yaşayan şair, Ekim İhtilali’nin yirminci yılı dolayısıyla Stalin’in genel af ilan edeceğini düşünür. Bu düşünceyle tüm mahkûmlar bir ümitle affı beklerler. 1937 Ekim ayında geçirdiği nisbeten insani sorgulamadan sonra gençliğinin, şairliğinin, Puşkin ve Lermontov’un eserlerini tercüme edişinin göz önüne alınacağını düşünerek kurtuluş için içinde bir ümit beslemiştir. Bir de Stalin için yazdığı destanının da kurtuluşu için hizmet edeceğini düşünmüştür⁹¹.

Usman Nasir’in Taşkent’teki ve Kemorova’daki şahsi işleri konusunda Aralık 1937–20 Eylül 1938 aylık süreci aydınlatan hiçbir belge yoktur. 3 Ekim 1938 tarihinde de sorgulaması devam eder. 13 Temmuz–5 Ekim 1938 tarihleri arasında sürekli sorgulamaya maruz kalan şairin bu sorgulamasında yer alan bazı cümleleri şöyledir:

—Çolpan ve Fıtrat ile alakanız var mı?

—Benim Çolpan ve Fıtrat’la bir alakam olmamıştır. Ben ve Çolpan genel toplantılarda karşılaştık⁹².

Usman Nasir’in karşı devrimci-milliyetçi davası hususunda oluşturulan, şairin yakın arkadaşlarının da üye olarak yer aldığı bu komisyonun üyeleri; Ankabay, Hamid Alimcan, Malişeva, Şems gibi isimler şairi celladın kollarına bırakır adeta. Şair, 5 Ekim 1938’de on yıla mahkûm edilir⁹³.

Kasım 1938’de Sibirya’ya, 20 Ağustos 1940’ta Magadan’daki hapishaneye sürülür. Yine de bu ölüm deryasından kurtulabilmek için bir mektup yazar. Mektupta

⁹⁰ Kerimov, a.g.e., 1994, s. 138.

⁹¹ Kerimov, a.g.e., 1994, s. 149.

⁹² Kerimov, a.g.e., 1994, s. 162.

⁹³ Kerimov, a.g.e., 1994, s. 163.

Stalin için yazdığı eserleri ve gençliğini, sanatçılığını belirterek azad edilmesini istemiştir⁹⁴. Birçok arkadaşı, M. Şeyxzade, S. Recebov, A. K. Baravkov onun milliyetçi tavrının olmadığını belirten raporlar yazmışlarsa da şairi kurtaramamışlardır. Zira onun eserlerinde Sovyetleri ya da Bolşevizmi eleştiren bir satır bile yoktur, şair sadece vatanına âşıktır.

9 Mart 1944 tarihinde Kemerova hapishanesinde hastalığı sebebiyle ölmüştür! Usman Nasir'in ardından şunları söyler:

Hani Usman'im hani?
Cân ü Canânım hani?
Issız kaldı kara yer
Hasta âsmanım hani?⁹⁵

USMAN NASİR'İN YILNAMESİ⁹⁶

- 1912-1913** Usman Nasir Namangan Şehrinin Tanhagür mahallesinde Memethoca ve Halambibi ailesinde dünyaya geldi.
- 1916** Usman Nasir'in babası Memethoca 54 yaşında vefat etti.
- 1921** Usman Nasir'in üvey babası ve anasıyla birlikte Kokan şehrine göçtü. “*Yeni Hayat*” mektebine başladı.
- 1925-1929** Usman Nasir'in Kokan'daki ikinci basamak (ortaokul) Özbek okulunda eğitim gördü.
- 1927** “*Yeni Yol*” gazetesinde Usman Nasir'in “*Hakikat Kalemi*” isimli ilk şiiri yayımlandı.
- 1929-1930** Usman Nasir Moskova'daki Sinematografi Enstitüsü'nde okudu.

⁹⁴ Açıık, a.g.e. : 157.

⁹⁵ Töre Mirza, “Usman Nasir'in Anası Halembibi'nin Sözleri”, **Kardeş Kalemler Aylık Avrasya Edebiyat Dergisi**, S. 33, Eylül 2009, Ankara: 6-7.

⁹⁶ Bu yılname Kerimov'un kitabından alınmıştır (Kerimov, 1994: 251-252).

- 1930-1933** Usman Nasir Kokan'daki Talim ve Terbiye kürsülerinde öğretmen ve ilmî bölüm müdürü olarak şehir tiyatrosunda edebî asistanlık kadrolarında hizmet etti.
- 1931** “*Yeni Fergana*” gazetesinde “*Narbota*” destanı yayımlandı.
- 1932** Şairin “*Kuyaş Bilen Suhbet*” ve “*Seferber Satırlar*” adlı şiir kitapları yayımlandı.
- Eylül 1933-Mayıs 1934** Usman Nasir, Semerkant Pedagoji Akademisinde okudu.
- 1934** Usman Nasir, Tacik ve Ermeni Yazarları I. Kurultayı katılımcısı.
- 1934** “*Nahşan Destanı*” yayımlandı.
- 1935-1936** Şairin “*Yürek*” ve “*Mehrim*” şiirleri yayımlandı.
- 1936** Usman Nasir, A. S. Puşkin'in ““Bahçesaray Fontanı” ve M. Y. Lermontov'un “Demon” adlı hikâyelerini tercüme etti.
- Şubat 1937** A. S. Puşkin'in Moskova'da vefatının yüzüncü yılı dolayısıyla düzenlenen törene katıldı.
- Mayıs 1937** Usman Nasir Moskova'daki Özbek Sanatı programının “*Ongünlük*” katılımcısı oldu.
- 12 Temmuz 1937** Usman Nasir, Özbekistan Yazarlar Birliği toplantısında Birlik üyeliğinden çıkarıldı.
- 13 Temmuz 1937** Usman Nasir'in, Özbekistan İç İşler Halk Emniyet görevlileri tarafından ifadesi alındı.
- 5 Ekim 1938** Usman Nasir, on yıla mahkûm edilip, hesaba çekilmek için komisyona gönderildi.
- 9 Mart 1944** Vefat etti.

4. Usman Nasir'in Eserleri

Şair otuz bir yıl gibi kısa bir ömür sürmüş, ancak bu sürede pek çok eser vermiştir.

Şairin, 1932'de “*Kuyaş Bilen Suhbet*” (Güneşle Sohbet), “*Seferber Satrlar*” (Seferber Satırlar) adlı kitapları yayımlanmıştır. Bu kitap, esasen o dönem Sovyet ideolojisine uygun şiirler olup, muhtevası “*Lenin Sağanesige*” (Lenin'in Mezarına), “*Bolşevik Köklemi*” (Bolşevik Baharı), “*Budyanniy Marşı*”, “*Küm Voroşilov*” gibi şiirlerinden ibarettir.

1934'de “*Traktorabad*” (Traktörler), 1936'da “*Mehrim*” gibi manzum eserleri, “*Narbota*” (Deve Yavrusu), “*Nahşan*” adlı hikâyeleri, “*Atlas*” adlı manzum draması yayımlandı. Şair, dönemde Puşkin'in “*Bakçesaray Fontani*” (Bahçesaray Çeşmesi), Lermontov'un “*Deman*” (Şeytan) adlı hikâyesini ustalıkla tercüme etmiştir.

Usman Nasir'in bütün eserleri toplanıp iki cilt halinde “*Tanlangen Eserler*” adıyla basılmıştır⁹⁷.

5. İncelenen Şiir Kitabı Hakkında Genel Değerlendirme

Unutmas Meni Bağım, 1927 yılından başlayarak 1937 yılına kadar olan dönemde şairin yazdığı şiirlerden seçilerek iki bölümden oluşmaktadır. Toplam dört bölümden oluşan kitapta diğer iki bölüm destanlar ve tercümelere ibarettir. Bizim incelememizde destanlar ve tercüme bölümlerine yer verilmemiştir. Sadece şiirler, inceleme kısmına dâhil edilmiştir.

Bu kitapta yer alan şiirlerde belli bir tarih sırası gözetilmemiştir. İncelenen şiirlerin bir kısmı “*Şé'rim! Yänä özing yäxşisän*” başlığı altında birinci bölümde, diğer kısmı da “*Ertäni Sévinib Qut*” başlığı ile ikinci bölümde verilmiştir.

Eserdeki bütün bölümlerin başında italik yazı tipi ile oluşturulmuş birer dörtlük bulunmaktadır. İncelemeye dâhil ettiğimiz ilk bölümün başında bu bölümdeki *Yänä Şé'rimgä* başlığını taşıyan şiirin ilk dörtlüğü, ikinci bölümde de bu bölümde yer alan “*Yänä könglimdä erkä bir şädlik*” mısrayla başlayan şiirin ilk

⁹⁷ Tahir Kahhar, “Yazılı Edebiyat”, *Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi*, Özbek Edebiyatı II, C 15, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara: 390-393.

bendi bulunmaktadır. Ayrıca, her bölümün başında bu bentlerle birlikte resimler de göze çarpmaktadır.

“*Unutmas Meni Bağım*” şiir kitabına ismini veren “*Unutmäs méni bâğim*” mısraının yer aldığı “*Bâğim*” şiiri de ilk bölümdeki altıncı şiirdir.

I. İNCELEME

I. 1. ŞEKİL

I. 1. 2. Nazım Birimleri

Yirminci yüzyıl Özbek şiirine yeni bir ruh kazandıran, Nasir, incelediğimiz eserinde ateş nefesini ikilik, üçlük, dörtlük, beşlik ve altılık nazım birimi kalıpları içine sığdırırken, bazen de bu kalıpların içine sığmayıp yedi mısradan yüz altmış üç mısra sayısına kadar uzanan bentlerle şiir yazarak yeniliğe açılan yolda doğru yürümeyi tercih etmiştir.

Müstakil olarak ikilik nazım birimi ile yazdığı hiçbir şiire rastlanılmamıştır. Sadece sone tarzındaki ve düzensiz karışık bentlerle yazılmış şiirlerde iki mısradan oluşan nazım birimi beyit görülür. Şiirlerinde müstakil olarak ikilik nazım birimini kullanmamıştır. Dil ve edebiyat eğitimi alan şairin ikiliği tercih etmemesi muhtemelen bilinçli bir tercihtir.

Serbest şiiri de deneyen Nasir, en çok dörtlük nazım birimiyle şiirler yazmıştır. Dörtlüklerden sonra yoğun olarak beşlik ve üçlük nazım birimini kullanan şair, iki mısradan oluşan beyit, altılık, yedilik ve sekizlik şeklinde devam eden tek bir nazım birimi ile şiir yazmadığı halde bu nazım birimleri ile yani birden fazla nazım birimi kullanarak şiirler yazmış, şiirdeki arayışını sürdürmüştür.

Şiirlerinde ağırlıklı olarak hece ölçüsünü tercih eden şair, serbest şiirlerinde bile mısraların hece sayılarını birbirine o kadar yakın tutmuştur ki, ritm okuyucuda şiirin ölçülü olduğu hissini uyandıracak kadar en üst seviyededir.

Propaganda ve lirik şiiri yan yana devam ettirebilen sayılı şairlerden olan Nasir, duygu ve düşüncelerini şekil kaygısı gütmeksizin ifade etmekten asla çekinmemiş, duygularını şekle dökmeyi tercih etmiştir. Şairin hisleri şiirin şeklini belirlediği için şiirdeki sanatçı ruhu hiçbir zaman ölmemiş, propaganda yüklü ifadeler bile şiiri monotonlaşan üsluptan uzakta tutmuştur.

Özbek şiirinde Nasir'in kendine özgü üslubuyla birçok nazım birimini deneyerek şiirler yazması, şairin arayış içinde olmasıyla açıklanabilirken bu durum aynı zamanda Özbek şiirinin de bir arayışı olarak değerlendirilebilir.

I.1.2.1. Serbest Mısralarla Yazılmış Şiirler/ Serbest Şiirler

Üçlük, dörtlük, beşlik ve altılık nazım birimleri ile hiçbir serbest şiiri bulunmayan şairin hiçbir nazım birimine bağlı kalmadan, Özbek edebiyatında “Erkin Şiir”⁹⁸ denilen serbest tarzda şiirler yazmıştır.

Serbest tarzda yazılan üç şiirden ilki 1931 tarihli 87, 35, 26 ve 35 mısradan oluşan toplam dört bentlik “*Quyâş Bilân Suhbât*” şiirinde belli bir vezne bağlı kalınmadığı halde “*Quyâş Bilân Suhbât*” isimli şiire genel olarak baktığımızda mısradaki hece sayılarının düzensiz bir şekilde ikiden on ikiye kadar (2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12) değiştiğini görürüz. Yine aynı tarihi taşıyan ikinci serbest şiir ise 50+26 mısradan oluşan iki bentten oluşan “*Âq Yuvib, Âq Tärâb*” başlıklı şiirdir. Son şiir ise 1930 tarihli “*Bâdâm Güllâgân Kêçâsi*” şiiri, 163, 45, 58, 21 ve 15 mısradan müteşekkil bir şiirdir.

Şiirlerin yaklaşık üçte ikisinde başlık kullanan şair⁹⁹, serbest tarzda yazdığı şiirlerde de başlık kullanmayı tercih etmiştir. Ancak, bu şiirlerin hiçbirinde epigraf kullanılmamıştır. Bu durum şairin şiirlerini yazdığı Sovyet döneminin baskıcı tesirinden kaynaklanabileceği gibi şairin bir tercihi olarak da değerlendirilebilir.

I.1.2.2. İkilik/Beyit Nazım Birimiyle Yazılmış Şiirler

İki mısradan oluşan nazım birimi beyit, Nasir’in şiirlerinde müstakil bir nazım birimi olarak asla yer almamıştır. Bununla birlikte düzenli ya da düzensiz karışık nazım birimleriyle oluşturulan şiirlerde sayıca az da olsa ikiliklere rastlanmıştır.

⁹⁸ Erkin şiir için bkz. Hamidiy vd, Edebiyat Terminleri Lügatı: 255

⁹⁹ Özbek şiirinde yaygın bir adet olmayan şiire başlık koyma geleneğinin Özbek şiirinde Rauf Parfi ile başladığını söyler (Koraş, 2009: 52).

I.1.2.3. Üçlük Nazım Birimiyle Yazılmış Şiirler

Üçlük nazım birimiyle yazılmış tek bir şiir yer almaktadır. 1934 tarihinde yazılmış olan bu şiir “*Şäfäq öçäy déb qâldi*” mısraıyla başlayan, 7’li hece vezninin kullanıldığı bir şiirdir. İki üçlükten oluşan bu şiirde belli bir kafiye düzeni olmamasına rağmen, okuyucunun zihnine muhteşem bir tablo çizilir.

Kafkasya izlenimleri hakkında yazılan şiirde Nasir’in ustalığı diğer Sovyet ideolojisine uygun yazdığı şiirlere nazaran çok daha net hissedilmektedir.

I.1.2.4. Dörtlük Nazım Birimiyle Yazılmış Şiirler

İncelen eserde Usman Nasir’in en çok kullandığı nazım birimi dörtlüktür. Geleneksel Türk halk şiirinin kaynaklarından beslenmeye devam eden Özbek şiirinde genellikle dörtlük ve hece vezni esas alınarak şiirler yazılmıştır. Nasir’in de çoğunlukla tercihi hece vezni ve dörtlük nazım biriminden yana olmuştur.

I.1.2.4.1. Hece Vezni ile Dörtlük Nazım Birimi Kullanılarak Yazılan Şiirler

Nasir’in incelediğimiz eserindeki şiirlerin çoğu dörtlük nazım birimi kullanılarak yazılmış olup, dörtlüklerle yazılan şiirlerin tamamında hece vezni kullanılmıştır. Bentleri dörtlüklerden oluşan şiirlerdeki bent sayısı bir ile on dokuz arasında değişiklik göstermektedir.

I.1.2.4.1.1. Bir Dörtlükle Yazılan Şiirler

İncelenen şiirler arasında hece vezni ile bir dörtlükten oluşan başlıklı tek bir şiir yer alır. Düzenli karışık hece vezni ile yazılan “*Bäläligimgä*” şiirinde **aaba**

şeklinde mani tipi kafiyeleniş görülür. Üçüncü mısradaki son kelimenin bir alt satıra geçilerek yazılmış olması, kanaatimiz göre satırın sayfaya sığdırılması amacıyla hareket edilmesinden kaynaklanmaktadır.

“*Birinçi Xât*” başlığını taşıyan, 8 bölümden oluşmuş, 1934 tarihli şiirde yer alan VII. Bölüm tek dörtlükten oluşur. 12’li hece vezninin kullanıldığı dörtlük **aabb** şeklinde düz kafiye sistemine sahiptir.

I.1.2.4.1.2. İki Dörtlükle Yazılan Şiirler

İki dörtlükten oluşan 6 şiirden bir tanesi başlıklı olup, diğerlerinde başlık kullanılmamıştır. Bu şiirler 1932, 1934 ve 1935 tarihlerini taşıırken, şiirin birinde de tarih belirtilmemiştir. Sarmal ve çapraz kafiyeler kullanılmış, vezinler ise 9’lu, 10’lu, 11’li ve 13’lü hece vezinleri tercih edilmiştir.

“*Hâyât hâli méning âldimdä*” mısrayla başlayan 1935 tarihli şiir, 9’lu hece vezniyle **abab cdcd** şeklinde çapraz kafiye ile yazılmıştır. Yine aynı tarihi taşıyan “*Dostlärim, xâbâr âling. Könglim küyâdi*” mısrayla başlayan şiir 12’li hece vezniyle yazılmış olup, **abba cddc** şeklinde sarmal bir kafiye sahiptir.

1935 tarihli “*Yolçi*” başlığını taşıyan şiirde, **abab cdcd** şeklinde çapraz bir kafiye görülmektedir. Birinci bendin son mısraı yol üzerine dikkati çekmek, ikinci bendin son mısraı da aynı bendin ilk satırındaki son ifadenin tekrarı şeklinde anlamı pekiştirmek maksadıyla eklendiği kanısındayız. Hece vezni ve kafiye sistemi göz önüne alınarak bu şiirin iki dörtlükten oluşan bir şiir olarak değerlendirilebileceğini düşünmekteyiz.

1934 tarihli iki dörtlükten oluşan şiirlerden, 11’li hece vezniyle oluşturulmuş “*Mâviylik déngizi bârliqni kömgän*” mısrayla başlayan şiir, **abab cdcd** şeklinde çapraz olarak kafiyelenmiştir. Aynı yılda “*Quşçä käbi dérazämğä urär qänâtin*” mısrayla başlayan şiir, 13’lü hece vezniyle yazılmış olup, **abba cdcd** şeklinde yarı karışık bir kafiye düzenine sahiptir.

“*Birinçi Xât*” şiirinin bölümünde yer alan iki dörtlük 10, 9, 10, 9 şeklinde düzenli karışık hece vezniyle oluşturulmuş olup, **xaxa xbx** kafiye düzenine sahiptir.

I.1.2.4.1.3. Üç Dörtlükle Yazılan Şiirler

Hece vezniyle üç dörtlükten oluşan şiir sayısı 4 olup,1'i başlıksızdır. Şiirlerden ikisi 9'lu hece vezniyle, diğeri de 1. ve 3. mısralar 10'lu hece vezni, 2. ve 4. mısralar 9'lu hece vezni şeklinde düzenli karışık hece vezniyle yazılmıştır. Bu üç dörtlük şiirlerden birinde tarih belirtilmemişken, diğeri 1934, 1935 ve 1936 tarihlerini taşımaktadır.

Üç dörtlükten oluşan şiirlerden tarihi belli olmayan “*Âq şé'r*”, 9'lu hece vezniyledir. Bu şiir, **abcd befg hchi** şeklinde serbest kafiye düzenine sahipken, 1934 tarihli “*Séngä, Singlim*” **abab** şeklinde çapraz kafiyelenir ve 10, 9, 10, 9 hece veznine sahiptir. 1935 tarihli “*Yürgänmisiz birgä äy bilän*” mısrası ile başlayan şiir 9'lu hece vezniyle yazılmış olup, **abba cdcd efef** şeklinde kafiyelidir.

Bu şekilde yazılan şiirlere “*Kızlar*” isimli şiirin “*Âkülä*” başlıklı IV. Bölümünde yer alan şiiri ve aynı şiirin V. Bölümünde yer alan dördüncü kısımdaki “*Sén Séväsän*” başlıklı şiiri dâhil edebiliriz. 1936 tarihli ve 9'lu hece vezniyle yazılan bu şiirler, “*Âkülä*” başlıklı üç dörtlükten oluşan bir şiirdir. **aabc dede fgh** şeklinde kafiyelenir. “*Sén Séväsän*” ise **abab cddc efef** hem çapraz hem de sarmal olmak üzere karma bir kafiyelenişe sahiptir.

I.1.2.4.1.4. Dört Dörtlükle Yazılan Şiirler

Dört dörtlükten oluşan başlıklı tek şiir olan “*Yüräk*”, 8'li hece vezniyle 1933 yılında yazılmıştır. Son bendi kırık mısralı olan şiirde bir dörtlük sarmal, iki dörtlük çapraz kafiye sistemine sahiptir. Diğeri dörtlük ise **cded** şeklinde 1. ve 3. mısralar kendi aralarında serbest, 2. ve 4. mısralar birbirleriyle kafiyelidir.

Müstakil olmayan üç şiiri daha bu gruba dâhil etmemiz mümkündür. 1936 tarihli ve 9'lu hece vezniyle yazılan “*Kızlar*” isimli şiirin III. Bölümünde yer alan *Äyimcân 2* başlıklı şiir, aynı şiirin V. bölümündeki ilk iki şiir dört dörtlükten oluşmuştur. *Äyimcân 2* **abba cddc efef ghgh** şeklinde kafiyelenirken; V. Bölüm *Ärminä 1. Bir kızni kördim* **abab cdcd efef ghhi** ve 2. *Közler yäxşi qäling* **abab cdcd**

efef ghgh şeklinde kafiyeleşir. Son şiirin son iki dördlüğünün ilk mısralarında kırılmalar görülür.

I.1.2.4.1.5. Beş Dörtlülle Yazılan Şiirler

Hece vezniyle beş dördlükten oluşan şiir sayısı 4 olup, 2'si başlıklıdır. Şiirlerde 6'lı ve 9'lu hece vezninin yanında şiirlerden birinde düzenli karışık hece vezni kullanılmıştır. Karışık hece vezninin kullanıldığı şiirde 1. ve 3. mısralar 10'lu, 2. ve 4. satırlar 7'li hece vezniyledir. Şiirlerden ikisi 1934, diğer ikisi de 1935 tarihlidir.

Beş dördlüklerden oluşan şiirlerde her şiir ayrı bir kafiye sistemine sahiptir. 1934 tarihli "*Ortâq Kirâvning ölimig*" ithafıyla başlayan şiirde üç dördlükte abab şeklinde çapraz kafiye kullanılırken, diğer iki dördlükte abcb şeklinde 1. ve 3. mısralar serbest, 2. ve 4. mısralar kafiyeleşir. Bu şiirde 10, 7, 10, 7 şeklinde hece vezni uygulanmıştır. 1935 tarihli "*Şirin boldi häyât ıqlimi*" mısrayla başlayan şiirde ilk dördlük **abba** şeklinde sarmal, diğer dördlükler çapraz kafiye düzenine sahiptir ve 9'lu hece ölçüsüyle yazılmıştır. 1934'te yazılan "*Xäyr, sévân*" başlıklı şiirde 6'lı hece vezniyle, iki dördlük sarmal, bir dördlük çapraz, diğer iki dördlük de abcb şeklinde 1. ve 3. mısralar serbest, 2. ve 4. mısralar kafiyeleşmiştir.

"*Kârüb*" adını taşıyan şiir beş dördlükten oluşan şiirlerden farklı olarak **aabb** şeklinde düz kafiyeleşir. 1935 tarihli "*Kârüb*" şiiri beş dördlülle yazılan şiirler kapsamında değerlendirilmiştir. Ancak, bir başka şekilde de değerlendirilebilir. Bu değerlendirme tamamen şahsidir. Hece sayısı ilk iki mısra da 10, 10 şeklinde devam ederken son iki mısra da 5, 5 şeklindedir. Üçüncü ve dördüncü mısralar şiirin tamamında daha içten yazılmıştır. Mısra 5+5 olmak üzere birleştirildiği düşünülürse üçlük nazım birimi olarak da ele alınabilir. Bu halde kafiye sistemi aax şekline döner. Anlam bütünlüğü de göz önüne alındığında, şiirin dördlükler halinde ele alınması kanaatimizce daha uygundur.

I.1.2.4.1.6. Altı Dörtlükle Yazılan Şiirler

Altı dörtlükten oluşan başlıklı tek bir şiir yer alır. 12’li hece vezniyle yazılan “*Yâşlık*” şiiri 1934 tarihlidir.

Şiirde 1 dörtlükte çapraz kafiye, 2 dörtlükte sarmal kafiye kullanılırken, diğer 3 dörtlükte **cded fghg klml** şeklinde birinci ve üçüncü mısralar serbest, ikinci ve dördüncü mısralar kendi aralarında kafiyelenir.

I.1.2.4.1.7. Yedi Dörtlükle Yazılan Şiirler

Hece vezniyle yazılan yedi dörtlükten oluşan müstakil bir şiir yoktur. Ancak, “*Kızlar*” isimli şiirin ilk iki bölümü yedi dörtlükten oluşmuştur. 1936 tarihli ve 9’lu hece vezniyle yazılan şiirin ilk bölümü olan *I. Ortâq* başlıklı şiir, **abba cdcd egfg hnh ijkl mnm oöoö** şeklinde kafiyelenirken, *II. Muhâbbât* başlıklı şiir **abab cdcd efef ghgh iiii jklk mnmno** şeklinde bir kafiye düzenine sahiptir. Son bent artık mısralıdır.

I.1.2.3.1.8. Sekiz Dörtlükle Yazılan Şiirler

“*Ä. S. Puşkingü*” ithafını taşıyan 1937 tarihli “*Tä’zim*”, sekiz dörtlükten oluşan tek şiirdir. 11’li hece vezni ile yazılan şiirde üç dörtlük **dede klkl mnmn** şeklinde çapraz kafiye sistemine sahipken diğer dörtlükler **abab fhgh iiji ööpö rşşş** şeklinde kafiyelenmiştir.

I.1.2.3.1.9. Dokuz Dörtlükle Yazılan Şiirler

Dokuz dörtlükten oluşan tek şiir “*1870*” başlıklı şiirdir. 9’lu hece vezninde yazılan şiir, 1935 yılında tarihlidir.

Şiirde üç dörtlük sarmal kafiyelenirken, diğer dörtlükler çapraz kafiyelenmiştir. Dördüncü dörtlükten sonra bırakılan 2 mısralık boşluk, bir de son dörtlükten sonra bırakılan tek satırlık bir boşluk yer almaktadır. Şiirde bu kısımların boş bırakılması sansürlendiği izlenimini uyandırmaktadır.

I.1.2.3.1.10. On Dörtlükle Yazılan Şiirler

Hece vezniyle on dörtlükten oluşan bir şiir vardır. “*Gülzâr — çämän. Yür, bâğlärgä*” mısrayla başlayan şiir, 1. ve 3. mısralar 8’li, 2. ve 4. mısralar 5’li olmak üzere düzenli karışık hece veznine sahiptir. 1934 tarihini taşıyan şiirdeki bütün dörtlüklerin birinci ve üçüncü mısraları serbest, ikinci ve dördüncü mısraları kendi aralarında kafiyeli olmak üzere **xaxa xbx** şeklinde kafiyelenmiştir.

I.1.2.3.1.11. On İki Dörtlükle Yazılan Şiirler

On iki dörtlükten oluşan müstakil bir şiir yoktur. Ancak, “*Kızlär*” isimli şiirin V. Bölümünde yer alan 3. *Qız xätidän pärçälär* başlıklı şiir on iki dörtlükten müteşekkildir. 1936 tarihli ve 9’lu heceyle yazılan şiir **abba cddc efef ghgh iii jkjk lmlm nono öpöp rsrs şşt ştt uuüü** şeklinde kafiyelenir.

I.1.2.3.1.12. On Dokuz Dörtlükle Yazılan Şiirler

Hece vezniyle 19 dörtlükten oluşan tek şiir başlıklı olup 9’lu hece vezniyle 1933’te yazılmıştır. “*Qârä Sätrlär*” başlığını taşıyan şiir, **abab cdcd ddfdf ghgh iii jkjk lmlm nono öpöp rsrs şşt ştt uuüü vyvy za1za1 b1b1c1c1 d1d1e1e1 f1f1g1g1 i1i1i1i1 abba** şeklinde, geneli çapraz kafiyeli olup, 4 dörtlük düz kafiye, 2 dörtlük sarmal kafiye sistemine sahiptir.

I.1.2.4. Beşlik Nazım Birimiyle Yazılmış Şiirler

Hece vezniyle beşliklerle yazılan 5 şiirden 3' ü üç, 1'i dört ve diğeri de 2 beşlikten oluşmaktadır.

“*Bégânä*” başlıklı tarihi belli olmayan dört beşlikten oluşan şiirde de son mısralar serbest olmak üzere **aabbc cbbd ddeef gghh** kafiye düzenine sahiptir. Bu şiirin ilk beşliğindeki 3. ve 4. dördüncü mısralar ikinci beşlikte de tekrar etmektedir. **abaab cdcdc efefe** kafiye düzenine sahip 1935 tarihli “*Yâdimdâdir uzâq Şimâl*” mısraıyla başlayan şiirde de ilk iki beşlikte, beşliklerin son mısraları ilk mısraların tekrarı şeklinde oluşmuştur. 1934 tarihli “*Yänä könglimdä erkä bir şâdlik*” mısraı ile başlayan şiirde de her üç beşliğin ilk mısraları beşinci mısraı olarak **abxba cddxc effxe** şeklinde tekrar edilir. Üç beşlikten oluşan 1935 tarihini taşıyan son şiir olan “*Näsimgä Dégänim*” şiirinin beşlikleri **abxba cddxc effxe** olmak üzere kafiye düzenine sahiptir. İki beşlikten oluşan 1935 tarihli “*Yolçi*” başlıklı şiirde de son mısralar serbest olmak üzere **abbac deedf** şeklinde sarmal bir düzen göze çarpar.

I.1.2.5. Altılık Nazım Birimiyle Yazılmış Şiirler

Heceyle altılık nazım birimiyle yazılan toplam 2 şiir yer almaktadır. Altılık tek bir bentten oluşan şiir “*İlhâmining vâqtiHata! Yer işareti tanımlanmamış. yâq, séldäy kélâdi,*” mısraı ile başlayan şiir altı mısradan oluşan tek bentlik bir şiirdir, 11’li hece vezniyledir. 1935 tarihini taşıyan şiir, **aabbcc** şeklinde bir kafiye düzenine sahiptir. Dört altılıktan oluşan “*Bâgım*”, 7’li hece vezniyle yazılmış olup, 1935 tarihlidir. Son bent bir kelime değişikliği ile ilk bendin tekrarı olup, tüm bentlerin ikinci mısraları altıncı mısraı olarak **abccab deffde ghiigh abccab** şeklinde tekrar edilir.

I.1.2.6. Altıdan Fazla Mısralı Bentler Halinde Yazılmış Şiirler

Bentler halinde yazılmış bentlerdeki mısra sayısı altıdan fazla olan şiirlerden bazıları tek bentten oluşur. Altıdan fazla mısralı bentler halinde yazılmış bazı şiirlerin bentleri düzenli, bazılarının bentleri ise düzensizdir.

I.1.2.6.1. Altıdan Fazla Mısralı Tek Bentten Oluşan Şiirler

12 mısralık tek bentten oluşan 3 şiirden ikisi başlıklıdır. Başlıklı şiirlerden “*Hâқиqät Qälâmi*” 7’li hece vezniyle yazılmıştır. Yazılış tarihi belli olmayan bu şiir, “*Muxbirlärgä bäğişläb*” ithafını taşımaktadır. Sanki üç dörtlükmüş gibi kendi aralarında **ababddcefgf** şeklinde bir kafiye düzenine sahiptir. “*Gazäb*” başlığını taşıyan şiir 11’li hece vezniyle yazılmış olup, tarihi belli olmayan bir şiirdir. Diğer şiirlerde de olduğu gibi sanki üç dörtlükmüş gibi **ababccddeeff** şeklinde kafiyelidir. Mısraların sonunda yer alan bazı ifadelerin alt satıra yazılmış olması muhtemelen satırın sayfaya sığdırılabilmesi amacıyla kaynaklanmaktadır. “*Déngiz äynä käbi yältirär*” mısraıyla başlayan on iki mısralık tek bentten oluşan şiir, 9’lu hece vezniyle 1935 yılında yazılmıştır. Çapraz kafiyelenmiş üç dörtlük gibi **ababccdefef** şeklindedir.

26 mısradan oluşan tek bent “*Ölim Yoq*” başlığını taşıyıp, 9’lu hece vezniyle yazılmıştır. 1935 yılında yazılan şiirde **ababddceefghijklmnoödprs** şeklinde belli bir kafiye düzeni yoktur. Ancak, bazı mısralarda çapraz ve sarmal kafiyelenişler göze çarpar. Şiirin 23. mısraı 7. mısranın tekrarı şeklindedir.

36 mısradan oluşan tek bentlik “*Dilimdüdir Mängügä Bütün*” başlıklı 1927 tarihini taşıyan şiirin genelinde tekli mısralar 10’lu, çiftli mısralar 9’lu hece vezniyledir. Birkaç mısradan bunun dışına çıkmıştır. Çiftli mısralar kendi aralarında birbirleriyle kafiyeli, tekli mısralar serbest olmak üzere **xaxaxbxbxcxcxdxexexfxgxxhxxixi** şeklinde düzenlenmiştir.

151 mısralık “*Mén Häm Bärämän*” başlıklı bir bentten oluşan şiir, 1933 yılında yazılmıştır. Hece vezninin kullanıldığı şiirde mısraların hece sayıları 6, 5, 6,

5, 6... şeklinde devam etmektedir. Bu durumun nadiren bozulduğunu görmekteyiz. Mısraların anlamca birbirlerini 6+5 şeklinde tamamladığını düşünürsek 11’li hece vezniyle de yazılmış bir şiir olabilir diyebiliriz.

I.1.2.6.2. Bentleri Düzenli Olan Şiirler

Bentleri düzenli olan tek şiir, “*Nil Vâ Rim*” şiiri, 1935 tarihlidir. Rakamlarla belirtilerek 6 bölümden oluşan şiirde toplam 14 mısralık 6 bent yer almaktadır. 13’lü hece vezniyle yazılan şiirdeki bentler **aabbccddeeffg** şeklinde düz bir kafiye düzenine sahiptir.

I.1.2.6.3. Bentlerdeki Mısra Sayıları Farklı Olan Şiirler

Altıdan fazla mısralı bentlerindeki mısra sayısı farklı olan toplam şiir sayısı 4’tür. 50 ve 26 mısralık 2 bentten oluşan “*Âq Yuvib, Âq Târâb*” şiiri 1931 tarihlidir. Belli bir kafiye düzeni ve vezne sahip olmayan şiirde, mısralar düzensiz şekilde 8, 6, 5, 9... şeklinde sıralanır. Ancak, anlamca birbirini tamamladığını düşündüğümüz mısraların birleştirilerek okunduğunu varsaydığımızda hece vezni şiirin bütününde eşit olmamasına rağmen çoğu 14’lü hece vezniyle yazılmıştır. Kırıldığını farz ettiğimiz bu mısraların yanında şiirde tek mısra halinde yer alan tek satırın 14’lü hece vezniyle olması bu kanaatimizi de güçlendirmektedir. 13’lü ve 15’li hece veznine sahip mısralar da yer almaktadır. Esasen kafiye düzenine sahip olmayan bu şiir, az önce bahsedilen bir düzende ele alınırsa **aabbccddeeff** olmak üzere düz bir kafiye sistemine sahip denilebilir.

Mısra sayıları farklı 6 bentten müteşekkil ikinci şiir olan “*Bâdâm Güllâgân Kêçâsi*”, 1930 tarihinde yazılmıştır. Bentler sırasıyla 138, 45, 7, 58, 21 ve 15 mısradan oluşmaktadır. Şiirin genelinde mısralar 12’li ya da 13’lü hece veznine tamamlanarak, 2 ya da 3 mısrada bir mana bütünlüğü sağlanmaya çalışılmış dememiz mümkündür. Şiirin tamamı için düzenli diyebileceğimiz bir bütünlüğe

sahip değildir. Bazen 5, 8, 9 ve 12’li mısralar da şiirde yer almaktadır. Belli bir kafiye düzeni yoktur. Ancak, iç ahenk çok güçlüdür. Bazen kesilen mısramın son kelimesi ile bir sonraki kırık mısramın kesilen bölümündeki son kelime ya da kırık mısraların alt satıra yazılan son kelimeler kafiyelidir. Ancak bu, düzenli bir kafiye değildir. Mısra başında, içinde ve sonunda yer alan kafiyeli kelimeler ya da ifade tekrarları da şiirin ahengini tamamlamıştır.

87, 35, 26 ve 34 mısralı 4 bentten oluşan “*Quyâş Bilân Suhbât*” başlığını taşıyan şiir, 1931 tarihlidir. Belli bir düzen olmaksızın şair 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8 ve 9 hece sayısına sahip mısralara şiirinde yer vermiştir. Şiirin geneli göz önüne alındığında 9’lu hece vezninin kullanıldığı mısralar ağırlıklıdır. Mana bütünlüğü bazen 2 bazen 3 mısradan tamamlanıldığını düşündüğümüzde 2+3+4, 4+5, 5+4, 3+3+3, 7+2 şeklinde mısraları 9’a tamamlayarak okuyabiliriz. Yine aynı mantıkla hareket ederek 11’li (6+5) ve 12’li (8+4) hece vezniyle yazılmış mısralar da yer almaktadır diyebiliriz. Sistematik bir kafiye düzeni yoktur. Bazı mısralar düzensiz olarak çapraz kafiyelidir. Ancak, şiirde belli bir kafiye düzeni görülmemektedir.

Bentlerinin mısra sayısı farklı olan son şiir, başlıklıdır ve 4 bölümden oluşur. Tarihi belli olmayan “*İsrâil*” şiirinde, başlıklı her bölümdeki bent ve her bentteki mısra sayısı birbirinden farklıdır. III. *Munçâq Közlär* başlığını taşıyan 3. bölüm tek bentten oluşurken; I. Tüşimdägi Âdâm başlıklı birinci bölüm, 28, 12, 21 mısra sayısından oluşan 3 bentten müteşekkildir. 9’lu hece vezninin kullanıldığı şiirde kafiyeleniş her bölümde farklı bir sistematiğe sahiptir. 40 mısradan oluşan bu bölüm **abbccddeeffghghghiiijjklmnonloöppörörabbbsssttuu** kafiyelenir. 3 bentlik II. Ongimdägi Âdâm (İkki Öpiç) başlıklı ikinci bölümde çapraz, sarmal ve düz olmak üzere karışık şu şekilde bir

ababcddedfggfdedediiijkkji lmlmnonoöppö rrssttuuüüvyvzala

kafiye düzeni görülür. 48 mısralık tek bentten oluşan üçüncü bölümde ise kafiye düzeni **ababccddeeffghghiiijjklmnonooöpprrssttauua** şeklindedir. Son bölümdeki 40 mısralık IV. Uning Işqi başlığını taşıyan tek bent de **aabccddeeffghghiiijjklmnonooövvyyzz** şeklinde kafiyelenmiştir.

I.1.2.7. Karışık Nazım Birimleriyle Yazılmış Şiirler

Şiirdeki nazım birimleri eşit olmayan veya düzenli olarak karışık şekildeki şiirler bu başlıkta değerlendirilmiştir.

I.1.2.7.1. Düzenli Karışık Nazım Birimleriyle Yazılmış Şiirler

Bu şiirler, nazım birimlerinin mısra sayıları aynı olmamasına rağmen bir düzen arz eden şiirlerdir.

I.1.2.7.1.1. İki Dörtlük ve İki İkilikten Oluşan Sone

Düzenli karışık nazım birimi ile yazılan başlıklı tek şiir “*Yänä şé’rimgä*”, 1935 tarihlidir. 9’lu hece vezni ile yazılan şiir 4+4+3+3 şeklinde iki dörtlük ve iki üçlükten oluşur. **abab abba cdd cee** şeklinde bir kafiye düzenine sahiptir. Yani, klasik sone kafiye düzeninden farklı bir şekilde oluşturulmuştur¹⁰⁰.

I.1.2.7.1.2. Üç Dörtlük ve Bir İkilikten Oluşan Sone

Karışık nazım birimiyle yazılmış şiirlerden biri de “*Déngizgä*” başlığını taşıyıp, 1935 yılında yazılmıştır. Bentlerin mısraları 4, 4, 4, 2 şeklindedir. 11’li hece vezniyle yazılan şiirde düzensiz olarak çapraz, sarmal ve düz kafiye olmak üzere **abab cddc efef gg** şeklinde İngiliz sonesine benzer bir kafiyeleniş gösterir¹⁰¹. İngiliz sonesi son iki dize ayrı bir bent, geriye kalan on iki dize ayrı yazılır. Nasir’in yazdığı bu sonede on iki dizelik tek bent dörder dizelik üç bent şeklinde tertip edilmiş. Şair,

¹⁰⁰ Çetin, a. g. e. : 151.

¹⁰¹ Cevdet Kudret, **Örneklerle Edebiyat Bilgileri 1**, İnkılap ve Aka, İstanbul 2003: 390.

Shakespeare tarzındaki soneyi¹⁰² birebir uygulamak yerine şiirin şeklinde ve kafiye düzeninde birtakım değişiklikler yapmıştır. Onun, her konuda kendini geliştirmeye çalışan, yenilikçi biri olduğunu bu tutumundan da kolayca anlayabiliriz..

I.1.2.7.2. Düzensiz Karışık Nazım Birimiyle Yazılmış Şiirler

Düzensiz karışık nazım birimiyle yazılmış 3 şiir vardır.

Bu şekilde yazılmış ilk şiir olan “*Bâbâmnîng Fâlsâfâsi*” 1935 yılında yazılmıştır. Bentlerdeki mısra sayısı 4, 4, 4, 4, 6, 2, 4, 4, 4, 4, 4, 4, 4, 4, 4, 4, 4 şeklinde 9’lu hece vezniyle yazılan şiirde belli bir kafiye düzeni yoktur. Kimi zaman abca şeklinde ikinci ve üçüncü mısralar serbest, ilk ve son mısralar birbirleriyle kafiyeli iken kimi zaman da dedf şeklinde ya da kafiyeleniş olarak tamamen serbest dörtlükler karşımıza çıkar. Şiirin 5. bendindeki ilk üç mısraıda anlam bütünlüğünün sağlanması, mısranın dikkat çekmek amacıyla bölündüğü kanısını uyandırmaktadır. Hece vezninin 3+3+3 şeklinde 9’a tamamlanması ve kafiye şemasına da uygunluk göstermesi kanaatimizi doğrular niteliktedir. Bu bendin devamın da gelen ikilik de şairimizin şekille ilgili birtakım değişikliklere doğru adım atmaya çalışmasının bir göstergesi olarak değerlendirilebilir.

İkinci şiir, “*Mânâlag*” başlığını taşıyıp 1933 tarihlidir. Bentleri oluşturan mısra sayıları: 4, 4, 4, 4, 4, 4, 4, 4, 4, 4, 5 ve 11 şeklindedir. 9’lu hece vezniyle yazılan şiir, **abab cdcd efef ghgh ijij klkl mnon öppö rsrs şştt uüüuv yvyz a1b1c1c1a1d1** şeklinde karışık bir kafiye düzenine sahiptir. Genelinde çapraz kafiye görülürken bu uyumun şiirin sonlarına doğru bozulduğu görülür.

“*Yüksäl, Âppâgim*” başlıklı 1931 tarihli şiirde bentlerdeki mısra sayısı 4, 5, 5, 8 şeklindedir. Son bendin altıncı mısraında yer alan bir ifade bendin son mısraında tekrar edilmiştir. 9’lu hece vezniyle yazılan şiirde bazı mısralar 10’lu, tek bir mısra da 8’li hece vezniyle yazılmıştır. Son bentte kırık bir mısra yer alırken son mısra da vurguyu artırmak için yapılmış olan ifade tekrarı sebebi ile şiirin veznine uyulmadığı görülür. **ababb cdcd ec fgfg hhhihijiji** şeklinde karışık bir kafiye düzenine sahiptir.

¹⁰² Cevdet Kudret, *Örneklerle Edebiyat Bilgileri 1*, İnkılap ve Aka, İstanbul 2003: 392.

I.2. AHENK UNSURLARI

I.2.1. Vezin

I.2.1.1. Unutmas Şiir Kitabında Bulunan Şiirlerin Vezni Hakkında Genel Değerlendirme

Nasir, genel olarak hece vezniyle şiirler yazmıştır. Aruz veznini kullandığı şiiri tespit edilememiştir. Heceyle yazdığı şiirler yanında belli bir kafiye düzeni olmayan uzun bentlerden oluşan birkaç şiiri de vardır.

Nasir, hece vezniyle yazdığı şiirlerde 6'lı, 7'li, 8'li, 9'lu, 10'lu, 11'li, 12'li ve 13'lü hece vezinlerini kullanmıştır.

Hecenin 6, 7, 8, 10 ve 12'li kalıbını az, 9 ve 11 kalıbını ise daha çok tercih etmiştir.

Nasir, hece vezniyle yazdığı şiirlerde, iki ünsüzle biten “*säbr, urn, ümr, äql, fikr, zikr, hükm, zulm, ufq, äsr, hüsn, äsl, vâqt, sätr, dâvr, mısr, téätr*” kelimelerini, sondaki iki ünsüz arasında bir ünlü varmış gibi iki hece; “*âsmân*” gibi kelimeleri kelime ortasındaki iki ünsüz arasında bir ünlü varmış gibi üç hece; “*häyhât, güvâh, sâkin*” gibi kelimelerde yer alan uzun ünlüden dolayı üç hece; “*Tsézärb, glädiätâr, Spärtäk, Frânt, smâl, şlyâm, träktâr, Tsärits, tränspärt*” gibi iki ünsüzle başlayan bazı batı kökenli kelimeleri kelime başındaki iki ünsüz arasında bir ünlü varmış gibi birden fazla hece olarak değerlendirmiştir. Bu kelimelerin yer aldığı mısralarda hece sayısının diğer mısralara göre bir hece eksik olduğu görülür. Ancak, kelimeler az önce ifade edildiği şekilde okunduğunda hece sayısı tamamlanabilmektedir. “*Äfeliyä, Klêpäträ, Rusiyä, Sibiriyä, millân, sâtsializm*” gibi bazı batı kökenli kelimelerin bulunduğu mısraının hece sayısı da bir fazla çıkmaktadır. Bu kelimeler ise bir ünlü eksiltiyle okunmuştur. Böylelikle hece sayısı tamamlanmıştır.

Nasir'in şiirlerinde bu kelimelerin, günlük konuşma dilinde telaffuz edildikleri şekilde kullanılması şekilde dikkat çekici bir husustur. Bu sebeple, şairin kafiye yapıyı oluştururken ağırlıklı konuşma dilini, kulak kafiyesini esas aldığını söylememiz mümkündür.

I.2.1.1.1 Altılı Hece Vezniyle Yazılmış Şiirler

Nasir'in 6'lı hece vezniyle yazılmış tek bir şiiri mevcuttur. Dörtlük nazım birimiyle yazılan “*Xäyr, Sévân*” başlıklı şiir, 1934 tarihlidir. Ayrılık teminin işlendiği şiirde şair, sanki tabiatla vedalaşır gibidir.

I.2.1.1.2. Yedili Hece Vezniyle Yazılmış Şiirler

Nasir'in mevcut şiirleri içinde, hecenin 7'li kalıbı ile yazılmış şiir sayısı üçtür. Birinde tarih belirtilmemiş, biri 1934, diğeri 1935 tarihlidir.

1934 tarihli “*Şäfüq öçäy déb qâldi*” mısraıyla başlayan şiirde üçlük, 1935 tarihini taşıyan “*Bâgim*” şiirinde altılık nazım birimi kullanılırken tarihi belli olmayan “*Häqiqät Qälämi*” şiirinde de 12 mısradan oluşan tek bir bent yer alır.

Bu şiirlerden “*Şäfüq öçäy déb qâldi*” mısraıyla başlayan şiir ve “*Bâgim*” şiirinin teması ilk bakışta tabiat gibi gelir. Ancak, Nasir'in şiirlerinde kullandığı semboller dikkate alınırsa şiirlere farklı bir açıdan bakmamız daha uygun olacaktır. “*Şäfüq öçäy déb qâldi*” mısraıyla başlayan şiirde, şafağın söküşüyle yeni bir günün başlaması şair için de bağımsızlık yolunda yeni bir ümidin ortaya çıkışıdır.

I.2.1.1.3. Sekizli Hece Vezniyle Yazılmış Şiirler

Elimizdeki mevcut şiirleri içinde 8'li hece vezni ile yazılmış iki şiiri vardır. Biri 1933, diğeri 1935 tarihlidir.

Şiirlerden 1933 tarihli dört dörtlükten oluşan “*Yüräk*” şiirinde sevinç yürekten taşarken; 1935 tarihinde yazılmış “*Yâdimdädir uzâq Şimâl*” mısraıyla başlayan şiir de üç beşlikten oluşur ve bu şiirde sevgiliyle geçmişte yaşanan bir akşam özlemlerle hatırlanmaktadır.

I.2.1.1.4. Dokuzlu Hece Vezniyle Yazılmış Şiirler

Hecenin dokuzlu kalıbıyla yazılmış 16 şiir yer alır. Bu şiirlerden 8 tanesi dörtlük, 1 tanesi beşlik, 1 tanesi 12’li mısralık bent, 1 tanesi 26 mısralık tek bent, 1 tanesi sone ve 3 tanesi de düzensiz karışık nazım birimiyle yazılmış bentleri farklı olan şiirlerdir.

Nasir’in 9’lu hece vezni ile yazarken daha çok dörtlük nazım birimini tercih ettiğini söyleyebiliriz.

Dokuzlu hece ve dörtlük nazım birimi ile yazılan şiirler 2 ile 19 bent arasında değişmektedir. 1 tanesi iki bent, 3 tanesi üç bent, 1 tanesi 5 bent, 1 tanesi dokuz bent ve 1 tanesi on dört bent, 1 tanesi de 19 bentten oluşmaktadır.

Dörtlüklerin dışında kalan diğer şiirlerden 1 tanesi üç beşlik, 1 tane iki dörtlük ve iki üçlük kullanılan sone, 1 tane on iki mısralık tek bent, 1 tane 26 mısralık tek bent, 3 şiirde de karışık nazım birimleri kullanılmıştır.

Tarihleri 1931 ile 1936 arasında değişen. Bu şiirlerden 9’u 1935 tarihini taşıırken, 1 şiirde de tarih belli değildir.

Hecenin dokuzlu kalıbıyla yazılmış şiirlerde duraklar 4+5 veya 3+3+3 hece sayısına göre kırılır. Ancak, incelen şiirlerde 4+5 şeklinde durakların daha çok kırıldığını söyleyebiliriz.

Dokuzlu hece vezniyle yazılan şiirlere bakacak olursak; “*Yänä şé’ringä*”, “*Âq şé’r*”, “*Bâbâming Fâlsâfâsi*”, “*1870*”, “*Mânâlâg*”, “*Nâsimägä Dégänim*”, “*Yüksäl, Âppâgim*”, “*Ölim Yoq*”, “*Qârä Sâtrlär*”, “*Qızlär*”, “*İsrâil*”, “*Birinçi Xät*” şiirinde yer alan üçüncü, beşinci bölümlerdeki şiirler ve “*Yürgänmisiz birgä ây bilän*”, “*Hâyât häli méning âldimdä*”, “*Déngiz äynä käbi yältirär*” mısraılarıyla başlayan şiirler yer almaktadır.

I.2.1.1.5. Onlu Hece Vezniyle Yazılmış Şiirler

Hecenin onlu kalıbıyla yazılmış tek bir şiir yer alır. 1934 tarihli şiir, üç beşlikten müteşekkildir. “*Yänä könglimdä erkä bir şâdlik*” mısraıyla başlayan şiirin

beşliklerinde son mısralar ilk mısraların tekrarı şeklinde yer alırken, her beşlikte tek bir mısra serbest olarak **abxba cddxc effxe** şeklinde kafiyelenir.

I.2.1.1.6. On Birli Hece Vezni ile Yazılmış Şiirler

İncelediğimiz şiirlerde 11’li hece vezniyle yazılmış şiir sayısı 6 olup, bu şiirlerden 3 tanesi dörtlük, 1 tanesi altılık, 1 tanesi 12 mısralık bent ve 1 tanesi de sone tarzında yazılmıştır.

Bu şiirlerden 1 tanesi 1937, 3’ü 1935, 1 tanesi 1934, 1 tanesi 1932 tarihlidir ve 1 şiirde de tarih yoktur.

11’li hece vezni kullanılarak ikilik, üçlük ve beşlik nazım birimlerinin kullanıldığı hiçbir şiire rastlanılmamıştır.

On birli hece vezniyle yazılmış şiirlerin tamamında mısralar 6+5, 5+6 veya 4+4+3, 3+3+5 hecelik duraklarla kırılır. Az hecedeki durakların önce gelmesi dikkat çekicidir.

“*Yolçi*” (1935), “*Déngizgü*” (1935), “*Güzäb*” (1937), “*Tä’zim*” (1937) şiirleri ile 1934 tarihli “*Mâviylik déngizi bârliqni kömgün*” ve 1935 tarihli “*İlhâminning vâqti yâq, séldäy kélädi*” mısralarıyla başlayan şiirler on birli hece vezniyle yazılmıştır.

I.2.1.1.7. On Üçlü Hece Vezniyle Yazılmış Şiirler

Nasir’in on üçlü hece vezniyle yazdığı şiir bir tanedir. 1935 tarihli şiir, 14 mısralı toplam 6 bentten oluşmaktadır. “*Nil vâ Rim*” başlıklı bu şiirin genelinde 4+4+5, 8+5 hecelik duraklarla kırılan mısralar yanında 6+7 ve 5+5+2 şeklinde duraklı birkaç mısra yer almaktadır.

On üçlü hece vezniyle yazılmış olan bu tek şiir, kölelik temiyiyle de şairin diğer şiirleri arasında da tektir. Bu açıdan belki vezin ile temin bu şekilde şiirde yer alması bilinçli bir tercihtir.

I.2.1.1.8. Karışık Hece Vezniyle Yazılmış Şiirler

Karışık hece vezniyle yazılmış şiir sayısı, 10 tanesi müstakil 1 tanesi de bölümler halinde yazılan olmak üzere toplam 11'dir. Şiirlerden 8 tanesi dördlük, 1 tanesi beşlik, 1 tanesi altılık, 1 tanesi 36 mısralık bent, 1 tanesi 151 mısralık bent ve 1 tanesi de 4+4+2+4+12 şeklinde düzensiz karışık nazım birimi ile yazılmıştır.

Şiirlerin tarihleri 1927 ile 1935 arasında değişir. Karışık hece vezniyle yazdığı ilk şiiri 36 mısralık tek bentten oluşan "*Dilimdädir Mängügä Bütün*" başlıklı şiirdir. Şiirdeki tekli mısralar 10'lu, çiftli mısralar 9'lu hece vezniyledir.

1932 yılında 8 bölüm halinde yazılan "*Birinçi Xät*" başlıklı şiirde her bölümdeki bent, bentlerdeki mısra sayıları ve kullanılan hece vezni değişiklik göstermektedir. Altı mısralık tek bentten oluşan ilk bölümdeki şiirde hece sayıları sırasıyla 9, 5, 10, 9, 5, 10 şeklinde devam ederken, birinci mısra ile dördüncü mısra, ikinci mısra ile beşinci mısra ve üçüncü mısra ile altıncı mısra birbirleriyle kafiyelidir.

İkinci bölümde yer alan, tek bir veznin tercih edildiği yedi dördlükten oluşan şiirde 11'li hece vezni kullanılırken, üçüncü bölümdeki üç dördlükte de 9'lu hece vezni tercih edilmiştir. Dördüncü bölümdeki 2 dördlükten ve sekizinci bölümdeki 6 dördlükten oluşan şiirlerde mısralardaki hece sayıları 10, 9, 10, 9 şeklinde düzenli karışık hece vezniyledir. Bir beşlik + bir üçlük + bir dördlük şeklinde karışık nazım birimiyle yazılmış beşinci bölümdeki şiirin mısraları tek bent olarak birleştirildiğini varsaydıığımızda mısralardaki hece sayıları 9, 5, 9 şeklinde ritmik olarak tekrar eder. Altıncı bölümdeki iki dördlükten oluşan şiirde vezin 8, 5, 8, 5 şeklinde düzenli olarak devam eder. 12'li hece vezniyle yazılmış yedinci bölümde yer alan şiir aabb şeklinde kafiyelidir. "*Birinçi Xät*" şiirinde şairin hem her bölümde farklı bir vezin kullanması, hem de bir şiirde birden fazla vezni tercih etmesi; şairin vezin hususunda da arayış içinde hareket ettiğini aynı zamanda da kendine özgü bir vezin, kendine özgü bir şiir anlayışını bizlere en iyi şekilde yansıtabildiğini göstermektedir.

1933 tarihli 151 mısralık "*Mén Häm Bärämän*" şiirinin mısraları 1, 3, 5 şeklinde devam eden tekli mısralar 6'lı; 2, 4, 6 şeklinde sıralanan mısralar 5'li hece vezniyle yazılmıştır.

1934 yılında ve beş dörtlük olarak yazılmış “*Kärvân Bârâdi*” şiirinin birinci ve üçüncü mısraları 10’lu; ikinci ve dördüncü mısraları 7’li hece vezniyledir. Yine aynı tarihli “*Şäfäq uzun, qızıl léntä*” mısraıyla başlayan şiirin birinci ve üçüncü mısraları 8’li; ikinci ve dördüncü mısraları 5’li hece vezniyledir. “*Gülzâr, çämän. Yür, bağlärğä*” mısraı ile başlayan 1934 tarihli şiirde birinci ve üçüncü mısralar 8’li, ikinci ve dördüncü mısralar 5’li hece vezniyle yazılmıştır. Bu tarihte yazılan üçüncü şiir “*Bälälimğä*” ise tek dörtlükten oluşmuştur. Şiirin birinci ve üçüncü mısraları 10’lu; ikinci ve dördüncü mısraları 9’lu hece vezniyle yazılmıştır.

1935 tarihli, “*Yür, tâglärü çiqäylik*” mısraıyla başlayan dört dörtlükten oluşan şiirin birinci ve üçüncü mısraları 7’li; ikinci ve dördüncü mısraları 3’lü hece vezniyle yazılmıştır. Bu tarihte yazılan ikinci şiir “*Kârâb*”, beş dörtlükten müteşekkildir. Dörtlüklerin ilk iki mısraı 10 heceli iken son iki mısraı 5 hecelidir.

Dört bentlik “*Bégânä*” adlı son şiirde tarih belirtilmemiştir. Beş mısradan oluşan bentlerin ilk iki mısraı 12, son üç mısraı 8’li hece vezniyle yazılmıştır.

I.2.1.1.9. Serbest Şiirler

Türk edebiyatında Tanzimat sonrası Batı edebiyatından alınmış olan ve bilinen nazım şekillerinin vezin, kafiye, mısra kümelenmesi gibi unsurlarını dikkate almayan nazım şekilleri serbest nazım şekilleridir¹⁰³. Şairlere istedikleri gibi şiiri düzenleme imkânı sunabilen Özbek edebiyatında “*Erkin Şiir*¹⁰⁴” olarak adlandırılan serbest şiir, Nasir’in de tercih ettiği bir şiir türüdür.

Nasir’in incelediğimiz eserinde mısra kırılmalarıyla ve dizilmeleriyle görüntüye dayalı müstakil bir serbest şiiri yer almadığı halde bent ve bentlerdeki mısra sayıları birbirinden farklı vezinsiz üç serbest şiiri yer almaktadır. Bu üç şiirde ahenk, ağırlıklı olarak, mısra kırılmalarıyla sağlanmıştır. Belli bir vezne bağlı kalmadan yazılan bu şiirlerde kelimenin dizilişiyle sağlanan iç ahenk de son derece güçlüdür.

¹⁰³ Çetin, a.g.e. : 158.

¹⁰⁴ Hamidiy vd, age: 255.

Şairin belli bir nazım birimine bağlı kalmadan yazdığı serbest şiirlerinde bentlerdeki mısra sayısı 15 ile 163 arasında değişiklik gösterirken, bent sayısı 5'i geçmemektedir. Belli bir kafiye düzeniyle oluşturulmamış bu şiirlerde bazı bentlerde ve mısralarda düz, çapraz kafiye görülse de bu kafiye düzenli bir kafiye değildir. Mısralardaki hece sayıları birbirinden farklı olan bu şiirlerde ahenk, mısra tekrarları, mısralardaki ses tekrarı ve düzensiz kafiyelerle sağlanmıştır.

Bu serbest şiirlerde belli bir vezne bağlı kalınmadığı halde “*Quyâş Bilân Suhbât*” isimli şiire genel olarak baktığımızda mısradaki hece sayılarının düzensiz bir şekilde ikiden on ikiye kadar (2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12) değiştiğini görürüz. 87, 35, 26 ve 35 mısradan oluşan toplam dört bentlik şiirin 35 mısralık ikinci bendinde düzenli bir kafiye yokken, 9’lu hece vezniyle yazılmış olmasından hareketle, mısralardaki anlam bütünlüğünün bazen iki bazen de üç mısrada tamamlandığını varsaydığımızda şiir için şunları söylememiz mümkündür:

5+4, 4+5, 2+2+5, 2+7, 2+3+4, 3+3+3 şeklinde 9’lu hece veznine tamamlanan mısralar dışında sadece düzensiz olarak 7, 8, 10, 11 ve 12’li hece vezinlerine sahip 18 satırın yer alması; Nasir’in şairlik yeteneği de göz önüne alınarak, şairin şiiri yeknesaklıktan uzaklaştırma kaygısıyla açıklanabilir.

“*Bâdâm Güllâgân Kêçâsi*” başlığını taşıyan ikinci serbest şiir 163, 45, 58, 21 ve 15 mısradan müteşekkildir. 2’den 9’a kadar uzanan hece vezinleri şiirin bütününde düzensiz şekilde yer almaktadır. Bunun yanı sıra iki ya da üç mısrada anlam bütünlüğünün sağlandığını düşündüğümüzde şiirin genelinde ağırlıklı olarak 13’lü (4+4+5, 5+3+5, 6+7, 8+5, 5+8 şeklinde) ve 12’li (7+5, 5+4+3, 4+8, 4+4+4 şeklinde) hece vezni kullanılırken, 12 mısrada bu duruma uyulmayarak 5’li, 8’li ve 9’lu hece vezinleri tercih edilmiştir.

Serbest tarzda yazılan son şiir “*Âq Yuvib, Âq Târâb*”, 50+26 mısradan oluşan iki bentli bir şiirdir. İkinci bentte yer alan son mısra ilk bentteki bir ifadenin tekrarıyla oluşturulmuş bir mısra olduğu için, bu son bendi 25 mısralık bir bent olarak değerlendirebiliriz. Bu durumda bentteki mısra sayıları itibariyle ilk bent, ikinci bentin iki katı olacak şekilde 50 mısradan ibarettir. Yani, bu şiirde belli bir nazım birimine bağlı kalınmamakla birlikte bentlerdeki mısra sayılarında sistematik bir düzen olduğunu söylemek mümkündür. Vezin itibariyle belli bir düzen göremediğimiz şiirde 2 heceden 9 heceye kadar uzanan mısralar mevcuttur. Bununla

birlikte anlam bütünlüğünün birden fazla mısrada tamamlandığını düşündüğümüzde diğer şiirlerden daha farklı bir tablo karşımıza çıkmaktadır. İlk başta belli bir vezne bağlı kalınmadan yazıldığını düşündüğümüz şiirde sadece tek bir mısraın bir sonraki ya da bir önceki mısra ile birleştirilmesine gerek kalmadan anlam bütünlüğünü tamamlaması ve mısradaki hece sayısının 14 olması bize farklı bir açı yaratmıştır. Buradan hareketle şiiri tekrar incelediğimizde 12’li, 14’lü ve 15’li hece vezinlerinin bir arada kullanıldığını ve 14’lü hece ölçünün ağırlıklı olarak tercih edildiğini görmekteyiz. Kanaatimizce bu üç vezin şiire belli bir sistematığe bağlı olarak yerleştirilmiştir. Şair şiir içerisinde vezinleri değiştirirken bir düzen içerisinde hareket etmiştir. İlk mısraında 12’li (7+5) hece vezniyle kullanılarak başlayan şiirde 5 (kırılmış mısralarla 10) mısra sonra yine 12’li hece vezni karşımıza çıkar ve bu aradaki tüm mısralar 14’lü hece vezniyledir. Bu 12 heceli satırdan sonraki 11. mısra, tekrar eden iki mısra dâhil edilmediğinde, yine 12’li hece vezniyledir ve aradaki satırlar 14 heceden oluşmaktadır. İki mısra sonra bu seferde 14’lü heceden 15’li hece veznine geçilir. Bu vezinle bir satır daha yazıldıktan 5 mısra sonra 15’li hece vezniyle oluşturulan bir satır karşımıza çıkar ve daha önceki mısralar yine 14’lüdür. 15’li hece veznine sahip bu mısradan sonraki 5 mısraı boyunca da 15’li hece vezni kullanılır. Şiirin genelinde hâkim olan 14’lü hece vezninden 12’li ve 14’lü hece veznine geçilirken belli bir mısra sayısı esas alınmıştır. “*Âq Yuvib, Âq Tärüb*”; 12’li tek mısraı + 14’lü 5 mısraı + 12’li tek mısraı + 14’lü 2 mısraı + 15’li 2 mısraı + 15’li tek mısraı + 14’lü mısraı + 15’li tek mısraı + 14’lü 5 mısraı şeklinde ritmik bir tekrarlarla karşımıza çıkmaktadır.

Serbest şiir olarak değerlendirdiğimiz bu şiirlerde ilk bakışta belli bir ölçü ve kafiye düzeni yer almazken, anlam bütünlüğünün birden fazla mısraında tamamlandığını düşündüğümüzde farklı sonuçların ortaya çıkması tamamen kendi kanaatlerimizle ilgilidir. Dil ve edebiyat fakültesini tamamlaması aynı zamanda Özbek şiirine yeni bir ahenk katması gibi hususlarda edindiğimiz bilgiler ve şiirlerinden hareketle Nasir’in şiirde bir arayış içinde olduğunu, kendine özgü bir şiir anlayışını da ortaya koyduğunu söylememiz mümkündür.

I.2.2. Tekrarlar

Usman Nasir; şiirde ahengi sağlamak, vurgulamak istediği düşünceyi pekiştirmek ve şiirin bütünlüğünü korumak için sık sık tekrara başvurur. Kafiye ve redif şairin mısra sonlarında en çok tercih ettiği ahenk unsurudur. Bunun dışında kelime ve ifade tekrarlarını da sıkça kullanmıştır.

Bu tekrarların vurguyu artırmak için mısra içinde, devam eden mısralarda veya bentlerde devam olduğu görülür.

Mısra tekrarlarında amaç ahengi sağlamak aynı zamanda mısradaki anlamı vurgulamaktır. Mısra tekrarları aynı bent içinde veya birinci bendin bir mısraının ya da herhangi bir bendin bir ya da iki mısraının diğer bent veya bentlerde tekrarı şeklinde de görülür.

Genellikle bent sayısı çok olan şiirlerde veya birden fazla bölümden oluşan bazı şiirlerde ilk bent veya ilk bendin bazı mısraları ya da başka bentlerdeki bazı mısraları tekrar edilir.

Bunun dışında bazı bentlerdeki ilk ya da son mısralar, bir sonraki bentte ya da bir başka bentte tekrar edilir.

Bir de bazı şiirlerin son bendinin ilk bendin tekrarı şeklinde olduğu da görülür.

Artık mısralı şiirlerdeki artık mısralar, genellikle ilk bendin ilk mısraının aynen tekrarı ya da kelime değişikliği ile tekrarıyla oluşur. Bununla birlikte bazı şiirlerde bendin ilk mısraı son bendin son mısraında da tekrar edilmiştir.

Çok mısralı bir ya da birkaç bentten oluşan şiirlerde şiirin başında ya da herhangi bir kısmında yer alan bir ya da daha fazla mısra, kelime ya da ifadenin bazen ritmik bazen de düzensiz olarak aynı bent içinde ya da diğer bentlerde tekrarlandığını görürüz.

Özellikle Sovyet rejimini övdüğu çok mısralı bentlerden oluşan şiirlerde şiirin ilk iki mısraının ya da başka bir bölümünde yer alan dört mısradan oluşan nakarat kısımların şiir içinde ve şiirin sonunda tekrar edilmesi de bir başka husustur. Çok bölümlü bir şiirin herhangi bir bendinin son iki mısraı son bendin sonunda tekrar mısraı şeklinde de yer alır. Hatta bu tekrar mısralarının ya da ifade tekrarlarını şiirdeki bentler boyunca belli bir düzene bağlı kalmaksızın kullanarak şairin şiirler

yazması da arayış içinde olan ve yenilik peşinde koşan bir şair olduğunu da doğrular niteliktedir.

I.2.2.1. Ses Tekrarları

Şiirde ahengi sağlayan en önemli unsurlardan biri de ses uyumu, armoni denilen ses tekrarlarıdır. Bu ses uyumu, bir ya da birden fazla mısra da ünlü ya da ünsüz aynı veya benzer seslerin tekrarıyla sağlanır. Şiir içerisinde belli bir düzene bağlı kalınarak aynı seslerin birden fazla kullanılması, şiirdeki iç ahengi güçlendirir. Belli bir uyum ve sıralanış içinde şiirde yer alan bu seslerin tekrarıyla sağlanan ahenk; mısra içinde, mısra başlarında, mısra sonlarında veya bendin bütününde de görülebilir.

Şiirde ahenk unsuru olarak sayabileceğimiz bütün öğelerin Osman Nasir'in şiirlerinde yer aldığını söylememiz mümkündür. Özbek şiirine yeni bir ahenk katan şair, Özbek Türkçesiyle şiir yazma hususunda da son derece yetenekli bir kişiliğe sahiptir. Kendine özgü üslubuyla Sovyet hayatını, sosyal değişimi ve tabiat güzelliklerini şiir bütünlüğü içerisinde sunabilen ve yaşadığı dönemi tam anlamıyla şiirlerine yansıtabilen samimi, lirik bir şairdir.

I.2.2.1.1. Ünsüzlerde Ahenk

Aynı ünsüz seslerin bir ya da birden fazla mısra da birkaç kez tekrar edilmesidir. Şiirdeki kelimelerin anlam değeri her ne kadar önemli ise ses değeri de bir o kadar önemlidir. Ses ve mana değeri birbirinden ayrı düşünülemeyecek iki unsurdur. Seçilen kelimelerin ses değerleri mana değeri ile ne kadar çok örtüşürse şair ahengi sağlama konusunda oldukça başarılı demektir. Akılda kalıcı özelliği hem de varlıkların temsil ettikleri soyut değerleri okuyucuya sezdirmenin de bir yolu ahenktir. Şairin kullandığı ahenk örnekleri şöyledir.

I.2.2.1.1.1. Mısra Başı Ünsüz Tekrarları

Mısra başındaki kelimeler arasındaki ünsüz benzerliği Nasir'in şiirlerinde sıkça kullandığı bir ahenk unsurudur. Mısra başındaki ünsüz tekrarları sadece arka arkaya gelen mısralarda bulunmaz. Bunun dışında bazen bir sonraki bazen de birkaç mısra sonraki mısralarda mısra başındaki ünsüz tekrarları yer almaktadır. Ünsüzü yanında yer alan ünlülerin de birlikte tekrar edildiği de görülür.

I.2.2.1.1.2. Takip Eden Mısralarda Mısra Başı Ünsüz Tekrarları

Alt alta gelen mısraların aynı ünsüzle başlaması müzikalitesi artıran bir unsurdur. Şairin bu şekilde tekrar yaparak oluşturduğu şiirlerinin musiki yönü ağır basar.

* * *

Şé'rim! Yänä özing yäxşisän,
Bâqqä kirsäng güllär şärmändä
Bir mén emäs, häyât şäxsisän,
Cânim kâbi yäşäysän mändä...

Séngä târ kéli bu kökräk,
Sévinçing tâşdiqirgâqdän.
Tilim çärçär, äcäb, gâhi
Séni tärcimä qılmâqdän.

Sén, ey, sén — oynâqi dilbär,
Zäfärdän izlä yâringni.
Tölib qäynä, tâşib öynä,
Tirikmäq, küylä bâringni.
İtâät ét!

Ägär séndän
Vätän râzi émäs bolsä,
Yâril, çäqmâqqä äylän sën,
Yâril! Mâyli, tãmâm ölsäm!..

* * *

Şé'rim! Yänä özing yaxşısän,
Bâqqä qırsäng, güllär şärmändä.
Bir mén emäs, häyât şäxsisän,
Cânim kâbi yäşäysän mändä.

I.2.2.1.1.3. Çıkış Noktaları Yakın Ünsüzler

Mısra başındaki ünsüzlerin tekrarına örnek olarak verilebilecek diğer grupta ise oluşum noktaları birbirine yakın olan ünsüzlerin bulunduğu mısralarla yazılan şiirler vardır. Örneğin, **g-k**, **k-q**, **m-b** gibi ünsüzleri, şair mısra başlarında kullanmıştır.

* * *

Ki âdämning öziginämäs,
Hissini häm xârâb qılsä dävır!
Qıynälämän!.. Yürägimdä hävur...
Bu — qarşilik! Yoq! Ginä emäs.
Bu — qarşilik! Köring tärıxni

* * *

..
Säbâqläring äql bérädi,
Qoltıgıngdä däftär, kitâbing.
Kürsgä bäräsän.

Köçälärdän
Tinglädim mén bäsän qädäming,
Yüksäl, äppägim, qoziçägim,
Qolni pärdä qılmä, açgil,
Yüksäl, äppägim!
Yüzimgä aç, suqli qäräding,
Läbläringdä şirin täbässüm.
Bälki, méni aşnä sänäding,
Mäyli, qäläy yäningdä bir zum.
...

* * *

...
Bir gäläsi hünärxänädä
Kiyim biçib, kiyim tikädir...
Gödäklärning yüzläri qızıl
Tärbiyälär, yäsli äzädä
Kämsämällär bäquvvät, nädür
...

I.2.2.1.1.4. Mısra İçi Ünsüz Tekrarları (Aliterasyon)

Aliterasyon mısra içindeki veya bent içindeki ifadenin anlamını ve ahengini kuvvetlendirmek ve güzelleştirmek amacıyla birbirine yakın sesleri tekrarlamayla oluşan bir ahenk unsurudur. Temel amaç, mısra veya bentte tekrar eden seslerle ifade edilen mana arasında bir bağ kurmaktır.

* * *

Şé'rim! Yänä özing yäxşisän,
Bâqqä kirsäng güllär şärmändä
Bir mén emäs, häyât şäxsisän,
Cânim kâbi yäşäysän mändä...

Dörtlüğünde “ş” sesi asli sestir. “ş” ve “r” sesleriyle birlikte de şair, içindeki sesi “s” sesiyle şiir diye seslenir adeta.

Å u qändäy füsünkâr!
Nur bilän tolgän bütün.
Gülläri çämän-çämän,
Mén ulärni içämän.
Könglimdä yäşnär bähâr...
Nur bilän tolgän bütün.

Bendinde şairin içine dolan huzur, içinden yükselen bir aydınlık gibi “n” ve “r” sesleriyle gönlünden dışarıya taşar. Her yer ışıklanır, nurlanır.

Şitir-şitir oynär şäbädä,
Bärglär musiqäsi bir şirin...
Hävâ göyâ tıñq, sâf bädä,
Köngil sézär häyätning sirin.

Dörtlüğünde rüzgârın hışır hışır sesi “ş” ve “s” seslerine eşlik eden “r” sesiyle de duyulurken, yaprakları hışırdaması tekrar eden seslerin hissedilir.

I.2.2.1.2. Ünlülerde Ahenk

I.2.2.1.2.1. Mısra Başı Ünlü Tekrarları

Özbek Türkçesindeki ünlülerin Türkiye Türkçesindekinden farklı telaffuz edilmesi, bazı ünlülerin tek bir işaretle gösterilmesi, bazı ünlülerin kalın ve ince ünsüzlerin yanında farklı telaffuz edilmesi bu ünlüler gösterilirken de bazı zorluklara sebep olmuştur.

* * *

Bu cāncāl yoqālār bir kün,
Ämmâ, siz täläsmäng «häqqim»dé
Ämändän yaxşilik yärälär.
Äkl — fäqät dünyân-i yaxşilär!»

* * *

Häyât häli méning äldimdä,
Äqlim ösär, fikrim yüksälär.
Ämmâ, körgänlärim yädimdä,
Hämmäsi häm bütünläy qâlär.

Änä — ästi bätmäydigän äy;
Äq buludäy sâf vä yumşâq dil.
Ümri — äsıl şâirnikidäy:
Ärzusi — yıl, méhnäti — ming yıl!

* * *

Åldimdä. kütädir imtihân —
Mén ağır cänglärdä bolärmän.
Näsimä! Bu küngi ıssıq qân,
Å, bälki tökilür... ölärmän...
Åldimdä kütädir imtihân!

* * *

Bängi çälning öçgän şämi käbi
Oçib kätädi äti ötmişning!
Oynâq bolib ortâqlärning läbi,
Şirin sözlär qâlmäs sirä tilning
Tägläridä bérkinib, ölib.

* * *

Şundä sän häm étib kélding,
Å, déngizning âq qündüzi.
Köl boyidän çéçäk térding,
Esdälik déb méngä bérding,
Esingdämi, Şimâl qızı?

* * *

Årtıq çänqâvlikdä östirgän
Gülzârim bâr, âq güllärim bâr.
Ulär sēni täniydi köpdän,
Ulär séngä köpdän intizâr»,

* * *

Uxlä, qozim, uxlä, âppâgim,
İşângän bâgim.
Süyângän tâgim ällä-yü, ällä...

Uxlä, qozim, uxlä, dägärim,
Uxlä, äkärim.
Uxlä şäkärim, ällä-yü, ällä...

I.2.2.1.2.2. Mısra İçi Ünlü Tekrarları (Asonans)

Mısra içinde tekrar edilen ünlüler mısranın ahengini ve müzikalitesini artırmakta, ses ile anlam arasında da bir bütünlük oluşturmaktadır.

Şé'rim! Yänä özing yäxşisän,
Bâqqä kirsäng güllär şärmändä
Bir mén emäs, häyât şäxsisän,
Cânim kâbi yäşäysän mändä...

Dörtlüğün tamamındaki otuz dört ünlünün yirmi tanesini ä sesleri oluşturmaktadır. Bir de buna å ünlüsü eklenirse sayı yirmi üç olmaktadır. Ä ünlüsünün tekrarı adeta bir haykırışı andırmaktadır.

İlhâmining vâqti yoq, séldäy kélädi
Cällâddék rähm étmäy dilni tilädi
Äyândir: bir küni äyläydi xärâb...
Mäyliğä. Méhrimqi, göyâki şärâb —
Şimirdim. Yäşäymän, tilsin dilimni.
Béméhnät sévmäymän tirik tilimni.

Bendinde i ve Türkiye Türkçesinde kapalı e'nin karşılığı olan é sesi tüm mısralarda birlikte tekrar edilerek kullanılmıştır. L ve t ünsüzlerinin de vurgusu da dikkat çekicidir. Şair, til (dil), til- (dil-) ve dil (gönül) kelimeleri arasında kalan sanatçıların

durumunu, t ve l, d ve l ünsüzlerin arasında yer alan i sesinin tekrarıyla vermiştir. Yani, bu tekrarlarla şair, duygularını ahenkli bir şekilde bizlere hissettirmiştir.

Méning âyim sénikidän çirâylidir,
Äyriliqqä äqllidir, çidämlidir.
Qäygusini külgü bilän,
Şadlıgini yıgi bilän
İzhâr qılâ âlädi u!

Beşliğinde i sesi her mısradada sıkça tekrar edilmiştir. i sesi iç kelimesinin çağrışımı ile şairin içini, içten duygularını anlatarak, şiirde de hem anlamı hem de ahengi kuvvetlendirmiştir.

Häyât häli méning âldimdä,
Äqlim ösär, fikrim yüksälär.
Ämmâ, körgänlärim yâdimdä,
Hämmäsi häm bütünläy qälär.

Dörtlüğünde birinci, üçüncü ve dördüncü mısradaki â ve kalın ünsüzlerle aynı hecede kalın a okunan ä ünlüsünün tekrarı, dörtlük okunurken hissedilmektedir. Bütün bent boyunca ä ve â ünlüleri kulağı okşamaktadır.

Âlmâs kâbi âppâq qâr
Yältirär.
Négâ munçâ dil âqâr,
Qältirär?

Dörtlüğünde â sesi, ä sesiyle kullanılan bir sestir. Bu iki ünlünün gırtlakta oluşum noktaları birbirine yakındır ve beraber aynı mısradada kullanılmaları kulak için estetik bir hazzı beraberinde getirir. Â sesinden önce ve sonra gelen q sesi şiirdeki ak rengi, saflığı hissettirirken, mısra sonlarında tekrar edilen r ünsüzüyle beraber de hem yukarıdan aşağıya düşüşü, hem de gönüldeki titreyişi hissettirir.

Å... bilmädi kimni tuqqänin,
Fäqät här gälgidäy şäd édi.
Tişdä bähâr, şäbbädä qälın
Bärglär bilän oynaşâr édi...

Dörtlüğünde ä ve å ünlülerinin sıklığı bähâr ve şäbbâ kelimeleri ile baharda esen rüzgârın ılık esintini insana hissettirmektedir.

Äççiglänmäs ümring boğilib.
Ränqläringgä. räng qoşilibdi;
Buğdây käbi qâp-qârä yüzing!

Çârâs käbi qâp-qârä közing,
Közläringgä äy bérkinibdi.

Beşliğinde yuvarlak ünlüler bir arada kullanılmıştır. Tüm mısralara å, o, u ve ü sesi neredeyse eşit şekilde dağıtılmıştır. Her mısranın sonunda bu yuvarlak ünlüler yerini düz ünlü olan i sesine bırakır. Bu durum şiiri tek düzelikten kurtarıp, kulakta şiirsel bir melodi oluşturmuştur.

Uxlä, qozim, uxlä, äppägim,
İşängän bægim.
Süyängän tægim ällä-yü, ällä...
Uxlä, qozim, uxlä, dägärim,
Uxlä, äkärim.
Uxlä şäkärim, ällä-yü, ällä...

Bendinde birinci, ikinci ve üçüncü mısralarda u sesi sıkça kullanılarak, uyku kelimesini çağrıştırmış ve bu ünlü ile beraber ü sesi de üçüncü ve altıncı mısradan anlamı kuvvetlendirmiştir. u ve ü ünlülerinin yanında ä sesi de şiirde ahengi artıran diğer bir sestir.

I.2.2.1.3. Mısra Sonu Ses Tekrarı-Kafiye

Mısra başı ünlü ve ünsüz tekrarları dışında Nasir, mısra sonlarındaki ses benzerlikleri hususunda da oldukça başarılıdır. Mısra sonlarındaki ses benzerliklerinden doğan aksaklıklar ise sedalı ve sedasız ayrı işaretlerle gösterilen ünsüzler ile aynı işaretle gösterilen ünlülerden kaynaklanmaktadır. Usman Nasir, mısra sonlarında kısa ünlüler ve teşekkül noktaları yakın olup söylenişte kulağı tırmalamayan, u ile v, ng olarak yazılan nazal n ve n, g ile m, m ile n, m ile b, q ile ğ, g ile ğ, k ile q, c ile ç, hırıltılı h, x ile q ünsüzlerinin kafiye olarak kullandığını görürüz.

Çok sık olmayan bu aksaklıkların yanında örneklendirmelerde de görüleceği gibi orijinal kafiyeler de şiirlerde yer alır. Redif, klasik şiirimizdeki kadar çok sık kullanılmaz. Ancak, iki mısra arasında ilk kelimededen sonra tekrar eden redifler de vardır. Redifler, kelime tekrarından çok kafiyelerden sonra gelen çekim eklerinden oluşur. Bazen de kafiye olmadan kullanılan rediflere de rastlamak mümkündür.

I.2.2.1.3.1. Yarım Kafiye

Şiirlerinde genellikle tam ve zengin kafiyeyi kullanan Nasir'in şiirlerinde yarım kafiye de kullanılmıştır. Şair, tam ya da zengin kafiye kullanmak için şiiri zorlamamış, mısra sonlarında tek ünsüz, çıkış noktaları birbirine yakın olan ve ses olarak yakın hissedilenlerle yarım kafiye yapmıştır. Ünsüzlerin dışında da kimi zaman mısra sonlarında tek ünlüyü de kullanmaktan kaçınmamıştır.

Şu çağdägi yürägimni tinglängiz häy, hu...
Äks-sädäsi gümbürläydi göyâ zämbäräk:
«Sézigilärning bébâzâri — ménimçä — tuyğu,
Méngä şâdlik vä güllärning läbläri këräk!»

Dörtlüğünde, birinci ve üçüncü mısraların sonundaki **-u** kısa ünlülerinin kafiye olduğu durumlar da vardır. Ancak, birinci mısranın sonundaki **-u** ünlüsü ile tuyğu kelimesindeki **-u** ünlüsü ile yapılan kafiye bir aksaklık hissedilmemektedir.

Ey, âqquşim, âppâq quşim,
Sälâmingmi bu?
Yâki, kéçmiş esdâligi
Älämli qäygu.

Bu dörtlükte bir önceki örnekte olduğu gibi ikinci ve dördüncü mısradaki hiçbir aksama olmaksızın **-u** sesiyle yarım kafiye yapılmıştır. Ancak, birinci mısradaki **-im** ses grubu ile **-i** sesi arasında zayıf bir kafiyeleniş söz konusudur.

Köräsänmi, qändäy çirâyli
Tikilgänçä bâqib tursä u?
Çidâlmäymän, pişgän tut käbi
Äyâgigä tökilmäsdän düv.

Dörtlüğünde, birinci ve üçüncü mısralarda **-i** sesiyle hiçbir aksama olmadan yarım kafiye kullanılırken, ikinci mısranın sonundaki **-i** ünlüsü ile dördüncü mısranın sonundaki **-üv** ses grubu da zayıf kafiye olmaktadır. İkinci mısradaki telaffuzda daha vurgulu olarak söylenen **-u** ünlüsü ile dördüncü mısradaki **-üv** ses grubu, telaffuz dikkata alınır normalde tam kafiye teşkil etmektedir.

Yarım kafiye kullandığı şiirlerinin büyük bir çoğunluğunda hiçbir aksama görülmezsiz kafiye oluşturmuştur. Daha önceki örneklerde belirtilen kafiye zayıflatan hususlara nadiren rastlanmaktadır. Aşağıdaki şiirlerde de herhangi bir aksama olmaksızın oluşturulan yarım kafiye örnekleri verilmiştir.

Kéçqurun qırğâqdä äylänib tänhâ,
Sévdim, sévib qâldim tolqınläringni.
Äyni çömiltirgän tinç tünläringni
Tüşimdä körgändä né qılärmän, â?

* * *

Mäyli, qälây, sézdim oynâşin
Âsmân bilân oxşâr közingni.
Hây, oyli qız, nigâhi yaşin,
Târtinmäsdän tilâ ärzingni!

* * *

Yüzimgä aç, suqli qärâding,
Läbläringdä şirin tábässüm.
Bälki, méni âşnä sänâding,
Mäyli, qälây yâningdä bir zum.

* * *

Âq şâhidân qânâting séning,
Kâptâr kâbi oynâb âsmândâ.
Bulutläрни säyr étib yürding,
Âlâm qâyil séngä, Âqılâ!

* * *

Közläridä äsâr qâlmâgân,
Xunibiyran tökkân yaşidân.
Româlini âlib başidân,
Élkäsigä péşkâç tâşlägân.
Şu dâm, bilmäm, nä xâyâl kéçdi,
Şâhlâ közi süzilib kétidi...
Bärg üzildi, bärg bétidägi —
Ây pärçä häm üzilib kétidi.

* * *

Qändäy şadlik, Vätän... yür! — désä,
Birgä qätär turämiz, Xumâr.
Mén — kâmändirü, sên — hämşirä,
Hämân könglimizdä gülbähâr!

* * *

Öylänib, közinggä qärasäm,
İkkitä déngizdäy körinür...
Näsimä! İçämän râst qäsäm,
Âlavdék lâvilläb dil yänür,
Bäxtlimän, cänglärgä yärasäm!

* * *

Bälki, Gämlét äydin tünlärdä
Âfeliyäni erkälätärdi.
Bälki, uzun saçını siläb
Äzangäçä ertäk äytärdi.

* * *

...

Ölim bärliğini dünyädä.
Şundän keyin här kün kördim
Yürägimdä, érdä, hävädä.
Şundän keyin xäyâlimgä keldi
Ötkänlärning tupraq bolgäni.
Şundän keyin qäsämyäd etdim
Yäxşi ölim bilän, ölgäni!
Şundän keyin méngä äyân boldi
(Tärqälärkän ästä u yığın)
Lénin üçün tuğiliş küni bär-u,
Ämmâ ölim küni yoqlığı.

* * *

Vålgå! Vålgå! Åç Rusning yåşi,
Vålgå! Vålgå! Figånli daryå.
Quyåş göyå Rázinning başi
Kéng bägringdå hámån mägrur, å

I.2.2.1.3.2. Tam Kafiye

Genellikle bir ünlü bir ünsüz veya bir ünsüz bir ünlü şeklinde iki sestem oluşan tam kafiyelerdeki zayıf noktalar yarım kafiye bahsedilen aksaklıklarla örtüşmektedir. Arapça ve Farsça sözlüklerin hiç bozulmadan ve ünsüz uyumu korunmadan aynen yazılışı, bir de Özbek Türkçesinde ünlülerin kalın ünsüzden önce veya sonra gelmesine göre seslerinin değişkenlik göstermesi gibi hususlar kafiyenin zayıflamasına yol açarken, kulak için kafiye anlayışıyla şiirleri değerlendirmemizi sağlamıştır.

Künlärimni yåşligimdän äyämädim,
Méndä yåşlik nâkäslikni héç körmädi.
Qız sévgändä, höngir-höngir qån yıglädim,
Göyå qålbim ämr-äzmimni bir sörmädi.

Dörtlüğünde, kafiye olan ses grubundaki **o** ve **ö** ünlüleri Özbek Türkçesinde tek işaretle gösterilmektedir. Her ne kadar benzese de **o** ve **ö** ünlüleri farklı ünlülerdir. Tam kafiye olan ses grubunda aksayan unsurların başında bu husus gelmektedir.

Şé'rlärim yängräb qålır...
Bir ümrgä ölmäymän!
Häyätimning dävåmi —
Kéläcägimgä håmiy,
Ornimgä bağbån bolür:
Bir ümrgä ölmäymän!

Özbek Türkçesinde **â** işareti ile telaffuzda tam dört ses; a, kalın a, ince a ve o sesi verilebilmektedir. Bu altılığın birinci mısraındaki **â** işaretiyle verilen kalın **a**, beşinci mısraındaki **o** sesleri **I** ünsüzüyle birlikte zayıf bir kafiye oluşturmaktadır.

U dérdi: «Täqdirgä öşqirm**äng**,
Zorlik häm, insâf häm xüdâ**dän**

İkiliğinde ise **-äng** ses grubu ile **-än** ses grubu kafiye yapılmıştır. “ng” sesi Türkiye Türkçesinde de kullanılan geniz “ŋ”sini karşılamakta yani tek bir sesin karşılığıdır. Böylelikle göze değil kulağa hitap eden bir tam kafiye yapılmıştır.

Häyât häli méning **âldimdä**,
Äqlim ösär, fikrim yüks**älär**.
Ämmâ, körgänlärim **yâldimdä**,
Hämmäsi häm bütünläy **qälär**.

Dörtlüğünün birinci mısraındaki **-âld** ses grubu ile dördüncü mısraındaki **-âd** ses grubu arasında yapılan tam kafiyedeki **I** sesinin fazlalığı, hem **-âd** ses grubunun uzatılarak okunması hem de **-imdä** redifi kapatılmıştır.

Yétim qâlgänimni biläm**än**:
Mén béşikdä, xuddi ikkit**ä**
Çöyän sâqqä käbi köz bil**än**
Cân bérişin körgänm**än undä**...

Bu dörtlükte, ikinci mısraıda yer alan **-tä** yapım eki ile son mısraındaki **-dä** hal eki ile tam kafiye yapılmıştır. Kafiyenin **d** ve **t** ünsüzleri birbirlerinin sedalı ve sedasız olmasından hareketle yapılmış olması muhtemeldir.

Méning áyim sénikidän çirâylidir,
Äyriliqqä äqllidir, çidâmlidir.
Qäygusini külgi bilän,
Şâdligini yıgi bilän
İzhâr qılâ âlädi u!

Beşliğinde teşekkül noktaları yakın olan, telaffuzda kulağı tırmalamayan ğ ve g seslerinin yer aldığı –gi ve –gi ses grubları arasında tam kafiye yapılmıştır.

Mén özimgä xânmän, özimgä sultân.
Qol çözüb héç kimdän kütmäymän ehsân,
El yurt üçün yâñib küyläymän,
İstägim hür vä tinç yaşâsin insân.

Pek fazla görülmeyen bu zayıf kafiyeler ve aksamalar dışında şair tam kafiyei başarılı bir şekilde kullanmıştır.

* * *

Bärgdek üzülib kétsäm,
Unutmäs méni bâğim.
İşimni hürmät qılır,
Güllärdän häykäl qurür,
Ming yillärdän kéyin häm
Unutmäs méni bâğim!

* * *

Â, u qändäy dövâmdâr!
Nur bilän tolgän bütün.
Gülläri çämän-çämän,
Mén ulärni içämän.
Könglimdä yaşnâr bähâr
Nur bilän tolgän bütün

* * *

Köz âldimdä muzdék qâtib turäsän sën
Yäramäysän küräşlärğä, bégänä sën!
Cählim yâmân, säqlänib qâl.
Âl, nuri yoq âyingni **âl**,
Songrä yoqâl dârgâhimdän!

* * *

Âtäm... ânäm... vä âkälä**rim!**»
Änçä fursät öyläb qâldi **dim**.
Sigirini säğdi Oğl**ây**;
Qoylärigä tért sâldi. **Ây**

* * *

Küyib ädâ boldim köyingdä...
Bäs qıl! Yıgı közni **büzädi**.
Qärä, dârazäning kölidä
Bäxtli künlär âyi **yüzädi...**

* * *

Mänä bâğim, mänä intêrn**ât**,
Hâli-hämân açilär sirén'
Bu yér méngä, häyâtimğä **kât**
Bêrgän üçün körinär şirin.

* * *

Uşâ künlär dilimdä häy**ât**.
(Âğır gämni unutib bolmäs!)
Tur!— dédilär,— tur, yétimçä **zât!**
İlâcim yoq, turämân birpäs.

I.2.2.1.3.3. Zengin Kafiye

Mısra sonundaki kelimenin en az üç sesinin aynı olması ile oluşan kafiyedir. Şairin sıkça kullandığı bir kafiye türü olmakla birlikte bu kafiye türünde bazı aksamlar da görülmektedir. Bu diğer aksaklıklarla beraber aynı özellikler taşır. Bununla beraber ses fazlalıkları dikkat çekicidir.

Uşä päytdä qäysisi **külgi**,
Qäysi biri bérär häy**äcän**.
Bu şe'rimning bäsisi **şulki**:
Fikr — bälä, bälä — ösüv**cän**!

Dörtlüğününün birinci mısraında yer alan **-ülgi** ses grubu ile üçüncü mısranın sonundaki **-ulki** ses grubu arasında kalınlık incelik farkı bulunsa da pek fazla kulağı tırmalamamaktadır. Yine aynı bendi ikinci mısraında yer alan **-cän** ve dördüncü mısranın sonundaki **-çän** ses grubu arasında **-ä** sesinin kullanımı ve ses grubunun başındaki sedalı ve sedasız ünsüzlerin kullanımı gibi kafiyeyi aksatan durumlar göze çarpmaktadır. Ancak, bu sesler kulağa hoş gelmektedir.

* * *

Lämpäm yänür... Yärälängän qänâtdék âgır
Üy bäsädi. Yürägimdä göyâ sél yâgır.
Qıynälämän. Tirişämän. Huşim **pärişân**,
Ötmiş, hâzır vä kéläcäk körinür **här ân**
...
Térmilämän ölik közgä (négä qorqäyin?)
Bärçäsüdän oyib âlib közining âyin —
Térmilämän: qıçqırädi yillär, **ädämlär**.
Eşitilär méngä ulär bäsän **qädämlär**...

Bendinin ikinci ve dördüncü mısraların sonundaki kelimeler arasında zengin kafiye

yapılmıştır. **-är(iş)ân** ses grubuyla yapılan kafiye **iş** sesi fazlalık gibi görünmektedir. Ancak şair, **i** ve **ş** seslerini her iki mısra da sıkça tekrar ederek bu kusuru ortadan kaldırmıştır. Yine bu bendin son iki mısraında kalın **â** ve **ä** arasındaki yakınlıktan faydalanılarak kafiye zenginleştirilmiştir.

Säriq qumlär âräsüdän qân rängli quyâş —
Kötärlär. Nil âqädir — qüllär tökkän, yâş,
Färyâdlärgä çidâlmäydi ér bilän âsmân.
Râ qäérdä? Äzirisä? Qıynäydi Tifän!
Kimgä yigläb, kimdän määd kütsin bémâr **qul**?
Erki qulfdır, häyâti qulf, bâr xudälär **qulf**!
Qäsäsüdä suv yoq, quruq xältäsi — **nân yoq**!
Bätâyâtgän quyâş käbi rängidä **qân yoq**.
Közidä köz yoq, bélidä bél yoq, **häyhât**!
Fir'ävn üni çumälidäy ezädi: **väydäd**!..
Fir'ävning hükmi qättiq, fir'ävn xocäyin
Xudälärgä ü mänzürdır, häyâti **täyin**.
Néki qılsä, özi bilür, özi hükmrân,
Mısr boyläb Nil âqädir — qullär tökkän qân

On dört mısradan oluşan bu bentte birçok yerinde zengin kafiye tercih edilmiştir. Beşinci ve altıncı mısralarda kafiye olan iki kelimenin sonundaki tek fark, alt mısradaki **qulf** kelimesinin sonundaki **f** sesidir. Bu bentteki diğer bir zengin kafiye grubunu oluşturan **-äyhât** ve **-äydäd** kelimeleridir. Kelime başında **ä** ve **â** ünlülerinin yer alışı hem de ses grubunun sonundaki birbirlerinin sedalı ve sedasızının kullanılması kafiye zayıflatıyor gibi görünse de telaffuzda bu aksaklık giderilmektedir.

Könglim yänädi. Qıyin. Qânım qozgälür...
Özim özimgä tinçlik bëräy déb ägär:
«Bu küräş, ägır küräş, bittäsi yéngär »
Désäm, qoysäm... Äxirdä méngä né **qälür**

Dörtlüğünde, iki ayrı zengin kafiye yer alırken sadece kafiyenin birinde aksaklık görülür. –l yarım kafiyesi, **q** ve **ğ** seslerinin kulağı okşaması ve yine kalın **â** ile **ä** arasındaki yakınlıktan faydalanılarak zenginleştirilmiştir.

Quşçä käbi dëräzämğä urär qän**âtın**
Vâdiylärdän çëçäk täqib kélğän sénty**äbr**'.
Şâdlänämän, tuyğulärim qäynär bës**äbr**:
Kéng köz bilän işänämän: şirin häy**âtım**!

Dörtlüğünde ise kafiye olan birinci ve dördüncü mısraların sonundaki –**âtın** ve –**âtım** arasındaki tek fark birincisinin –**n** ikincisinin –**m** ünsüzü ile bitmesidir. Teşekkül noktaları yakın ünsüzler oldukları için söylenişte bir kusur hissedilmemektedir.

Käpäläkning gül émgänin kördim,
Ésläb kétdim séni, mälä**ğim**...
Sén bérdingmi, şunçä şirin şérni,
Ey,bärgläri köm-kök pälä**ğim**?

* * *

İlhâmimning vâqti yoq, séldäy kélädi
Cälläddék rähm étmäy dilni tilädi '
Äyândir: bir küni äyläydi xär**âb**...
Mäyliğä. Méhrimqi, göyâki şär**âb** —
Şimirdim. Yäşäymän, tilsin dilimni.
Béméhnät sévmäymän tirik tilimni.

* * *

Yâşligimning särgüzäşti bénihâ**yät**,
Bisâti häm täsâdifgä tolib bitgän...
Kéyin bilsäm, täsâdiflär zârür Ekän,
Hâdisäni étäklärkän säbäbi**yät**

* * *

Şitir-şitir oynär şäbädä,
Bärglär musiqäsi bir ş**irin**...
Hävâ göyâ tıñq, sâf bädä,
Köngil sézär häyätning **sirin**

Çü, qârä tâyçâgim! Çü, qârä yor**gäm**!
Murâdgä qäsd qilib yügürgän **étür**.
Borânni sévmäsä, dil néçün **tépür**?
Tiriklik né këräk béméhnät, **bégäm**?!
Çü, qârä yor**gäm**!

* * *

Şu çâgdägi yürägimni tinglängiz hây, hu...
Äks-sädâsi gümbürläydi göyâ zämb**äräk**:
«Sézglärning bébâzâri — ménimçä — tuyğu,
Méngä şâdlik vä güllärning läbläri **këräk**!»

I.2.2.1.3.4. Tunç Kafiye

Tunç kafiye, mısra sonundaki ses benzerliklerinden önceki veya sonraki mısranın ses benzerliğinin diğer ses benzerliğini de içine alacak şekilde oluşturulan bir kafiye türüdür.

Nasir'in şiirlerinde kullandığı tunç kafiye diğer türlere oranla daha az aksaklıklar içermekte ve çoğunda da kusursuz kafiyelenişler görülmektedir. Diğer kelimedeki sesleri içine alan kelimenin fazlalık kısmı kelimenin baş tarafındadır. Genelde bu tür bir kafiyeleniş yanında, içine alan kelimenin fazlalık kısmı, kelimenin başında değil sonunda olan tunç kafiyeler de vardır. Ancak, çok nadir rastlanmaktadır.

Säriq qumlär âräsüdän qân rängli quyâş —
Kötärilär. Nil âqädir — qüllär tökkän, yâş,
Färyädlärgä çidälmäydi ér bilän âsmân.
Râ qäérdä? Äzirisä? Qıynäydi Tifän!
Kimgä yigläb, kimdän mädäd kütsin bémâr **qul**?
Erki qulfdır, häyâti qulf, bâr xudälär **qulf**!

...

Bendinde beşinci mısraıdaki **qul** kelimesi, altıncı mısraıdaki **qulf** kelimesinin içinde kalmaktadır. Ancak altıncı mısraı sonundaki kelimedeki fazlalık, kafiye olan seslerden sonra kalmaktadır. Bu tür kafiye kullanımı pek görülmemektedir.

Nasir'in tunç kafiyede en çok tercih ettiği kullanım, kelimenin fazlalık kısmının kelimenin baş tarafında yer almasıdır. Bu örneklerde yer alan aksaklık sayılabilecek durumlar, yine Özbek alfabesindeki seslerin tam olarak Türkiye Türkçesindeki gibi oturmamasından ve kafiye olan kelimelerin sonunda okunuşta kulağı tırmalamayan ses fazlalıklarından kaynaklanmaktadır. Daha önce bu hususlarla ilgili örneklendirmelere diğer kafiye türlerinde sıkça yer verildiği için, aşağıdaki örneklendirmelerde açıklama yapma gereğini duymuyoruz.

* * *

Yél esär huv-huvläb,
Tolqınlär şox, **erkin**
Köksimgä ätilgän
Tâmçi suv né **dérkin**?

Å u qändäy füsünkâr!
Nur bilän tolgän bütin.
Gülläri çämän-çämän,
Mén ulärmi içämän.
Könglimdä yaşnär bähâr..
Nur bilän tolgän bütin.

* * *

Şitir-şitir oynär ş**abädä**,
Bärglär musiqäsi bir şirin...
Hävâ göyâ tınıq, sâf **bädä**,
Köngil sêzâr häyätning sirin

* * *

Lämpäm yänür... Yärälängän qänâtdék **âgır**
Üy bäsädi. Yürägimdä göyâ sél **yâgır**.
Qıynälämän. Tirişämän. Huşim pərişân,
Ötmiş, hâzır vä kélâcäk körinür här ân
...
Térmilämän ölik közgä (négâ qor**qäyin**?)
Bärçäsüdän oyib âlib közining **âyin** —
Térmilämän: qıçqırâdi yillär, âdämlär.
Eşitilär méngä ulär bäsğän qädämlär...

* * *

...
Qullär... (Ménmän u qullärning ölmäs ävlâdi,
Mänä ménmän, u qullärning héç sönmäş yâdi.
Mänä ménmän, fälâklärgä lâv-lâv ot **qoyib**,
Âtälärimning başidän pâydevâr **oyib**,
Âzâdligim âbidäsin, qurgän insânmän!
Uşâ cänmän, uşâ qänmän vä uşâ şänmän?!)

* * *

...

Başım üzrə bərg şitirləydi.
Sâyäləri limmâ-lim suvdä
Tängä-tängä bolib titräydi.
Qändäy yaxşı, kəcçurun yal**gız**
Yürsäng, köngil ästi toymäsä.
Åy — göyâki pərişânhâl **qız**,
Sâçlärini yâzib oynäsä....

* * *

Yolçimän, mänzilim déngizdän näri,
Lâcüvärd ufqning tübigä y**äqın**.
Könglimdä dərdlärim deryädék **âqın**,
Çayqälär közlärim tikilgän säri.
Å, yollär!

* * *

Här bittä bərg, hər bittä **şänä**
Uning işqi üçün ni**şänä**!
Közlärini ufqqä qädär:
Bu çékkädän u çétgä qädär

I.2.2.1.3.5. Cinashlı Kafiye

Mısra sonlarında okunuşları aynı anlamları farklı kelimelerle cinashlı kafiye kurulur.

...

Ümrim bütün séning izmingdä,
Mén yaşäymän séning ismingdän.
Dänâ dâhim, büyük **Vätänim**,
Mänä séngä cânim **vä tänim!**»

Bendinde, üçüncü mısraının sonundaki **Vätän** kelimesi ile son mısradaki **vä tän** kelimesi ile cinas yapılmıştır.

Xäyällärgä çömib **qäräysän**
Tolqınläring yüksäk yäringdän
Öyläringni çänggä **qäräsän**
Qalış küçli kélär baringdän.

Dörtlügünde ise, birinci mısraının sonundaki bak- anlamına gelen **qärä-** fiili ile üçüncü mısraının sonunda göm- anlamdaki **qärä-** fiili ile cinaslı kafiye oluşturulmuştur. Bu iki kelime arasındaki ilk hecedeki ä ve â sesleri farklı olmasına rağmen yakın telaffuz edilen seslerdir. İlk kelimedeki y sesinin fazlalılığı da telaffuzda hissedilmemektedir.

...

Älmäs yänğlig şüdring **dänäsi**
Bärg bétidä simâbdék oynär.
Bu bağlärning ustä — **dänäsi**
Sévinçidän bulâqdék qäynär.

...

Bu bendin ilk mısraında tane anlamına gelen **dänä** kelimesi, üçüncü mısraının sonundaki bilgili anlamına gelen **dänâ** kelimesi ile cinaslı olarak kullanılmıştır.

Yoq, häli hämmäsi ötgänmä,
Köp häli häyâtdä **näsibäm**.
Silligim bészärär, héç gäpmäs,
Bârini körämän, **Näsimäm**,
Yoq, häli hämmäsi ötgänmä!

Beşliğinde, ikinci mısranın sonundaki **näsibä** kelimesi ile özel isim olan **Näsimä** kelimesi arasında cinaslı kafiye oluşturulmuştur.

Yukarıdaki örneklerin dışında kalan cinaslı kafiyeler ise telaffuz benzerliklerinden kaynaklanan cinaslardır.

* * *

Yâşligimning tärüzüsi bépäsängi,
Bir pälläsi bähâr tâşi bilän **âğır**:
Sévinçim köp... şâdligim zor tilim biyrâ
Qäysı ümr, şundäy yâşlik kördi, **äxir**?

* * *

Häli-häli qulâgimdä
Qältiräb küylägän **gitar**,
Öpgän izing yânâgimdä,
Külkiläring sänâgimdä,
Dildän ulär käygä **kétär**?

I.2.2.1.4. Bentlerde Kafiye Mısraların Diziliş

I.2.2.1.4.1. İkilik veya Beyitlerde Kafiyeleş

İki mısradan oluşan nazım birimi beyit, Nasir'in şiirlerinde müstakil bir nazım birimi olarak asla yer almamıştır. Bununla birlikte düzenli ya da düzensiz karışık nazım birimleriyle oluşturulan şiirlerde sayıca az da olsa ikiliklere rastlanmaktadır. Bu ikilikler **aa bb** şeklinde kafiye düzenine sahiptir.

I.2.2.1.4.2. Üçlüklerde Kafiyeleş

İncelenen şiirler arasında üçlük nazım birimiyle yazılmış tek bir şiir yer almaktadır. “*Şäfüq öçäy déb qâldi*” mısraıyla başlayan iki üçlükten oluşan bu şiirde belli bir kafiye düzeni yoktur. Mısralar **abcdef** şeklinde tertip edilerek oluşturulmuştur.

I.2.2.1.4.3. Dörtlüklerde Kafiyeleş

Dörtlükten oluşan 29 şiirden sadece sarmal kafiye 1, düz kafiye 3, çapraz kafiye 4 şiirin bütününde görülmektedir. Geriye kalan şiirlerde ise bazen yarı karışık sarmal ve çapraz kafiye kullanılırken, bazen de belli bir düzen olmaksızın bu iki kafiye türünün şiirin bütününe dağıldığını görebiliriz.

Bir dörtlükten oluşan iki şiir yer almaktadır. “*Bälâligimä*” şiirinde **aaba** şeklinde mani tipi kafiyeleş görülürken, “*Birinçi Xät*” başlığını taşıyan 8 bölümden oluşan, şiirde yer alan VII. Bölüm tek dörtlük **aabb** şeklinde düz kafiye sistemine sahiptir.

İki dörtlükten oluşan altı şiir yer almaktadır. Bu şiirlerden dördü, “*Häyât häli méning äldimdä*”, “*Mäviylik déngizi bärliqni kömgän*” mısraılarıyla başlayan şiirler, “*Birinçi Xät*” şiirinin bölümünde yer alan iki dörtlüğü ve “*Yolçı*” şiiri, **abab**

şeklinde çapraz olarak kafiyelenmektedir. “*Quşçä käbi dëräzämğä urär qänâtin*” mısraıyla başlayan şiir, **abba cdcd** şeklinde sarmal ve çapraz olmak üzere yarı karışık bir kafiye düzenine sahipken, “*Dostlärim, xäbär äling. Könglim küyädi*” mısraıyla başlayan şiir, **abba cddc** şeklinde sarmal bir kafiye sahiptir.

Üç dördlükten oluşan beş şiir yer almaktadır. İki serbest, ikisi çapraz ve sarmal karışık ve biri de çapraz olarak kafiyelenmiştir. “*Kızläär*” isimli şiirin “*Äkülä*” başlıklı IV. Bölümünde yer alan şiir ve “*Äq şe’r*” serbest kafiye düzenine sahipken, “*Séngä, Singlim*” **abab** şeklinde çapraz kafiyelenir. “*Yürgänmisiz birgä äy bilän*” mısra ile başlayan şiir ve “*Sén Séväsan*” şeklinde ilk dördlük sarmal diğer dördlükler çapraz olmak üzere **abba cdcd efef** şeklinde kafiyelidir.

Dört dördlükten oluşan dört şiir yer almaktadır. Üçü çapraz kafiyelenirken, bir tanesi de çapraz ve sarmal olmak üzere karışık olarak kafiyelenmiştir. “*Kızläär*” isimli şiirin III. Bölümde yer alan *Äyimcän 2* başlıklı şiir, V. Bölüm *Ärminä 1. Bir kızni kördim* ve *2. Közler yäxşi qäling* başlıklarını taşıyan şiirler **abab cdcd efef ghgh** şeklinde çapraz olarak kafiyelenir. “*Yüräk*” başlıklı son bendi kırk mısralı olan şiirde **abba cdcd fghg ijklm** bir dördlük sarmal, iki dördlük çapraz kafiye sistemine sahiptir. Diğer dördlük ise **cdcd** şeklinde 1. ve 3. mısralar kendi aralarında serbest, 2. ve 4. mısralar birbirleriyle kafiyelidir.

Beş dördlükten oluşan şiir sayısı dördtür. Her şiir ayrı bir kafiye düzenine sahiptir. Beş dördlüklerden oluşan şiirlerde her şiir ayrı bir kafiye sistemine sahiptir. “*Ortäq Kirävning ölimigä*” ithafla başlayan şiirde üç dördlükte abab şeklinde çapraz kafiye kullanılırken, diğer iki dördlükte abcb şeklinde 1. ve 3. mısralar serbest, 2. ve 4. mısralar kafiyelidir. “*Şirin boldi häyät ıqlimi*” mısraıyla başlayan şiirde ilk dördlük **abba** şeklinde sarmal, diğer dördlükler çapraz kafiye düzenine sahiptir. “*Xäyr, sévän*” başlıklı şiirde iki dördlük sarmal, bir dördlük çapraz, diğer iki dördlük de **abcb** şeklinde 1. ve 3. mısralar serbest, 2. ve 4. mısralar kafiyelenmiştir. “*Käräb*” adını taşıyan şiir beş dördlükten oluşan şiirlerden farklı olarak **aabb** şeklinde düz kafiyelidir.

Altı dördlükten oluşan başlıklı tek bir şiir yer alır “*Yäşlik*” şiirinde 1 dördlükte çapraz kafiye, 2 dördlükte sarmal kafiye görülürken, diğer 3 dördlükte **cdcd fghg klml** şeklinde birinci ve üçüncü mısralar serbest, ikinci ve dördüncü mısralar kendi aralarında kafiyelenir.

Yedi dörtlükten oluşan iki Şiir yer almaktadır. “*Kızlr*” isimli Şiirin ilk iki bölümü yedi dörtlükten oluşmuştur. Şiirin ilk bölümü olan *I. Ortq* başlıklı Şiir, **abba cdcd egfg hnh ijkl mnm oo** Şeklinde kafiyelenirken, *II. Muhbbt* başlıklı Şiir **abab cdcd efef ghgh iii jklk mnmno** Şeklinde bir kafiye düzenine sahiptir. Son bent artık mısralıdır.

“*. S. PuŐking*” ithafını taşıyan “*T’zim*”, sekiz dörtlükten oluşan tek Şiirdir. 11’li hece vezni ile yazılan Şiirde  dörtlük **dede klkl mnmn** Şeklinde apraz kafiye sistemine sahipken diğer dörtlükler **abab fhgh iiji op rŐŐ** Şeklinde kafiyelenmiştir.

Dokuz dörtlükten oluşan tek Şiir “*1870*” başlıklı Şiirdir. **abab cdcd efef ghgh iijl klk mnmn pp rsrs** Şeklinde Şiirde  dörtlük sarmal kafiyelenirken, diğer dörtlükler çapraz kafiyelenmiştir. Dördüncü dörtlükten sonra bırakılan 2 mısralık boşluk, bir de son dörtlükten sonra bırakılan tek satırlık bir boşluk yer almaktadır. Şiirde bu kısımların boş bırakılması sansürlendiği izlenimini uyandırmaktadır.

On dörtlükten oluşan bir Şiir vardır. “*Glzr — mn. Yr, bĞlrg*” mısrayla başlayan Şiir, 1. ve 3. mısralar 8’li, 2. ve 4. mısralar 5’li olmak üzere düzenli karışık hece veznine sahiptir. Şiirdeki bütün dörtlüklerin birinci ve nc mısraları serbest, ikinci ve dördüncü mısraları kendi aralarında kafiyeli olmak üzere **xaxa xbx** Şeklinde kafiyelenmiştir.

On iki dörtlükten oluşan tek bir Şiir yer almaktadır. “*Kızlr*” isimli Şiirin V. Bölümünde yer alan *3. Qız xtidn prlr* başlıklı Şiir **abba cdcd efef ghgh iii jkjk lmlm nono pp rsrs ŐtŐt uçuş** Şeklinde sarmal ve çapraz olmak üzere karma bir Şekilde kafiyelenir.

On dokuz dörtlükten oluşan “*Qr Strlr*” başlığını taşıyan Şiir, **abab cdcd ddfg ghgh iii jkjk lmlm nono pp rsrs ŐtŐt uçuş vyvy za1za1 b1b1c1c1 d1d1e1e1 f1f1g1g1 i1i1l1l1 abba** Şeklinde, geneli çapraz kafiyeli olup, 4 dörtlük düz kafiye, 2 dörtlük sarmal kafiye sistemine sahiptir.

I.2.2.1.4.4. Beşliklerde Kafiyeleşme

Beşlik nazım birimi kullanılarak yazılan şiir sayısı dördür. Bu şiirlerde sarmal, çapraz ve düz kafiye düzenleri tercih edilmiştir.

Sarmal kafiye kullanılarak yazılan “*Yänä könglimdä erkä bir şädlik*” mısraıyla başlayan oluşan şiirlerden bu şiir **abxba cddxc effxe** şeklinde kafiye düzenine sahiptir. Bu şiirin ilk beşliğindeki 3. mısraı, ikinci ve üçüncü beşliğin 4. mısraı serbest şekilde düzenlenirken, beşliğin diğer tüm mısraıları sarmal şekilde düzenlenmiştir. Üç beşlikten oluşan “*Näsimgä Dëgänim*” başlıklı şiirde de üçüncü mısraılar kendi aralarında serbest diğer mısraılar **abxba cdxdc efxfe** şeklinde sarmal olarak düzenlenir.

“*Bëgänä*” başlıklı dört beşlikten oluşan şiirde de son mısralar serbest olmak üzere **aabba cbbbd eeffg hhui** ilk dört mısraıda düz kafiye düzeni görülür. Beşliklerle yazılan üç beşlikten oluşan “*Yädimdädir uzâq Şimâl*” mısraıyla başlayan şiirde her bentin üçüncü mısraı bendin ilk mısraı ile kafiyeli olup, **abaab cdccd efeef** şeklinde bir kafiye örgüsüne sahip sahiptir.

Beşlik nazım birimi ile yazılan bütün şiirler aynı zamanda hece vezni kullanılarak yazılan şiirlerdir. Beşlik nazım birimi kullanılarak yazılan şiirlerin çoğu farklı şekillerde de olsa sarmal kafiye ile yazıldığı görülmektedir. Şair beşliklerle yazdığı şiirlerin tamamında farklı hece ölçülerini tercih etmiştir.

I.2.2.1.4.5. Altılıklarda Kafiyeleşme

Altılık nazım birimiyle yazılmış iki şiir vardır. “*İlhâminning vâqti yâq, séldäy kélädi,*” mısraı ile başlayan şiir, altı mısradan oluşan tek bentlik bir şiirdir. Bu şiirde **aabbcc** şeklinde düz bir kafiye düzeni görülür.

Dört bentten oluşan “*Bâgim*” şiirinde ise son bent bir kelime değişikliği ile ilk bendin tekrarı olup, tüm bentlerin ikinci mısraıları altıncı mısra olarak **abccab deffde ghiigh abccab** şeklinde tekrar edilir. Bu kafiye düzeninde görüldüğü üzere

her bendin üçüncü ve dördüncü mısraı kendi içinde kafiyeli olup, birinci ve beşinci mısralarla, ikinci ve altıncı mısralar kendi aralarında kafiyelidir.

I.2.2.1.4.7. Altıdan Fazla Mısralı Bentler Halinde Yazılan Şiirlerde Kafiyeleniş

Altıdan fazla mısradan oluşan tek bent olarak yazılan şiirlerin kafiyeleniş tarzları, bentleri düzenli ya da düzensiz olmak üzere bentler halinde yazılan şiirlerin kafiye düzenleri bu başlık altında incelenmiştir.

I.2.2.1.4.7.1. Altıdan Fazla Mısralı Tek Bent Halinde Yazılan Şiirlerde Kafiyeleniş

Altıdan fazla mısralı tek bentten oluşan şiir sayısı altıdır. Şiirlerin hepsinde farklı kafiyelenişler söz konusudur.

On iki mısradan oluşan tek bentlik “*Hâqıqät Qälâmi*” şiiri sanki çapraz kafiyelenmiş üç dörtlük gibidir. Yalnız ikinci dörtlük bu düzeni bozmaktadır. **ababddcefgf** biçiminde ikinci dörtlük kabul ettiğimiz kısım sarmal bir düzene sahiptir. “*Ġazâb*” başlığını taşıyan şiir bir önceki şiirde olduğu gibi üç dörtlükmüş gibi **ababccddeeff** biçiminde ilk dörtlük çapraz, diğer iki dörtlük düz şekilde kafiyelidir. “*Déngiz âynâ kâbi yâltirâr*” mısraıyla başlayan on iki mısralık tek bentten oluşan bu şiir hiçbir aksama olmadan **ababdcdefef** biçiminde çapraz kafiyelenir.

26 mısradan oluşan tek bentlik “*Ölim Yoq*” şiirinde **ababddceefghijklmnoödprs** biçiminde belli bir kafiye düzeni yoktur. Ancak, bazı mısralarda çapraz ve sarmal kafiyelenişler göze çarpar.

36 mısradan oluşan tek bentlik “*Dilimdüdir Mängügä Bütün*” başlığını taşıyan şiirin genelinde tekli mısralar 10’lu, çiftli mısralar 9’lu hece vezniyledir. Birkaç mısradan bunun dışına çıkmıştır. Çiftli mısralar kendi aralarında birbirleriyle

kafiyeli, tekli satırlar serbest olmak üzere **xaxaxbxbxcxcxdxdxexexfxgfgxhxixi** şeklinde düzenlenmiştir.

I.2.2.1.4.7.2. Bentleri Düzenli Olan Şiirlerde Kafiyeleşme

Bentleri düzenli tek şiir olan “*Nil Vâ Rim*” şiiri, rakamlarla belirtilerek 6 bölümden oluşan şiirde toplam 14 mısralık 6 bent yer almaktadır. 13’lü hece vezniyle yazılan şiirdeki bentler **aabbccddeeffgg** şeklinde düz bir kafiye düzenine sahiptir.

I.2.2.1.4.7.3. Bentlerdeki Mısra Sayıları Farklı Olan Şiirlerde Kafiyeleşme

Altıdan fazla mısralı bentleri farklı olan toplam şiir sayısı 4’tür. 50 mısralık ve 26 mısralık 2 bentten oluşan 51 mısralık tek bentten oluşan. “*Âq Yuvib, Âq Târâb*” başlıklı şiirde belli bir kafiye düzeni yoktur. Sadece bazı mısralar kendi aralarında kafiyeleşir. Bu düzenli bir kafiye değildir.

Mısra sayıları farklı 6 bentten müteşekkil ikinci şiir olan “*Bâdâm Güllâgân Kêçâsi*” şiirinde bentler sırasıyla 138, 45, 7, 58, 21 ve 15 mısradan oluşmaktadır. Bu şiirde de belli bir kafiye düzeni yoktur.

87, 35, 26 ve 34 mısralı 4 bentten oluşan “*Quyâş Bilân Suhbât*” başlığını taşıyan şiirde sistematik bir kafiye düzeni yoktur. Bazı mısralar düzensiz olarak çapraz kafiyeleşir. Ancak, şiirde belli bir kafiye düzeni görülmemektedir.

Bentleri farklı olan son şiir, başlıklıdır ve 4 bölümden oluşur. “*İsrâil*”, başlıklı şiirde her bölümdeki bent ve her bentteki mısra sayısı birbirinden farklıdır. *III. Munçâq Közlâr* başlığını taşıyan 3. bölüm tek bentten oluşurken, 1 bölüm 28, 12, 21 mısra sayısından oluşan 3 bentten müteşekkildir. 40 mısradan oluşan I. Tüşimdâgi Âdâm başlıklı birinci bölüm **aabbccddeeffghghghiiijjkkllmnonloöppörörabbsssttuu** kafiyeleşir. 3 bentlik

II. Ongimdägi Âdâm(İkki Öpiç) başlıklı ikinci bölümde çapraz, sarmal ve düz olmak üzere karışık şu şekilde bir

ababcbddedfggfdedediiijkkji/lmlmnonoöppö/rrssssttuüüvvyvza1a1

kafiye düzeni görülür. 48 mısralık tek bentten oluşan üçüncü bölümde ise kafiye düzeni **ababccddeeffghghiiijjklmmnnoöpprrssssttauua** şeklindedir. Son bölümdeki IV. Uning Işqi başlığını taşıyan 40 mısralık tek bent de **aabccddeeffgghhiiijjklmmnnoövvvyzz** şeklinde kafiye sistemine sahiptir. Şiirin genelinde çoğunlukla düz kafiye tercih edilirken karışık şekilde sarmal ve çapraz kafiye de kullanılmıştır.

I.2.2.1.4.8. Karışık Nazım Birimleriyle Yazılmış Şiirlerde Kafiyeleşme

Karışık nazım birimiyle yazılmış şiirlerin bazılarında nazım birimleri, belli bir düzen olmaksızın karışık şekilde şiirlerde kullanılırken, bazı şiirlerde de nazım birimi karışık olduğu halde belli bir düzen görülür.

I.2.2.1.4.8.1. Düzenli Karışık Nazım Birimleriyle Yazılmış Şiirlerde Kafiyeleşme

Bu gruba ait iki şiir yer almaktadır. İki dördlük ve iki üçlükten oluşan “*Yänä şé’ringä*” başlığını taşıyan bu sone tarzı şiir **abab abba cdd cee** şeklinde bir kafiye düzenine sahiptir

“*Déngizgä*” şiirinin bentlerinin mısraları 4, 4, 4, 2 şeklindedir. 11’li hece vezniyle yazılan şiirde çapraz, sarmal ve düz kafiye olmak üzere **abab cddc efef gg** şeklinde karma bir kafiye sistemi görülür. Bu, Shakespeare’in sone tarzına benzer düzenlenen bir kafiyeleşme türüdür.

I.2.2.1.4.8.2. Düzensiz Karışık Nazım Birimleriyle Yazılmış Şiirlerde Kafiyeleşme

Düzensiz karışık nazım birimleriyle yazılmış üç şiir mevcuttur. Şiirlerden birinde belli bir kafiye düzeni görülmezken, diğer iki şiirde karma bir kafiye sistemi göze çarpmaktadır.

Bentleri oluşturan mısra sayıları: 4, 4, 4, 4, 4, 4, 4, 4, 4, 4, 5 ve 11 şeklinde olan, 9'lu hece vezniyle yazılan “*Mânâlâg*” başlıklı şiir, **abab cdcd efef ghgh ijij kklk mnon öppö rsrs şştt uüüuv vyvza1b1c1c1a1d1** şeklinde karışık bir kafiye düzenine sahiptir. Genelinde çapraz kafiye görülürken bu uyumun şiirin sonlarına doğru bozulduğu görülür.

“*Yüksäl, âppâgim*” başlıklı şiirde bentlerdeki mısra sayısı 4, 5, 5, 8 şeklindedir. Son bendin altıncı mısraında yer alan bir ifade bendin son mısraında tekrar edilmiştir. 9'lu hece vezniyle yazılan şiirde bazı mısralar 10'lu, tek bir mısra da 8'li hece vezniyle yazılmıştır. Son bentte kırık bir mısra yer alırken son satırda vurguyu artırmak için yapılmış olan ifade tekrarı sebebi ile şiirin veznine uyulmadığı görülür. **ababb cdcd ec fgfg hhhiihijji** şeklinde karma bir kafiye düzenine sahiptir.

I.2.2.2. Yansıma Kelimeler

Şair, ifadeyi güçlendirmek ve şiirdeki ahengi artırmak için eş sesli, eş anlamlı, karşıt anlamlı veya ilave yoluyla tekrar eden yansıma kelimeleri sık sık kullanmıştır. Yansıma kelimeler, ismi niteleme, ismi kuvvetlendirme ve fiili niteleme gibi görevleri üslenebildiği gibi; ismin çokluğunu ve miktarını belirtme görevini de yerine getirebilmektedir. Ancak, hangi sebeple olursa olsun şairin şiirlerindeki ahenk son derece güçlüdür.

I.2.2.2.1. Kelimelerin Aynen Tekrarı Yoluyla Yapılan Yansıma Kelimeler

Kelimelerin bir dizede veya dörtlükte aynen tekrar edilmesi, kuvvetlendirilmek istenen ifadeyi geldiğini ön plana çıkarır. Bunun yanında Türkçede ifadelerin tekrarı aynı zamanda armonik bir ses oluşumunu da beraberinde getirir. Kelimelerin aynen tekrarı anlamın yanında ahengi de kuvvetlendirir.

* * *

Yâdimdâdir uzâq Şimâl,
Yâdimdâdir, u tinç âqşâm.
Suv bétigä egilgän, tâl
Şivir-şivir qilib béhâl
Sözlägändäy edi bâqsâm.

Bendinde şivir kelimesinin tekrarı ve kelimedeki yer alan ş sesi benteki fısıldaşmayı hissettirip, ahengi de kuvvetlendirmiştir.

* * *

Hâli-hâli qulâgimdä
Qältiräb küylägän gitär,
Öpgän izing yânâgimdä,
Külkiläring sänâgimdä,
Dildän ulär käygä kêtär?

* * *

...

Spärtäkning läşkärleri häli häm bärür.
Mänä ménmän, u isyanning ölmäs ävlâdi.
Mänä ménmän, u qullärning héç sönmäş yâdi
Mänä ménmän, fäläklärgä **lâv-lâv** ot qoyib

...

Tişlärini ircäytirib bökirgän yolbärs
Tört tərəfgä täşlänädi, tälpinib **lärs-lärs**.
Aç közläri qångä tolgän, säkräb oynäydi...
O, bécârä, qaç! U sēni tirik qoymäydi!

...

* * *

Däryä çäyqäldi säbädän,
Äyning nuri **çil-çil** sänädi.
Dēngiz kabi mäviy hävädä
Yulduzlärning säyri tinädi.

* * *

Pärçä-pärçä sīnsä suv üzrä.
Tümän ötib kēlgän äy-yäxşi
Ägär bāqsām şundäy bir sırä
Nigähingni eltädi näqşi..?

* * *

Mēning xätim bir ertäkdék bolär,
Räsä mārāq bilän oqırsän.
Öz-özingdän ällänimä öyläb,
Ällänimälärni toqırsän.

* * *

Mäyli, oğlim, **mäyli**, rä'nä nāsl,
Mēn, yāzāmän sēngä xätimni.
Ärzuyim bār, zārä xätim bilän
Unutmässän mēning ätimni.

* * *

Gül täqişni kändä qılmägänmiz,
Päyt-päytidä öpiç sorgänmiz
Åyli tünlär, tınıq köllär boyi
Sévgän qârâ sâçni örgänmiz...

* * *

Yél esär **huv-huvläb**,
Tolqınlär şox, erkin
Köksimgä åtilgän
Tâmçi suv né dérkın?

* * *

Häli-häli uxlär päytimdä
Misälini qılämän xäyäl.
Négä bähârimdä — häyâtimdä,
Tirilişin qılmäy, ehtimäl?

* * *

Häydäv plänini cädäl,
Téz-téz bitirgäli,
Pärtiyäning etgänini
Bacă etgäli...

* * *

Boy körsätدی yérning ânäsi
Şirin-şirin cilmäyiş bilän,
Bérä kétدی otli qolini
Méngä ortâq hürmätı bilän

* * *

Térän söz ummâning içrä gârq bolib,
Äräng çıqâ âldim şe'riy qırğâqqâ.
Yâniq sâtrlärdä nurlängän közim
Rävşän bâqâyâtir **yirâq-yirâqqâ**.

* * *

Xirmân-xirmân qilib eltämän,
Quyâş kâbi yâšnâb eltämän.
Xursänd bolâr méndän bärçäsi,
Mén dâvrning kiçik pärçäsi,

* * *

Â u qändäy füsünkâr!
Nur bilän tolgän bütün.
Gülläri **çämân-çämân**,
Mén ulârni içämän.
Könglimdä yâšnâr bâhâr...
Nur bilän tolgän bütün.

* * *

Yürägimgä **äççiq-äççiq** bätâr édi,
«Bâğ köçädä» şârşäräkning müngli küyi..
Häyrân bölüb, bälälikdä öylär édim,
Qäydädir, déb bü âftâbning yâtâr üyi?

* * *

Unutilmäs yıllarning yâdi!
Nékräsâvni **zâr-zâr** yıglätgän
Bürläklärning äççiq färyâdi
Tübläringgä tâş bolib bätgän...

* * *

Å, méhribån vâ ıssıq siynä,
Kim bilmäydi aç bårdâşini!
Däryâ-däryâ tökär yâşini
Kim bilmäydiki bâisi nä?

* * *

Künlärimni yâşligimdän äyämädim,
Mëndä yâşlik nâkâslikni héç körmädi.
Qız sévgändä, **höngir-höngir** qân yıglädim,
Göyâ qâlbim ämr-äzmimni bir sormädi.

Dörtlüğünde de görüleceği gibi bir nesnenin niteliğini vurgulamak için yapılan aynen tekrarlar aynı zamanda bir sıfat önündeki zarfın işlevini görür. Şair, bu türden tekrarları şiirlerinde sıkça kullanmıştır.

I.2.2.2.2. Eş Anımlı Kelimeleri Kullanmak Suretiyle Yapılan Tekrarlar

Eş anlamlı kelimelerin bir mısradaki kullanımı daha çok anlamı kuvvetlendirmek amacıyla taşımaktadır. Örneklendirmede kullandığımız mısralarda tekrar edilen kelimelerin hepsi tam olarak birbirinin eş anlamlısı değildir. Fakat anlam bakımından birbirine çok yakındır. Bazen eş anlamlı kelimelerin arasına bağlaç veya başka kelimeler de girer.

* * *

Kâşki, şundäy çirây sên üçün
Mâling bolib qâlsä ümrâd.
Kâşki, **ârzu-häväsni** bütün
Bülbül kâbi oqıb bolsä yâd.

* * *

«Olgur, qähräb qalgur xırmâni
Munçä **şirin-şäkär** bolibsän?
Tolin äydäy räsä tolibsän,
Kâşki, yüzinggä äks sâlgän
Zührâ yulduz ästi öçmäsä
Kâşki, bétingdägi tınıqlık
Bégânä läblärgä köçmäsä.

* * *

Häväslärim bir uşälsin déb,
Séngä xät yâzgäli otirdim
Yürägimdän **dür-gävhar** tökdim,
Häväslärim bir uşälsin, déb.

* * *

Yânbâşidä, pästäk süpädä
Oğilçäsi uxlâb yâtädi.
Cävdirägän qârä közidän
Tolib-tâşgän méhr tâmädi.

* * *

Köz âldimdä Şäümyänning
Bästi — bâr **boyi**...
Xäyällärim çözildi-dä,
Suv bilän âqdi...
Şäfäq — uzun, qızıl léntä,
Déngizgä bättdi

* * *

Gülzâr — çämân. Yür, bğlârgä
Eltäy étäkläb.
Binäfsälär tärüb béräy
Séngä etäkläb...

* * *

Yüzimgä **âç**, **suqli** qäräding,
Läbläringdä şirin tábässüm.
Bälki, méni aşnä sänäding,
Mäyli, qäläy yäningdä bir zum.

* * *

Könglimgä quyilär şox, qıçıq yällä,
Åsmändäy yüksälär **ârzu** vâ **ärmân**.
Åq güllär açilib yétilgän pällä,
Bulutdäy tolgänär kättäkân xırmân...

* * *

Biz hâmb istägänçä **oynäb-külgän**,
Künlärimiz keçgän sâätbäy.
Üç sménläb işdä qâlsäk hâmki,
Kün hâr küni çıqıb bätgändäy.

* * *

Hâli-hämân açılär sirén'
Bu yér méngä, häyätimgä kät
Bérgän üçün körinär şirin.
Mén âcizmân, şâirliğim yâş,
Tä'rifigä küçsiz mingtä til!

I.2.2.2.3. Karşıt Anlamli Kelimeleri Kullanmak Suretiyle Yapılan Tekrarlar

* * *

Çidålmåymån! Qån qusår bõri,
Qån qusådi **dvåryån** — **åblåh!**
Bisåti — tån, qårångı — måblåh
Rusiyå gådå, Russiyåning şõri!.

* * *

Ånå — erkdir, **bålå** — zor qåygu,
Qåygusini åfzål bilådi ■—
Vå åzåbgå sõz brmåydi u.
Bu såfår hån tågdåy çidådi.

* * *

...
Ş'r cüdå tår. Sıgdirålmåymån
Ey, klck şåiri, dostim.
Bu eng kttå **kåmçilik-kõstim,**
Mni kçir, sndån soråymån!

* * *

...
Bågrigå yrming,
Tilkå-tilkåsin çiqårib
Qårå tuprqning
Åstin-üstün qilib, yånå

* * *

Şäfäq **öçäy** déb **qáldi**
Käptär qánidék rängsiz...
Közlärimni üzümän.

* * *

Å, u yüräk, å, u, tillä baş,
Ölim üçün **çıqqänmi** eding?
Yoq, bilämän, fäqät tinç yaşaş–
Erking üçün alışgän eding!

I.2.2.2.4. İlaveli (Pekiştirilmiş) Tekrarlar

İsmi niteleyen kelimenin ilk hecesine m, p, r, s ünsüzleri getirilerek sıfatlar anlam olarak pekiştirilmektedir. Bu ünsüzlerin getirilerek oluşturulduğu tekrarlar ilaveli tekrarlar olarak değerlendirilmektedir.

* * *

...
Bägrigä yérning,
Tilkä-tilkäsin çıqärib
Qärä tuprâqning
Åstin-üstün qilib, yänä
...

* * *

Közmi oşä? Yâki **qâp-qärä** çäräs?
Åy nuridä yäkkä şüdring dänämi?
U qäyirilgän qâşmi, yâki quş qänât?
Bâqışläring bähâr, yâ nişänämi?

* * *

Yänä gül bähâr, yänä külgän qız,
Yänä âsmânnıng **tâp-tâzâ** tâgi,
Yänä güllârmıng qäyrlgän bârgı,
Qäyrlgän bârgıgä ingän âç sâlıqn...
Yänä gül bähâr, yänä külgän qız.

* * *

Qâlmâ! Âsmân, **köm-kök** bâyraq kâbi
Bâş üstıngdâ yâylgän hâmân.
Tutqıç bérây xuddı simâb kâbi
Âlgâ qarâb tâşlânâr hâr ân.

* * *

...

Bir küni küz nâhâri,
Sârgâyıb érgâ tüşgâni
Bir **köm-kök** yâprâqning.
Qân, yâşlâr-lâ tolgändâ

...

* * *

...

Sütdây âydın kéçâsi, cimcit.
Ér bâşidâ çârçâmâs yigit.
Közlârmıni ufqqâ qâdâr:
Bu çékkädân u çétgâ qâdâr
Qulâç yâzgän zümrâd çâmânzâr,
Köm-kök şâhi qânâtin yâzâr...

...

* * *

Tiläk yolgä kirgän.
Ogling ustä bolib endi
Top-toğri sözlärdän —
Bäytlär toqiyturgän bolgän

* * *

Käpäläkning gül emgänin kördim,
Esläb kétdim séni, mäläğim...
Sén bérdingmi, şunça şirin şérni,
Ey, bärgläri **köm-kök** päläğim?

* * *

...

Åydın kéçä
Sütdék **åppaq**
Här yér
Här bir çây,

...

Fiili niteleyen tekrarlar bazen bazen başka bir dilin kuralına göre de olmaktadır. Özbek Türkçesinin Farsçadan çok etkilendiği bilinmektedir. Aşağıdaki örneklerde de Farsça dilbilgisi kurallarına göre yapılan tekrarlar dikkat çekmektedir.

* * *

Sâyäläri **limmä-lim** suvdä
Tängä-tängä bolib titräydi.
Qändäy yäxşi, kéçqurun yalgız
Yürsäng, köngil ästi toymäsä

* * *

Tüp özini kötärälmäydi
Hâsılining köp bolgänidän.
Köngli **limmä-lim** tolgänidän
U, ästi Häm tinç turälmäydi:

* * *

Ädädlär dünyädä faqät bir säfginä
Yäşärdi çötlänib, quruq hisâbginä,
Biz tərəf ulärni kötärdik **péşmä-péş**:
917 vä büyük **béşmä-béş**,

* * *

...

İkki kişi
Tézläb bärädür

İzmä-iz quvib ulärni
Äyning nurläri,
...

I.2.3.2.3. Kelime ve İfade Tekrarları

Şiirde ahengin sağlanmasında kullanılan bir diğer yöntem kelime ve ifade tekrarlarından yararlanmaktır. Kelimenin manasını vurgulamak ve şiirdeki ahengi sağlamak için sözcükler ve ifadeler birden fazla kullanılabilir.

Usman Nasir, nazım birimi ne olursa olsun kelime tekrarını şiirin bütün şekillerinde kullanmıştır. Şiirlerinde ahengi sadece kafiye ile sağlamamış, mısra içi ve bentlerde kelime ve ifade tekrarları ile ahengi güçlendirmiştir.

Kelime ve ifade tekrarları mısra içi kelime ve ifade tekrarları ve mısralar arası kelime ve ifade tekrarları olmak üzere iki başlık altında değerlendirilmiştir.

I.2.2.3.1. Mısra İçi Kelime ve İfade Tekrarları

Mısra içinde kelimelerin ve ifadelerin tekrarı, kelimelerin arka arkaya dizilmesi veya bir mısra içerisinde kullanılan aynı kelimenin arasına birkaç kelimenin daha eklenmesiyle oluşmuştur.

Qändäy qorqinç! **Qändäy** qäbähät!
Mümkin emäs həc qıynälmsädän!
Äqlidän äzgänmi muhəbbät?
Mümkin emäs, qärşi turmäsdän!

* * *

Öz cüzâmni **özim** béräy,
Äzâb-lä öläy... yoq!..
Hämäm bol, qolimdän
Cänklärgä kiräy!

* * *

Lügätimdä sözim äñçä köp,
Qäysi biri bilän başläyin?
Şundäy **şadmän**, **şadligim** bəhäd...
Könglim şadligimdän ösədi!

* * *

Sén, ey, **sén** — oynâqi dilbär,
Zäfärdän izlä yâringni.
Tölib qäynä, tâşib öynä,
Tirikmäq, küylä baringni.

Dörtlüğünde yüreğine seslenen şair, **sén** kelimesinin tekrarıyla da bu seslenişini kuvvetlendirmiştir.

* * *

Mänä bəgim, **mänä** intərnät,
Häli-hämän açılär sirén'
Bu yer méngä, häyätimgä kät
Bérgän üçün körinär şirin.

* * *

Bəglär ündi, **bəglär** ösdi,
Güllädi bəglär...
Şuhrätimiz qärşisidä
Titrädi təglär!

* * *

Yäxşi qäl, erkin suv! **Yäxşi qäl**, déngiz!
Tolqınlär, qoynimgä qızdäy kirdingiz..,

* * *

Kéçqurun qırğaqdä äylänib tənähä,
Sévdim, **sévib** qaldım tolqınläringni.
Äyni çömiltirgän tinç tünläringni
Tüşimdä körgändä né qılärmän, ä?

* * *

Uşä päytdä qäysisi külgi,
Qäysi biri bérär häyəcän.
Bu şé'rimning bäsisi şulki:
Fikr — **bälä**, **bälä** — ösüvçän!

Dörtlüğünün son mısramda **bälä** kelimesi şair için çok önemlidir. Çocukların eğitimini önemseyen şair, onların yetiştirilmesi için var gücüyle seslenir. Bu kelimenin tekrarıyla da anlatılmak istenen düşünce adeta bir haykırış şeklinde verilir.

Säriq qumlär âräsidadän qân rängli quyâş —
Kötärlär. Nil âqädir — qüllär tökkän, yâş,
Färyädlärgä çidälmäydi yér bilän âsmân.
Râ qäérdä? Äzirisä? Qıynäydi Tifän!
Kimgä yigläb, **kim**dän mädäd kütsin bémâr qul?
Erki **qulf**dir, häyâti **qulf**, bâr xudälär **qulf**!
Qäsäsidadä suv **yoq**, quruq xältäsi — nân **yoq**!
Bätäyätgän quyâş käbi rängidä qân yoq. 0
Közidä köz yoq, bélidä bél yoq, häyhât!
Fir'ävn üni çumälidäy ezädi: vâydâd!..
Fir'ävnning hükmi qättıq, **fir'ävn** xocäyin
Xudälärgä ü mänzürdür, häyâti täyin.
Néki qılsä, **özi** bilür, **özi** hükmrân,
Mısr boyläb Nil âqädir — qullär tökkän qân!

Bu bentte tekrar edilen kelimelerin sayıca fazla olması dikkat çekici bir husustur. Bu şiirin tamamında da mısra içi kelime ve ifade tekrarlarına sıkça başvurulmuştur. Beşinci mısradaki yer alan **kim** soru edatının araya fiil olarak ikinci kere tekrar edilmesi, şairin cevap bekleyen sorularını vurgulamaktadır. Şair, Mısır Tanrılarında cevap alamacağını da bildiği için bu kelimeyi özellikle vurgular. Bir sonraki mısradaki Bu kölelerin her açıdan tutsak olduğunu anlatmaya çalışırken **qulf** kelimesini bu kez de araya isim olarak üç kez tekrar etmiştir. Kelimenin sonunda yer alan **f** sesi ise şaire adeta derinden bir **off** çektirir. Esir insanların sıkıntıları, sanki bu seslerle bize ulaştırılmak istenmiştir. **Yoq** kelimesi de bir mısradaki iki kere kullanılırken, bu mısra takip eden diğer mısralarda da tekrar edilmiştir. Böylelikle mısra aralarında yer alan kelimelerin de tesiri artırılmak istenmiştir. Şair, aynı zaman da bu mısralarda q sesini de bir önceki mısradaki **qulf** kelimesinin ardından **qäsä**, **quruq**, **qân**, **quyâş** gibi

kelimelerde de vurgulayarak, **q** sesiyle yokluğunun sesini yankılanışını bizlere duyurmuşdur.

Könglim yänädi. Qıyin. Qānim qozgälür...

Özim özimgä tinçlik béräy déb ägär:

«Bu **küräş**, ağır **küräş**, bittäsi yéngär »

Désäm, qoysäm... Äxirdä méngä né qälür?

Dörtlüğün ikinci mısraında tekrar edilen **öz** kelimesi ve kelimedede yer alan **z** sesi şairin etrafında dönen huzursuzluğun vızıldayışını hissettirirken, üçüncü mısraıda tekrar edilen **küräş** kelimesi ve kelimedeki **ş** sesi şairin içinde yaşadığı savaşın sesini çağırır.

Şu dām, bilmām, nä xäyāl kéçdi,

Şāhlā közi süzilib kētdi...

Bärg üzildi, **bärg** bétidägi —

Äy pärçä hām üzilib kētdi.

* * *

Äsli kök **köz** ekän — **köz** dégän.

Xuddi déngiz... Işqü hürmätni

Kémä qilib, yüzsäng oşändän,

Änglär eding bütün né'mätni!

Tekrar eden kelimelerin mısra sayısı fazla olan bentlerde de yer alışı örneklendirmede sıkıntı yaratacağı için bazı tekrarlar yer aldıkları bentle birlikte değil, sadece geçtiği mısra ele alınmıştır. Bunlardan bazıları şu şekilde sıralanabilir. “**Ölim** séngä, düşmān! **Ölim**, vāhşiy yāv!”, “**Kél**, öpāyin toyib, **kél** quçaqlāyin”, “Qāni ātā **bolsām**, oğlim **bolsä**-yü...”, “Undän tårtib... **yänä** uzâq, **yänä** köp yillär”, “**Mägrur** türär, **mägrur** bâqār, hēc birān mähäl”, “**Nä** ädämädän, **nä** zāmändän qorqmäs ästi u.”, “**Uşä** cānmän, **uşä** qānmän vä **uşä** şānmän?!”, “**Ölim** yäxşi, **ölim**

ägär, şundäy xâr bolsä!” , “**Änä! Änä**, tirnâgini nişläb kélär u,” , “Bâşqä biri, qäni kim ü? **Kim** märd? **Kim** güvâh?” , “**Sén** qäräysän, **séngä** köngilli” , “Uxlä şäkärim, **ällä**-yü, **ällä...**” , “**Uxlä**, qozim, **uxlä**, âppâgim,” , “**Tiläk** bäyrâq, **tiläk** közdä çirâq.” , “**Tiläk** bäyrâq, **tiläk** qolgä kâmpäs”.

I.2.2.3.2. Mısralar Arası Kelime ve İfade Tekrarları

Mısralar arası kelime ve ifade tekrarları şiirdeki manayı vurgulamak ve içinde bulunduğu bendin ahengini sağlamak için yapılmıştır. Bent içindeki mısralar arasında yapılan bu tekrarlar, birden fazla kelime ve ifadenin bentte birden fazla tekrarı bentteki bir mısra başındaki kelime veya ifadenin bentteki diğer mısraların başında tekrarı, bir mısranın kendinden önceki mısranın son kelimesiyle aynı kelimeyle başlaması şeklinde olmak üzere üç türlü yapılmıştır.

I.2.2.3.2.1. Kelime veya İfadenin Bent İçinde Tekrarı

* * *

Uşä päytdä **qäy**sisi külgı,

Qäysi biri bérär häyəcân.

Bu şé’rimning bâisi şulki:

Fıkr — bälä, bälä — ösüvçän!

* * *

Sén ösäck nâsl körgäzmäsıdän?

Kél, öpäyin toyib, **kél** quçâqläyin

Kélgin, békârlärgä. âqmäsın suqım

Kélgin, bir nârsäm bâr bägrım qätıdä.

* * *

Mäyli, oğlim, mäyli, rä'nä nâsl,
Mén, yâzämän séngä **xätimni**.
Ârzuyim bâr, zârâ **xätim** bilän
Unutmässän **méning** âtimni.

* * *

Bâğlâr ündi, **bâğlâr** ösdi,
Güllädi **bâğlâr**...
Şuhrätimiz qârşisidä
Titrädi tâğlâr!

* * *

Yänä méhribân, **şanlı** Vätänim,
Yänä güllärgä çömilgän békät.
Yänä sên ösgän **şanlı mämläkät**,
Şanlı mämläkät, **sälâm** Érévân!
Sälâm, méhribân, **şanlı** Vätänim!

* * *

Kéldim, **yänä** yâdimgä tüşdi
Â, şähärim, ösgän érlärim.
Xâyâl **yänä** quş käbi uçdi,
Yänä séni küylär şe'rlärim...

* * *

Mänä bâğim, **mänä** intërnät,
Häli-hämân açılâr sirén'
Bu yér **méngä**, häyätimgä kät
Bérgän üçün körinâr şirin.

I.2.2.3.2.2. Bir Kelime veya İfadenin Mısra Başlarında Tekrarı

* * *

İstäymänki, aqär qänim
Tämâm bolmäsin.
İstäymänki, sévâr yârim
Täşläb kätmäsin.

Bendinde şairin tek istediği şey, damarlarında akan kanın yerini alan şiirin sonsuza dek vücudunda adeta kanı gibi dolaşmasıdır. Bunu da “**İstäymänki**” ifadesinin tekrarına başvurarak dile getirmiştir.

* * *

Mén bu yérdä birinçi dâf’ä,
İkki sözni qâfiyâ qıldim.
Mén bu érdä birinçi dâf’ä
İkki közning otidä küydim...

* * *

İstäysänmi, nur kiyintiräy?
İstäysänmi, âlib kätäyin?
Yürgin, çämänzârgä eltäyin,
Yür, tuğışgän qänim, örgiläy!..

* * *

...
Tinmäy bâqädi:
Biri — prâlétäriät —
Märdänä dästgir.
Biri — düşmân tərəf —
....

Qoyärmidik, cindäk
Bäsib ötsin u,
Qoyärmidik, väyrän
Qılsin Måskväni.
Qoyärmidik, bizning
Qänni töksin u,
Qoyärmidik âmân
Qârä — mäst yävni.
...
Téxnikäni egällägän
Åddiy bäl'sévik
Ungä aşnä
Här bittä vint
Här bittä,
Här bittä bältik...

Şairin hayatında yer alan her iyi şey Bolşevikler'in sayesinde. “**Här**” ve “**bittä**” kelimelerinin tekrarıyla da adeta her yerde her şeyde yer alan Bolşevikler vurgulanmaktadır.

* * *

...
Sén hämmädän qarı, ümrlü,
Séning közläring, dünyâ körgändir
Sén dünyâning tärixşünâsi,
Dünyâ **séndän** tärix tåpgändir.
Tärix güvâh, ortâq quyâş

* * *

...

Kör, qızillikni!

Kör, tãnglãrni!

Sëndãn mãstlik istãmãymãn mên,

İstãymãnki — mênì, fãqãt —

...

* * *

...

Pãrtiyãning toğri yolidã.

Hãr cãbhãdã kũrãş qızigãn,

Hãr cãbhãdã bizniki yénggãn

Pãrtiyãning toğri yolidã

...

* * *

...

Mên — gũlxãndã yãngãn Brunã,

Mên — Témurning quli, şãhidi.

Mên — hãrãmdã zorlãngãn bir qız,

Mên — kãmìrgã äylãngãn yulduz.

Mên — aç qãlgãn, yãlãngãç dëhqãn,

Mên — dãrlãrgã åsilgãn «buntãr».

Mên — bégünãh kãp ezilgãn cãn.

Mên — ådãmmãn. Ålãm tãniydi...

Bendinde “**Mên**” kelimesinin her mısranın başında yer alması dikkat çekicidir. Şair, kendini tüm insanların hatta tüm insanlığın yerine koymuştur.

* * *

...

Åç qoyninggä täşländik birdän.
Sén küçlisän. Ämmâki, séndän
Ådäm bättär!—dédik; yüksäldi.
Ådäm — **ådäm** häqqini åldi!

...

* * *

...

Qız könglini yändirär dårdlär
Bétläridä yétilgän şu'lä...
Qız. Sâçlari tolqın urgän qız,
Kimni kütär xilvâtdä yâlgız?

...

* * *

...

Qaçänginä yérgä åsmândän
Tüşib qâlgän ekän bu yulduz?
Kim ekän u, mä'täl bolgäni?
Kim ekän u, baxtli öspirin?

...

* * *

...

Cüvân. Közi yäşnägän cüvân,
Sâçi tolqın urgän kéliñçäk,
Kimni kütär? Bir quçaq çéçäk.
Kimgä tuhfä? Kimgä ärmugân?

...

* * *

...

Uning ışqi saçilib qaldı.

Här bittä bärg, här bittä řanä

Uning ışqi üçün niřanä!

Közlärini ufqqä qädär:

Bu çékkädän u çétgä qädär

...

* * *

Yüräk, sénsän méning saızim

Tilimni näygä cör etding.

Közimgä äyni bérkitding,

Yüräk, sénsän ıřqbázim.

* * *

Séngä tär kélđi bu kökräk,

Sévinçing tãřđi qırğãqdän.

Tilim çärçär, äcäb, gãhi

Séni tärcimä qılmãqdän.

...

İtäät ét!

Ägär séndän

Vätän räzi émäs bolsä,

Yãril, çäqmãqqä äylän sén,

Yãril Mäyli, tümãm olsãm!..

* * *

Bãlãlik vãqtimiz änamning

Ärtidän «äyã»läb çãpgändäy,

Näsihãtläri häm ärtidän —

Bãlãlik mäylidä qüvgänmãn.

* * *

Méndä bitdi éndi bábåmning
Mén tugilmäy turib qalgäni,
Änämning äytgäni näsihät,
Bitdi méndä éndi, bütünläy

* * *

...

Fir'ävn üni çumålidäy ezädi: vâydâd!..
Fir'ävnning hükmi qättuq, fir'ävn xocäyin
Xudålärgä ü mänzürdür, häyâti täyin.
Néki qılsä, özi bilür, özi hükmrân,
Mısr boyläb Nil âqädir — qullär tökkän qân

...

* * *

...

Mänä ménmân, u qullärning héç sönmäs yâdi.
Mänä ménmân, fäläklärgä lâv-lâv ot qoyib,
Ätälärimning başidän pâydevâr öyib,
Äzâdligim âbidäsin, qurgän insânmän!
Uşä cânmän, uşä qânmän vä uşä şânmän?!

...

Qoy, yâxşi çâl! Könglim toldi, gäpläşämiz song,
Bu nimäsi? Éşitäsänmi, âğir, häzin mung?
Hämân yıglär yälängâç Rim, hämân dil ezär,
Hämân tillä qädähdä qân içär Tsézärb!

* * *

Dostlärim, xäbär åling. Könglim küyâdi:
Bir täräf — yâşligimning şoxligi mäğrur,
Bir täräf —täcribämning dærsläri turur,
İkki yâq söğişädi. Uruş qıladı.

* * *

Vålgä! Vålgä! Aç Rusning yâşi,
Vålgä! Vålgä! Fiğânli dâryâ.
Quyâş göyâ Râzinning bâşi
Kéng bâgringdâ hâ mân mâgrur, â

* * *

Â, méhribân vâ ıssıq sıynâ,
Kim bilmâydi aç bârdâşini!
Dâryâ-dâryâ tókâr yâşini
Kim bilmâydiki bâisi nâ?

* * *

Kirib kélđi, pârışân edi.
Kim bilâdi, négâ munçâ xâfâ,
Négâ yâş bâr uning közidâ?
Négâ âğır nâfâs âlâr u,

* * *

...

Şundân kéyinginâ sézgân boldim
Eşikdâgi yânvârb sâvuğın.
Şundân kéyinginâ mén ânglâdim
Ölim bârligini dünâyâdâ.
Şundân kéyin hâr kün kördim
Yürâgimdâ, érdâ, hâvâdâ.
Şundân kéyin xâyâlimgâ kélđi
Ötkânlârnıng tuprâq bolgâni.
Şundân kéyin qâsâmyâd etdim
Yâxşi ölim bilân, ölgâni!
Şundân kéyin méngâ âyân boldi
(Târqâlârkân âstâ u yığın)

Lénin üçün tuğiliş küni bår-u,
Ämmå ölim küni yoqlığı.
Şundån béri dilgä ot tutaşgån,
Xäyålimdå hãmån oşå kün.
Mén Léninni dilimgä kömgånmán,
Dilimdådir mängügä bütün.

* * *

...

Yänå könglimdå erkå bir şådlík
Yänå tilimdå sévgili şe'rim.
Yänå tå içdån tåmçilår suqdår,
Tåmçilår suvdék ezilgån méhrim.
Yänå könglimdå erkå bir şådlík,-

* * *

Sévgi! Séning şirin tilingdån
Kim öpmågån, kim tişlågån?
Dårding yåydåy tilib köksidån,
Kim qålbidån qånlår tökmågån?

...

Bålki, Gåmlét åydın tünlårdå
Åféliyåni erkålåtårdi.
Bålki, uzun sårçini silåb
Äzångåçå ertåk åytårdi.

...

Qåndåy qorqinç! Qåndåy qåbåhåt!
Mümkin emås héç qıynålmåsdån!
Åqlidån åzgånmi muhåbbåt?
Mümkin emås, qårşı turmåsdån!

...

Ki ädämning öziginämäs,
Hissini häm xäräb qılsä dävr!
Qıynälämän!.. Yürägimdä hävur...
Bu — qärşilik! Yoq! Ginä emäs.
Bu — qärşilik! Köring tärixni

* * *

Yâdimdâdir uzâq Şimâl,
Yâdimdâdir, u tiñç âqşâm.
Suv bétigä egilgän, tâl
Şivir-şivir qilib bēhâl
Sözlägändäy edi bâqsâm.

* * *

...

Quyâş kâbi cähângä mäşhur
Yâşligimning hämrâgi Xumâr.
Mén bilämän, könglimiz bähâr,
Mén bilämän, şirin bu ümr!
Bilmâdim mén, uçib ötding,
Közdän yoqâlding.
Bilmâdim mén, négâdir sēn
Yüräkni âlding.
Eslärimgä tüşib kētdi
Yillärning küyi,

...

* * *

Älvidâ, märmär suv,
Älvidâ, qırğâqlâr!
Älvidâ, mävârid,
Säçrälgän äppâqlâr

I.2.2.3.2.3. Bir Mısranın Sonundaki Kelime veya İfadenin Takip Eden Mısra Başında Tekrarı

Mısra sonundaki kelimenin sonraki mısranın başında tekrar edilmesi şair tarafından değişik şekillerde de denenmiştir. Bir mısranın sonundaki kelime, aynen tekrar edildiği gibi, o kelimenin sonundaki çekim eki atılarak kelimenin kökünün tekrar edilmesine ve tekrar edilecek kelimenden sonra bir kelime gelirse, tekrar edilen kelimenin başına “şu” ve “o” sıfatları konularak o kelimenin tekrarının kuvvetlendirildiği de görülür.

* * *

...

Ġazābini yutib ōlgān, qullār dāsti bu! **Qullār...**

(Ménmān u **qullārning** ōlmās āvlādi,

Mānā ménmān, u qullārning héç sōnmās yādi.

Mānā ménmān, fālāklārgā lāv-lāv ot qoyib,

Ātālārimning bāşidān pāydévār ōyib,

Āzādligim ābidāsin, qurgān insānmān!

Uşā cānmān, uşā qānmān vā uşā şānmān?!)

* * *

Kétidi u yolçi... Bizning **ümr** —

U **ümrning** dāvāmi.

Yāşār ekān biz: bizdāgi ārmān,

Yoldā kārīvān... Āzāmi?

* * *

Bāşgā qāyġu tüşsā, bölüşdik.

Şādlik bolsā, téng şérik boldi.

Şuning üçün könglimiz **bāhār**

Bāhār ışqi bilān liq toldi

Mısra sonundaki kelimenin aynı dörtlüğün içindeki tekrarı dışında dörtlüğün son mısranın son kelimesinin sonraki dörtlüğün ilk kelimesi olarak kullanıldığı da görülür.

Häli gül yaşlıgim şämäldäy oynär,
Sévgim birån qızdä tinmägän **häli**.
Häli saçım qärä, ısq-lä täräymän,
Äppâq qırâv dänä inmägän **häli**.

Häli tuğilgäning yoq, oğlim Qunduz,
Änä bolib biräv kélgän yoq üygä.
Bälä toğrisidä bir şe`r bitirib,
Çärçäb uxlägändä, kirding tüşimgä.

* * *

Ä... İsrâil mén séngä qâyil,
Ki — qol béríb körişgänsän **sén**.
Séndän bəxtli yoq bu cähändä!
Mén bilämän, sévinç yaşläri

* * *

...

Däiräi kämändän
Bâqär kümüş **ây**.
Äy nurini
Déräzä
Täqib suv äqär,

...

* * *

Kéçirgän **u**
U künlärni, dardı-gämlärni,
Kéçirgän u näfäsini
Qısgän dämlärni!..
...

* * *

...
Sürä kėtdi kálxázidä
Träktärini,
Muştumzorni **ántärgändäy**
Ántärib yérni
...

* * *

Yüzläriğä tégdi yüz. **Läbi** —
Läbgä tégdi. Yumdi qız közin...
Şu çâq... gärbdän kėlgän bir bulut
Áy yüzini tosdı. Bir zämân —

Bazen mısra başında tekrar edilecek kelimedden sonra kısa bir kelimenin konulup sonraki mısrada tekrar edilmek istenen kelimenin başına “şu” işaret sıfatı konularak tekrar kuvvetlendirilir.

Şu dünyädä mén, göyâ sévinçdän
Qänât yäsäb, uçärdim **bäländ**.
Oşä **bäländ** ásmân tübidän
Yâşligimni täbrik äylärdim.

I.2.2.3.3. Mısra Sonu Kelime ve Ek Tekrarı (Redif)

Mısra sonlarında kafiye den sonra tekrar edilen redif adı verilen ek veya kelime Nasir'in şiirlerinde vardır. Ancak, klasik şiirdeki kadar pek fazla kullanılmaz. Şair, bazen kafiye olmadan redif kullanarak da ahengi sağlamaya çalışmıştır. Mısra sonlarında çekimli fiillerin sıkça kullanılması bu durumu açıklayıcı niteliktedir. Kafiye li olan mısralardan sonra redifi oluşturan ek ve kelimelerde birtakım aksaklıklar görülür. Bu, redif olan ek veya kelimelerde bir ses eksikliği veya fazlalığıdır.

Mısra sonlarında kafiye lerden sonra gelen ek veya kelimeler redifin normal kullanımını örneklendirmek yerine, normalin dışına çıkan örnekleri öncelikle vermeyi uygun buluyoruz.

Mısra sonlarında kafiye olmadan redif olarak kullanılan kelimeler yer almaktadır.

* * *

Gülzâr — çämän. Yür, bağlârgä

Eltäy **yétäkläb.**

Binäfsälär térib béräy

Séngä **yétäkläb...**

* * *

Köz äldimdä müzdék qâtib turäsän **sén**

Yärämäysän küräşlârgä, bégänä **sén!**

Cählim yämän, säqlänib qâl.

Äl, nuri yoq äyingni äl,

Songrä yoqâl därgähimdän!

* * *

Qálmá! Ásmán, köm-kök báyráq **kábi**
Báš üstingdá yáyilgán hámán.
Tutqıç bérmáy xuddi simáb **kábi**
Álgá qaráb táşlánár hár án.

Nasir, bazen kafiye olmayan mısra sonlarında da çekim eklerini redif olarak kullanmıştır.

* * *

İstáymánki, áqár qánim
Támám bolmásin.
İstáymánki, sévár yárim
Táşláb kétmásin.

Şu dünyáda mén, göyá sévinçdán
Qánát yásáb, uçárdim bäländ.
Oşa bäländ ásmán tübidán
Yáşligimni tábrık äylärdim.

Dörtlüğünde, ayrılma hal eki **-dán** redif olarak kullanılmıştır

Dostlärim, xábär áling. Könglim küyádi:
Bir täräf — yáşligimning şoxligi mägrur,
Bir täräf — täcribämning därsläri turur,
İkki yâq söğişádi. Uruş qıládi.

Dörtlüğünde ise, şimdiki zaman eki **-ádi** redifi oluşturan ektir.

* * *

Mén bårämån sévingänimdän,
Umrimning yoq héç hãm tinim.
Özimgä häq tüyülgänimdän,
Şirin boldi häyât ıqlimi!..

* * *

Ävväl bähår şäbbädä qälin
Bärglär bilän oynaşar **edi**.
U bilmädi kimning tuqqänin,
Ämmå ânälärdäy şad **edi**.

* * *

Sévgi! Séning şirin tilingdän
Kim öpmägän, kim tişlämägän?
Därding yâydäy tilib köksidän,
Kim qälbidän qānlär tökmägän?

* * *

Şundä sën hãm yétib kélding,
Å, déngizning åq qündüzi.
Köl boyidän çéçäk térding,
Ésdälik déb méngä bérding,
Ésingdämi, Şimål qızı?

* * *

Şundä közim yānib kétädi
Sën tåg käbi bāsib kélāsän.
Qändäy yāxşi, Xumār, sën bārsän
Dustlärimdän... Könglim ösädi!

* * *

Qändäy şädlik, bütün umrni
Yäxşi şe'rdäy yaddän bilämän.
Qändäy yäxşi, Xumâr, sên bilän
Eski érdä birgä yürämän

Şair, kafiye olmadan tekrar eden çekim ekleri ile birlikte kelimeler veya ifadeler kullanmıştır.

Yıglämä, erkäm, yolläri äydın,
Kärvân bärädi. Säfär —
Çärxi uzundur. Közläri äydın,
Xändän külädi zäfär!

Yänä méhribän, şanlı Vätänim,
Yänä güllärgä çömilgän békät.
Yänä sên ösgän şanlı mämläkät,
Şanlı mämläkät, sälâm Érévân!
Sälâm, méhribän, şanlı Vätänim!

Däryâ çäyqäldi säbädän,
Äyning nuri çil-çil sänädi.
Déngiz käbi mäviy hävädä
Yulduzlärning säyri tinädi.

Sälqın hävâ ästâ qoyâr läb
Äppâq bétläriğä köçädä.
Körmâq üçün uni ätäyläb,
Yäkkä yulduz qäpti keçädän

Yukarıdaki iki dörtlükte bu defa mısra sonları kafiyeli olan birinci ve dördüncü mısraların sonunda redif olan eklerden bir tanesi bulunma hali eki, diğeri ise ayrılma hali ekidir.

Rediflerde aksayan hususlar dışında Nasir, redifi bir ahenk unsuru olarak kullanmıştır. Bunlar mısraı sonlarındaki kafiyeden sonra gelen çekim ekleri, çekim ekleri ile birlikte kelimeler ve sadece kelimeler veya ifadelerdir. Aşağıda ahenk unsuru olarak yer alan redifler örneklendirilmiştir.

* * *

Mâviylik déngizi bârliqni kö**ngän**,
Bétimgä sälqın yél ästä urn**är**...
Nigâhim kündüzning nurigä çö**ngän**,
Uzâqdän çinäqçi qızlâr kö**rinär**.

* * *

Muhäbbätni quçdi kâmbinät,
Şâhlâ közi sü**zilib két**di.
Bärg üzildi. Bärg bétidägi
Xırä ây hâ**m üzilib két**di.

* * *

«Olgur, qähräb qâlgur xırmâni
Muñçä şirin-şäkär bolib**sän**?
Tolin âydäy räsä tolib**sän**,
Kâşki, yüzinggä äks sâlgän
Zührâ yulduz ästi ö**çmäsä**
Kâşki, bétindägi tınıqlık
Bégänä läblärgä kö**çmäsä**.

* * *

Coşqın ilhâm bilän sên hâmi säfdäsân
İcâding muxlisi — dost millät **bilän**.
Dil-dildän hürmäting äyläymiz bəcə
Xälqim bāqmäs sēngä hēc minnät **bilän**.

* * *

Şé'rim! Yänä özing yäxşisän,
Bâqqä kirsäng güllär şärmändä
Bir mén emäs, häyât şäxsisän,
Cānim kâbi yäşäysän mändä...

* * *

Yüräk, sēnsän méning sâzim
Tilimni näygä cör etding.
Közimgä āyni bérkitding,
Yüräk, sēnsän işqbâzim.

* * *

Sên âradä köprik bolding-dä,
Géyné bilän ortâq tutindim.
Lérmântâvdän kömək ötindim.

* * *

İlhâminning vâqti yoq, sēldäy kēlädi
Cällâddék rāhm étmäy dilni tilädi '
Äyândir: bir küni äyläydi xârâb...
Mäyliğä. Méhrimqi, göyâki şârâb —
Şimirdim. Yäşäymän, tilsin dilimni.
Béméhnät sévmäymän tirik tilimni.

* * *

Künlärimni yaşlıgımdän äyämädım,
Mëndä yaşlık nâkâslıknı hęc körmädi.
Qız sévgändä, höngir-höngir qân yıglädım,
Göyâ qâlbim ämr-äzmimni bir sormädi.

* * *

Bäläligim gül bağlärni körälmägän,
Gärib bolib, müngşib yürgän **kéçälärdä**
Yulduz sänäb, yildän uzun **kéçälärdä**
Hisâbigä sirä, äzäl étälmägän.

I.2.2.3.4. Mısra Tekrarı

Bent içinde veya bentler arasında mısra tekrarları Nasir'in şiirlerinde görülen ahenk unsurlarından biridir. Bent içindeki mısra tekrarı bentte manayı ve ahengi korumak adına yapılırken, bentler arası mısra tekrarı ise daha çok tema bütünlüğünü sağlamak ve tekrar eden mısradaki manayı vurgulamak için yapılmıştır.

I.2.2.3.4.1. Bent Başında Mısra Tekrarı

Usman Nasir'in bent başlarında mısra tekrarı yaptığı sadece tek bir şiirine rastlanmıştır. Bu şiir, beş bölümden oluşan bir şiirin, beşinci bölümün ikinci kısmında yer alan bir şiirdir. Şiirde tekrar edilen mısra, şiirin bütün bentlerinde değil üçüncü ve son bendinde kullanılmıştır.

Közlär!

Äqquş uçdi qäyâqqä?
Qänâtidä älib kétsäydi.
Bütün öyim mänä şu xətdä,
Egäsigä tézdä étsäydi!

Közlär!

Yäxşi qáling mén kétéy,
Nátäniş qız, xäting âmânät.
Xâtircäm bol, mén şuni äytäy:
Şâir qılâlmäydi xıyânät!

I.2.2.3.4.2. Bent İçinde Mısra Tekrarı

Bent içinde mısra tekrarı yapılan şiir sayısı yedidir. Bu şiirlerde tekrar üç şekilde yapılmıştır.

Birincisi; beş ya da altı mısradan oluşan bentlerle yazılan şiirlerde bendin son mısraı ikinci mısraının tekrarı şeklinde oluşturulmuştur.

Â u qändäy füsünkâr!
Nur bilän tolgän bütün.
Gülläri çämän-çämän,
Mén ulärni içämän.
Könglimdä yaşnär bähâr...
Nur bilän tolgän bütün.

Bärgdek üzilib kétsäm,
Unutmäs méni bāgim.
İşimni hürmät qılür,
Güllärdän häykäl qurür,
Ming yillärdän keyin häm
Unutmäs méni bāgim!

Şé'rlärim yängräb qälür...
Bir ümrgä ölmäymän!
Häyätimning dävâmi —

Kélcägimgä hâmiy,
Ornimgä bağbân bolür:
Bir ümrgä ölmäymän!
Å, u qändäy dävâmdâr!
Nur bilän tolgän bütin.
Gülläri çämän-çämän,
Mén ulärni içämän.
Könglimdä yaşnâr bähâr
Nur bilän tolgän bütin,"

Bu şiirin tamamında her bendin ikinci mısraı aynı bendin son mısraı olarak tekrar edilmiştir.

Çü, qârä tâyçâgim! Çü, qârä yorgäm!
Murâdgä qâsd qılib yügürgän étür.
Borânni sévmäsä, dil néçün tépür?
Tiriklik né këräk béméhnät, bégäm?!
Çü, qârä yorgäm!

* * *

Yoq, häli hämmäsi ötgänmäs,
Köp häli häyâtdä näsibäm.
Silligim bézärär, héç gäpmäs,
Bârini körämän, Näsımäm,
Yoq, häli hämmäsi ötgänmäs!

Åldimdä. kütädir imtihân —
Mén âgir cänğärdä bolärmän.
Näsımä! Bu küngi ıssıq qân,
Å, bälki tökilür... ölärmän...
Åldimdä kütädir imtihân!

* * *

Yänä könglimdä erkä bir şädlik,

Yänä tilimdä sévgili şe'rim

Yänä tâ içdän tâmçilär suqdâr,

Tâmçilär suvdék ezilgän méhrim.

Yänä könglimdä erkä bir şädlik.

Yänä gül bähâr, yänä külgän qız,

Yänä âsmâning tâp-tâzâ tâgi,

Yänä güllärning qäyirilgän bärği,

Qäyirilgän bärğigä ingän aç sälqın...

Yänä gül bähâr, yänä külgän qız.

Yänä méhribân, şanlı Vätänim,

Yänä güllärgä çömilgän békät.

Yänä sën ösgän şanlı mämläkät,

Şanlı mämläkät, sälâm Érévân!

Sälâm, méhribân, şanlı Vätänim!

Tüşim qursin, könglim pärişân,

Xäyâlimdä sën yaşâb kêtding.

Yürägimgä ışq täşläb kêtding,

Tüşim qursin, könglim pärişân.

Häväsimni uşätây désäng,

Änäng äsl sévgänim bolsin,

Tuğıl, erkäm, közlärim körsin,

Häväsimni uşätây désäng.

Häväslärim bir uşälsin déb,
Séngä xät yâzgäli otirdim
Yürägimdän dür-gävähär tökdüm,
Häväslärim bir uşälsin, déb.

Bu şiirlerde de ikinci tip bent içinde mısra tekrarı yapılmıştır. Beşliğin son mısrası, bendin ilk mısrasının tekrarı şeklindedir.

Mén bu yérdä birinçi däf'ä,
İkki sözni qâfiyä qıldım.
Mén bu érdä birinçi däf'ä
İkki közning otidä küydüm...

Bent içinde mısra tekrarı, yukarıdaki dörtlükte görüldüğü üzere bendin ikinci mısrasının, bendin üçüncü mısraıda tekrar edilmesiyle yapılmıştır.

* * *

Pirpirätib munçaq közlärin
Quşlârdän häm ertä uygândi.
Pirpirätib munçaq közlärin
Dädäsiğä qäräb tolgândi:
...
Pirpirätib munçaq közlärin!
Dädäsidän tüşmadi dâim.
Ösär... Ösar kiçik İbrâhim,
Pirpirätib munçaq közlärin!

Çok mısralı tek bentten oluşan bu şiirde bendin ilk mısrası hem üçüncü mısraıda tekrar edilmiş hem de bendin sonunda iki kere tekrar edilmiştir.

I.2.2.3.4.3. Bent Sonunda Mısra Tekrarı

Usman Nasir'in bent sonunda mısra tekrarı yaptığı şiirlerinin sayısı ikidir. Bu şiirlerde şiirin bentlerinin son mısrasının tekrar edilmesi bütün bentlerde düzenli değildir. Düzensiz olarak sadece bazı bentlerin son mısraları tekrar edilmiştir. Bent sonunda mısra tekrarı görülen iki şiirden ilki beşlik nazım birimi ile yazılırken diğeri on dört mısralık bentlerden oluşmaktadır.

* * *

Séning áying ménikidän çirâylimi?
Äyriliqqä bärđaş béríb çidäydimi?
Qäyğusini külgi bilän,
Şadlıgini yığı bilän
İzhâr qılä âladimi?

Méning áyim sénikidän çirâylidir,
Äyriliqqä äqllidir, çidämlidir.
Qäyğusini külgi bilän,
Şadlıgini yığı bilän
İzhâr qılä âlädi u!

...

Yukarıda ilk iki bendi verilen şiirin tamamı dört bentten oluşmaktadır. Bu her iki beşliğin sonunda üçüncü, dördüncü ve beşinci mısralar tekrar edilmiştir.

NİL VÄ RİM

...

Tâ Minisdän Rämzësgäçä, Rämzësdän näri
«Mälikä qız» Kléäpäträ hükmrân dövri.
Undän târtib... yänä uzâq, yänä köp yillär
Xärsäng bilän yâttqızılğän neçä ming yollär.
Köz yâşidän, dil tâşidän qurılğän häykäl

Mägrur türär, mägrur bāqār, hēc birān mähäl
Nä ādāmdän, nä zāmāndän qorqmäs ästi u.
Gäzābini yutib ölgän, qullär dästi bu!
Qullär... (Ménmän u qullärning ölmäs ävlādi,
Mänä ménmän, u qullärning hēc sönmäs yādi.
Mänä ménmän, fäläklärgä lāv-lāv ot qoyib,
Ātälärimning başidän päydévār öyib,
Āzādligim **ābidäsın, qurgän insänmän!**
Uşä cänmän, uşä qänmän vä uşä şänmän!!!

...

Issıq izlär... hämän u isyāndän iz bārdék,
Bulutlärning āräsindä yürär Spärtäk.
Āsmän — qälqän, kāmän yāyi — çäqmāq, yänä ot,
Zulm üçün yıgı, figän vä erksizlik sud.
Cävāb bėrsin Āflātünmi, Vėrgiliymi, yā —
Cävāb bėrsin Āflātünmi, Vėrgiliymi, yā —
Bāşqā biri, qāni kim ü? Kim mārđ? Kim güvāh?
Ki tün qänçä qārä bolsä, āy şunçä yārur
Spärtäkning läşkärläri häli häm bārür.
Mänä ménmän, u isyānning ölmäs ävlādi.
Mänä ménmän, u qullärning hēc sönmäs yādi
Mänä ménmän, fäläklärgä lāv-lāv ot qoyib
Ātälärimning başidän päydévār oyib
Kėlēcägim **ābidäsın qurgän insänmän!**
Oşä cänmän, oşä qänmän vä oşä şänmän!!!

Bu şiirin tamamı on dört mısradan oluşan altı bentten müteşekkil bir şiirdir. Örnek gösterilen bu bentlerden ilki şiirin üçüncü benti, ikincisi de son bentidir. Bent sonundaki mısra dışında, bent sonunda “**ābidäsın qurgän insänmän**” ifadesinin tekrarı da ahengi daha da kuvvetlendirmiştir.

I.2.3. Serbest Şiirde Ahenk

Belli bir kafiye düzeni olmayan ve vezinsiz olarak mısraların alt alta dizilişi ile oluşan serbest şiirde ahenk, mısra içinde ünlü ve ünsüz, bent içinde kelime ve ifade tekrarı yanında, mısraların kırılması ve bunların bazen kafiyeli olmasıyla sağlanır.

I.2.3.1. Mısraların Kırılması ve Kesilmesiyle Oluşan Ahenk

Usman Nasir, serbest tarzda üç şiir yazmıştır ve bu şiirlerde ahenk ağırlıklı olarak mısra kırılması ile sağlanmıştır.

Belli bir vezne bağlı kalmadan yazılan bu şiirlerde kelimenin dizilişiyle sağlanan iç ahenk de son derece güçlüdür. Şair, mısrada vurgulamak istediği kelime veya ifadeyi, mısraı keserek bir alt satırda yazar. Bazen kesilen mısraının son kelimesi ile alt satıra yazılan vurgulu kelime ve ifade bazen de kafiyeli olabilir. Belli bir kafiye düzeniyle oluşturulmamış bu şiirlerde bazı bentlerde ve mısralarda düz, çapraz kafiye görülse de bu kafiye düzenli bir kafiye değildir. Mısralardaki hece sayıları birbirinden farklı olan bu şiirlerde ahenk, mısra tekrarları ve kafiyeli bazı mısralarla sağlanmıştır.

BÂDÂM GÜLLÄGÂN KÉÇÄSİ

Âydın kéçä

Sütdék äppâq

Här yér

Här bir cây,

Dâiräi kämândän

Bâqâr kümüş äy.

Ây *nurini*

Dérazä
Täqib suv âqär,
Cimirläb
Ây äksi yâtär.
Ây *nurini*
Közügä sâlib
Kördim yälängdän
Bâdâm gülläb qâlibdi
Âç puşti rängdä...
Şu **kécädä**
Bâdâm güli
Ränggä kirgändä
Âyning *nuri*
...
Âydın *kéçägä*,
Témir *qâzıq qâqıb qoyıb*
Änçä tépägä
Yulduzlarning pâygäsüdän
Yutib *märrälär*
Méhnätini här däm bilän
Bâşdän kärräläb,
Bärâyâtir
«Tünlär häm
İşmi?» *démäsdän*,
«**Bolsä bolär**»,
Dégän gäpni
Qilib *turmäsdän*
Häydäv plänini cädäl,
Téz-téz bitirgäli,
Pärtiyäning etgänini
Bäcä etgäli...
...

*Häydäv plänini cädäl,
Téz-téz bitirgäli,
Pärtiyäning etgänini
Bäcâ etgäli...*

...

Çok mısralı bentlerden oluştuğu için tamamını veremediğimiz bu şiirde mısra içinde tekrar eden ünsüz ve kelimeler yanında mısra başı ve içi ses ve kelime tekrarları, bent içinde mısra tekrarları ile mısra kırılmalarının oluşturduğu bu bütünlük, şiirin ahengini sağlayan temel unsurlardır.

I.3. MUHTEVA

I.3.1. Muhteva Hakkında Genel Değerlendirme

Usman Nasir'in Unutmas Meni Bağım'daki 1927 tarihli "*Häqiqät Qälämi*" isimli şiir en eski tarihli şiirdir. 1927 tarihli "*Tä'zim*" ve 28.01.1937 tarihli "*Gözäb*" başlıklarını taşıyan şiirler ise incelenen eserdeki en geç tarihli şiirlerdir. Şairin ilk şiiri ile son şiiri arasındaki zaman aralığı dikkate alındığında şairin on yılının şiirlerle dolup taşıdığını görürüz.

Şair Nasir, bu on yıllık zaman zarfında yazdığı şiirlerinin özünü sevgi oluşturmaktadır. Sevgi, onun şiirlerinin esas yazılış sebebidir. O; her bir nesneye, vatana, insanlara, tabiata, derde, güzel kızlara olan sevgisini gönül diliyle ifade etmiştir.

Şiirlerin geneline bakıldığında ilk yıllarda sosyal ve siyasi temler ağırlıklı olmak üzere mevcut durum, komünizm, Sovyet rejimi, vatan, halk, parti meseleleri ve Lenin hakkında yazıldığı görülür.

Olgunluk devresinde sosyal değişimle birlikte başlayan yeni devir, yeni hayat, yeni iş zevki hakkındaki şiirleri yanında lirizmin doruğa tırmandığı tabiat şiirleri, şiir ve sanat konulu şiirleri, çocukluk, gençlik şiirleri ve tarih şiirleri de mevcuttur. Propaganda ve lirik şiiri yan yana sürdürebilen ender şairlerden biri olan Nasir'in incelediğimiz şiirlerinde bu temel konular esas alınırken bunlara bazı alt başlıklar da eklememiz mümkündür.

Lirik şiirin ve özgürlüğün sesi Aleksandr Sergeyeviç Puşkin'den etkilendiğini düşündüğümüz şair, özellikle tabiatı anlattığı şiirlerinde duyguları yüreğinden mısralara sel olup akar. Bazen bir propaganda şiirinde bazen de tarihi bir şiirde coşkulu dalgalanmaların ifade edildiğini görürüz. Onun lirizmi, duygularının yanında hem siyasi hem hukukî kaynaklardan beslenir¹⁰⁵. Romantik mazmun ve bedii tesirlerle şiir yazan şairin samimi ifadeleri açıkça şiirlerinde hissedilmektedir. Bu

¹⁰⁵ Ötkir Reşid, "Ateşnefes Şair", **Unutmas Meni Bağım**, Gafur Gulam Namidagi Edebiyat ve Sanat Neşriyatı, Taşkent: 284-301.

coşkulu ifade tarzı ve Puşkin için yazdığı şiir Nasir'i Rus edebiyatında Puşkin'e yaklaştırır.

Şiirlerinin genelinde duygularına müracaat eden şairin her zaman mutlu ve huzurlu, gelecekte ümitli tavrı dikkat çekicidir. Onun şiirlerinde karamsarlık duygusu asla hâkim olmamış, ümidini asla kaybetmemiştir. Dertli, sıkıntılı olduğu şiirlerinde ise onu bu ruh haline sokan sürükleyen başka insanların yaşadıkları olumsuz hadiselerdir. Nasir insanı, insanlığı sevmekte ve tüm dünyanın derdine ortak olmaktadır. Bazen duygu ve tarih arasında sıkışıp kaldığını görürüz¹⁰⁶.

Şairin şiirlerinde epigraflara rastlanmazken ithaf başlığı taşıyan şiirler yer almaktadır. İthaf, şairin etkilendiği şair, yazar, sanatçı, siyasetçi, fikir ve devlet adamının belirlenmesinde bize ipucu veren unsurlardandır. Bu şahsiyetler aynı dönemde yaşamış kimseler olmayabilirler. Şairin ithaf şiirleri siyaset ve fikir adamı Lenin, o dönem gazetecileri, Puşkin, kız kardeşi ve deniz hakkındadır. Nasir'in ilgi alanı ve sanatçı kişiliğini yansıtmaya açısından önemli olan ithaf şiirleri yanın da portre şiiri¹⁰⁷ diyebileceğimiz bir şiiri de vardır. Kirov'la ilgili izlenimlerine yer verdiği şiir, şairin ölümü üzerine yazılmıştır. Bu tür şiirler şairin sanatçı kişiliği ve ilgi alanı hakkında bilgi vermesi açısından son derece önemlidir.

İncelenen eserde şiirler kronolojik bir sırayla verilmemiştir. Şiirlerinin tarihinden hareketle 10 yıl şiir yazdığını tespit ettiğimiz şairin yazdığı şiirlerin tarih sırasına ve bunların konusuna göre tasnifi de karşımıza şöyle bir tablo çıkarmaktadır. Şair Sovyet rejimi, sosyal değişim, tabiat üçgenini sevgi ve mücadele felsefesi ile bir beşgene dönüştürür. O; kendini, devrini, her şeyi olabildiğince açık bir şekilde yeniliği ve yenilikçi tavrını tüm okuyucularına duyurur.

¹⁰⁶ Fatma Açık, **Özbek Edebiyatı**, Alp Yayınevi, Ankara 2007: 155.

¹⁰⁷ Çetin, **a.g.e.** :2009: 100.

I.3.2. Şiirlerin ve Temalarının Tarih Sırasına Göre Değerlendirilmesi

Nasir'in ilk şiirleri genellikle, incelenen sosyal ve siyasi temaların kullanıldığı ideolojik şiirlerdir. Bu tür şiirlerin belli bir ideolojiye dayanan şekli ise Sosyal Realizm (Realisme sosialiste) olarak da bilinen sosyalist gerçekçi şiirdir¹⁰⁸. Sosyalist Gerçekçi şiirlerinde Nasir, toplumsal coşkuyu ön plana çıkarmış, bireyselliği, öznel duyguları geri plana atmıştır.

Sovyet rejimini övdüğü, 1927 tarihli bir ithaf şiiri olan “*Häqiqät Qälämi*” nde şair, yeni hayat ve yeni sanat düzenine karşı davranan düşmanları ifşa eden gazetecileri alkışlar.

Qolingdä tinmäy oynär
Häqiqätçi qäläming.
Ümid küyini tinglär
Qälbingdä yoq äläming.
Häqiqätni yâzäsän
Bârlıqni sën kězäsän,
Zâlim könglin ezäsän,
Erkin yolni çizäsän.
Qädämingdä zor ümid
Här vâqt çäqnäb tâşädi.
Könglingdägi zor bëlgi
İstäk tâğın âşädi.

Şura hükümeti 1926 yılında “*Kızıl Kalem*” cemiyetini kurdu. Bu hükümetin amaçları arasında Çolpan ve onun yolundan gidenlerle mücadele etmek de yer almaktaydı. Batu, Gayreti, Hamid Alimcan, Uygun gibi genç şairler bu cemiyette yer alıp, Fitrat ve Çolpan'a karşı görüşte şiirler yazdılar. Kanaatimizce Nasir'in alkışladığı şairler bu

¹⁰⁸ Çetin, a. g. e. : 34

cemiyetin mensuplarıdır. Halka mutluluk ve ümit getiren bu siyasi hareket, yukarıdaki satırlarda açıkça ifade edildiği gibi Nasir tarafından da desteklenmiştir.

1927 tarihli “*Dilimdadir Mängügä Bütün*” şiiri ise Lenin hakkındadır. Lenin’in öldüğü gün okul müdürünün bu vefatı duyuruşunu şu mısralarla

Kirib kélđi, pärişân edi.
Kim bilädi, négä munça xäfä,
Négä yâş bâr uning közidä?
Négä âğır näfäs âlär u,
Kältä-kältä, üzuq sözidä?
«Yétimlär! Gärkädä Lénin öldi!»—
Dédi. Äyâq qâqdi bâr yığın.
Şundän kéyinginä sézgän boldim
Eşikdägi yänvärb sâvuğın

ifade ederken, Ocak soğuşunu yüreğinde hissederek; Lenin’in ölüm gününün onun doğum günü olarak ilan edilmişini, şairin ona olan inancını da

Lénin üçün tuğiliş küni bâr-u,
Ämmâ ölim küni yoqlığı.
Şundän béri dilgä ot tutäşgän,
Xäyâlimdä hämân oşä kün.
Mén Léninni dilimgä kömgänmän,
Dilimdadir mängügä bütün.

şairin bu son mısralarında görmekteyiz.

İncelenen şiirlerinde Nasir’in 1930 yılına kadar olan iki yıllık bir dönemde başka bir şiirine rastlamadık. 1930’lu yıllarda ise şairin şiir sayısı giderek artmıştır.

“Bådâm Güllägän Kéçäsi” başlığını taşıyan 1930 tarihli bu şiirde,

Häydäv plänini cädäl
Téz bitirgäli,
Pärtiyäning dégänini
Bacă etgäli

gibi tekrarlarla şiirin bütününde Bolşevik partisinin istekleri verilirken, kolhoz sistemi için şunlar söylenir:

Téxnikäni egällägän
Äddiy bäl'şevik
Ungä aşnä
Här bittä vint
Här bittä,
Här bittä bältik...
Kälxázidä traktárist
Bärdäm vä tétik
Cämäägä köngilli
Ustä méxänik
Bütün küning
Erki şuning,
Mäyli häm şuning,
Bådäm güllägän kéçäning
Şé'ri häm şuning!..

1931 tarihli “*Yüksäl, äppägim*” başlığını taşıyan şiir, çocukluk şiirlerinden biridir. Bu şiirde okul çağına gelmiş bir çocuğun okula gidişi adeta resmedilmiştir. Çocuk eğitiminden yana olduğunu düşündüğümüz şair, ilk iki mısırda yine geçmiş dönemin bittiğini ve Sovyet döneminin huzur getirdiğini vurgular.

Bāngi ālning ogān ſāmi kābi
Öib kētdi āti ötmīſning!
Oynāq bolib ortāqlārning läbi,
ſirin sözlār qālmās sirā tilning
Tāglāridā bērkinib, ölib
Sābāqlāring āql bērādi,

...

Qoltigīngdā dāftār, kitābing.
Kürsgā bārāsān.
Köçälārdān
Tinglādim mēn bāsgān qādāming,
Yüksāl, āppāgim, qoziāgim,
Qolni pārdā qilmā, āgil,
Yüksāl, āppāgim!

Yine bu yılda yazılan “*Āq Yuvib, Āq Tārāb*”baſlıklı ſiirde de gençlerin hayatından bahseden Nasir, yurtta kalan bir çocuğun acılı hisleniſini dile getirir.

Esgā sāl mā, muſtumzor —
O xocālārni:
Mēni köp qıynādi,
Cādi ālib qollārimni —
Qānlārimni kētkizdi,
Urīb yüzlārimgā u,
Hālīmni bitkizdi...
Ānācānim, ötdi yillār,
Udi yillārning āti.

...

Yâdgä tüşib quvântirär
Şirin güllärning
Sälâm-lä qoyin açgän
İnternätim méning...
Qoltigimdän tutgän Moydin,
Cävlân, Abdullâlär,
Köçälärdän tåpib méni,
Yuvgän kâmsâmällär.
Közlärimning qâräsidadän
Surätlär sâlgänlär.
Dillärimning sähifäsidadä
Uçmäs yâzilgänlär...

“*Quyâş Bilän Suhbät*” şiirinde yine kendini bir komsomol yerine koyar.

Mén häm gäp bilär bir kâmsâmâlmän.
Ki, yä’ni bir bäl’şevik äskär
Méning küçlärim yängräydir
Bundä hämân här sézür başär:
Qurä kétdik vä tüzä kétdik
Eskilikkä qârşi bir dünyâ...
(Közdän yirâq iflâs mâzi u
Kirli,
Älämli,
Dâgli hâldä!..)

1932 yılında ise şairin “*Birinçi Xät* ” başlıklı tek bir şiiri vardır. Çocuklara, gençlere vatanın bu hale nasıl geldiğini, ne çileler çekildiğini anlatır ve 1917 devrimini sevincini de dile getirir.

Ädädlär dünyâdä fäqät bir säfginä
Yäşärdi çötlänib, quruq hisâbginä,
Biz täräf ulärni kötärdik pëshmä-pësh:
917 vä büyük bëshmä-bësh

1933'te üç şiir yazan şair, her üç şiirde de farklı temleri işlemiştir. “*Qârü Sätrlär*” da yurttaki bir çocuğun derdi ile dertlenen şair,

Ätäm öldi, mën särsân boldim.
Şum yétim,— déb sökdilär méni.
Äcäb küngä mübtälâ boldim,
Köçälärgä quvdilär méni.

...

Esimdä, bu érgä yâş kældim,
Qânim tökilgän câyni bilmäy.
Köçälärdä şämâldék yéldim,
Téntib, ârâm né ekän, bilmäy!

Hayat felsefesini “*Mânâlâg*” şiirinde sevgi diye tüm dünyaya haykırır.

Sévgi! Séning şirin tilingdän
Kim öpmägän, kim tişlämägän?
Därding yâydäy tilib köksidän,
Kim qälbidän qânlär tökmägän?

“*Yüräk*” şiirinde ise şairin artık şiirinin özünün yürek olduğunu ifade eder.
Vatanı için çarpar yüreği.

Yüräk, sénsän méning sâzim
Tilimni näygä cör etding.
Közimgä âyni bérkitding,
Yüräk, sénsän işqbâzim.

...

İtaat et!
Eğer senden
Vatan razı olmazsa
Kahrol, yıldırıma çarpıl sen
Kahrol! Tamam, tamam olsam

Şairin 1934 yılında yazdığı şiirlerinde konular ve temlerin çeşitlenmeye başladığını görürüz. Ağırlıklı olarak seyahat izlenimlerini yansıttığı şiirlerinde mutluluk, huzur, sevinç, ümit; dert, sıkıntı gibi temler işlenmiştir. Bunun yanı sıra çocukluk, gençlik şiirleri ve felsefî şiirler yazar.

1934 tarihli “*Quşçä käbi dërâzämğä urär qänâtin*”, “*Gülzâr — çämän. Yür, bâğlärgä*”, “*Mâviylik déngizi bârliqni kömgän*”, “*Yänä könglimdä erkä bir şâdlik*” mısralarıyla başlayan şiirlerinde şair; kuzey seyahati sırasında gördüğü tabiat güzelliklerini, olaylarını ve bunların kendinde bıraktığı mutluluğu, sevinci, huzuru ve ümidi paylaşmıştır. Doğal güzellikler dışında, tabiat unsurlarının kullanıldığı bu tabiat şiirlerinde güçlü mesajlar, mecazlar yüklüdür. Vatan ve bağımsızlık gibi temler üstü kapalı bir şekilde şiirlerde yer alır.

Kanının şiir olup akmasını isteyen şair, “*Gülzâr — çämän. Yür, bâğlärgä*” mısraıyla başlayan şiirinde dağlara çıkma isteğiyle gönlü dolup taşar. Çünkü dağlar, hürriyetin sembolüdür, şairin kanını böylesine coşturan da budur.

Gülzâr –çimen. Yürü bağlara
Gidelim elini tutup
Menekşeler toplayıp vereyim
Sana elini tutup

...

Tinglä, erkäm, örtâgimsän,
Könglimni açây.
Qânim şé'r bolib âqsin-dä,
Mén qäytä içây.

Yine aynı yılda yazılmış, tabiat unsurlarının sembol olarak kullanıldığı şiirlerde bu kez mutluluk yerini hüznü, gama bırakır. Ancak bu şair için sadece geçici hislenmelerdir, o asla ümitsiz değildir. “Şäfäq — uzun, qızıl léntä”, “Şäfäq öçây déb qâldi” mısralarıyla başlayan ve “Xäyr, Sévân” başlığını taşıyan şiirlerde bu temlere yer vermiştir.

Şäfäq öçây déb qâldi
Käptär qânidék rängsiz...
Közlärimni üzmäymän.

Déding:— Endi öçär u,
Ötgän qäytib kélmäydi,
Ertäni sévinib küt

Bu üçlüklerde şair, yarını ümitle beklemektedir.

Şairin bu 1934 yılına ait “Kärvân Bârädi” başlığını taşıyan şiir aslında Sovyet rejimini destekleyici bir şiirdir. Bu şiiri dostu kabul ettiği Kirov için yazmıştır. Stalin’in safında yer alan Bolşevik lider Sergey Mironoviç Kirov’un ölümünden duyduğu hüznü anlatır, bu yolun tek bir yolcusun olmadığını kendisinin de bu yolda ilerleyeceğini ifade eder.

Kétdi u yolçı... Bizning ümr —
U ümrning dāvâmi.
Yâşâr Ekân biz: bizdägi ärmân,
Yoldä kârvân... Äzâmi?

Yoq! Qäygurmä, öyim, qäsdläär qälâcäk
Kârvân ärtidä çängdäy...
Kél, küylä, u ümrning dāvâmin,
Şé'rimni ungä bâğläy!

“Séngä, Singlim”, “Yâşlik”, “Äq şé'r” başlıklarını taşıyan şiirlerde de şairin mutluluğunu, içine sığmayan sevincini hissederiz. Çocukluk, gençlik şiirlerinden olan “Yâşlik” başlıklı şiirde şair gençliğinin verdiği mutluluğu dillendirir.

Yâşligimning tärâzüsi bépäsängi,
Bir pälläsi bâhâr tâşi bilän âğır:
Sévinçim köp... şâdligim zor tilim biyrâ
Qäysı ümr, şundäy yâşlik kördi, äxir?

1935 yılı Nasir'in en verimli yılı olarak değerlendirilebilir. Bu yılda 18 şiir yazmıştır. Diğer yıllarda olduğu bu yılda da belli bir tem ya da konu üzerinde durmamıştır. Şair kimi zaman dertli, kimi zaman da huzurludur, bazen vatan için çarpar bazen de öfke doludur yüreği. Artık hayat tecrübeleri şairde birtakım felsefî fikirler oluşturur. Yaşadığı dönemde ya da daha önceki tarihlerde olup biten olumsuz hadiseleri gözler önüne serer. Bir de şairin vazgeçilmezi, şiiri, vardır şiirlerinde.

Şairin bu yılda ağırlıklı olarak içinde yaşadığı toplumu ve mevcut durumu ifade etmek için tabiat unsurlarını sembol olarak kullandığı şiirleri ile kendi düşünce ve fikirlerini ifade aracı olarak gördüğü tarih ve şiir konulu şiirleri yanında şair ilk kez felsefî fikirler taşıyan şiirler de yazar.

Nasir'in incelediğimiz eseri “Unutmas Meni Bağım”, ismini “Bâğım” başlıklı şiirin ikinci bendindeki ifadeden almıştır.

Bärgdék üzilib kétsäm,
Unutmäs méni bağım.
İşimni hürmät qılır,
Güllärdän häykäl qurür,
Ming yillärdän kéyin häm
Unutmäs méni bağım!

Yukarıdaki bentte yer alan “Bağım” şair için tek bir şey ifade etmemekte birçok şeyi çağrıştırmaktadır. Nasir için “Bağ”; edebiyattır, vatandır, halktır. Onlara öyle güvenir ki unutulmayacağından emin bir şekilde unutmaz beni bağım diye seslenir.

Tarihte yaşananlara duyarsız kalmayan şair geçmişteki şairlerin yaşadıkları feci olayları “*İlhâmimning vâqti yoq, séldäy kélädi*” mısraıyla başlayan şiirde bizlere hatırlatır:

İlhâmimning vâqti yoq, séldäy kélädi
Cällâddék rähm étmäy dilni tilädi '
Äyândir: bir küni äyläydi xärâb...
Mäyliğä. Méhrimqi, göyâki şärâb —
Şimirdim. Yäşäymän, tilsin dilimni.
Béméhnät sévmäymän tirik tilimni.

Şairin olgunluk dönemi şiirlerinden sayabileceğimiz lirik üslupla yeni tarzla yazılan sone türündeki “*Yänä şe’rimgä*” adlı şiirde Nasir bir Mecnun, şiir ise Leyla’dır:

Bütün ümrim séning boyningdä.
Sähärdä qân tüpürsäm, mäyli.
Mén — Mäcnünmän, şe’rim, sén —Läyli!

1936 yılına ait şairin tek bir şiiri vardır. Altı bölümden oluşan, “*Qızlar*” isimli şiir, kızlar hakkındadır. Her bölümde kızlar hakkında farklı izlenimleri yer alır. Kimi zaman kızların dostluğu, kimi zaman muhabbetleri kimi zaman da gözleri şaire ilham verir.

1937 yılında Puşkin'e övgü olarak yazılan "Tä'zim" de Nasir'in şu dörtlüğü onun şairliğini, kendisini gerçekten çok güzel ifade etmektedir:

Mén özimgä xânmân, özimgä sultân.
Qol çözüb héç kimdân kütmäymân ehsân,
El yurt üçün yâñib küyläymân,
İstâgim hür vä tinç yaşâsin insân.

1937 yılında hapisteyken Kızıl Özbekistan dergisi için yazdığı "Gözâb" şiirinde şair, Bolşevik karşıtları için duyduğu gazabı değil, halkın düşman şaire¹⁰⁹ duyacağı gazabı dile getirmiştir.

İncelenen eserdeki son tarihli şiir 1937 tarihini taşımaktadır. Bunun dışında şairin iki şiirinde de tarih yoktur. Bunlar "Bégânâ" ve "İsrâil" şiirleridir. "Bégânâ" şiirinde mücadele etmeyen insana öfkesini dile getiren şair, "İsrâil" başlıklı şiirinde de İsrail'in Siyonist felsefesine karşı çıkmaktadır.

I.3.3. Şiirlerde İşlenen Konular ve Temler

Usman Nasir'in Unutmas Meni Bağım'daki ilk şiirinden en son tarihli şiirine kadar bütün şiirlerinde ana tema sevgi üzerine kurulmuştur. Bu ana tema etrafında vatan, halk, Sovyet rejimi, şiir, tabiat, tarih, çocukluk ve gençlik gibi konular işlenmiştir. Sevgi, şairin şiirlerinin özünü oluşturur. O, her bir nesneye, vatana, insanlara, şiire, derde, güzel kızlara, tabiata olan sevgisini yürek diliyle ifade etmiştir. Şiirlerinin çoğunda mutluluğu yüreğinden taşan şair, bazen de dertlidir, sıkıntılıdır. Hüzün dolu şiirlerinde bile ümit onun can yoldaşdır.

Nasir'in şiirlerini değerlendirirken içinde bulunduğu sosyal ve siyasi durumu da göz önüne almak gerekir. 1910–1930 yenilikçi dönemde şairlerin bir kısmı millî şiir anlayışını sürdürürken, bir kısmı da Lenin, Stalin, Komünizm ve Sovyet rejimini

¹⁰⁹ 1930'lu yıllarda komünist rejimi yerleştirebilmek için edebiyat propaganda vasıtası olmaya başladı. Komünizm ve Sovyet rejimini övücü şiirler yazmayan şairler "halk düşmanı" ilan edildi. (Kocaoğlu 1996: 3-53)

övücü propaganda şiirleri yazdılar. 1927 yılında ilk şiirini yazan şair bu yıllarda Sovyet rejimini övücü şiirler yazmıştır. Bu şiirleri bedii üsluptan biraz yoksun, mesaj yüklü şiirlerdir. 1930-1990'lu yıllarda ise propaganda ve lirik şiir yan yana devam etmiştir. 1936–1938 yılları arasında propaganda şiiri tamamen hâkim olduğu yıllarda Usman Nasir artık olgunluk dönemi içerisinde. Sadece propaganda şiirleri yazmakla kalmaz içinden geldiği gibi duygularını, tüm coşkusunu şiirlerine döker. Bu dönemde lirik şiir yazmayı başarabilen az sayıdaki şairlerden biridir.

Şiirlerinde işlenen temalar şu şekilde sıralanabilir:

I.3.3.1. Komünizm ve Sovyet Rejimi

Unutmas Meni Bağım şiir kitabında şiirlerin tarih sırasına bakıldığında şairin ilk yıllarda en çok işlediği ve sonraki dönemler de bile işlediği bir konudur. Bazı şiirlerde konu olarak baktığınızda Komünizm ve Sovyet rejimi olmasa bile şair bazen şiirin herhangi bir bölümünde bu konuya değinir.

Gazetecilere ithaf edilen “*Häqiqät Qälämi*” başlıklı şiir, şairin öğrencilik yıllarında yazdığı bir şiirdir. Bu şiir iki ayrı gazetede yayımlanmıştır. Sovyet edebiyatına bu şiirle giriş yapan şair, kendi yerini belirler. Sovyet rejiminin getirdiği yeni hayat düzenini benimseyen şair, yenilik taraftarıdır. Hem sanat hayatındaki düzene hem de yeni hayat düzenine karşı davrananları düşmanı olarak kabul etmektedir. Bu şiirinde ise düşman kabul ettiği kimseleri ifşa eden gazetecileri alkışlamaktadır.

Qolingdä tinmäy oynär
Häqiqätçi qäläming.
Ümid küyini tinglär
Qälbingdä yoq äläming.
Häqiqätni yâzäsän
Bârlıqni sën kězäsän,

Zålím könglin ezäsän,
Erkin yolni çizäsän.
Qädämingdä zor ümid
Här vâqt çäqnâb tâşädi.
Könglingdägi zor bélgi
İstâk tâğın âşädi

Kolhoz sisteminden ve işçilerin faaliyetlerinden bahseden “*Bådâm Güllägän Kêçäsi*” ismini taşıyan şiir, en uzun şiirlerden biridir. İşçilerin tarım faaliyetleri, traktörle nasıl çalıştıkları, Bolşevik teknolojisinden memnun kalan halkın durumu gözler önüne serilmiştir. Şiirde ayrıca kolhoz mekteplerinden de bahsedilir. Şiirden bazı bölümler aşağıya alınmıştır.

...

Tün qoynini
Çäqmâq käbi
Yârgän traktâr
«Diktätürä buyruğı»
Dêb yol bârädır
Häydâv plänini cädäl
Téz bitirgäli,
Pärtiyäning dëgänini
Bäcâ etgäli

...

Ränlgärigä räng qoşilgän
Qänlgärigä qân.
Kâlxâzdä zärbdâr bolib —
Cân-dili bilän
Här bir işni puxtâ qlib
Pişiq bęcärib,
Âddä bârgän kâmsâmälning
Säfdâşi bolib

Méhnät bilän ábro álib
İlgäri kétéän.
Kálxáz yáşlär máktäbidä
Säväd çıqärib,
Xät täñib,
Yängi ángi
Kéng şuur
Tápib
...
Téxnikäni egállägan
Áddiy bál'şevik
Ungä áşnä
Här bittä vint
Här bittä,
Här bittä báltik...
Kálxázidä traktárist
Bärdäm vä tétik
Cämäägä köngilli
Ustä méxänik
Bütün küñning
Erki şuning,
Mäyli häm şuning,
Bädäm güllägan kéçäning
Şé'ri häm şuning

“*Bu benim sınıf arkadaşlarım*” dediği Bolşevikleri, yeni hayatın kurucusu olarak gören şair “*Quyâş Bilän Suhbät*” şiirinde kurulan yeni hayat düzeni ve bu yeni hayat düzeninin kurucularından bahseder. Dört bölümden oluşan şiirin başlığının alt kısmında parantez içerisinde verilen “*III.pärtkânférensiasigä räpârt*” ifadeden de anlaşılacağı üzere partinin faaliyetlerini adeta rapor şeklinde anlatan şair, her bölümden farklı aşamaları anlatırken sık sık parti, kolhoz, Sosyalizm ve Bolşevik kelimelerini kullanmıştır.

...

Qändäy çidäm, qändäy küç bilän,
Yäşäs oqini ötkäzdik biz
Bundä cängü, küräşlär bilän?
Körgäning yoq!
İnkâr etmägin,
Mén häm gäp bilär bir kâmsâmâlmän.
Ki, yä'ni bir bäl'sévik äskär
Méning küçlärim yängräydir
Bundä hämân här sézür başär:
Qurä kédik vä tüzä kédik
Eskilikkä qärşi bir dünyâ...
(Közdän yirâq iflâs mâzi u
Kirli,
Älämli,
Dâgli hâldä!...

...

Bu yeni düzene geçmeden önce yaşanan sıkıntıları, savaşları bu mısralarla dile getiren şair; eski düzene karşı yeni düzeni kurmayı isteyen bir Bolşevik asker olduğunu da ifade eder.

Tarlalardaki traktörler, yeni kurulan fabrikalar, çalışan erkekler ve kadınlar şiirde mutlu bir hayat düzeni içerisinde yer alan ve vurgulanan unsurlardır. Şiirin son bölümünde kurulan yeni hayat düzeninde yer aldığını yine tekrar eden şair Güneş'e şöyle seslenir:

Şundäy... bundä qäytädän yänä
Qurilâyâtir yängi bir dünyâ
—«Biz hâzir qädâmni qoydik
Sâtsiälizm gül bâğigä».
Quyâş!
Quyâş!
Hây, ortâq quyâş

...
Quyâş!
Bu méning sinfdâşlârim
—Qurüvçilâri yângi häyâtning,
Ulârki
Bâl'sévik.
Bâl'sévik —
Biz yürgändä
Silkinâr yér
Turmäs ték

Kardeşi Ravzahan'a "*Séngä, Singlim*" şiiriyle seslenen şair,

Köçälärdä quyâş bäyräm etâr,
Él — ârkéstr oynâydi xursänd.
Biläsänmi, bu top qäygä kêtâr?
Qâlmä! Ârqäsüdän yügür sän!
...
Tingläysänmi, témir qädämlârni?
Eh, qändäy köp, âldingdägi top!
Yügür! Qıçqır! Bärmägin dämlârni,
Sévin, sévintirgin, dégin xop!..

Kardeşi Ravzahan'ın da Bolşevik askerleri safında yer alıp, bu Sosyalist hareketi desteklemesini ister.

I.3.3.2. Mutluluk ve Huzur

Sosyal ve siyasi değişimin şairi olan Usman Nasir aynı zamanda bir duygu şairidir. Toplumculuğu ve ideolojiyi esas alan şairler, bireysel duygulara pek yer

vermedikleri halde¹¹⁰ şair Nasir, samimi ve içten bir şekilde duygularını yansıttığı pek çok şiiri bulunmaktadır.

Şairi kimi zaman yeni devir şartları mutlu ederken kimi zaman da tabiatın dertsiz tasasız, hür, sakin havası yaşama sevinciyle doldurmuştur.

Quşçä käbi dëräzämğä urär qänâtin
Vâdiylärdän çëçäk täqib këlgän séntyäbr'.
Şâdlänämän, tuyğularim qäynär bësäbr:
Kéng köz bilän işänämän: şirin häyâtım!

Şu çağdägi yürägimni tinglängiz häy, hu...
Äks-sädäsi gümbürläydi göyâ zämbäräk:
«Sézigilärning bébâzâri — ménimçä — tuyğu,
Méngä şâdlik vä güllärning läbläri këräk!»

Yukarıda dörtlükleri verilen “*Quşçä käbi dëräzämğä urär qänâtin*” mısraıyla başlayan şiirde, şairin yüreğindeki neşeden kalbi sanki saatin zembereği gibi gümbür gümbür atmaktadır. Şair, sıkıntılı günlerden sonra artık mutluluğu hak ettiğine inanır. Onun için artık hayat tümüyle şirindir, “*Şirin boldi häyât iqlimi*” mısraı ile başlayıp, aynı mısraı ile biten şiirinde, bunu dile getirir.

Bäyrägimsän yolimdä här vâqt
O, häyâtım — äççiğ täcribä.
Kim qıynälsä, tiläk häcridä
Uni kütär säädät vä bäxt

Mén bärämän sévingänimdän,
Ümrinming yoq hëç häm tinim.
Özimğä häq tüyülgänimdän,
Şirin boldi häyât iqlimi!..

¹¹⁰ Çetin, a. g. e. : 55

“Måviylik déngizi bârliqni kömgän” mısraıyla başlayan 1934 tarihli şiirde, yine şairin etkisinde kaldığı bir tabiat manzarası ve oradaki halkın günlük hayatı verilir. Şair için, ak güller mutluluğu getirmektedir.

Könglimgä quyilär şox, qıçıq yällä,
Åsmändäy yüksälär ârzu vä ärmân.
Åq güllär açilib étilgän pällä,
Bulutdäy tolgänär kättäkân xırmân...

“Yänä könglimdä erkä bir şâdlık” mısraıyla başlayan şiirde şair, şiir boyunca bu ifadeyi her mısrada tekrar etmiştir. 1934 yılında yazılan bu şiir, Ermenistan’ın hayran kaldığı dağları, bağları, cilveli kızları ve vatanı kabul ettiği Ermenistan içindir.

Yänä gül bâhâr, yänä külgän qız,
Yänä åsmâning tâp-tâzâ tâgi,
Yänä güllärning qäyirilgän bârgi,
Qäyirilgän bârgigä ingän aç sälqın...
Yänä gül bâhâr, yänä külgän qız.

Yänä méhribân, şânli Vätänim,
Yänä güllärgä çömilgän békät.
Yänä sën ösgän şânli mämläkät,
Şânli mämläkät, sälâm Érévân!
Sälâm, méhribân, şânli Vätänim!

“Yürgänmisiz birgä ây bilän”, “Déngiz äynä käbi yältirär”, “Yür, tâglärgä çıqäylik” “Yâdimdädir uzâq Şimâl” mısralarıyla başlayan ve “Déngizgä” başlığını taşıyan 1935 tarihli bu şiirlerin genelinde tabiatın güzelliğinden ilham alan şair, mutlu ve huzurludur. Bu mutluluk bazen açık bir şekilde ifade edilirken, kimi zaman da şair tabiat unsurlarını kendi duygularını ifade etmek için kullanmıştır.

I.3.3.3. Dert ve Sıkıntı

Şair, hayattaki her bir nesneyi sevdiği için hayatın bir parçası kabul ettiği derdi de sevmiştir. Bazen hiç tanımadığı bir çocuğun derdini anlatırken bazen de yolda gördüğü birinin sıkıntısını paylaşmıştır şiirlerinde. Kuzey seyahatleri sırasında gördüğü bir tabiat olayı bile şairi hüzünlendirmiştir.

“*Qârä Sätrlär*” da yurda verilen yetim bir çocuğun sıkıntılı günleri anlatılır.

Âtäm öldi, mén särsân boldim.
Şum yétim,— déb sökdilär méni.
Äcäb küngä mübtälâ boldim,
Köçälärgä quvdilär méni.

Uşä künlär dilimdä häyât.
(Âğır gämni unutib bolmäs!)
Tur!— dédilär,— tur, yétimçä zât!
İlâcim yoq, turämän birpäs.

Bu şiirdeki çocuk kesinlikle şairin kendisi değildir. Şiirde geçen “*ükäng*” ifadesinden de anlaşılacağı üzere şair, evin büyük oğludur. Kendisi evin ne küçük erkek çocuğudur ne de erkek kardeşi vardır¹¹¹.

Âqşâm tüşdi, tâğni tumän bâsdi,
Yulduz bilän toldi déngiz âsti.
Oynäydi şämâl,
Uxläydi şimâl...

¹¹¹ Reşid, a.g.y. : 284-301

Sâhil qâldi, yänä âlgä qârâb

Çıqdi ästä tâgdây büyük kârâb.

Suvlär çäyqâldi,

Ây qâlqib qâldi.

Borân, çäqmâq, dâvul ündän yirâq

Tiläk bâyraq, tiläk közdä çirâq.

...

Bir bölümü verilen 1934 tarihini taşıyan “*Kârâb*”, şairin hüzne boğulduğu bir şiidir. Şair karanlığın çöküşünden huzursuzdur, ancak şiirin sonunda havanın biraz sakinlemesiyle rahatlayacaktır.

İbrahim Gafurov, Nasir her şiirinde bize bir yolcu simasıyla seslenir, der¹¹². Bu yaklaşım bizim kanaatimizce de gayet uygun tanım sayılır. Çünkü o, şiirlerinin büyük bir kısmını seyahat izlenimlerinin tesiriyle oluşturmuştur. Şair, menzilin uzak olduğunu söyleyip, gönül dertlerinin derya gibi aktığını söyler 1935 tarihli “*Yolçi*” şiirinde.

Yolçimän, mänzilim déngizdän näri,

Lâcüvärd ufqning tübigä yâqın.

Könglimdä dârdlärim dâryâdek âqın,

Çäyqälär közlärim tikilgän säri.

O, yollär!

1934 tarihli “*Şäfâq — uzun, qızıl léntä*” mısraıyla başlayan şiirde güneş batmak üzere ve şafak vaktine epey zaman vardır. Mutlu günler için biraz daha beklemek gerekecektir. Kuş sesleri şairi bir nebze neşelendirse de kuşun geçmişten

¹¹² Reşid, a.g.y. : 284-301

getirdiği kaygı y¼kl¼ bir selam şairi ¼zer. şiirin sonunda hayalleri de birden denize g¼m¼l¼verir.

řáfäq — uzun, qızıl l¼ntä

D¼ngiz ç¼tidä.

řävilläb řäbädä élär

Tolqın b¼tidä

Çirik-çirik...

Çirik-çirik...

Ey, äqquřim, äppäq quşim,

Sälämingmi bu?

Yäki, k¼çmiř esdäligi

Älämli qäygu.

...

Köz äldimdä řävümyänning

Bästi — bär boyi...

Xäyällärim çözildi-dä,

Suv bilän äqdi...

řáfäq — uzun, qızıl l¼ntä,

D¼ngizgä bätidi.

Ermenistan seyahatinin tesirinde kalıp, ayrılık hüzn¼yle yazılan 1934 tarihli “Xäyr, Sévän” şiirinde de şair sıkıntılıdır. Bunun dışında “řáfäq öçäy d¼b qäldi” mısraıyla başlayan şiirde hem sıkıntı hem ümit bir arada kullanılmış temlerdir.

I.3.3.4. Çocukluk ve Gençlik Şiirleri

Usman Nasir, çocukluk ve gençlik hakkında da şiirler yazmıştır. Gençlerin hayatı, vatanperverliği, gururu, mertliği, düşmanlara karşı sert duruşu şiirlerinde temas edilen noktalardır.

Méning yâşlik déyâr:

«Äzämät, körsät!»

Şu säflärdä bâtır

Yâş vä şox näfâr,

Mén häm bârâcäkmän

Älddä péşqädäm.

Méning bilän birgä

Singlim vä dädäm.

Qäytişi yoq, äslâ,

Älmâsdän zäfâr!

1933 tarihli “*Mén Häm Bârämän*” başlıklı bu şiirde yirmi bir yaşındaki bir genç geçmiş dönemde yani savaş yıllarında yetişkin biri olmadığından savaşa katılıp vatanını savunamamıştır. Ancak artık vatani için ailece hizmet edecek ve zafere ulaşacaktır.

“*Yüksäl, äppägim*” ismini taşıyan 1931 tarihli şiirde çocukluk dönemini geride bırakıp büyüyen, güzelleşen gencin gözlerindeki pırlıtyı görür. Bu, şair için geleceğe dair bir ümittir, gençlerin eğitim almasını bu yüzden arzu eder. Gençlerin defterle, kitapla yani eğitim alarak büyümelerini ister.

Säbâqläring äql bërädi,

Qoltigindä däftär, kitâbing.

Kürsgä bâräsän.

Köçälärdän

Tinglädim mén bâsgän qädäming,

Yüksäl, äppägim, qoziçägim,
Qolni pärdä qılmä, äçgil,
Yüksäl, äppägim

Her zaman eğitimden yana olan Nasir, 1935 tarihli “*Häyât häli méning äldimdä*” mısraıyla başlayan şiirini de sırf çocuk eğitimini vurgulamak için yazdığını kendisi açıkça ifade etmektedir:

Uşä päytdä qäysisi külgü,
Qäysi biri bérär häyəcän.
Bu şe’rimning bâisi şulki:
Fıkr — bälä, bälä — ösüvçän

1932 tarihli yedi bölümden oluşan “Birinçi Xät”, başlıktan da anlaşılacağı üzere, sanki mektubun şiire dökülmüş şeklidir. İlk bölümlerde ninni söylenerek uyutulan bebeğe sonraki bölümlerde vatanın ne güçlüklerle alındığı, bu düzenin hangi şartlarda yeniden kurulduğu anlatılır. Şiirin sonunda yeni hayat için babalar evlatlarını cenge sürmek zorunda kalır, yeni hayat, yeni düzen her şeyden önemlidir.

Uxlä, qozim, uxlä, äppägim,
İşängän bâğim.
Süyängän tâğim ällä-yü, ällä...
Uxlä, qozim, uxlä, dägärim,
Uxlä, äkärim.
Uxlä şäkärim, ällä-yü, ällä...

...

Äçlik qänät yâzgän här yändä...
Yurt üstidä yaş tökär äsmän,
yâş tökär äsmän.
Yıgläb otirmädik qäygu éb

Mämläkätni tiklägäni kédik,
tiklägäni kédik,
Bu bāglärqıng bāgbāni — biz!—déb

...

Bizlär fāqät sizlārgä péş bolib,
Sizning nāmingizdān uruşgān.
Kéng icādiy, äsl häyāt üçün
Färzāndlärni cānggä sürişgān!

1934 tarihli tek dōrtlükten oluşan “*Bālāligimgü*” şiiri de şairin çocukluğuna ithaf ettiğı bir şiirdir:

Kāpālākning gül emgānin kördim,
Eslāb kédim sēni, mālāgim...
Sēn bērdingmi, şunçā şirin şēni,
Ey,bārglāri kōm-kōk pālāgim?

1931 tarihli “*Åq Yuvib, Åq Tārāb*” isimli şiirde şairin yurtta kalan bir çocuğın yaşadıkları anlatılmaktadır. Bu şiirde annesine kendisinin komsomollar sayesinde güzel günler geçirdiğini, eski kötü günlerin geride kaldığını uzun uzun anlatır. Şairin yurttaki tek derdi, annesinden uzakta olmaktır.

...

Esgä sālma, muştumzor —
O xocālārni:
Méni köp qıynādi,
Cādi ālib qollārimni —
Qānlārimni kētkizdi,
Urıb yüzlārimgä u,

Hâlimni bitkizdi...
Ânâcânim, ötdi yıllâr,
Uçdi yıllârnıng âti
Yüzlârimgä qârâ, qâni?
Yillârnıng zâhri qâni?
...

Selamla koyun açan
Yurdum benim...
Koltuğumdan tutan Moydin
Câvlân, Âbdullâlâr,
Sokaklardan bulup beni,
Yuyan komsomollar.
Gözlerimin karasından
Resimler yapanlar.
Yüreğimin sahifesinde
Uçmaz yazılanlar...
...

ve annesine olan sevgisini tekrar eder:

Ânâcânim, sâğ bolsäng bäs,
Sévinçim üçün méning,
Özim här câydä,
Dilimdä —
Méhring oti séning.

Bir başka şiirinde gençliğini tebrik eden şair, darülfünun yıllarını hatırlamakta mutluluktan uçmaktadır. Söyleyeceği o kadar çok şey vardır ki şiirine hangi sözle başlayacağını sorar:

Lügätimdä sözim äncä köp,
Qäysi biri bilän başläyin?
Şundäy şadmän, şadligim behäd...
Könglim şadligimdän ösadi!
...
Şu dünyädä män, göyâ sévinçdän
Qänät yäsäb, uçardım bäländ.
Oşa bäländ äsmän tübidän
Yâşligimni täbrik äylärdim.

Yukarıda iki dördlüğü verilen 1934 tarihli “*Âq şé’r*” başlıklı şiiri Nasir, okulun açılış gününe yakın bir tarihte düzenlenen “*Gençler Gecesi*” programını hatırlayıp, duygu seline kapıldığı bir anda yazmıştır¹¹³.

Gençliğinin terazisi pek de dengeli durmuyor şair Nasir’in hayatında, pek bir ağır basıyor gençlik. Gençken, âşıkken ihtiyarlığını asla hatırına getirmiyor. Çocukluğunu yaşayamayan şair, gençliğinde buluyor çocukluğu, çocukluk günlerinin şımarıklığını. 1934 tarihli bu şiirde, “*Yâşlik*” şiirinde anlıyor gençliğin, malın mülkün gelip geçiciliğini.

Yâşligimning tärüzüsi bepäsangi,
Bir pälläsi bähâr tâşi bilän ağır:
Sévinçim köp... şadligim zor tilim biyrâ
Qäysi ümr, şundäy yâşlik kördi, äxir?
...
Äyämädim yâşligimdän, künlärimni,
Nâkäslikni rävä körmäy, sévintirdim.
Çünki, undä yürägimdä ölib qâlgän
Bäläligim, erkäligim tiritirdim

¹¹³ Kerimov, a.g.e. :179-181.

Y şligimning s rg z şti b nih y t,
Bis ti h m t s difg  tolib bitg n...
K yin bils m, t s difl r z r r Ek n,
H dis ni  t kl rk n s b biy t,

Çocukluk ve gençlik şiirlerinin genelinde gör ld ğ  üzere ya şair kendi hayatından birtakım yaşanmışlıklar sunuyor ya da başkalarının hayatlarını anlatarak gençlere eğitimin bir gereklilik olduğunu ve vatanperverlik duygusunu aşlamaya çalışıyor.

I.3.3.5. Tarih

Sosyal ve siyasi değişimin şairi olan Usman Nasir şiirlerinde geçmiş, bugün ve gelecek daima iç içedir. Yaşadığı dönemde gelişen sosyal ve siyasi hadiseleri takip etmekle kalmamış, geçmiş dönemde yaşanan tarihi olayları da işlemiştir. Onun için kendi neyse, halkı da odur. Halkı için de tüm insanlık için de aynı şeyleri düşün r. Herhangi bir yerdeki zul m, Nasir'i da  zer. Şiirlerinde hem duygularına hem de tarihi olaylara başvuran şair, “*Nil v  Rim*” şiirinde; Sovyet  lkesinde d ş nen insanların var olduğunu, hapsedilen insanların sayısının hesapsız hale geldiğini ifade ederek tepki g sterir¹¹⁴. 1935 tarihini taşıyan bu şiir, şairin insanlığa karşı ne kadar duyarlı olduğunun da bir g stergesi sayılabilir. İnsanlık tarihinde bu k lelik sisteminin acımasızlığını g zler  n ne seren şair, Mısır'da Nil boyunca akan kanın durmasını arzu eder ve kendisi de bir k le olan Spartak s' n k lelerden oluşan ordusunun askerlerinden biri olarak kabul eder. ş yle seslenir:

...

Ki t n q nç  q r  bols ,  y şunç  y rur
Sp rt kning l şk rl ri h li h m b r r.

¹¹⁴ Açıık, a.g.e. : 155

Mänä ménmän, u isyanning ölmäs ävlâdi.
Mänä ménmän, u qullarning héç sönmäs yâdi
Mänä ménmän, fälâklärgä lâv-lâv ot qoyib
Âtälärimning bâşidän päydévar oyib
Kélacägim âbidäsin qurgän insänmän!
Oşä cänmän, oşä qänmän vä oşä şänmän!!!

İsrail'in Siyonist¹¹⁵ felsefesine karşı çıkan şair, insanların katledilmesine razı olmamaktadır. Onun insan değerli varlıktır. Dini, ırkı ne olursa olsun, insan insandır. İnsanın hangi durumda, hangi şartlarda olduğunun bir önemi olmadığını sadece insan olduğunu tüm âleme haykırır “*İsrâil*” başlıklı şiirin şu dizelerinde:

...

Mén — gülxändä yängän Brunâ,
Mén — Témurning quli, şähidi.
Mén — härämdä zorlängän bir qız,
Mén — kömirgä äylängän yulduz.
Mén — aç qâlgän, yälängâç déhqân,
Mén — dârlärgä âsilgän «buntär».
Mén — bégünâh köp ezilgän cän.
Mén — âdämmän. Âläm täniydi.

...

Şairin henüz kurulmamış bir devletten, İsrail¹¹⁶,den bahsetmesi, geleceği görmesinden kaynaklanmaktadır.

Geçmişteki şairlerin acıklı hallerini bizlere tekrar hatırlatan 1935 tarihli “*İlhâminning vâqti yoq, sêldäy kélâdi*” mısrayla başlayan şiirinde¹¹⁷;

¹¹⁵ Siyonizm: İrkçi bir yaklaşımdır. Vatansız Yahudi halkı için bir yurt bulma amacıyla uygulanan bir projedir. İsrail sınırları belirlenmemiş Yahudi vatanına dünyadaki vatandaşlarının göçlerini temin ve teşvik etmek, gelenleri yerleştirmek için sistematik olarak işgallere girişmektedir. Bu emperyalist tavır ise sürekli olarak savaşı, katliamları devam ettirir. Ayrıntılı bilgi için bkz. <http://www.derindusunce.org/2009/01/06/yahudi-teolojisi-siyonizm-ve-israil/> (08.07.12); <http://tr.wikipedia.org/wiki/Siyonizm> (08.07.12).

¹¹⁶ İsrail devleti, 1948 yılında kurulmuştur. İsrail'in kuruluşu hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. <http://terrasus.com/detail.jsp?articleID=42> (22.09.12).

¹¹⁷ Reşid, a.g.y. :284-301.

İlhâmimning vâqti yoq, séldây kélâdi
Cállâddék rähm étmây dilni tilâdi '
Äyândir: bir küni äylâydi xârâb...
Mâyligä. Méhrimqi, göyâki şarâb —
Şimirdim. Yâşâyman, tilsin dilimni.
Béméhnät sévmâyman tirik tilimni.

Kendi hayatından şikâyet eden bir tavır takınan şair, kendi gücüne inanmıyor, baskı döneminin kendisine bahtsızlık getirdiği düşüncesiyle hareket ediyor¹¹⁸.

I.3.3.6. Şiir ve Şair

Usman Nasir'in müstakil bir poetikası bulunmamaktadır. Ancak şairin şiir, şair hakkında yazdığı şiirler yer almaktadır. Sayıca pek fazla olmayan şiir konulu şiirler yanın da bu konuya temas ettiği başka şiirler de yer almaktadır.

Şé'rim! Yänä özing yâxşisän,
Bâqqä kirsäng güllär şärmändä
Bir mén emäs, häyât şäxsisän,
Cânim käbi yâşäysän mändä...

Nasir'in şiirleri bir başkadır artık, yenidir; şairliğinin yeni devri başlar. Şiir anlayışı da her şey gibi yenidir. “Yänä Şé'rimgä” başlığını taşıyan 1935 tarihli bu şiir, şairin olgunluk dönemi şiirlerinden biridir¹¹⁹. Tek derdi şiir olan şair, kendisini Mecnun yerine koyar ve sonenin son üçlüğünde bunu belirtir.

¹¹⁸ Naim Kerimov, **İstiklal Fidaileri: Usman Nasirın Songi Künleri; Hayatiy Levhalar, Huccetler, Rivayetler**, Şark Neşriyat, Taşkent 1994: 242-243.

¹¹⁹ Reşid, a.g.y. :284-301.

Bütün ümrim séning boyningdä.
Sähärdä qân tüpürsäm, mäyli.
Mén — Mäcnünmän, şe'rim, sén —Läyli!

Şair, 1936 yılında bu yazdığı üçlük sebebiyle Ekmel İkrarov tarafından eleştirilir. “Bir şair niçin kan tükürür, bu siyasi bir kusurdur” diye şaire tepki gösterilir. Oysa burada şairin esas anlatmak istediği, vermek istediği mesaj farklıdır. Burada yanlış bir yorum yapılmıştır. Çünkü şair, şiire olan aşkı anlatmaktadır¹²⁰.

“Gülzâr — çämän. Yür, bâglärgä” isimli bir başka şiirin şu iki mısrasında da şairin şiire olan aşkı görebiliriz.

...
Qânim şe'r bolib âqsin-dä,
Mén qäytä içäy.

Nasir'in şair konulu müstakil bir şiiri olmamakla birlikte şairin hangi özelliklere sahip olması gerektiğini başka şiirlerden öğrenebiliriz.

Şair, asla hıyanet etmez “Qızlär” şiirinde;

Közlär!
Yäxşi qäling mén kätäy,
Nätäniş qız, xäting âmânät.
Xâtircäm bol, mén şuni äytäy:
Şâir qılâlmäydi xıyânät!

Yine aynı şiirde şair, bir aydınlatici bir Zühre yıldızıdır;

Yulduzlärni äsir âläsän,
Séndän bittä iltimâsim bâr:
Sén oşändä, mänä şâir!— déb,
Zührâ yulduzin méngä bérgin!

¹²⁰ Reşid, a.g.y. :284-301.

Şair, güçsüz değildir 1934 tarihli “*Gülzâr — çämän. Yür, bāglärgä*” mısraıyla başlayan şiirde;

Bu şâir, déb, éngil, déb
Ästi öylämä!
Öpgän öpiçlärim häqi,
İnântirämän.

I.3.3.7. Aşk, sevgi

Şairin aşk konusunu işlediği müstakil tek bir şiiri vardır. Her şeyi aşkla, sevgiyle kucaklayan şair, birçok şiirini sevgi temeli üzerine kurmuştur. Vatanını, halkını, tabiatı, şiiri, insanı ve insanlığı sevdiği için şiirler yazmıştır.

1933 tarihli “*Monolog*” başlığını taşıyan şiirde, edebiyat tarihindeki büyük aşkların kahramanları tek tek şiirde yerlerini almışlardır. Hamlet delirecek olan Ofelya’ya, Romeo ölecek olan Jülyet’e, Otello kıskanılacak olan Desdemona’ya âşıktır. Her büyük aşkta olduğu gibi sonu trajedi ile sonlanan sahneler, dörtlüklere sığdırılmıştır. Aşk, akıl ile yüreği sürekli bir çatışma halinde bırakmıştır. Aşk, asırları ağlatan aşk diye haykırmıştır.

Bälki, Hämlét äydın tünlärdä
Äfeliyäni erkälätärdi.
Bälki, uzun sâçini siläb
Äzângäçä ertäk äytärdi.

Ägär xiyänätini bilmäsä,
Ezmäsä fäciä yürägi
Yoq. Yoq, şâir! Gär şundäy bolsä,
Şékspirning yoqdi kërägi!

Dézdémánä, günâhsiz dilbär,
Cigär qânläringni içgän kim?
Bilämän, Âtéllâ, bilämän,
Âtéllâ häqlimi?.. Şâir cim!..
...
Pärvânâdék qânâti küygän,
Bu — qârşilik! Köring târixni
Ümr tépäsikä muşt tüygän...
Qıynälämän vicdân bilän män,
Mümkin, emäs, qârşi turmäsdän!
Öz zimmämğä kättä iş âldim:
Ehtimâлки, tāmām qılmäsdän
Ümrüm tügär. Ämmâ, bolmäydi
(Könglim ornigä héç tüşmäydi)
Séngä qârşi bâş kötärmäsdän
Äsrlärni yıglätgän sévgi!..

I.3.3.8. Vatan, halk

Usman Nasir'in yüreği her zaman vatani ve halkı için çarpmıştır. Bazı şiirlerinde vatan kelimesini doğrudan vermişse de bazı şiirlerinde üstü kapalı ifadeler kullanmıştır.

1933 tarihli “*Yüräk*” başlığını taşıyan şiirde, vatanın kendinden razı olmadığı takdirde, kendisinin yıldırma çarpılması isteyebilecek kadar vatansever bir şairdir.

İtâät ét!
Ägär séndän
Vätän râzi émäs bolsä,
Yâril, çäqmâqqä äylän sén,
Yâril! Mâyli, tāmām ölsäm!..

Şairin 1935 tarihini taşıyan “Bâğim” şiirinde şairin bağım dediği yer vatanıdır. Vatanın ve halkının kendisini asla unutmayacağından emin olan şair, şöyle seslenir:

Bârgdék üzilib kétsäm,
Unutmäs méni bâğim.
İşimni hürmät qılür,
Güllärdän häykäl qurür,
Ming yillärdän kéyin häm
Unutmäs méni bâğim!

Şair, Ermenistan’ı da vatani kabul etmektedir. 1934 tarihli “Yänä könglimdä erkä bir şâdlik,” şiirinin son bendinde “Şanlı vatanım” diye seslenir.

Yänä méhribân, şanlı Vätänim,
Yänä güllärgä çömilgän békät.
Yänä sën ösgän şanlı mämläkät,
Şanlı mämläkät, sälâm Érévân!
Sälâm, méhribân, şanlı Vätänim!

Aslında şair, Komünizm ve Sovyet konulu tüm şiirlerini vatani için yazmış, vatan uğruna kendini feda etmeyi göze almıştır.

Tüm bu konu ve temlerin dışında şair; Kirov, Puşkin ve kızlar hakkında da şiirler yazmıştır.

I.3.4. Şiirlerde Kullanılan Semboller

Sovyet idaresi Türkistan’daki millî bağımsızlık hareketleri ve demokratik gelişmeleri kanlı bir şekilde bastırdıktan sonra beş ayrı cumhuriyete bölmüş ve komünist rejimi yerleştirebilmek için edebiyatta ve sanatta siyasi baskılar

uygulamıştır¹²¹. Bu baskılar sonucunda sanatçılar kendilerini daha iyi bir şekilde ifade edebilmek için semboller kullanmayı tercih etmişlerdir. Nasir ise Sovyet baskı ve zulmünün tam hâkim olduğu bu dönemde şiirlerini yazmıştır.

Türk edebiyatında Ahmet Haşim'in temsilciliğini yaptığı simbolizm akımı¹²², Özbek edebiyatında tam simbolizm denemese de sembollerle şiir yazma geleneği Çolpan¹²³ ile başlamıştır.

Bağımsızlık ve mutluluğun sembolü olarak *bülbül, kartal, hüma kuşu, kelebek, güvercin, turna, leylek, yaz ve bahar*; baskının ve zulmün sembolü olarak *hazan, kış, kar, duman ve gece* gibi semboller kullanılmıştır. Sosyopolitik ve açık ifadenin yerine kapalı ifadelerin kullanıldığı metaforizm olarak adlandırılan bu akım 1970'li yılların başlarında artan siyasi ve sosyal baskılara karşı bir kalkan olarak kullanılmıştır.¹²⁴

1920'li ve 1930'lu yıllarda şiir yazan Usman Nasir, Sovyet dönemi propaganda şiirinin hakîm olduğu yıllarda lirik şiirler de yazmayı başarabile şairlerdendir. Üstadım diye hitap ettiği Çolpan'ın, Çolpan tarzı şiirin de takipçisi olmuştur. Sosyalist gerçekçilik politikasının etkisinde lirizmin sönmeye mahkûm olduğu bir dönemde lirik şiirler yazmıştır. Duygularını ve düşüncelerini imgeler ve güçlü mecazlarla dile getirmiş ve bazı şiirlerinde semboller de kullanmıştır.

Nasir'in şiirlerinde kullandığı semboller ve örnekleri şöyledir:

I.3.4.1. Bulut, Duman, Gece, Karanlık, Kara Gün

(bulut-kéçä-qâp qârä kün-qârângılık, qârângı-âqşâm- tumän)

Güneşin batışı, karanlığın çökmesi ve dağı basan duman her zaman mutsuzluğu, sıkıntıyı ifade eder. Şair, bazen o kadar sıkıntılı geceler geçirir ki gece onun için bir yıl olur. Güneşin batışıyla, her yerin karanlığa gömülmesi şairi hüzne

¹²¹ Kocaoğlu, a. g. m. : 3-53.

¹²² Cevdet Kudret, **Örneklerle Edebiyat Bilgileri 2**, İnkılap ve Aka, İstanbul 2003: 50.

¹²³ Kocaoğlu, a. g. m. : 3-53.

¹²⁴ Muhammed Salih, **Türkistan Şuuru**, (hızl. Şuayıp Karakaş), Ötüken, İstanbul 1997: 171-172.

boğar. Bulutların semadan çekilmesiyle, mutlu bir günün başlayacağını düşünür. Zülüm taşıyan bu bulutlar dışında da bulutlar vardır. Bu bulutlar ise şairin şiirlerinde ak renkli, saf ve yumuşaktır.

* * *

Şu çâq... gärbdän kélgän bir **bulut**
Ây yüzini tosdi. Bir zämân —
Qârângılık bäsdi. Tört tãmân
Cimcit edi. Bâsmışdi sukut...
Ây häm bilmäy qâldi bu sırnı.

* * *

Ânä — ästi bätmäydigän ây;
Âq bulutdäy sâf vâ yumşâq dil.
Ümri — äsıl şâirnikidäy:
Ârzusi — yıl, méhnäti — ming yıl!

* * *

Âqşâm tüşdi, tãgni **tumän** bäsdi,
Yulduz bilän toldi déngiz ästi.

* * *

Uddäsüdän çıqâlmäsäm
Ähdimni, ündä —
Bräüningni qolimgä bér
Qâp-qârä tündä.

* * *

Bäläligim gül bağlärni körälmägän,
Gärib bolib, munğşib yürgän **kéçälärdä.**
Yulduz sänäb, yildän uzun **kéçälärdä**
Hisâbigä sirä, äzäl étälmägän.

* * *

Çidälmäymän! Qân qusär böri,
Qân qusädi dväryän — äbläh!
Bisâti — tün, **qârângı** — mäbläh
Rusiyä gädä, Russiyäning şöri!.

* * *

Ki **tün** qänçä **qârä** bolsä, äy şunçä yârur.

...

* * *

Qârä künlärning äzâbini kέçälyäp sänäb
Kέçäläri sänäb,

...

I.3.4.2. Kış, Boran, Fırtına, Tayfun, Tufan ve Rüzgâr

(küz-qış-borân-quyun-şâmâl-tofân-förtänä)

Sonbahar, kış, boran, fırtına, tufan kelimeleri de yine mutsuzluğun, sıkıntının sembolü olarak kullanılmıştır. Şiirlerinde rüzgâr genelde ılık ılık, hafif hafif esmektedir. Bu şekilde kullanımıyla rüzgâr, olumsuz bir anlam taşımamakta, iyi ve güzel manalar ihtiva etmektedir. Hava hiçbir zaman soğumamış, her zaman biraz serinlemiş ancak kara kışlar hiç yaşanmamıştır.

* * *

Çü, qârä tâyçâgim! Çü, qârä yorgäm!
Murâdgä qäsd qılib yügürgän étür.
Borânni sévmäsä, dil néçün tépür?
Tiriklik né kéräk béméhnät, bégäm?!
Çü, qârä yorgäm!

* * *

Borân, çäqmâq, dâvul ündän yirâq

Tiläk bäyrâq, tiläk közdä çirâq

* * *

Muhit kéng, **förtänä** küçli, zorävân,

Tolqınlâr qâhridä qâlâr xâru-xas

Yol âydin, işânç-lâ bârâr kârvân,

Nä **quyun**, nä **tofân** qârşi kélâlmäs

Héç qârşi kélâlmäs, muhit zor ekän

Mäçtäsis, tırgäksiz, yırtılğan élkän!

* * *

Esingdämi, gärib ânä,

O **qıslärning** zähri?

Yüzni mämätälâq qılğan

O yillärning qähri?

Méhribânim, yâdgä tüşdi,

Bir küni **küz** nähâri

Särgäyib érgä tüşgäni

Bir köm-kök yäprâqning

* * *

Esimdä, bu érgä yaş kélдим,

Qânim tökilgän cäyni bilmäy.

Köçälärdä **şamâldék** yéldim,

Téntib, ârâm né ekän, bilmäy

Yoq, bälacân, bizning yillärning häm

Fäsli: bähâr, yâzu **qış** vâ **küz**.

Biz häm şorvä qäynätgänmiz räsä,

Qäynätgänmiz göşt, kârtâşkä, tuz.

I.3.4.3. Bahar, Yaz

(y z-b h r-k kl m)

Bahar ve yaz,  airin  iirlerinde en  ok tercih edilen mevsimlerdir. Sonbahar ve kış kelimelerinin  ağrıstırdığı olumsuz anlamların aksine hoş, g zel duygular uyandırır. Mutluluk, huzur, ferahlık,  zg rl k gibi manalar; bahar kelimesiyle sembolize edilir.

* * *

  u q nd y f s nk r!
Nur bil n tolg n b t n.
G ll ri   m n-  m n,
M n ul rni i  m n.
K nglimd  y šn r **b h r**...
Nur bil n tolg n b t n

* * *

 vv l **b h r**  abb d  q lin
B rgl r bil n oyn ş r edi.
  bilm di kimning tuqq nin,
 mm   n l rd y ş d edi.

 ... bilm di kimni tuqq nin,
F q t h r g lgid y ş d edi.
Tişd  **b h r**,  abb d  q lin
B rgl r bil n oyn ş r edi...

* * *

Quy ş k bi c h ng  m şhur
Y şligimning h mr gi Xum r.
M n bil m n, k nglimiz **b h r**,
M n bil m n, şirin bu  mr

Bâşgä qäygu tüssä, bölîşdik.
Şâdlik bolsä, téng şérik boldi.
Şuning üçün könglimiz **bâhâr**
Bâhâr ışqi bilân liq toldi

* * *

Yoq, bälacân, bizning yillärning häm
Fâsli: **bâhâr, yâzu qış** vâ **küz**.
Biz häm şorvâ qäynätgänmiz räsä,
Qäynätgänmiz göşt, kârtâşkä, tuz.

* * *

...

Şu kâlxâzning
Bir ä'zâsi,
Zärbdâr bälâsi,
Kökläm üçün
Cân küydirib, tünlärni yändäb
Polät âtning yügänidän
Mähkâmläb,
Uşläb,
Nuxtä sâlib qänşäridän
Âydın kécägä,

...

I.3.4.4. Bülbül, Kelebek, Güvercin, Kuş, Akkuş

(bülbül-käpäläk-käptär- quş-âqquş)

Kuş ve kelebek Nasir'in şiirlerinde mutluluk ve yaşanacak huzurlu günlerin sembolü olarak kullanılır. Bülbülün güle konarak, baharı da mutluluğu da beraberinde getirir. Güvercinler semada özgürce uçar. Kuşlar, genellikle şaire

gelecektek haber getirir. Kuşlara selam veren, hal hatır soran şair, akkuşun hazinli ötüşüyle efkâra dalar. Sadece bu kuş türü, yani akkuş, tek bir yerde hüznü taşıdığı için olumlu manada kullanılmamıştır.

* * *

Kâşki, şundäy çirây sên için
Mâling bolib qâlsä ümrâd.
Kâşki, ârzu-häväsni bütün
Bülbül kâbi oqıb bolsä yâd

* * *

«Şäkârim... â! Şäkârim, oğlim,
Örgüläyin baxtingdän, toqlim,
Sên bâğimning qızıl gülisän,
Qızıl güldägi **bülbü**lisän.

* * *

Quşçâ kâbi dërâzâmgä urâr qânâtin
Vâdiylärdän çëçäk täqib këlğän séntyäbr'.
Şâdlänämän, tuyğulârim qäynâr bësäbr:
Kéng köz bilän işânämän: şirin häyâtim!

* * *

Déngiz âynä kâbi yältirâr,
Tolqınlärgä suqım âqâdi.
Âqquş mungli-mungli âh urâr,
Hâzin küyi dilgä yâqâdi,
Otirämän, könglim âsüdä,
...

* * *

Közlär!
Âqquş uçdi qäyâqqä?
Qänâtida âlib kétsäydi.
Bütün öyim mänä şu xətdä,
Egäsigä tézdä étsäydi!

* * *

Közmi oşâ? Yâki qâp-qârâ çârâs?
Ây nuridä yäkkä şüdring dänämi?
U qäyirilgän qâşmi, yâki **quş** qänât?
Bâqışläring bâhâr, yâ nişânämi?

* * *

Âppâq qänâti qäyirilib
Âqquş uçärmü?
Yânbägürläb, munçä pästdä,
Suvgä tüşärmü?

Çirik-çirik...
Çirik-çirik...

Ey, **âqquşim**, **âppâq quşim**,
Sälâmingmi bu?
Yâki, kéçmiş esdälighi
Älämli qäygu.

* * *

Kéldim, yänä yâdimgä tüşdi
Â, şähärim, ösgän érlärim.
Xâyâl yänä **quş** käbi uçdi,
Yänä séni küylär şe'rlärim...

Kéldim, yänä esimgä tüşdi
Bäliligim, ösgän yérlirim.
Dilimdän tökilgän şe'rlirim,
Xäyâl **quşi** köklärgä uçdi...

* * *

Âq şahidän qänâting séning,
Käptär käbi oynäb äsmändä.
Bulutläрни säyr étib yürding,
Âläm qâyil séngä, Âqlä!

* * *

Käpäläkning gül emgänin kördim,
Esläb kétdim séni, mäläгим...
Sén bérdingmi, şunçä şirin şérni,
Ey, bärgläri köm-kök päläğim?

I.3.4.5. Çiçek, Gül, Gonca, Tomurcuk,

(gül-ğunçä-kürtäk-şânä-çéçäk)

Şiirde ismi geçen çiçek türleri ve çiçekle alakalı tüm kelimeler mutluluğun, onların açılması ümidin ve baharın gelmesin sembolü olarak kullanılmıştır. Baharla birlikte gülün tomurcukları açılmış, badem ağaçları da çiçeklenmeye başlamıştır. Güller hiç solmamış ama yapraklar bazen dallarından kopmuştur. Bu da şairi mutsuzluğa sürüklemiştir.

Här bähârni
«**Kürtäk** tügib,
Güllär açâr» déb,

«Här dilgä häm
Şirin-şäkär
İlhâm sâlär» déb,
Här **bähär**ning mäqtävi
Birdék bolmäydi

* * *

—«Biz hâzir qädämni qoydik
Sâtsiälizm **gül** bâğigä».
Quyâş!
Quyâş!
Hây, ortâq quyâş,

* * *

Cüvân. Közi yäşnägän cüvân,
Sâçi tolqin urgän kéliñçäk,
Kimni kütär? Bir quçâq **çéçäk**.
Kimgä tuhfä? Kimgä ärmügân?
Şundäy **güllär** ilinibdiki,
Qäritmäydi ästi köngilni!
Quçâğigä bäsibdir **gül**ni.
Kişi qänçä intizâr bolsä,
Sévgi şunçä şirin tuyulär,
Ä...U qımmät, nâzik tuygulär,
Unutmäymän, hättäki ölsäm!)

* * *

Sén bâğimning qızıl **gülisän**,
Qızıl **güldägi** bülbülisän

* * *

Sütdäy äydin kéçäsi, cimcit.
Ér başidä çärçämäs yigit.
Közlärini ufqqä qädär:
Bu çékkädän u çétgä qädär
Qulâç yâzgän zümräd çämânzâr,
Köm-kök şâhi qânâtin yâzâr...
Näpärmân **gül** açilib qâldi,
Uning işqi sâçilib qâldi.
Här bittä bärg, här bittä **şânä**
Uning işqi üçün nişânä!
Közlärini ufqqä qädär

* * *

Quşça käbi dërâzämğä urâr qânâtin
Vâdiylärdän **çéçäk** täqib kélğän séntyäbr'.
Şâdlänämän, tuyğularim qäynâr bésäbr:
Kéng köz bilän işänämän: şirin häyâtim

* * *

Şundä sën häm yétib kélding,
Â, déngizning âq qündüzi.
Köl boyidän **çéçäk** térding,
Esdälik déb méngä bérding,
Esingdämi, Şimâl qızı?

* * *

Sën qäräysän, séngä köngilli
Tolqınlärning küyläb âqışı.
Sën qäräysän, séngä sévimli
Buyânlärning **çéçäk** âtişi.

I.3.4.6. Gökyüzü, Güneş, Şafak, Şimşek, Ay, Aydın, Nur

(*åsmån-süräyyä-yulduz-çäqmâq-çärâgân-âydin-nur*)

Güneş, ay, yıldız gibi ışık veren, karanlığı aydınlatan gök cisimleri ve aydınlatıcı özelliği olan cisimler şiirde özgürlüğün, huzurun sembolüdür. Zühre yıldızı geceyi aydınlatır, aynı zamanda yol göstericidir. Şafağın söküşü de şaire ümit verir. Nur, ak, apak, süt gibi ak kelime ve kelime grupları da gök cisimleriyle beraber sıkça zikredilmiştir. Sadece şimşek, şairin şiirinde aydınlatıcı bir unsur değil, zarar veren bir unsurdur. Şimşeğe çarpılmak, beddua almanın bir ifadesidir.

Könglimgä quyilär şox, qıçıq yällä,
Åsmändäy yüksälär ârzu vä ärmân.
Åq güllär açilib étilgän pällä,
Bulutdäy tolgänär kättäkân xırmân...

* * *

Åçlik qänât yâzgän här yändä...
Yurt üstidä yaş tökär **åsmân**,
yaş tökär **åsmân**.

* * *

Yänä gül bähâr, yänä külgän qız,
Yänä **åsmanning** tãp-tãzä tägi,
Yänä güllärning qäyirilgän bärği,
Qäyirilgän bärğigä ingän aç sãlqın...
Yänä gül bähâr, yänä külgän qız.

* * *

Qálmá! **Ásmán**, köm-kök báyráq kábi
Báş üstingdä yáyilgän hämân.
Tutqıç bérmäy xuddi simáb kábi
Álgä qäráb täşlänär här án.

* * *

Qaçánginä yérgä **ásmándän**
Tüşib qálgän ekän bu **yulduz**?

* * *

Áqşám tüşdi, tágni tumän bäsdi,
Yulduz bilän toldi déngiz ásti.
Bir áqşám. **Áy** tolgän, yél öynär,
Tá **bäländ süräyyä zängäri**.
Bärglärgä üç urgän ignä **nur**,
Yulduzlär cimirlär. **Çärägän**

* * *

«Olgur, qähráb qálgur xırmáni
Munçä şirin-şákär bolibsän?
Tolin áydäy räsä tolibsän,
Káşki, yüzinggä äks sálgän
Zührá yulduz ästi öçmäsä
Káşki, bétingdägi tınıqlık
Bégänä läblärgä köçmäsä.

* * *

Cimirläb
Áy äksi yátär.
Áy nurini
Közgä sálib

Kördim yälängdän
Bådâm gülläb qalıbdi
Âç puşti rängdä...
Şu kéçädä
Bådâm güli
Ränggä kirgändä
Âyning **nuri**
Yäyäv yürüb erkin külgändä
Kéçä çâkini sökib,
Yüksälädür bir sädâ,
Yüksäk küçidän
Pärçä-pärçä yoldä yâtgän
Âyning **nurläri**,

* * *

Kiydi täs ton,
Gümbäzi **âsmân**,
Âlävländi âlmäçä yüzlär,
Tün kédü, ergäşib şu çâq
Ötkän künlär

* * *

Säriq qumlär âräsüdän qân rängli **quyâş** —
Kötärilär. Nil âqädür — qüllär tökkän, yâş,

* * *

Ây **şämçirâq**
Hämmäyâq **âq**,
Mâmıqdäy kéçä

* * *

Sütdäy **âydm** kəcəsi, cimcit.
Ér başidä çärçämäs yigit.

* * *

Âydm kəcə
Sütdék âppâq
Här yér
Här bir cây,
Dâirâi kâmândän
Bâqâr kümüş ây.
Ây nurini
Déräzä
Täqib suv âqâr,

* * *

Şäfäq — uzun, qızıl léntä
Déngiz çétidä.
Şävilläb şäbädä élär
Tolqın bétidä.
İtâät ét!
Ägär séndän
Vätän râzi émäs bolsä,
Yâril, **çäqmâqqä** äylän sén,
Yâril! Mâyli, tümâm olsäm!..

I.3.5. Şiirlerdeki İthaf ve Epigraflar

Epigraf, herhangi bir eserin başına ya da yazının başına başka bir şair veya yazardan alınarak konan ve onu bir bakıma özetleyen kısa manzum veya mensur sözlerdir¹²⁵. Şiiri tamamlayan, onun bir özelliğini tanıtan bu kısa sözler, hem şiirin kolaylıkla anlaşılmasını sağlarken, şairin etkilendiği şahsiyetlere işaret eder. Bu sebeple epigraf, şairin üslubunun tespiti açısından da büyük önem taşımaktadır.

İthaf ve epigraflar şairin dünya görüşü, hayat anlayışı, fikri yapısı, şiir ve sanat hakkındaki düşüncelerinin ve bunların şiire yansımalarının tespit edilmesi noktasında da ipuçları verir. Şairin etkilendiği bir şair, yazar, sanatçı, siyasetçi, fikir ve devlet adamının belirlenmesini kolaylaştıran bu ön bilgiler aynı zamanda şairin kültür seviyesini, ilgi alanını, birikimini gösterir.

Nasir'in şiirlerinde ithaflar sıklıkla görülürken, şiirin yazılış amacını bildiren epigraflara çok az rastlanmaktadır. Şairin şiirlerinde kullandığı ithaflar ve şiirin başlığında adını kullandığı kişiler şunlardır:

I.3.5.1. İthaf

Şiirlerde kullanılan ithaflar sadece kişilere yönelik değildir. Şair, şiirine ve tabiat manzaralarına da ithafen şiirler yazmıştır. Bazı şiirlerde de başlığın alt kısmında şiirin türünü belirten ifadeler ya da ikinci bir başlık niteliği taşıyan alt başlıklar yer almaktadır.

1927 tarihli “*Hâqıqât Qälâmi*” şiiri, Sovyet taraftarı gazetecilere; 1927 tarihli “*Dilimdâdir Mângügâ Bütün*” şiiri ve 1935 tarihli “1870” şiiri Lenin’e; 1934 tarihli “*Séngâ, Singlim*” şiiri, kızkardeşi Ravzahan’a; 1934 tarihli “*Kârvân bârâdi*” şiiri Sergey Mironoviç Kirov’a; 1935 tarihli “*Nâsimägâ Dégânim*” şiiri kim olduğunu tespit edemediğimiz Nesime isimli birine; 1937 tarihli “*Tâ’zim*” şiiri Aleksandr Sergeyeviç Puşkin’e; ithaf edilmiştir.

¹²⁵ Karataş, a. g. e. : 146.

Kişilere ithafen yazılan bu şiirlerin dışında şair, 1934 tarihli “*Bâlâligimgä*” şiiri çocukluğuna; 1935 tarihli “*Yänä şé’rimgä*” şairin şiirine; 1935 tarihli “*Déngizgä*” şiiri Akdeniz’e ithaf etmiştir.

Bu şiirlerin kime ithaf edildikleri yanın da ithaf şekli de son derece önemlidir. “*Kärvân bârâdi*”, “*Séngä, Singlim*” şiirleri hem başlığı olan hem de kime ve niçin yazıldığı belirtilen bir şiirdir. Şiirlerin bir kısmında ise ithaf, şiirlerin başlığıdır. “*Séngä, Singlim*”, “*Näsimgä Déganım*”, “*Yänä şé’rimgä*”, “*Déngizgä*”, “*Bâlâligimgä*” şiirleri böyledir. Başlığı olan ancak, açıkça ithafın belirtilmediği “*1870*” şiiri; hem hitap şekli ile hem de verilen dipnottan Lenin’e ithafen yazıldığını düşündüğümüz için ithaf olarak değerlendirilmiştir.

I.3.5.2. Epigraflar

Nasir’in şiirlerinde manzumesi veya sözü epigraf olarak kullanılan Özbek ve yabancı sanatçılar yoktur. Ancak, bazı şiirlerde o şiiri niçin yazdığını ya da şiirin türünü bildiren kısa ifadeler yer alır.

“*Quyâş Bilän Suhbät*” şiirinde “*III. pärtkânférensıyäsıgä räpârt*” ‘*III. Parti konferansına rapor*’ ifadesini epigraf olarak kullanmıştır.

“*Kärvân bârâdi*” şiirinde “*Ortäq Kirävning ölimigä*” “*Dost Kirov’un Ölümine*’ epigrafını kullanan şair, bu şiiri Kirov’un ölümü için yazdığını açıkça ifade eder.

Bunların dışında şiirlerde açıklayıcı bilgi olarak başlıktan sonra şiirin özelliğini bildiren kelimeler de yer alır. Şairin şiirine ithafen yazdığı “*Yänä Şé’rimgä*” başlıklı şiirde “*sânét*” ‘*soné*’ şiir türünü belirtilir. “*Mânâläg*” ‘*Monolog*’ başlıklı şiirin türü ise aynı zaman da şiirin başlığı şeklinde verilmiştir.

I.4. DİL VE ÜSLUP

I.4.1. Dil

Nasir'in şiirleri sade bir dille oluşturulmuştur. Duygusal ve imgesel yönü ağır olarak kullanan şair, sıradan dil unsurlarına hayat vermiş ve şiir zengin çağrışım ve imgelerle doldurmuştur. Şiirlerinde görülen dil, dilin alışılmış düzeninden farklı bir yapı arzeder. Şair, söz ve kelime oyunlarına yer verir, dilin tüm imkânlarını kullanarak ana dilini en işlek ve kıvrak bir şekilde kullanmaya çalışır.

Günlük konuşma dilinde yer alan bazı kelimeler şiirinde yer almıştır. Şiirlerinde geçen ve yazı dili sözlüğünde karşılığını bulamadığımız kelimeler, bunu doğrular niteliktedir. Bu kelimelerden *Qährâb*, *Dägär*, *Kârâb*, *Qulângir*, *Buntär*, *Ävrârä*, *Näpärmän* dikkatimizi çeken kelimelerdir. Genel olarak bu kelimelerin sayıca pek fazla olduğu söylenemez. Bazı kelimeler de şiirlerinde farklı şekillerde yer alır. Bunun kafiyeyi yakalama endişesiyle yapılmadığını, yazı dilindeki imlanın tam yerleşmemesinden kaynaklandığını söylememiz mümkündür. Bugün, kelimesi ise en çarpıcı örnektir. Birincisi *bugün*, ikincisi *bu kün* ve üçüncü şekli de ikinci şeklin bitişik yazılmış hali olan *bukün*'dür. Bu örneğin dışında kelimelerin farklı formlarda yazılmadığını söyleyebiliriz.

Özbek Türkçesine yerleşmiş olan bazı Arapça ve Farsça kelimeler şairin şiirlerinde sıkça görülmektedir. Şiirlerde yer alan *dür(r)*, *işq*, *bärg*, *füsunkâr*, *bisât*, *särgüzäşt*, *bäländ*, *süräyyä*, *uqubät*, *mäzmundâr*, *pâydevâr*, *gädä*, *xâr*, *zâr*, *râst*, *güvâh*, *âsüdä*, *xändân*, *rävân*, *ärmän*, *äfzäl*, *räsä*, *üzân*, *âliy*, *xumâr*, *méhribân*, *ümrâd*, *niğâh*, *gävhar*, *fäzänd*, *âlâv*, *mübtälä* gibi kelimeler eskiden beri kullanılan yazı diline geçmiş Arapça ve Farsça kelimelerdir.

Arapça ve Farsça kelimeler dışında, Farsça olumsuzluk belirten *bé-* ve *nâ-* ön eklerinin kullanıldığı *bégânä*, *béméhnät*, *béxätär*, *béázâr*, *bépäsängi*, *bekâr*, *bémälâl*, *béâyäv*, *béhäd*, *näkäs*, *béçârä*, *bégäm* gibi kelimeler daha önceden şiir diline yerleşmiş olan kelimelerdir.

Bu ön eklerin dışında, *péşmä-péş*, *béşmä-béş*, *limmâ-lim*, *izmâ-iz* tekrar grupları, birleşik sıfat olan *dästgir*, *hüsndâr*, *ısqbâz* gibi kelimelerle, ışqu hürmät, yâzu qış vâ küz, dâirâi kâ mân, oynâqı dilbâr gibi ifade ve tamlamalar da görülür.

Şairin şiirlerinde dikkat çeken bir husus da özlü söz niteliğinde olan “*Âmândän yâxşilik yärälär, Âkl — fâqät dünyân-i yâxşilär!*” ‘Kötülükten iyilik doğar, Ancak, akıl dünyanı güzelleştirir’, “*U dërdi: «Täqdirgä öşqirmäng, Zorlik häm, insâf häm xüdadän»* ‘O derdi “kadere karşı gelmeyin, sıkıntı da insaf da Allaktan’, “*Ki tün qänçä qârä bolsä, ây şunçä yârur*” ‘Ki, gece ne kadar karanlık olsa da ay o kadar aydınlatır’ anlamı kuvvetlendirip, derinleştiren mısraların da yer almıştır.

“*Xuddi tillä kâpäläklärdäy*” mısraında “altın kelebek” anlamındaki tillä kâpäläk; “*Rim üstidä şämsiyädék tumänli âsmân*” mısraında “şemsiye gibi dumanlı gök” anlamındaki şämsiyädék tumänli âsmân; “*Köz yâşidän, dil tâşidän qurilgän häykäl*” mısraındaki “gözyaşından, gönül taşından dikilen heykel” anlamındaki mısra; “*Rävânmi qäyğung yâşi?*” mısraında “kaygının gözyaşı” anlamındaki qäyğü yâşi; “*Şâhânä tâc kiygän muhäbbät*” mısraındaki “taç giymiş aşk” anlamındaki tâc kiygän muhäbbät; “*Äzâb köçüsidä keçgänlär*” mısraındaki “azap sokağı” anlamına gelen äzâb köçäsi; “*Xâyâl quşi köklärgä uçdi...*” mısraındaki “hayal kuşu” anlamına gelen xâyâl quşi gibi kelime gruplarını da kullanarak Nasir, iç dünyasını şiirlerine yansıtmıştır.

Özbek Türkçesinde yer alan deyimler ve ifadeler dışında şairin kendine özgü deyimleri ve ifadeleri de şiirlerinde yer almaktadır. “*Yürägimdän dür-gävhör tökdim*” mısraında dür-gevher tök-, “*Suvlärgä töş qoygän*” mısraında töş qoy-, “*Qânim şé’r bolib âqsın dä*” mısraında şî’r bolup ak-, “*Tünlärgä näqş oygän*” mısraında tünlerge nakş oy-, “*Mänä ménmän, fäläklärgä lâv-lâv ot qoyib*” mısraında lav lav ot koy-, “*Âç közläri qângü tolgän, säkräb oynäydi*” mısraında qan tol-, “*Könglim ornigä héç tüşmäydi*” mısraında könli ornige tüş- “*Qäyğusini äfzäl bilädi*” kayğusını efdal bil-, “*Vä äzâbgä söz bérmäydi u*” mısraında azaba söz ber-, “*Közläringgä ây bérkinibdi*” mısraında ayın berkinmesi, şairin duygularını ifade etmek için kendisi tarafından ilk defa kullanılan deyimler ve ifadelerdir.

Özbek Türkçesinde belirtme hali eki *-ni*’ dir. Ancak Nasir’in şiirlerinde yükleme hali ekinin *-n* şekli de görülür. “*Kél, küylä, u ümrning dävâmin*”,

“Eşikdəgi yänvärb sâvuğın”, “Zâlim könglin ezäsän”, “Mâyli, qâlây, sézdim oynäşin” örneklerinde görüldüğü üzere teklik üçüncü şahıs ekinden sonra genellikle belirtme eki *-n*’dir.

Vasita hali “*bilän*” edatı ile yapılır. Çağatay Türkçesinde nadiren kullanılan vasita hali eki *-la, -le* şekliyle şiirlerde nadiren olsa da görülür. “*Ezgü âzâdlık-lä qânun birläşgän*”, “*Hâli sâçim qârä, ısq-lä täräymän*” ve “*Qân, yaşlär-lä tolgändä*” mısralarında olduğu gibi *-lä* ekini bir tire işaretiyle de ayırarak vasita eki olarak kullanmıştır.

Çağatay Türkçesinde gelecek-istek kip eki olan *-ğay, -gey* ekinin kullanımına da rastlanmıştır: *-gäy* eki “*Bir ümr säyr etgäy méning yâdimdä*” mısrasında gelecek, “*Közläringdän âqmägäy yaşing*” mısrasında da istek bildirmektedir.

Özbek Türkçesinde zarf fiil eklerinden *-günçä* ekiyle birlikte bu ekin Çağatay Türkçesindeki *-gänçä* şeklini “*Tikilgänçä bâqib tursä u?*” mısrasında kullanmıştır.

Yeni nesir dilinde olmayan emir teklik ikinci şahıs *-gin ve -gil* eki “*Oynägil song märtä, çäyqäl, erkälän*”, “*Qolni pärdä qılmä, açgil*”, “*Zührâ yulduzin méngä bérgin*”, “*Xäfä bolmä, unutmägün sän*”, “*Kélgün, békârlärgä. âqmäsün suqim, Kélgün, bir närsäm bär bägrim qätidä*”, “*Yügür! Qıçqır! Bärmägün dämlärni, Sévin, sévintirgin, dégin xop!..*” mısralarında yer alırken, çokluk ikinci şahıs emir eki *-ng* de “*Közlär, yäxşi qâling*” mısrasında kullanılmıştır.

Şair içerisinde uzun ünlü bulunan bazı Arapça kelimeleri imla klavuzunda yer alan şekliyle kullanmış, ancak konuşma dilinde telaffuz edildiği şekilde değerlendirmiştir. Zulm şeklinde yazdığı kelimeyi zulüm, fikr şeklinde yazdığı kelimeyi fikir, hükm yazdığı kelimeyi hüküm şeklinde değerlendirmiştir. Bu kelimelerin geçtiği mısralarda hece sayısının diğer mısralardan eksik çıkması bu durumu açıklar niteliktedir. Vezin konusunda bu hususlara ayrıntılı bir şekilde yer verildiği için örneklendirmeye gerek duymuyor, hatırlatmakla yetiniyoruz.

Özbek nesir dilinde çok sık görülen Rusça ve batı kökenli kelimeler Nasir’in bazı şiirlerinde sıkça görülür. *Pionér, şinélb, komändir, kombinät, sménä, sirén, podpol’é, şlyom, front, tsärits, dnépr, prolétäriät, komsomol, kolxoz, vint, bolt, konférentsiyä, agronom, sél’mäş, kompäs* gibi kelimeler şiirlerde geçen Rusça kelimelerdir. Şiirlerinde geçen batı kökenli kelimeler, genellikle özel isimlerdir.

Peträrkä, Şekspir, Tässo, Leonorä, Biättriçe, Dänte, Ofeliyä, Dezdemonä, Otello gibi özel isimler orijinal yazılışları ile değil, telaffuz edildikleri şekilde yazılmıştır.

Devrin sosyal ve siyasi şartları şairi kapalı bir üsluba mecbur etmiştir. Ancak bu kapalılık, anlaşılmayan bir şiir oluşturmak yani sanat amacı gütmeksizin içinde yaşanan toplumun şartlarından kaynaklanmaktadır. Nasir'i üstü kapalı bir üslup takınan bir şair olarak ifade etmemize rağmen şiirleri halkın anlayabileceği düzeyde yazılmıştır. Hür ve huzurlu yaşamak için şiir yazdığını söyleyen Nasir, şiirlerinde tekdüzelikten uzak bir yaklaşımla hareket ederek pek çok konuda, farklı üsluplarla şiirler yazmıştır. Onda tek değişmeyen şey vatan aşkı ve lirizm duygusudur.

I.4.2. ÜSLUP

Bir kişinin duygu ve düşüncelerini kendine has bir tarzda dile getiriş üslubu oluşturur. Her şairin üslubu, onun dünya görüşünün, hayata bakış açısının dildeki yansıması ve samimi duyguların, sanatçının şahsiyetinin ifadesidir. Kişisel bir üsluba sahip olmak oldukça güçtür. Şair, içinde bulunduğu dönemin ve başka sanatçıların etkilerine maruz kalırlar. Dolayısıyla sanatçının üslubu, başka sanatçılardan da izler taşır. Özgün bir üslup, kendine has bir görüş ve bakış açısı demektir. Sanatçının başarısı kendine has bir üslup sahibi olmasına bağlıdır. Özbek edebiyatına yenilikçi tavrıyla yeni bir ahenk, yeni bir ruh ve tipler kazandıran¹²⁶ şairin kendine özgü bir üslup geliştirdiğini söylememiz mümkündür. Bu kişisel üsluba sahip olan şairin nesil üslubu¹²⁷ etkisinde kalmadığı anlamını da taşımamaktadır. Nasir, üslubunu geliştirirken hem dönemindeki sanatçıların şiirlerinden hem de Klasik Türk şiiri ile Sovyet, Rus, Batı, Arap ve Fars şiirlerinden etkilenmiştir.

¹²⁶ Açık, a.g.e. : 154.

¹²⁷ Çetin, a.g.e. : 198.

I.4.2.1. Gerçeküstücü Üslup

Usman Nasir'in ilk şiirleri Cedit döneminin sonlarına yakın tarihlerde yazılmış, şair Sovyet döneminde de şiir yazmaya devam etmiştir. Sovyet döneminde Özbek şiiri çok sıkıntılı bir sürece girmiştir. Bunun tek sebebi ise Sovyet rejimi ve bu rejimi destekleyen Komünist Partisi'nin faaliyetleridir. Sovyet idaresi altında yaşayan Türkistan'daki bağımsızlık hareketleri ve demokratik hareketler kanlı bir şekilde bastırılmıştır. Komünist rejimi yerleştirebilmek için edebiyat bir vasıta olarak kullanılmış, tüm sanatçılar bu rejimi desteklemek zorunda kalmışlardır. Propaganda şiirleri yazanlar ise övülmüş, büyük şair sayılmışlardır. Desteklemeyenler ise halk düşmanı kabul edilip, yavaş yavaş edebî sahenin dışında bırakılmıştır. Propaganda edebiyatı yapmayan şairlere uygulanan baskı giderek artmış, sürgüne yollamalar ve kurşuna dizmeler gün geçtikçe artmıştır. 1936 ile 1938 yılları arasında Çolpan gibi daha pek çok Özbek şair de katledilmiştir¹²⁸.

Sanatçılara bile neyi nasıl yazacaklarını dikte ettiren bir rejimin hüküm sürdüğü bu ülkede, sanatçıların duygularını eserlerine yansıtmaları elbette mümkün değildir. Sanatçıların görevi bu rejimi desteklemek, halkın içinde bulunduğu şartları güzel göstermektir. Yani, şairler olmayan refahı var gibi algılamalı ve bu şekilde yansıtmalıdır. Aksi takdirde Çolpan ve Fıtrat gibi Özbek şairlerle aynı kaderi yaşamak zorunda kalacaklardır. Bu tür katliamlar sanatçılar için psikolojik bir baskı oluşturmuş, zihinlerinden bu sahneler asla silinmemiştir¹²⁹. Kendi duygu ve düşüncelerini rejimin getirdiği yasaklarla ortaya koyamayan şairler, iç dünyalarını sembollerin arkasına gizlemişlerdir. Hayatı, varlığı ve insanları nesnel bir şekilde aktaramamayan sanatçılar, bilinçaltılarında yer alan duygu, düşünce ve isteklerini sunma imkânı sağlayan Gerçeküstücü üsluba doğru yönelmişlerdir¹³⁰. Duyguların üstü kapalı bir şekilde şiirde ifade edilmesi, sembollerin şiirde kullanılması geleneği Özbek edebiyatında Çolpan'la başlar. Usman Nasir de sembolleri kullanarak kendine özgü bir üslupla şiirler yazmıştır.

¹²⁸ Kocaoğlu, agm: 3-53

¹²⁹ Koraş, age. : 262.

¹³⁰ Çetin, age, s. 200.

Nasir'in şiirlerinde karanlık, günün batması, akşamın çöküşü, duman, fırtına, boran, tufan, sonbahar, kış, yaprakların dökülmesi, kara sıfatıyla nitelenen pek ço varlık olumsuz, kötü şeyleri simgelerken; bahar, yaz, sabah, güneş, şafak, tomurcuk, çiçek, badem ağacının çiçek açışı, çimen, bağ, güvercin, kelebek, kuş bülbül, yıldız, ay, aydınlık, aydın gece, nur, gökyüzünün her yeri kaplayışı, sevgi, muhabbet kelimeleri hoş ve güzel şeyleri niteler.

Şairin şiirlerinde Gerçeküstücü tavrı birçok şiirinde net bir şekilde hissedilmektedir.

I.4.2.2. Tasvirî Üslup

Varlıkların ve olguların değişik özelliklerini açık bir şekilde tasvir etme, betimleme yoluyla belirtme üslubu, tasvirî üsluptur. Şiirde okuyucuya pek fazla düşünme imkânı bırakmadığı için şiiri sığlaştırır. Açıklama üslubu da tasvirî bir üslup olarak değerlendirilir. Nesre özgü bir üslup olduğu için de nazım türünde kullanıldığında şiiri kurulaştırır. Şair, yetenekli de değilse zorlama bir söyleyiş hissedilir¹³¹.

Nasir'in ilk şiirlerinde, özellikle Sovyet rejimini öven ve partililerin faaliyetlerini anlatan şiirlerinde zorlama söyleyişler bile olsa asla bir kurulaşma hissedilmemektedir. Açıklama cümlelerinin fazlaca yer aldığı Lenin'in vefatını anlattığı şiirde, okul müdürünün bu vefatı duyuruşu tüm ayrıntılarıyla verilir. Bunun dışında partinin faaliyetlerinin, kolhoz sisteminin işleyişinin ve işçilerin günlük yaşantısının anlatıldığı "*Bådâm Güllägän Kéçäsi*" başlıklı şiirde de kuruluk iç ahenk unsurlarıyla ortadan kaldırılmıştır.

Åydın kéçä
Sütdék äppâq
Här yér
Här bir cây,

¹³¹ Çetin, age. : 23

Dâirâi kâmândân
Bâqâr kümüş ây.
Ây nurini
Dêrâzâ
Tâqîb suv âqâr,
Cimirlâb
Ây âksi yâtâr.
Ây nurini
Közgâ sâlib
Kördim yälängdân
Bâdâm güllâb qâlibdi
Âç puştî rängdâ...
Şu kêçädâ
Bâdâm güli
Ränggâ kirgändâ
Âyning nuri
Yâyâv yürîb erkin külgändâ
Kêçâ çâkini sökib,
Yüksälâdir bir sädâ,
Yüksâk küçidân
Pârçâ-pârçâ yoldâ yâtgân
Âyning nurlâri,
Dâm lipillâb,
Dâm cimirlâb titrâb qâlâdi...
Bundâ trâktâr bârâdir
Pâhlâvân kâbi
Gürsillâydi
Uning qoygân
Hâr bir qädâmi...
Tün qoynini
Çâqmâq kâbi
Yârgân trâktâr

«Diktätürä buyruğı»
Dėb yol b r dir
H yd v pl nini c d l
T z bitirg li,
P rtiy ning d g nini
B c  etg li
S lm q q d m
T şl b b rd m
B grig  y rning,
Tilk -tilk sin  ıq rib
Q r  tupr qning
 stin- st n qilib, y n 
B zor  nt rib
 y yol kd n b r dir
K çli h yqrib...

Tabiat tasvirlerinin yapıldığı şiirlerde ise kuru ifadeler yerini i ten, samimi ifadelere bırakır. Şafağın s k ş , ayın geceyi aydınlatışı, denizin kenarında ılık ılık yel  yle g zel ifade edilir ki okuyucunun zihninde beliriverir o manzara.

 qş m t şdi, t gni tum n b sdi,
Yulduz bil n toldi d ngiz  sti.
Oyn ydi ş m l,
Uxl ydi şim l...
S hil q ldi, y n   lg  q r b
 ıqdi  st  t gd y b y k k r b.
Suvl r   yq ldi,
 y q lqib q ldi.
Bor n,   qm q, d vul  nd n yir q
Til k b yr q, til k k zd   ir q.
Pirill b y n r,
N d n t p t rt r?

Ölim, qorquv, yoqlıq qorqıtılmäs
Tiläk bäyrâq, tiläk qolgä kâmpäs
Béxätär säfär!
Boysunär zäfär!
Âqşâm tüşgän, tâğni tumän bâsgän,
Tınıq suvdä çökib yâtär âsmân...
Mén qäräb qâldım,
Kéng näfäs âldım.

“Kâräb” başlıgını taşıyan bu şiirde şair, deniz kenarındadır. Akşam olmak üzere ve dağın üzerine duman çökmüştür. Deniz yıldızlarla dolup taşmış, rüzgâr esmekte ve deniz dalgalanmaktadır. Görünürdeki manzaranın altında başka fikirler yatmaktadır. Çekilen sıkıntı ve zulüm şairi boğmakta, nefes alırken zorlanmaktadır.

I.4.2.3. Övgü Üslubu

Bu tür şiirlerde şair ya kendini ya da başkasını över. Nasir; Lenin’i, Puşkin’i ve Kirov’u öven şiirler yazmıştır. “Ölim Yoq” isimli şiirinde Lenin için;

Dâhiy u — pârlägän quyâş,
Nuri bilän tolgän baxtli dil.
Mén âcizmän, şairligim yâş,
Tä’rifigä küçsiz mingtä til!
Şé’r cüdä târ. Sıgdirâlmäymän
Ey, kélâcäk şairi, dostım.
Bu eng kättä kâmçilik-köstim,
Méni kéçir, séndän soräymän!
Âdämzâd tâ tirik bolärkän,
Tillär ming bâr özgärsälär häm
Bu nâm unutilmäs! Yoq!

Lenin'i dâhi ve parlayan bir güneş diye nitelendiren şair; Puşkin'in de şiir tarzını beğenir, "Tä'zim" şiirinde:

Kättä gälä-gâvur âlâm säthidä
Âvâzingni mutlâq özgäçä bildim,
Âvâzinggä mânänd şé'rlär yâzmâqqä
Sähärlär uxlämäy bägrimni tildim.

Şairin sadece bütünüyle kendisini anlattığı, övdüğü bir şiir yoktur. Ancak, yukarıda bir dördlüğü verilen şiirin diğer iki dördlüğünde de şair kendisinden bahseder. Hür şair olduğunu, bir han ya da sultan gibi güçlü olduğunu ve kimseden ihsan beklemediğini ifade eder.

Xuddi özingdäyin mäydändädürmân,
Hür ilhâm egäsi — şâir bolib mén.
Dildän ümidlärim küylämâqdämân,
Sén istägän âzâd zämânädä mén.

Mén özingä xânmän, özingä sultân.
Qol çözib héç kimdän kütmäymân ehsân,
El yurt üçün yâñib küyläymân,
İstägim hür vä tinç yaşäsın insân.

I.4.2.4. Lirik Üslup

Lirik şiir; Özbek edebiyatında Lirik¹³², eski Yunan'da "lirik" adı verilen bu tür şiir, her konuda yazılabilir. Söyleme tarzının yani, üslubun önem kazandığı bu tür

¹³² H. Hamidiy – Ş. Abdulayeva – S. İbrahimova, **Edebiyatşunaslik Temrinleri Lugati**, Okituvçi Neşriyati, Taşkent 1937: 91.

şairlerde, genellikle aşk, kadın, içki, mutluluk, ölüm, tabiat ve hatıra gibi konulara bağlı duygusal coşkunun terennüm eder. Nasir'in özellikle tabiat konulu mutluluk temini işlediği şiirlerde lirizm en üst noktalara ulaşır. Lirik şiirde şairin duygu dünyasının tabiat tarafından harekete geçirildiğini görürüz. Dış dünya şairin iç dünyasıyla özleşir.

Yürgänmisiz birgä äy bilän
Âqşâm päyti köm-kök ormândä?
Mäysälärgä şäbnäm qongändä
Şundäy yäxşi tinç bolär Ekän!

Şitir-şitir öynär şäbädä,
Bärglär musiqäsi bir şirin...
Hävâ göyâ tıñq, sâf bädä,
Köngil sézär häyätning sirin.

Mén mäst bolib qâldim bir kécä,
Sil öpkämni äñçä yäyrätdim.
Uxlämäsdän tâ tång ätgünçä
Dilginämni räsä säyrätdim

Şairin ormanda akşam gezintisine çıktığı “*Yürgänmisiz birgä äy bilän*” mısraıyla başlayan bu şiirde şair, bireysel duygularını tabiata yansıtmıştır. Tabiat güzelliğiyle şairin iç dünyasında olan dalgalanmalar birbiriyle örtüşmektedir. Şairin huzuru, tabiatın her unsurunda kendini göstermektedir.

Şairin birçok şiirinde lirik üslup, lirizm ön plandadır. O, lirik bir şairdir. Samimi, içten ifadelerle doğal bir üslubu yakalayan şair, coşkulu bir tarzda şiirlerini yazar. Bazen propanga şiirlerinde bile lirik şiirin musikisi, ritmi hissedilir.

I.4.2.5 Tahkiye Üslubu

Nasir, bazı şiirlerinde kendi yaşadığı ya da zihninde tasarladığı olayları anlatmıştır. Bu olaylar, kendisinin yaşadığı olaylar dışında bir başkasının, sanatçının yaşadığı bir olaylar olabildiği gibi bazen de tüm dünyanın bildiği bir hadise sembollerle ifade edilebilmektedir.

Yurtta kalan bir çocuğun yaşadığı sıkıntılarının anlatıldığı “*Qārä Sätirlär*” şiirin şu dördlüğünde yetim kalan bir çocuğun evden kovuluşu anlatılır:

Âtäm öldi, mén särsân boldim.
Şum yétim,— déb sökdilär méni.
Âcäb küngä mübtälâ boldim,
Köçälärgä quvdilär méni.

Yänvär’ künlärining biri edi,
Tänäffüsdä oynäb yürärdik.
Mäktäb hävლისidä, käng änhärdä,
Şävqın sâlib biz muz sürärdik.
Birdän müdir özi zängni çälib,
Bizgä dédi:— Bälälär, zälgä!
Zängni ädätdä u çälmäs edi,
Häyrän boldik biz bu ähvâlgä.
Zäl liq toldi, ävväl kélîb kirgän
Räsm muällimi: «Cim», dédi.
Ârqäsîdän şinélb kiygän räsä
Kirib kélîdi, pärişän edi.
Kim bilädi, négä munçä xäfä,
Négä yâş bär uning közidä?
Négä âğır näfäs älər u,
Kältä-kältä, üzuq sözidä?
«Yétimlär! Gärkädä Lénin öldi!»—

Dédi. Äyâq qâqdi bâr yıgın.
Şundän kéyinginä sézgän boldim
Eşikdägi yänvärb sâvuğın.

Bir bölümü verilen yukarıdaki şiir, “*Dilimdädir Mängügü Bütün*” başlıklı şiirden alınmış kısımdır. Şair, okul yıllarında Lenin’in ölüm haberinin verilişini ayrıntularıyla anlatır.

I.4.2.6 Hikemî Üslup

Nasir, her zaman halkını düşünmüş, insanların özgür ve mutlu yaşamalarını arzu etmiştir. Şiirlerinde kendi yaşadığı tecrübeleri paylaşan şair, hayat, gençlik, ölüm, sanat hatta şiir yazdığı bütün konularda fikirlerini bazen açıktan bazen de üstü kapalı ifadelerle kendi felsefi düşüncelerini aktarmıştır.

“*Yâşlik*” şiirinde gençliğin maceraları sonsuz, ama mal da mülk de bir tesadüftür şair için.

Yâşligimning särgüzäşti bénihâyät,
Bisâti häm täsâdifgä tolib bitgän...
Kéyin bilsäm, täsâdiflär zärür Ekän,
Hâdisäni étäklärkän säbäbiyät

“*Bâbâmning Fälsäfüsi*” şiirinde babasının “*kadere karşı gelmeyin*” sözünü hatırlatan şair, sıkıntı da insaf da Allah’tandır diyen babasının sözlerinin artık kendisi için bir önem arzetmediğini ifade eder.

«Dünyâ — u,
Dünyâ—bu.
Bil, bäläm!
Bâbâğınäng bâr edi, qäri.

Sén bilmäysän, u ölib kêtgän
Mâmâ séni yörgäklägän kéc».

U dérdi: «Täqdirgä öşqirmäng,
Zorlik häm, insâf häm xüdâdän.

Bu cäncäl yoqâlär bir kün,
Ämmâ, siz täläşmäng «häqqim»Dé
Émândän yaxşilik yärälär.
Äkl — fäqät dünyân-i yaxşilär!»
Oqıdim, änglädim häyâtni,
Här sözi mäzmündâr «diämät».
«Mântıqni tüşündim tâzä häm,
Fälsäfä né ekän, bildim mén

Méndä bitdi éndi bâbâmning
Mén tuğilmäy turib qâlgäni,
Änämning äytgäni näsihät,
Bitdi méndä éndi, bütünläy

Hayatının hiçbir döneminde mücadeleden vazgeçmemeyi, temel felsefesi sayan şair, “*Bégânâ*” şiirinde hayatında mücadele etmeyen birine yer vermeyeceğini söyler.

Köz âldimdä müzdék qâtib türäsän sén
Yärämäysän küräşlârgä, bégânä sén!
Cählim yâmân, säqlänib qâl.
Âl, nuri yoq âyingni âl,
Songrä yoqâl dârgâhimdän!

Hayat tecrübelerine dayanarak çocukların eğitimini esas alan şair, bu konuda “*Hâyât häli méning âldimdä*” mısraıyla başlayan şiirinde söyle seslenir.

Uşä päytdä qäysisi külgü,
Qäysi biri bérär häyəcän.
Bu şe’rimning bäisi şulki:
Fıkr — bälä, bälä — ösüvçän!

I.4.2.7 Konuşma Üslubu

I.4.2.7.1. Karşılıklı Konuşma (Diyalog)

Diyalog üslubu şairin karşısındaki biriyle sohbet eder tarzda konuşmasına ya da iki kişinin birbiriyle karşılıklı olarak konuşturulmasına dayanan bir üslup türüdür. Nesre daha uygun olan bu üslup türü, şiirin tamamında olabileceği gibi bazen de şiirin bazı mısralarında ya da bentlerinde yer alabilir.

“*Quyâş Bilän Suhbät*” şiirinde güneşle şairin karşılıklı sohbeti yer almaktadır. Şiir boyunca karşılıklı konuşma devam eder.

Ortâq quyâş,
Ânä — quyâşgä:
—«Dünyädä héç bir ümr yoq, ki
Yétär bolsä séning yâşinggä.
Sén hämmädän qarı, ümrli,
Séning közläring, dünyâ körgändir
Sén dünyâning tärixşünâsi,
Dünyâ séndän tärix tâpgändir.
Tärix güvâh, ortâq quyâş
Söylä dâstân, méngä söylägin,
Oğling, ortâging, şâiring
Dâstângä mäzmun yärätgän!»

—İndämädi...
Dünyâ körgän, bilgän här bir cân.
«Änä çıqdi, küldi» déb äytär
Här bir tilli här yérdä, här ân...
Söyläy séngä, tinglä quyâş sën,
Bilgänimni — yängi bir dâstân.
Dâstânniki dâstânlärdän häm —
Köp yuqâri, dâvruqli dâstân.
Sën ümrä häligäçä tinglämägänsän,
Eşit quyâş,
Eşit méni, ey:—
Körgänmiding, biläsänmi, äyt —
—Şundäy vâqt, şundäy künläri?
Ümring boyi çıqqänmiding sirä
Héc bir cähân kéçä — tünläri?

“Qızlar” şiirinin bazı dörtlüklerinde şair, bir kızı görür ve onunla konuşmaya başlar, şu dörtlükte de kıza kimi beklediğini sorar:

Sën qäräysän bäländ qırğâqdän
Uzâq yulduzlärgä térmülib...
Âqqumlärdä izlär qâldirib,
Kimni kütib çıqding bu yâqqä?

«Dünyâ — u,
Dünyâ—bu.
Bil, bäläm!
Bâbâginäng bâr edi, qäri.
Sën bilmäysän, u ölib kétégän
Mâmä séni yörgäklägän kéç».

“*Båbåmning Fålsåfåsi*” başlıklı şiirden alınan yukarıdaki bentte de şairin babası oğluna seslenmektedir. “*İsråil*” şiirinde de şair, rüyasına giren iskeletlerle konuşur.

I.4.2.7.2. İç Konuşma (Monolog)

Şair, iç dünyasına dalarak kendine kendine hitap eder. Bu tür konuşma üslubu, iç konuşma üslubudur. Şiirlerin büyük çoğunluğu bu üslupta yazılır. Çünkü her şiir şairin bir iç konuşması, kendisiyle hasbihal etmesidir. Bu durumda Nasir’in şiirlerinin çoğunun monolog tarzında yazıldığını söyleyebiliriz.

Konuşma üslubuna verilebilecek en iyi örnek, şairin “*Månålgå*” (Monolog) başlığını taşıyan şiiridir. Şiirde kendine şair, diye hitap eder.

Ågår xiyånåtni bilmåså,
Ezmåså fåciå yürågi
Yoq. Yoq, şåir! Går şundåy bolså,
Şékspiring yoqdi kërågi!

Dézdémånå, günåhsiz dilbår,
Cigår qånlåringni içgån kim?
Bilåmån, Åtéllå, bilåmån,
Åtéllå håqlimi?.. Şåir cim!..

“*Yüråk*” şiirinde de yüreğiyle, gönlüyle konuşan bir şair karşımıza çıkar.

Yüråk, sénsån méning såzim
Tilimni nåygå cör etding.
Közimgå åyni bérkitding,
Yüråk, sénsån işqbåzim.

Séngä tär kélđi bu kökräk,
Sévinçing tâşđi qırğâqdän.
Tilim çärçär, äcäb, gâhi
Séni tärcimä qılmâqdän.

Sén, Ey,sén — oynâqi dilbär,
Zäfärdän izlä yâringni.
Tölib qäynä, tâşib öynä,
Tirikmäq, küylä baringni.

I.4.2.8. Hitabet Üslubu

Bu üslup türü bir topluluğa, kitleye hitap eden bir üslup türüdür. İdeolojik şiirlerde hitabet üslubu daha belirginleşir. Slogan ifadelerin de yer aldığı propaganda şiirlerinde şairin hatip tavrı daha baskındır.

“*Bådâm Güllägän Kéçäsi*” başlığını taşıyan şiirde,

Häydäv plänini cädäl
Téz bitirgäli,
Pärtiyäning dégänini
Bäcä etgäli

bu mısralar bir slogan şeklinde tekrar edilir. Kısa ve etkileyici ifadelere daha çok rastlanır.

Hitabet, sosyal bir topluluğa olabildiği gibi başka varlıklara yönelik de olabilir.

* * *

Şé'rim! Yänä özing yaxşısän,
Bâqqä kirsäng, güllär şärmändä.
Bir mén emäs, häyât şäxsisän,
Cänim käbi yaşäysän mändä

* * *

Käpäläkning gül emgänin kördim,
Esläb kétdim séni, mäläгим...
Sén bérdingmi, şunçä şirin şérni,
Ey,bärgläri köm-kök päläгим?

* * *

Dostlärim, xəbär äling. Könglim küyädi:
Bir tərəf — yaşligimning şöxligi mägrur,
Bir tərəf —täcribämning dərsləri turur,
İkki yâq söğişädi. Uruş qılädi.

* * *

Bilämänki, Tässä bécârä
Rähät körmäy ötgän bir ümr.
Ey, mäkkärä qız, Léânärä,
Nâmi qârä bilän yâzilgür!..

* * *

Mümkin emäs, **Ey,âliy cänâb,**
Néçä yüräkni äyläb xärâb.
Şähänä tâc kiygän muhâbbät,
Mümkin émäs! Qändäy qäbâhät!

* * *

Ey, aqquşim, appaq quşim,

Sälâmingmi bu?

Yâki, keçmiş esdâligi

Älämli qäygu.

* * *

Hâli hâmi bâgrim höl,

Esimdän kêtâydi.

Äcrâlgim kêlmâydi,

Ey, şışâ, âltın köl!

* * *

Ey, kélâcâk şâiri, dostim.

Bu eng kättâ kâmçilik-köstim,

Méni keçir, séndän sorâyman!

* * *

Eh-hé... Qârâ déngiz

Qırğâqlâridâ

Bâyraq lârnî tikib

Sâvétlâr üçün,

* * *

«Hây, öliklâr! Kéling! Hây... tödâ!»

Rângi zâhil, qârâ kâfanli,

Sâyâ kâbi béqân, béhâyât

Skélétlâr kôrindi... **hâyhât!**—

I.4.2.9. Şiirlerde Kullanılan Mana ve Söz Sanatları

I.4.2.9.1. İstiare

Sovyet idaresi hayatın her alanındaki baskı ve işkencesinin arttığı zamanlarda Özbek şairleri söylemek istediklerini sembollerle ifade etmek zorunda kalmışlardır. Şiirde üstü kapalı ifadelerin sıklıkla görülmesinin sebebi de budur. Şiirlerde kullanılan bahar, gül, çimen, bağ, dağ, güneş, ay, yıldız, nur, ışık, kuş, kelebek gibi kelimeler mutluluğun ve özgürlüğün; karanlık, akşam, duman, boran, tufan, kış mutsuzluğun sembolleridir. Bu kelimelerin kullanıldığı şiirlerde istiare sanatı yoğun bir şekilde görülmektedir. Semboller kısmında değindiğimiz bu kelimelerin dışında da şair istiare sanatını kullanmıştır.

Sén, ey, sén — oynâqi dilbâr,
Zâfârdân izlä yâringni.
Tolib qäynä, tâşib oynä,
Tirikmäq, küylä bâringni

Dörtlüğünde şair, işveli dilber tamlamasını yürek kelimesinin yerine kullanır. Yürek diye seslendiği de gönlünde yaşayan halkıdır.

Bärgdék üzilib kétsäm
Unutmäs méni bâğim.
İşimni hürmät qılür,
Güllärdän häykäl qurtür,
Ming yillärdän kéyin häm
Unutmäs méni bâğim!

Bendinde bağ vatani, yaprak da bağımsızlığı ifade eder. Bağdaki yaprak ise hem şairin kendisini, hem de bağımsızlığı simgeler. Yaprığın dökülmesi ise mutsuzluk ve

esaretin dolaylı ifadesidir. Bağ kelimesiyle vatan çağrıştırılarak istiare sanatı yapılmıştır.

Qäygürmä, öyim... Çärx urmä, xäyâl...
Häli dil tolä ärmân!
Kärvân bärädi, yolläri äydın,
Közläri äydın kärvân.
Çulgädi tinçlik... Öyim, yigläysänmi?
Bitdi yüräk bärđäşi,
Kétidi bir **kärvänbäşi** déysänmi,
Rävänmi qäygung yäşi?

Bu bentte kervan kelimesini Bolşevikler, kervanbaşı kelimesi de Bolşevik lider Sergey Mironoviç Kirov için kullanılarak istiare yapılır.

Dähıy u — pãrlägän quyâş,
Nuri bilän tolgän bãxtli dil.

İkilikte Lenin parlayan güneşe benzetilmiş, sadece benzetilen verilerek açık istiare yapılmıştır.

Yür, Tãglãrgä. çıqäylik,
Mäyli, yür!
Éh... qändäyin çirâylik,
Äppâq nur...

Dörtlüğünde şair, dağ kelimesi ile hürriyeti çağrıştırır, apak nur ifadesi de kar kelimesinin yerine kullanılır. Kar ise beyazlığı ile özgürlüğü ve mutluluğu çağrıştırır.

Yulduzlärni äsir âläsän,
Séndän bittä iltimâsim bâr:
Sén oşändä, mänä şâir!— déb,
Zührâ yulduzin méngä bérgin!

Bendinde şair, Zühre yıldızı ifadesini özgürlüğü çağrıştırırır şekilde istiare yapar.

I.4.2.9.2. Telmih

Sanatçıyı heyecanladırın olayın bir yönü, başka bir olayın veya kişinin hatırlanmasına sebep olur. Sanatçı da hatırladığı olayı ön plana çıkarır. Okuyucu da kendi hatırladığı olayı bildirmek ister. Böylelikle telmih sanatı meydana gelir. Telmih sanatı sayesinde de şiir veya yazının ifade gücü genişler.

Bilämänki, **Tässa** bécârä
Râhät körmäy ötgän bir ümr.
Ey, mäkkârä qız, **Léânârä**,
Nâmi qârä bilän yâzilgür!..

Dörtlüğünde, Torquato Tasso'nun hayat hikâyesine telmih yapılmıştır. Huzur görmeden geçen bir hayatı bizlere hatırlatmıştır. Bu hayata kısaca değinecek olursak; Tasso, babasının sürgün edilmesi, annesinin ölümü gibi sebeplerle mutsuz bir çocukluk geçirmiştir. Ömrünün geri kalanı da pek farklı geçmemiş; dini buhranlar yaşamış, Dük, sataşmalar ve aşırılıklar yüzünden onu düşkünler yurduna kapattırır ve daha sonra da şairlik tacı giyeceği sırada da manastırda ölmüştür¹³³.

¹³³ Tasso hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. http://www.turkcebilgi.com/ansiklopedi/torquato_tasso (12.07.12); <http://www.turkceciler.com/tasso.html> (12.07.12).

Bälki güldän yärälgän päri
Tâşkögilli **Biätriçé**:
— Gädäsän,— déb qaçmäs näri
Dänté baxtli bolärdi piçä!

Dante, sonsuz bir aşkla bağlandığı Biatrice ile evlenmemiş ve iki yıl sonra da onu kaybetmiştir. Aşkını ölümsüzleştiren Dante'nin yaşadığı bu trajik durum okuyucuya hatırlatılarak telmih sanatı yapılmıştır.

Bälki, **Hämlét** âydm tünlärä
Âfeliyäni erkälätärdi.
Bälki, uzun saçını siläb
Äzângäçä ertäk äytärdi.

Dörtlüğünde, Hamlet'in nişanlısı Ofelya'nın delirip, dereye boğulmasıyla sonlanan aşk hikâyesine telmih yapar.

Ägär xiyänätни bilmäsä,
Ezmäsä fäciä yürägi
Yoq. Yoq, şair! Gär şundäy bolsä,
Şékspirning yoqdi kërägi!

Dézdémänä, günâhsız dilbär,
Cigär qânläringni içgän kim?
Bilämän, **Âtéllâ**, bilämän,
Âtéllâ häqlimi?.. Şair cim!..

Bu iki dörtlükte şair, Şekspir eserlerindeki karakterlerle ilgili aşk hikâyelerine devam eden şair, Otello ve Desdemona evliliğinin kıskançlık ve dedikodu gibi sebeplerle çıkmaza girişini telmih sanatı vasıtasıyla hatırlatır.

Vålgä! Vålgä! Aç Rusning yâşi,
Vålgä! Vålgä! Figånli dâryâ.
Quyâş göyâ **Râzinning** bâşi
Kéng bâgringdâ hâ mân mâgrur, â

Bu bentte, Stenka Razin'in idamına telmih yapılmıştır¹³⁴

Unutılmâs yıllârning yâdi!
Nékrâsâvni zâr-zâr yıglâtgân
Burlâklârning aççıq fâryâdi
Tüblârिंगgâ tâş bolib bâtgân...

Şair, yukarıdaki dörtlükte Rus şair ve yazar Nikolay Alekseyeviç Nekrasov'un burlaklar¹³⁵ için üzülop, bu yoksulların gözyaşlarını anlatan "Savaş Anneleri" isimli şiiri hatırlatıp bu duruma telmih yapmıştır.

Issıq izlâr... hâ mân u isyândân iz bârdék,
Bulutlârning ârâsindâ yürâr **Spärtäk**.
Âsmân — qâdqân, kâ mân yâyi — çâqmâq, yânâ ot,
Zulm üçün yıgi, figân vâ erksizlik sud.
Cävâb bérşin **Äflâtünmi**, **Vérgiliymi**, yâ —
Cävâb bérşin Äflâtünmi, Vérgiliymi, yâ —
Bâşqâ biri, qâni kim ü? Kim mârd? Qim
güvâh?
Ki tün qânçâ qârâ bolsâ, ây şunçâ yârur
Spärtäkning lâşkârlâri hâli hâm bârür.

¹³⁴ Stenka Razin, Don Kazaklarının başında Çar'a karşı ayaklanmış Kazak lider 1670'te Simbirks'e yaptığı saldırıda Çar'ın ordusuna mağlup olmuş, yakalanarak idam edilmiştir. Bilgi için bkz. <http://www.eksisozluk.com/show.asp?t=stenka+razin> (12.07.12).

¹³⁵ Burlaklar: Volga ırmağında çalışan mavnaları halatlarla bir kıydan öbürüne çeken, çok yoksul insanlar.

Bendinde, önderlik niteliğiyle dikkat çeken Trakyalı bir köle ve gladyatör olan Spartaküs ve onun köle ve yoksullardan oluşan ordusuna telmih yapılmıştır.

* * *

Fir'avn üni çumâlidây ezâdi: vâydâd!..
Fir'avnning hükmi qâttıq, fir'avn xocäyin
Xudâlârgä ü mänzürdür, häyâti täyin.
Néki qılsä, özi bilür, özi hükmrân,
Mısr boyläb Nil âqâdir — qullär tökkän Qân

* * *

Sén âradä köprik bolding-dä,
Géyné bilän ortâq tutindim.
Lérmântâvdän kömək ötindim.

Bütün ümrim séning boyningdä.
Sähärdä qân tüpürsäm, mäyli.
Mén — **Mäcnünmân**, şe'rim, sén — **Läyli!**

I.4.2.9.3. Teşbih

Şair, heyecanını daha kuvvetli ve tesirli anlatabilmek için, o ruh halini okuyucuda daha iyi canlandırabilecek benzetmeler yapma yoluna gider. Bunun sonucunda da teşbih sanatı meydana gelir. Nasir'in sıkça kullandığı sanatlardan biridir.

Benzetme sanatı ağırlıklı olarak Özbek Türkçesindeki benzetme edatı *xuddi*, *yänghğ*, *göyâ*, *bämisli käbi*, Farsça *mânänd* ve bu edatları karşılar şekilde kullanılan *misâl* kelimesi ile teşbih sanatı yapıldığı gibi, *oxşâ-* fiili, ekleşmiş benzetme edatı – *dây*, –*dék* ve *çä* eki de kullanılarak teşbih sanatı yapılmıştır.

* * *

Änä — ästi bätmäy digän äy;
Äq bulut**däy** säf vä yumşaq dil.
Ümri — äsil şairnik**däy**:
Ärzusi — yıl, méhnäti — ming yıl!

* * *

Yänä könglimdä erkä bir şadlik
Yänä tilimdä sévgili şé'rim.
Yänä tã içdän tãmçilär suqdâr,
Tãmçilär suv**dék** ezilgän méhrim.
Yänä könglimdä erkä bir şadlik

* * *

Öylänib, közingä qärsäm,
İkkitä déngiz**däy** körinür...
Näsima! İçämän räst qäsäm,
Älâv**dék** lâvillâb dil yânür,
Bäxtlimän, cänglärgä yärsäm!

* * *

Äççiglänmäs ümring boğilib.
Rängläringgä. räng qoşilibdi;
Buğdây **käbi** qâp-qârâ yüzing!
Çäräs **käbi** qâp-qârâ közing,
Közläringgä äy bérkinibdi.

* * *

Kiydi tās ton,
Gümbäzi āsmān,
Ālāvlāndi ālmāçā yüzlär,
Tün kétdi, ergäşib şu çāq
Ötkän künlär

* * *

Ālmās **yānglıg** şüdring dānāsi
Bärg bétidä simābdék oynär.

* * *

Qālmā! Āsmān, kōm-kök bāyrāq **kābi**
Bāş üstingdä yāyilgän hāmān.
Tutqıç bērmāy **xuddi** simāb **kābi**
Ālgä qārāb tāşlānär hār ān.

* * *

Xuddi tillä kápäläklärdäy
Şitirläşib tōkilär bārglär.
Uzāqlärdä kimdir çälär näy,
Bāndi çuqur his bilän tolä.

* * *

Cim!.. Ufqdän bātär qüyāşni
Şärt kēsilgän bāşgä **oxşātdim**.
Pārçä-pārçä küygän şāfāqlär
Tırqırägän qānni eslättdi!

* * *

Kättä gälä-ğávur álám säthidä
Åvâzingni mutlâq özgäçä bildim,
Åvâzinggä **mânänd** şe'rlär yâzmâqqä
Sähärlär uxlämây bägrimni tildim.

* * *

Häli-häli uxlär päytimdä
Misâlini qılâmân xäyâl.

Négä bähârimdä — häyâtimdä,
Tirilişin qılmây, ehtimâl?

* * *

İlhâmimning vâqti yoq, séldây kélâdi
Cällâ**ddék** rähm étmây dilni tilâdi '
Äyândir: bir küni äylâydi xârâb...
Mâyligä. Méhrimqi, **göyâ**ki şârâb —
Şimirdim. Yâşâyman, tilsin dilimni.
Béméhnät sévmâyman tirik tilimni.

* * *

Şu dünyâdä mén, **göyâ** sévinçdän
Qânât yäsäb, uçârdim bäländ.
Oşä bäländ äsmân tübidän
Yâşligimni täbrik äylärdim.

* * *

Qaral yürüb
Köp ezilgän
Säğır — yaş ümr,
Yüräk-bägri
Küyib kêtgän
Bämisli kömir!..

* * *

Bälki, dërsän ulär kim bolgänlär?
Yâki näsli başqä bir âdäm?
Bizgä **oxşab** şorvä içgänlärmi?
Yâ, bolmäsä dév bolgän âtäm?!

I.4.2.9.4. Mecaz

Özellikle deyimlerde rastladığımız mecaz da şairin kullandığı sanatlardandır.

Sévgi! Séning şirin tilingdän
Kim öpmägän, kim tişlämägän?
Därding yâydäy tilib köksidän,
Kim qälbidän qânlär tökmägän?

Yüreğin acı çekmesini kalpten kanların dökülmesi ifadesi ile mecazlaştırmıştır.

Mén özimgä xânmän, özimgä sultân.
Qol çözüb héç kimdän kütmäymän ehsân,
El yurt üçün yänib küyläymän,
İstägim hür vä tinç yaşäsın insân.

Mısralarında başkasının yardımını almak için yalvarmak, el açmak ifadesiyle verilmiştir. Yan- kelimesi de değişmeceli olarak çabalamak anlamında kullanılmıştır.

Åçlık qânât yâzgân hâr yândä...
Yurt üstidä yâş tökär åsmân,
yâş tökär åsmân.
Yıglâb otirmädik qäygu éb,
Mämläkätni tiklägäni kédik,
tiklägäni kédik,
Bu bağlärqing bağbâni — biz!—déb

Kanat aç- fiili, Türkiye Türkçesindeki kol gez- deyiimiyle aynı manaya gelecek şekilde art- fiilinin karşılığı olarak kullanılırken; ağla- fiilinin yerine yaş dökmek ifadesi tercih edilip, mecaz yapılmıştır.

Qändäy şirinsänü, qändäy körkämsän,
Åtäng örgülsinmi, süxsürim, séndän?
Åhâ!..Qäddi-qämäting rä'nâ,
Nâzik külgü uçär ânâr läbingdän.

Feda et- manasına gelen kurban ol- ifadesi mecazlatılırken, uç- fiili de belir- anlamına gelecek şekilde değişmeceli manada kullanılmıştır.

Şundän béri dilgä ot tutâşgân,
Xäyâlimdä hāmân oşä kün.
Mén Léninni dilimgä kömgänmân,
Dilimdädir mängügä bütün.

Ateş kelimesi kendi anlamının dışında sıkıntı, dert anlamında kullanılmıştır.

I.4.2.9.5. Teşhis

Şairin sıklıkla kullandığı sanatlardan biridir. Bu sanat yapılırken teşbih, istiare gibi diğer mecaz sanatlarından da yararlanılmıştır.

Âqşâm tüşdi, tâğni tumän bâsdi,
Yulduz bilän toldi déngiz âsti.
Oynäydi şämâl,
Uxläydi şimâl...

Uyumak insana mahsus bir harekettir. Bentte bu özellik rüzgâra verilmiştir.

Âqşâm tüşgän, tâğni tumän bâsgän,
Tınıq *suvdä çökib yätär âsmän*...

Gökyüzü, suyun üzerine uzanmış, yatmaktadır. Uzanıp yatmak, insana ait bir özelliktir.

Köçälärdä *quyâş bāyrām etär*,
Yél — ârkéstr oynäydi xursänd.
Biläsänmi, bu top qäygä kêtär?
Qâlmä! Ârqäsüdän yügür sän

Bu bentte bayram et- deyimi kullanılarak mecaz sanatına başvurulmuş, aynı zaman da insana ait bir özellik olan sevinme hareketi güneşe verilmiştir. Yele de şarkı söyleme vasfı kazandırılarak teşhis yapılmıştır.

Başım üzerinde yaprak hışırdar
Gölgeleri hıncahınc suda
Pul pul olup titrer
Nasıl hoş, akşamleyin yalnız
Yürüsen, gönül asla doymasa

Ay - sanki perişan halde kız

Saçlarını salıp oynasa

İnsana ait olan titreme özelliği yaprağa verilirken; ay bir kıza benzetilerek, ona saçlarını dağıtma, sallama vasfı yüklenmiştir. Böylelikle teşhis yapılmıştır.

Çulğädi tinçlik... Öyim, yigläysänmi?

Bitdi yüräk bärdeş,

Kétدی bir kârvânbaşî déysänmi,

Rävânmi qäyğung yâşi?

Bu bentte fikir ağlamakta, kaygı gözyaşı dökmektedir. Ağlama ve gözyaşı akıtma özelliği insana özgü davranışlar soyut kavramlara aktarılarak teşhis sanatı kullanılmıştır.

I.4.2.9.6. Tezat

Şair şiirlerinde gece-gündüz, kış-yaz, bahar-güz, karanlık-aydınlık, mutluluk-kaygı, kara-ak, gülme-ağlama, iyilik-kötülük, uyumak-uyanmak gibi kelimeler birlikte kullanılarak tezat sanatı yapılmıştır.

Qârä rängni äsli sévmäsdim,

Endi tün häm kündüz bilän téng,

Bilmâq edi bu sirni qäsdim,

Bilsäm qârä ekän közläring!»

Dörtlüğünde gece ve gündüz kelimeleriyle tezat yapılmıştır.

Çäkkänggä täq! Tolib tursin
Åydék yüzläring.
Kündäy yâruğ, tündäy qârä
Ekän közläring.

Gün gibi aydın, gece gibi kara mısralarında geçen gün ile gece, aydın ile kara kelimeleri birbirleriyle zıt anlamlı kelimeler bir arada kullanılmıştır.

Häli gül yaşlıgım şämäldäy oynär,
Sévgim birän qızdä tinmägän häli.
Häli saçım *qârä*, ışq-lä täräymän,
Åppâq qıräv dänä inmägän häli.

Bendinde şair, kara ile apak kırağı ifadelerini kullanarak tezat yapar.

Séning äying ménikidän çirâylimi?
Äyriliqqä bärdeş béríb çidäydimi?
Qäygusini külgi bilän,
Şädligini yıgi bilän
İzhâr qılä älädimi?

Kaygı - mutluluk ve gülme –ağlama kelimeleri birbirleriyle zıt anlamlıdır.

Könglim yänädi. Qıyin. Qänim qozgälür...
Özim özimgä *tinçlik béräy déb ägär:*
«Bu küräş, ağır küräş, bittäsi yéngär »
Désäm, qoysäm... Äxirdä méngä né qâlür?

Şairin gönlü yanmaktadır ve kendi kendine huzur bulmaya çalışmaktadır.

Yoq, bälacân, bizning yillärning häm
Fäsli: *bähâr, yâzu qış vä küz.*
Biz häm şorvä qäynätgänmiz räsä,
Qäynätgänmiz göşt, kârtâşkâ, tuz.

Baharla güz, yazla kış mevsimleri bir arada kullanılarak tezat yapılmıştır.

Şirin *uxläb yätädi* änä.
Bugün tinçib uxläbdür änä.
Ämmâ, buni né bilsin bälä?
Qıygâs urib yubârdi, âl-ä
Oğılâynıng uyqusi qâçdi"
İsrâil häm *közini açdi.*

Bendinde, uyumak ve gözünü açmak fiilleri ile tezat yapılır.

Bu cäncäl yoqâlär bir kün,
Ämmâ, siz täläşmäng «häqqim» dé
Yâmândän yaxşilik yärälär.
Äkl — fäqät dünyân-i yaxşilär!»

Bu dörtlükte de iyilik kelimesi, karşıtı kötülük kelimesiyle birlikte kullanılmıştır.

I.5. SONUÇ

Özbek edebiyatında, Sovyet dönemindeki baskının en yoğun olduğu yıllarda propaganda şiiri yanında lirik şiir yazabilen, şairlik yeteneğini kaybetmeyen, usta şairlerden biridir. Gençlere, mefkûre, amaç ve bilim öğretemese de Özbek Türkçesiyle şiir yazmayı öğretmiş, tam bir Özbek karakterine sahip ateş nefesli bir şairdir. O aynı zamanda bir çevirmen, drama ve manzum destan yazarıdır.

Her ne kadar bizim ulaşabildiğimiz bir poetikası olmasa da şiir hakkındaki görüşlerini tespit edebileceğimiz şiirleri vardır. Onun şiiri yüreğidir, yüreği ise halkının özgürlüğü ve mutluluğu için çarpar. Şiirleri sevgi ve mücadele temleri üzerine inşa edilirken, hayatın tüm unsurları ise bu sevgi yörüngesi etrafında dönüp durmuştur.

Propaganda şiirinin bütünüyle hâkim olduğu 1930'lu yıllarda pek göremediğimiz lirizm, şairin şiirlerinde en üst seviyeye ulaşmıştır. Lirizmin doruklarına ulaşan şiirleri döneme damgasını vurmuş, Özbek edebiyatına ve şiirine yeni bir soluk, yeni bir ahenk katmıştır. Samimi ve coşkulu duygularla şiir yazan şair, kendine özgü bir üslubun da sahibidir.

Doğuştan yetenekli olan bize ulaşan ilk şiirini on beş yaşındayken, son şiirini de yirmi dört yaşında yazmıştır. Çocuk denecek yaşta şiir yazacak kadar kabiliyetli ve donanımlı olan Nasir, ortaokul yıllarından itibaren yazmaya başlamıştır. Özbek, Doğu, Batı ve Rus edebiyatları derslerini alan şairin, edebiyata olan ilgisi gün geçtikçe artmış ve kendisini geliştirmeye çalışmıştır.

Kendisini geliştirmek için edebî sohbetlerin yapıldığı ortamlarda sürekli olarak yer almış, döneminin meşhur şairi Çolpan'ı ustası kabul etmiştir. Kendi döneminin sanatçıları dışında dünyaca ünlü şairlerin eserlerini incelemiş ve onları da Özbek Türkçesine de aktarmıştır. Yaptığı bu çeviriler, şairi şiir konusunda geliştirmiş ve yenilikçi tavrıyla da harmanlanan bu şiir anlayışı, bu genç şairin yıldızının parlamasına sebep olmuştur.

Yazdığı şiirlerde hemen hemen bütün nazım birimlerini ve çeşitli nazım türlerini denemiş hepsinde de başarılı olmuş dememiz mümkündür. Bu başarının temelinde ise onun ana diline olan hâkimiyeti, engin siyasi, tarihî ve coğrafi kültürü

bir de Şiire olan sevgisi vardır. Fuzûlî ve Nevâî gibi Şairlerin Şiirlerini annesinden dinleyip öğrenen Şairin çocukluğu hikâye, masal ve ninni dinleyerek dopdolu geçmiştir. Annesinin o yıllarda süreli yayınları takip ediyor olması, doğal olarak kültür seviyesi yüksek bir ailede yetişmesi, Şairin Şiire de hayranlık duymasında etkili olan unsurlardan biridir. Ondaki Şiir aşkı bir başkadır, hapishanedeyken bile duvara kömürle Şiir yazmış ve buradan çıkmak istemesinin nedenleri arasında da Şiir yazmak istediğini söylemesi belki de Şairin Şiire olan sevgisini en güzel şekilde dile getiren cümlelerdir. Şiirlerindeki sevgi, hür ve huzurlu yaşama isteği de Şairin çocukluk yıllarından Şiirlerine uzanmış birer arzudur, özlemdir.

Sovyet hayat, sosyal değişim ve tabiat Şairi olan Nasir, mevcut durumu Şiirlerine aksettirmiştir. Şiirlerine sadece duyguları değil, tarihi olaylar da kaynaklık etmiştir. Tabiat Şiirlerindeki lirik üslup yerini, Sovyet hayatını ve sosyal değişimi işlediği Şiirlerinde hitabet üslubuna bırakmıştır. Şiirlerinin neredeyse tamamında kapalı bir üslup tercih edilirken, 1930'lu yılların ortalarından itibaren bu kapalılık daha da artmıştır.

Serbest tarzda yazdığı Şiirler dışında heceden hiç vazgeçmemiş olup, aruz veznini kullanmamıştır. Bu kanıya varırken elimizdeki mevcut Şiirlerden hareket edilmiştir.

Çolpan'ın gururumsun dediği Nasir, az eser vermiş; ancak mükemmel yazmıştır. Hem devrinin sanatçıları hem de sonraki neslin sanatçıları tarafından da büyük takdir gören Şairi, büyük Şair yapan ise onun Şiir yazmadaki mükemmelliği ve Şiir yazma sanatını öğreterek, bu hususta Özbek edebiyatında örnek teşkil etmesidir.

**II. ŐİRLERİN ORİJİNAL VE TÜRKiYE TÜRKÇESİNE
AKTARILMIŞ METİNLERİ**

Şe'rim! Yänä özing yäxşisän,
Bâqqä kirsäng güllär şärmändä
Bir mén emäs, häyât şäxsisän,
Cânim käbi yäşäysän mändä...

Şiirim! Yine kendin güzelsin,
Bağa girsən güller utangaç.
Bir ben değıl, hayat özelsin,
Canım gibi yaşarsın bende.

YÜRÄK

Yüräk, sênsän méning sâzim
Tilimni näygä cör etding.
Közimgä âyni bérkitding,
Yüräk, sênsän ışıqbâzim.

Séngä târ kélđi bu kökräk,
Sévinçing tâşdı qırğâqdän.
Tilim çârçâr, äcâb, gâhi
Séni târcimä qılmâqdän.

Sén, Ey,sén — oynâqi dilbâr,
Zâfârdän izlä yâringni.Tolib
qâyna, tâşib oynä,
Tirikmâq, küylä bâringni.

Îtâät et!
Ägâr séndän
Vâtân râzi emäs bolsä,
Yâril, çäqmâqqä äylän sén,
Yâril Mâyli, tümâm olsäm!..

Sämârqänd, 1933

YÜREK

Yürek, sensin benim sazım,
Dilimi neye arkadaş ettin.
Gözüme ayı kapattın,
Yürek, sensin aşk bazım.

Sana dar geldi bu sine,
Sevincin taşı yürekten.
Dilim yorulur, belki, bazen,
Seni tercüme etmekten.

Sen, ey sen işveli dilber,
Zaferde ara sevdiğini.
Dolup oyna, taşıp kayna,
Haykır sen yaşadığını.

Îtaat et!
Eğer senden,
Vatan razı olmazsa,
Kahrol, yıldırıma çarpıl sen,
Kahrol! Tamam, tamam olsam.

Semer kant, 1933

YÄNÄ ŞÉ'RİMGÄ

(sânét)

Şé'rim! Yänä özing yäxşisän,
Bâqqä kirsäng, güllär şärmändä.
Bir mén emäs, häyât şäxsisän,
Cânım kâbi yäşäysän mändä.

Yürägimning dardı nâqşisän,
Qılâlmäymän séni héç kändä!
Ot bolurmi ısqı yoq tändä?
Därdimsänki, şé'rim yäxşisän.

Sén âradä köpriç bolding-dä,
Géyné bilän ortâq tutindim.
Lérmântâvdän kömäk ötindim.

Bütün ümrim séning boyningdä.
Sähärdä qân tüpürsäm, mäyli.
Mén — Mäcnünmän, şé'rimsén Lâyli!

1935

YİNE ŞİİRİME

(sone)

Şiirim! Yine kendin güzelsin,
Bağa girsen güller utangaç.
Bir ben değil, hayat özelsin,
Canım gibi yaşarsın bende.

Yüreğimin derdi nakışısın,
Bulamıyorum seni hiçbir yerde,
Ateş olur mu aşkı yok tende,
Derdimsin ki şiirim yahşisin.

Sen arada köprü oldun da,
Geyne ile dostluk kurdum,
Lermontov'dan yardım dilendim.

Bütün ömrüm senin ardında,
Seherde kan tükürsem, bile,
Ben-Mecnunum, Şiirim, sen, Leyla.

1935

BÄLÄLİGİMĞÄ

Käpäläkning gül emgänin kördim,
Esläb kétdim séni, mäläğim...
Sén bérdingmi, şunçä şirin şérni,
Ey, bärgläri köm-kök päläğim?

1934

ÇOCUKLUĞUMA

Kelebeğin gül emdiğini gördüm,
Hatırlarım hep seni, meleğim.
Sen verdin mi, böyle şirin şiiri,
Ey, yaprağı gömgök peleşim.

1934

* * *

Gülzâr — çämän. Yür, bağlârgä
Eltäy étäkläb.
Binäfşälär térib béräy
Séngä etäkläb...

Çäkkänggä täq! Tolib tursin
Äydék yüzläring.
Kündäy yârüg, tündäy qârä
Ekän közläring.

Tinglä, erkäm, ortağimsän,
Könglimni açây.
Qânim şé'r bolib âqsın-dä,
Mén qäytä içây.

İstäymänki, âqâr qânim
Tämâm bolmäsin.
İstäymänki, sévâr yârim
Täşläb kétmäsin.

Çünki, dostlik méhri bilän
Şâdligim ösär.
U här qaçân yânbâşımdä
Sâyämdäy yürär.

U, sén, qozim. Yür, bağlârgä
Eltäy étäkläb.
Binäfşälär térib béräy
Séngä etäkläb.

Bu şâir, déb, éngil, déb
Ästi öylämä!
Öpgän öpiçlärim häqi,
İnântirämän.

Ägär, dârkâr bolsä här çâq,
Çârläsä Vätän,
Qolyâzmälärimni täşläb,
Şinélb kiyämän.

* * *

Gülzâr –çimen. Yürü bağlara,
Gidelim elini tutup,
Menekşeler toplayıp vereyim,
Sana elini tutup.

Şakağına tak. Dursun,
Ay gibi yüzlerin,
Gün gibi ışık, gece gibi kara,
Olan gözlerin.

Dinle nazlım, ortağımın
Gönlümü açayım
Kanım şiir olup aksın da
Ben yeniden içeyim

İstiyorum ki akar kanım,
Tamam olmasın,
İstiyorum ki seven yârim,
Bırakıp gitmesin.

Çünkü dostluk muhabbetiyle,
Mutluluğum artar.
O her ne zaman yanı başımda,
Gölge gibi yürür.

O, sen, kuzum, yürü bağlara,
Gideyim elini tutup,
Menekşeler toplayıp vereyim,
Sana elini tutup.

Bu şair, diye, güçsüz, diye,
Asla düşünme
Öpmüş öpücüklerim hakkında
İnandırırım.

Eğer gerek olsa her vakit,
Davet etse vatan,
El yazmalarımı atıp,
Şinelb giyerim.

Uddäsüdän çıqâlmäsäm
Ähdimni, ündä —
Bräüningni qolimgä bér
Qâp-qârä tündä.

Öz cüzâmni özüm béräy,
Äzâb-lä öläy... yoq!..
Händäm bol, qolimdän
Cänlârgä kiräy!

1934

Beceremesem,
Sözümü hatırlat.
Silahımı elime ver,
Kapkara gecede.

Kendi cezamı kendim vereyim.
Azapla öleyim. Yok!
Dostum ol, elimden tut,
Cenklere gireyim.

1934

* * *

İlhâmimning vâqti yoq, séldây kélâdi
Cállâddék rähm etmäy dilni tilâdi '
Äyândir: bir küni äyläydi xârâb...
Mäyliğä. Méhrimqi, göyâki şârâb —
Şimirdim. Yäşâyman, tilsin dilimni.
Béméhnät sévmäymän tirik tilimni.

1935

* * *

İlhamın vakti yok sel gibi gelir,
Cellât gibi acımadan gönlümü ister.
Açıktır: bir günü eyler harap,
Peki. Sevgimi, güya ki şarap,
İçtim. Yaşarım, parçalasın gönlümü,
Emeksiz sevmiyorum canlı dilimi.

1935

BĀĠĪM

Ā u qāndāy fūsünkār!
Nur bilān tolgān bütün.
Güllāri çāmān-çāmān,
Mén ulārni içāmān.
Könglimdā yāšnār bāhār...
Nur bilān tolgān bütün.

Bārgdék üzilib kétsām,
Unutmās méni bāġim.
İşimni hürmāt qılür,
Güllārdān häykāl qurtür,
Ming yillārdān kéyin hām
Unutmās méni bāġim!

Şé'rlārim yāngrāb qālür...
Bir ümrgä ölmäymän!
Häyätimning dāvāmi —
Kélācāgimgä hāmiy,
Ornimgä bāġbān bolür:
Bir ümrgä ölmäymän!

Ā, u qāndāy dāvāmdār!
Nur bilān tolgān bütün.
Güllāri çāmān-çāmān,
Mén ulārni içāmān.
Könglimdā yāšnār bāhār
Nur bilān tolgān bütün,"

1935

BAĠĪM

O nasıl büyüleyici,
Nur ile dolmuş hep,
Gülleri çimen çimen,
Ben onları içerim.
Gönlümde yeşillenir bahar,
Nur ile dolmuş hep.

Yaprak gibi kopup gitsem,
Unutmaz beni bağım.
İşime hürmet eder,
Güllerden anıt diker.
Binlerce yıl sonra dahi,
Unutmaz beni bağım.

Şiirlerim yankılanarak kalır,
Bir ömürle ölmem.
Hayatımın devamı,
Geleceğime destekçi,
Emeğime bahçıvan olur,
Bi ömürle ölmem.

O nasıl ebedi,
Nur ile dolmuş hep,
Gülleri çimen çimen,
Ben onları içerim.
Gönlümde yeşillenir bahar,
Nur ile dolmuş hep.

1935

* * *

(AQ ŞÉ'R)

Lügätimdä sözim äñçä köp,
Qäysi biri bilän başläyin?
Şundäy şadmän, şadligim béhad...
Könglim şadligimdän ösädi!

Séntyäbrning kéçäsi sälqın,
Änäm käbi yumşaq béázâr.
Şü'läsi äsmängä etgän
Yänär piänér mäş'äläsi...

Şu dünyädä mén, göyâ sévinçdän
Qänât yäsäb, uçardım bäländ.
Oşä bäländ äsmän tübidän
Yâşligimni täbrük äylärdim.

Taşkënt, 1934

* * *

(AK ŞİİR)

Lügätimde sözüm oldukça çok,
Hangi biri ile başlayım?
Şöyle mutluyum, mutluluğum sonsuz,
Gönlüm mutluluğumdan büyür.

Eylülün gecesi serin,
Anam gibi yumuşak zararsız,
Alevi gökyüzüne ulaşmış,
Yanar pioner meşalesi.

Şu dünyada ben, güya sevinçten,
Kanat açıp uçardım belende,
O belend asuman dibinden,
Gençliğimi tebrik ederdim.

Taşkent, 1934

YAŞLIK

Künlärimni yaşligimdän äyämädim,
Méndä yaşlik nâkâslikni héç körmädi.
Qız sévgändä, höngir-höngir qân yıglädim,
Göyâ qâlbim ämr-äzmimni bir sormädi.

Yaşligimning tarâzüsi bépâsängi,
Bir pälläsi bâhâr tâşi bilän âgir:
Sévinçim köp... şâdligim zor tilim biyrâ
Qäysı ümr, şundäy yaşlik kördi, äxir?

Yürägimgä aççıq-aççıq bätär edi,
«Bâğ köçädä» şârşäräkning mungli küyi..
Häyrân bolib, bâlâlikdä öylär édim,
Qäydädir, déb bu âftâbning yâtär üyi?

Bâlâligim gül bâğlârni körâlmägän,
Gärib bolib, müngşib yürgän kécälärdä.
Yulduz sänâb, yıldän uzun kécälärdä
Hisâbigä sirä, äzäl étâlmägän.

Äyämädim yaşligimdän, künlärimni,
Nâkâslikni rävä körmäy, sévintirdim.
Çünki, undä yürägimdä ölib qâlgän
Bâlâligim, erkâligim tiriltirdim.

Yaşligimning särgüzäşti bënihâyät,
Bisâti häm täsâdifgä tolib bitgän...
Kéyin bilsäm, täsâdiflär zârür ekän,
Hâdisäni étâklärkän sâbäbiyät,

Taşkënt, 1934

GENÇLIK

Günlerimi gençliğimden sayamadım,
Bende gençlik, insafsızlığımı hiç görmedi.
Kız sevdiğim zaman, hüngür hüngür ağladım,
Güya kalbim ihtiyarlık-zorluğunu düşünmedi.

Gençliğimin terazisi bipesengi,
Bir kefesi gençlik taşı ile ağır,
Sevincim çok, şadlığım çok, dilim şakır şakır,
Hangi ömür, şöyle gençlik gördü, ahir?

Yüreğime acı acı batardı,
“Bağ sokakta” şelalenin hüznü ezgisi.
Hayran olup, çocuklukta düşünürdüm,
Nerdedir, diye bu güneşin durur evi.

Çocukluğum gül bağlarını görememiş,
Garip olup, bunlu geçen gecelerde,
Yıldız sayıp, yıldan uzun gecelerde,
Hesabına asla, ezel yetememiş.

Sayamadım gençliğimden, günlerimi,
İnsafsızlığımı reva görmeden, sevindirdim.
Çünkü onda yüreğimde ölüp kalan,
Çocukluğum, şımarıklığım diriltirdim.

Gençliğimin sergüzeşti sonsuz,
Mal mülk de tesadüfen olup bitmiş.
Sonra bilsen (anladım ki) tesadüfler zaruri imiş,
Yaşadıklarına kılavuzluk edermiş sebepler.

Taşkent, 1934

BĀBĀMNİNG FĀLSĀFĀSİ

(Āq şe'r)

Yāş edim, yér göyā tār edi,
Dārd yéli sâçimni tozdirgān.
Āsmāngā köz tāsłāy ālmāsdim,
Kiprigim āğırlık qılārdi.

Bir āqşām. Āy tolgān, yél oynār,
Tā bālānd süräyyā zāngāri.
Bārglārgā üç urgān ignā nur,
Yulduzlār cimirlār. Çārāgān.

Kökrāgi ārzuni
Hāssā qılıb uşlāb, ötmışdā
Āyini, yilini yoqātib,
Bāxtining xākini izlāgān.

Tāpmāgān, külfātning séplārini
Yālāgān, düv tirik péşānā —
Ānām, esdā, silāb-siypālāb
Nāsihāt qıldı, ki, bu dédi:

«Dünyā — u,
Dünyā—bu.
Bil, bālām!
Bābāgināng bār edi, qāri.
Sén bilmāysān, u ölib kétégān
Māmā séni yörgāklāgān kéç».

U dérdi: «Tāqdirgā öşqirmāng,
Zorlık hām, insāf hām xüdādān.

Bu cāncāl yoqālār bir kün,
Āmmā, siz tälāşmāng «hāqqim»dé
Yāmāndān yāxşilik yārālār.
Ākl — fāqāt dünyān-i yāxşilār!»

Bālālik vāqtimiz ānāmning
Ārtidān «āyā»lāb çāpgāndāy,
Nāsihātlāri hām ārtidān —
Bālālik māylidā quvgānmān.

BĀBĀMIN FELSEFESİ

(Ak şiir)

Gençtim, dünya güya dar idi,
Dert yeli saçımı dağıtmış.
Asumana bakamadım,
Kirpiğim ağırlık ederci.

Bir akşam. Ay dolunay, rüzgâr eser,
Ta bülend, yıldızlar mavi.
Yaprakların uç kısmına vurmuş ışık,
Yıldızlar, dalgalar parlak.

Yüreği dolu arzunla,
Baston yapıp tutunarak, geçmişte,
Ayını, yılını verip
Bahtının hakkını aramış.

Dünya o,
Dünya bu,
Bil yavrum,
Babacığın vardı, yaşlı
Sen bilmezsin, o ölüp gitmiş,
Baban seni kundaklamış gece.

O derdi “kadere karşı gelmeyin”,
Sıkıntı da insaf da Allaktan.

Bu kavga biter bir gün,
Fakat! Siz iddialaşmayın “hakkım” diye,
Kötülükten iyilik doğar,
Ancak, akıl dünyanı güzelleştirir.

Çocukluğumuzda, anamın,
Arkasından elini tutup yürümüş gibi,
Nasihatleri arkasından da,
Çocukluk hevesiyle yürümüşüm.

İnanib, anam déb, sözigä
Baş égib, qul bolib yillärim
Äzâb köçäsida kéçgänlär...
Közimgä räsım sâlgän uqubät

Yér méngä tär bolib köringän,
Kökräkkä qol qoyib, égilgän.
Åsmän kénligigä bāqālmāy
Ötgänmän. Közlärim cıqqā yāş.

Oqıdim, änglädim häyâtıni,
Här sözi mäzmündär «diämät».
«Mäntıqıni tüşündim tâzä häm,
Fälsäfä né ekän, bildim mén.

Ötgän künlärimnimi äxtäräy?
Qäytärib bėrmäsın, mäkkārä!
Mäyli, bu fälsäfä bėrəcək
Méngä här bir künni yıl hilib.

Méndä bitdi endi bābāmning
Mén tuğilmāy turib qālgāni,
Ånāmning äytgāni nāsıhät,
Bitdi méndä endi, bütünläy

Ånācān, kél endi, mén séngä
Örgätäy, häyâtıni änglätäy.
Täşlä, bābālärning ögıtın,
Eskidäy, özimgä ānā bol!

Méndä. bitdi āğır küräşlär songgidä
Séndä yāşāyātır u häli.
Lékin, bitəcəgi ānıqdır,
Bitəcək u, oləcək älbät!

Sāmārquänd, 1935

İnanıp, anam diye sözüne,
Baş eğip, kul olup yıllarım,
Azap sokağında geçmiş,
Gözüme görünmüş cefa.

Dünya bana dar olup görünmüş,
Göğsüme el koyup eğilmiş,
Asumanın genişliğine bakamadan,
Geçmişim. Gözlerimden çıka yaş,

Okudum, anladım hayatı,
Her sözü faydalıdır “diamat”,
Mantığını da düşündüm sonunda,
Felsefe neymiş bildim ben.

Geçmiş günlerimi arayayım mı?
Tekrarlayıp vermesin hilebaz,
Tamam, bu felsefe verecek,
Bana her bir günü yıl yapıp.

Ben de bitti şimdi babamın,
Ben doğmadan, durup kalanı,
Anamın söylediği nasihat,
Bitti ben de şimdi tamamı.

Anacığım gel şimdi, ben sana,
Öğreteyim, hayatı anlatayım,
Bırak, babalarının öğüdünü,
Eskisi gibi, bana ana ol.

Bende bitti ağır mücadeleler, sonraki de
Sende yaşıyor o hala,
Lakin biteceği açıktır,
Bitecek o, olacak elbet.

Semerkant, 1935

BÉĠĀNĀ

Séning áying ménikidän çirâylimi?
Äyriliqqä bärdeş béríb çidäydimi?
Qäygusini külgi bilän,
Şâdligini yıġi bilän
İzhâr qılâ âladimi?

Méning áyim sénikidän çirâylidir,
Äyriliqqä äqllidir, çidämlidir.
Qäygusini külgi bilän,
Şâdligini yıġi bilän
İzhâr qılâ âladı u!

Köz âldimdä müzdék qâtib turäsän sén
Yäramäysän küräşlärgä, bégânä sén!
Cählim yâmân, säqlänib qâl.
Âl, nuri yoq áyingni âl,
Songrä yoqâl dergâhimdän!

Külgilärim ârqäsida zähärim bâr,
O, işänmä, bolâlmäysän sén méngä yâr!
Niyätindä özgä fikr,
Tilläringdä özgä zikr...
Yoqâl! Cählimni qozgätmä!!!

YABANCI

Senin ayın benimkinden güzel mi?
Ayrılığa sabredip dayanır mı?
Kaygısını kahkaha ile,
Sevincini ağlama ile,
İzah edebilir mi?

Benim ayım seninkinden güzeldir,
Ayrılığa karşı akıllıdır, sabırlıdır,
Kaygısını kahkaha ile,
Sevincini ağlama ile,
İzah edebilir o.

Hayalimde buz gibi katlaşıp durursun sen,
Yabancı, yaramazsın mücadelelere sen!
Gazabım yaman, saklanıp kal,
Al ışığı yak, ayını al,
Sonra yok ol dergâhimden.

Kahkahalarım arkasında zehrim var,
O, inanma olamazsın sen bana yar,
Niyetinde başka fikir,
Dilinde başka zikir,
Yok ol! Öfkemi nüksetme.

* * *

Yürgänmisiz birgä äy bilän
Äqşâm päyti köm-kök ormändä?
Mäysälärgä şäbnäm qongändä
Şundäy tinç bolär ekän

Şitir-şitir oynär şäbädä,
Bärglär musıqäsi bir şirin...
Hävâ göyâ tınıq, sâf bädä,
Köngil sézär häyätning sirin.

Mén mäst bolib qâldim bir kéçä,
Sil öpkämni äñçä yäyrätdim.
Uxlämäsdän tâ tâng ätgünçä
Dilginämni räsä säyrätdim.

1935

* * *

Yürümüş müsünüz birlikte ay ile,
Akşam vakti gömgök ormanda,
Otlara şebnem düştüğü zamanda,
Şöyle hoş bir huzur dolarmış.

Hışır hışır eser rüzgâr,
Yaprakların musikisi bir tatlı...
Hava duru, saf güya bebek gibi,
Gönül seziyor hayatın sırrını.

Ben mest olup, kaldım bir gece,
Hasta kalbimi pek memnun ettim.
Uyumadan ta tan ağarıncaya kadar,
Bütün gönül kırıklığımı dile getirdim.

1935

* * *

Häyât häli méning áldimdä,
Äqlim ösär, fikrim yüksälär.
Ämmâ, körgänlärim yâdimdä,
Hämmäsi häm bütünläy qâlär.

Uşä päytdä qäysisi külgü,
Qäysi biri bérär häyácân.
Bu şe'rimning bâisi şulki:
Fikr — bälä, bälä — ösüvçän!

1935

* * *

Gerçek hayat benim önümde,
Aklım büyür, fikrim yükselir.
Fakat gördüklerim aklımda,
Hepsi de tamamıyla kalır.

Şu zamanda hangisi mizah,
Hangi biri birer heyecan,
Bu şiirimin esası şu ki:
Fikir –çocuk, çocuk- büyütme.

1935

NİL VƏ RİM

(Tərix kitabıdan)

I

Lämpəm yänür... Yärälängän ağır
Üy bäsädi. Yüräğimdä göyâ sél yâğir.
Qıynälämän. Tirişämän. Huşım pərişân,
Ötmiş, hâzır vâ kélâcäk körinür hər ân
Tirişämän, bütün küçim közimgä kélär;
Çirâğimgä pərvânädék ünär yillär,
Tört ätrâfim tolíb kêtär küygän qänâtgä...
Xâyâlimdä: kättä sâhrâ, mén minib âtgä —
Şämâldän téz, bulutlardän éngil çâpämän,
Küyb tüşgän hər qänâtdän bir cântâpämän.
Térnilämän ölik közgä (négä qorqäyin?)
Bärçäsüdän oyib âlib közining âyin —
Térnilämän: çıçırâdi yillär, âdâmlär.
Eşitilär méngä ulär bâsgän qädâmlär...

II

Säriq qumlär âräsüdän qân rängli quyâş —
Kötärilär. Nil âqâdir — qullär tökkän, yâş,
Färyâdlärgä yér bilän âsmân.
Râ qäérdä? Äzirisä? Qıynäydi Tifän!
Kimgä yığlâb, kimdän mädäd kütsin bémâr qul?
Erki qulfdır, häyâti qulf, bâr xüdâlär qulf!
Qäsäsüdä suv yoq, quruq xältäsi — nân yoq!
Bätâyâtgän quyâş kâbi rängidä qân yoq. 0
Közidä köz yoq, bélidä bél yoq, häyhât!
Fir'avnüni çumâlidäy ezädi: vâydâd!..
Fir'avnning hükmi qättiq, fir'avn xocäyin
Xüdälärgä ü mänzürdır, häyâti täyin.
Néki qılsä, özi bilür, özi hükmrân,
Mısr boylâb Nil âqâdir — qullär tökkän qân!

NİL VE RİM

(Tarih Kitabından)

I

Lambam yanıyor... Yaralanmış kanat gibi ağır,
Efkâr bastı. Yüreğimde sanki sel akıyor.
Azap çekiyorum. Çırpıyorum. Aklım perişan,
Geçmiş, bugün ve gelecek görünür-her an.
Çırpıyorum, bütün gücüm gözüme gelir;
Çerağıma pervane gibi vurulur yıllar,
Dört bir yanım dolup gidiyor yanan kanatla...
Hayalimde: Büyük sahra, ben binip ata,
Rüzgârdan tez, bulutlardan hafif at koşturuyorum,
Yanıp düşen her kanattan bir can buluyorum.
İzliyorum ölü gözü (Neden korkayım).
Hepsinden oyup alıp gözlerinin nurunu-
İzliyorum: Ağlıyor yıllar, insanlar,
Duyuluyor bana onların attığı adımlar...

II

Sarı kumlar arasından kan rengi güneş-
Yükseliyor. Nil akıyor-köleler döküyor yaş.
Feryatlara dayanamıyor yer ile gök.
Ra nerede? Azirise? Kaynıyor Tufan!
Kime ağlayıp, kimden yardım umsun hasta kul?
Erki tutsak, hayatı tutsak, bütün tanrılar tutsak!
Kâsesinde su yok, kuru torbası-ekmek yok.
Batan güneş gibi renginde kan yok.
Gözünde göz yok, belinde bel yok, heyhat!
Firavun onu böcek gibi eziyor: vay imdat!..
Firavun 'un hükmü katı, Firavun efendi,
Tanrılara o nezir olunmuştur, hayatı açık.
Ne yapsa kendi bilir, kendisi hükümran,
Mısr geçip Nil akar-köleler dökmüş kan!

III

Tå Minisdän Rämzësgäçä, Rämzësdän näri
«Mälikä qız» Kléápäträ hükmrân dävri.
Undän târtib... yänä uzâq, yänä köp yillär
Xärsäng bilän yâqtızılğan néçä ming yollär.
Köz yaşidän, dil tâşidän qurılğan häykäl
turär, mägrur bâqär, héç birân mähäl
Nä ädämdän, nä zämändän qorqmäs ästi u.
Gözäbini yutib ölgän, qullär dästi bu!
Qullär... (Ménmân u qullärning ölmäs ävlâdi,
Mänä ménmân, u qullärning héç sön-mäs yâdi.
Mänä ménmân, fälâklärgä lâv-lâv ot qoyib,
Ätälärimning bâşidän pâydevâr öyib,
Äzâdligim äbidäsini, qurgän insân-mân!
Uşä cân-mân, uşä qân-mân vä uşä şân-mân?!)

IV

Ätim uçär (xâyâlimdä) äldingä dâim,
Ävväl bâhâr äsmänidék yıglär gädä Rim.
Emçägidä bir tãmızim süti yoq ânä
Gödäginä tâş ästigä bâstirdi, ânä!
Ölim yäxşi, ölim ägär, şundäy xâr bolsä!
Bir pärçä nân nimä özi? Şungä zâr bolsä!
Nähât, çäqmâq yândirmäydi bütün, açünni?
Kül färdidäy ümr — tâgdäy külfät üçünmi?
Cävâb bérgin méngä, zäkki qädimgi Hämér,
Köz yaşiyü qängä râstdän täşnämü bu ér?
Qoy, yäxşi çäl! Könglim toldi, gäpläşämiz song,
Bu nimäsi? Eşitäsänmi, ağır, häzin mung?
Hämân yıglär yälängäç Rim, hämân dil ezär,
Hämân tillä qädähdä qân içär Tsézärb!

V

Rim üstidä şämsiyädék tumänli äsmân,
Kättä tsirkkä sıgışmäsdän qäynär älämân:
«Ädäm bilän häyvân oyin emiş...»
(Bundäy qılıq bizning üçün qändäyin eriş!..)
Tişlärimni ircäytirib bökirgän yolbärs
Tört taräfgä täşlänädi, tälpinib lärs-lärs.

III

Ta Minis 'ten Ramses 'e kadar, Ramses 'ten öte
"Melike kız" Kleopatra 'nın hükmettiği devir,
Ondan çekip... daha uzak, daha uzak yıllar
Koca taşla geçirilmiş nice bin yıl.
Gözyaşından, gönül taşından kurulan heykel
Mağrur durur, mağrur bakar, hiç bir zaman
O, asla ne insandan, ne de zamandan korkar.
Gazabını geçip ölen köleler eli bu
Köleler...(Benim o kölelerin ölmez evladı)
İşte benim, o kölelerin hiç sönmez yâdı.
İşte benim, feleklere lav-lav ateş koyup,
Atalarımın başından peydevar oyup
Özgürlüğümün abidesini kuran insanım ben!
O canla, o kanla ve o şanla!

IV

Atım uçar (hayalimde) ileriye daim,
İlkbahar göğü dek ağlar geda Rim.
Memesinde bir damlacık sütü olmayan ana
Balasını taş altında ezdi işte!
Ölüm güzel, adam eğer böyle ateş olsa!
Bir parça ekmeğin kendisi ne? Buna muhtaç olsa!
Ne yazık ki, yıldırım yakmıyor bütün dünyayı!
Köle feryadı gibi ömür-dağ gibi külfet için mi?
Cevap verin bana, zeki, köhne Homer.
Gözyaşına ve kana teşnemidir bu yer?
Bırak, muhterem ihtiyar! Gönüm doldu, sonra konuşuruz,
Bu da nesi? Duyuyor musun, ağır, hazin bir keder?
Derhal ağlar yalnız Rim, derhal gönül ezer,
Derhal altın kadehte kan içer Sezar!

V

Rim 'in üstünde şemsiye gibi dumanlı gök,
Büyük sirke sığamadan kaynaşır halk:
"Adamla hayvan oyun gösteriyormuş..."
(Böyle yapmak bizim için ne büyük bir zafer!)
Dişlerini gösterip kükremiş kaplan,
Dört bir tarafa atıldı, uçup pat pat.

Åç közläri qångä tolgän, säkräb oynäydi...
0, bécärä, qaç! U séni tirik qoymäydi!
Änä! Änä, tirnäğini nişläb kélär u,
Çängäl sâldi! Xälq ornidän birdän türdi düv...

Çäpäk çäldi. «Ey, ähmâq Rim, sévinmä qångä!
Bundän başqä xorlik bärmi, äxir, insängä?—
Dédi pärçä-pärçä bolgän glädiätär.
Rim —oyindän ölüm kütgän cinni téatr!»

VI

Issıq izlär... hämân u isyândän iz bårdék,
Bulutlärning äräsində yürär Spärtäk.
Åsmân — qälqân, kāmân yâyi — çäqmâq, yânä ot,
Zulm üçün yığı, figân vâ erksizlik sud.
Cävâb bérşin Äflätünmi, Vêrgiliymi, yâ —
Cävâb bérşin Äflätünmi, Vêrgiliymi, yâ —
Bâşqä biri, qäni kim u? Kim märd? Kim güvâh?
Ki tün qänçä qärä bolsä, ây şunçä yârur
Spärtäkning läşkärleri häli häm bärür.
Mänä ménmân, u isyânning ölmäs ävlâdi.
Mänä ménmân, u qullärning héç sönməş yâdi
Mänä ménmân, fäläklärgä lāv-lāv ot qoyib
Ätälärimning başidän pâydevâr oyib
Kéläcägim äbidäsin qurgän insânmän!
Oşä cänmân, oşä qänmân vâ oşä şänmân!!!

1935

Åç gözlerini kan bürümüş, sıçrayıp oynuyor...
A biçare, kaç! O seni canlı koymaz!
İşte! İşte tirnäğini çıkarıp geliyor o,
Pençe attı! Halk arasından birden yükseldi bağırıtı.

Alkışladı “Ey ahmak Rim, sevinme kana!
Bundan başka horluk var mıdır daha insana?”
Dedi, parça parça olan gladyatör.,
Rim-oyundan ölüm bekleyen çılgın tiyatro!

VI

Sıcak izler... Henüz o dünyadan eser var gibi,
Bulutların arasında yürür Spartak.
Gök, kalkan, keman yayı, şimşek, yanar ateş,
Zulüm için ağıt, figan ve erksizlik sūd.
Cevap versin ya Eflatun ya Vergili, ya da
Cevap versin ya Eflatun ya Vergili, ya da
Başka biri, hani kim o? Kim mert? Kim şahit?
Ki, gece ne kadar karanlık olsa da ay o kadar aydınlattır.
Spartak'ın askerleri bugün de gider,
İşte benim, o isyanın ölmez evladı.
İşte benim, o kölelerin hiç sönmez yâdi.
İşte benim feleklere lav lav ateş koyup,
Atalarımın başından peydevar oyup,
Geleceğimin abidesini kuran insanım!
O canla, o kanla ve o şanla!

1935

* * *

Déngiz åynä käbi yältirär,
Tolqlärgä suqim åqädi.
Åqquş mungli-mungli åh urär,
Häzin küyi dilgä yâqädi,
Otirämän, könglim åsüdä,
Båşim üzrâ bärğ şitirläydi.
Sâyäläri limmä-lim suvdä
Tängä-tängä bolib titräydi.
Qändäy yäxşi, kéçqurun yâlgız
Yürsäng, köngil ästi toymäsä.
Åy — göyâki pärişanhâl qız,
Sâçläriini yâzib oynäsä....

Bâltıq Déngizi, 1935

* * *

Deniz ayna gibi parlar,
Dalgalara gözüm düşer.
Akkuş bunlu bunlu ah eder,
Hazin ezgisi gönlü yakar.
Otururum, gönlüm asude,
Başım üzerinde yaprak hışırdar.
Gölgeleri hıncahınç suda,
Pul pul olup titrer.
Nasıl hoş, akşamleyin yalnız,
Yürüsen, gönül asla doymasa.
Ay - sanki perişan halde kız,
Saçlarımı salıp oynasa.

Baltık Denizi, 1935

YOLÇI

Yolçimän, mänzilim déngizdän näri,
Lâcüvârd ufqning tübigä yâqın.
Könglimdä dârdlârim dâryâdék âqın,
Çâyqâlâr közlârim tikilgän säri.
 Â, yollâr!

Çü, qârâ tâyçâgim! Çü, qârâ yorgäm!
Murâdgä qâsd qilib yügürgän étür.
Borânni sévmäsä, dil néçün tépür?
Tiriklik né kërâk béméhnât, bégäm?!
Çü, qârâ yorgäm!

1935

YOLCU

Yolcuyum, menzirim denizden öte,
Lacivert ufkun dibine yakın.
Gönlümde dertlerim derya gibi akın,
Çevrilir gözlerim, bakakalmış o yöne
 O, yollar.

Deh, kara taycığım! Deh, kara yorgam,
Murada kastedip yürüyen erer.
Boranı sevmese, kalp niçin atar,
Hayatta ne gerek bîmihnet, bîgam,
Deh, kara yorgam.

1935

* * *

Yür, Tâglärgä. çiqâylik,
Mâyli, yür!
Eh... qändäyin çirâylik,
Âppâq nur...

Âlmäs kâbi âppâq qâr
Yältirär.
Négä munçä dil âqâr,
Qältirär?

Biläsänmi, yâşlik bu
Toymägän!
Tinim bilmäs, göyâ suv
Oynägän...

Şungä ötä çirâylik
Körinür...
Yür, tâglärgä çiqâylik.
Mâyli, yür!

1935

* * *

Yürü, dağlara çikalım,
Haydi, yürü!
Eh... Ne büyük güzellik,
Apak nur...

Elmas gibi apak kar,
Parlar.
Niçin bunca gönül akar,
Titrer?

Biliyor musun, gençlik bu,
Doymayan!
Halden bilmez, güya su,
Durmayan...

Orada çok güzellik,
Görünür...
Yürü dağlara çikalım,
Haydi, yürü!

1935

* * *

Dostlarim, xabar aling. Konglim kuyadi:
Bir taraf — yashligimning soxligi magrur,
Bir taraf — təcribamning darslari turur,
Ikki yaq sogisadi. Uruş qiladi.

Konglim yanadi. Qiyin. Qanim qozgalur...
Ozim ozimga tinçlik beray deb agar:
«Bu kurash, agir kurash, bittasi yengar »
Desam, qoysam... Axirda menga ne qalur?

1935

* * *

Dostlarim, haberiniz olsun. Gönüm yanıyor:
Bir taraf – gençligimin şuhluğu magrur,
Bir taraf – tecrubemin dersleri durur,
İki taraf vuruşuyor, savaşıyor.

Gönüm yanıyor. Zor. Kanım ayaklanır,
Kendi kendime huzur vereyim diye eğer:
“Bu savaş, ağır savaş, birisi yener”
Desem, koysam, ahirde bana ne kalır?

1935

KÄRVÂN BÂRÂDİ

(Ortâq Kirâvning ölimigä)

Qäygurmä, öyim... Çärx urmä, xäyâl...
Häli dil tolä ärmân!
Kärvân bârâdi, yolläri äydın,
Közläri äydın kärvân.

Çulgädi tinçlik... Öyim, yıgläysänmi?
Bitdi yüräk bärdaşı,
Kétدی bir kärvânbaşı déysänmi,
Rävânmi qäygung yâşı?

Yıglämä, erkäm, yolläri äydın,
Kärvân bârâdi. Säfär —
Çärxi uzundur. Közläri äydın,
Xändân külädi zäfär!

Kétدی u yolçı... Bizning ümr —
U ümrning dävâmi.
Yäşär Ekän biz: bizdägi ärmân,
Yoldä kärvân... Äzämi?

Yoq! Qäygurmä, öyim, qäsdlä qäläcäk
Kärvân ärtidä çängdäy...
Kél, küylä, u ümrning dävâmin,
Şé'rimni ungä bağläy!

1934

KERVAN VARIYOR

(Dost Kirov'nin ölümüne)

Kaygılanma, fikrim... Eğlenme hayal...
Hala gönül dolu arzu,
Kervan varıyor, yolları aydın,
Gözleri aydın kervan.

Doluyor huzur... Fikrim ağlıyor musun?
Bitti yüreğin sabrı,
Gitti bir kervanbaşı diyor musun?
Akar mı kaygının yaşı.

Ağlama nazlım, yolları aydın,
Kervan varıyor. Sefer —
Çarhı uzundur. Gözleri aydın,
Handan gülüyor zafer.

Gitti o yolcu... Bizim ömr —
O ömrün devamı.
Yaşar imiş biz: bizdeki arzu,
Yolda kervan... Äzämi.

Yok! Kaygılanma, fikrim, kasıtlar kalacak,
Kervan ardında toz toprak gibi,
Gel, söyle, o ömrün devamın,
Şiirimi ona bağlayayım.

1934

* * *

Şirin boldi həyât ıqlimi
Həqqim bilän .
Şoxlik kütib, quyulgänimdän
Räsä tənib äldim äqlimni.

Ä, quyuliş — aççıq täcribä!
Çəqräsän, turib «hâ», déymän,
Çünkü, kéläcägim häcritä
Mén ümrimni yäxşi təniumän!

Tâyim uçar... hâ... äncä äldin,
Qolgä älib istäk-rä'yimni.
Bäländ qoyib erkä näyimni,
Kättä yolgä çıqqänmän, äydin.

Bäyrägimsän yolimdä hər vâqt
Ä, həyätim — aççıq täcribä.
Kim qıynälsä, tiläk häcritä
Uni kütär säädät vä bəxt!

Mén bärämän sévingänimdän,
Ümrinng yoq həç häm tinim.
Özimgä həq tüyülgänimdän,
Şirin boldi həyât ıqlimi!..

1935

* * *

Şirin oldu hayat iklimi,
Hakkım ile doğduğumdan,
Şuhluk bekleyip, bıraktığımdan,
İyi tanıyıp aldım aklımı.

Ä bırakış – acı tecrübe,
Çağırırısın, durup “he” derim.
Çünkü geleceğim hicrinde,
Ben ömrümü iyi tanırım.

Tayım uçar... Ha... Pek önden,
Ele alıp istek – meylimi,
Yüksek koyup nazlı neyimi,
Büyük yola çıkmışım aydın.

Bayrağımın yolunda her vakt,
O, hayatım acı tecrübe,
Kim azap çekse, dilek hicrinde,
Onu bekler saadet ve baht.

Ben varırım sevindiğimden,
Ömrümün hiç de yok vakti,
Kendime hak gördüğümden,
Şirin oldu hayat iklimi!

1935

1870

Vålgä! Vålgä! Aç Rusning yaşı,
Vålgä! Vålgä! Fiğanlı deryä.
Quyâş göyâ Râzinning başı
Kéng bägringdä hämân mägrur, â

Unutılmäs yıllarning yâdi!
Nékräsâvni zâr-zâr yıglätgän
Bürläklärning aççıq färyâdi
Tübläringgä tâş bolib bâtgän...

Â, tili yoq säriq tâşlarım,
Â, bāqrāygān sāvuq mürdälär,
Qozgālingiz! Âqār yaşlarım,
Yürāgimni ālām bürdälär!

Çidālmāymän! Qân qusār böri,
Qân qusādi dvāryān — äbläh!
Bisāti — tün, qārāngı — mäbläh
Rusiyä gādā, Russiyāning şöri!.

.....
.....
Ävväl bāhār şābbādä qālin
Bārglär bilän oynāşār edi.
U bilmādi kimning tuqqānin,
Ämmā ānālārdäy şād edi.

Änä — ästi bātmāydidgän āy;
Äq bulutdäy sâf vā yumşāq dil.
Ümri — āsıl şāirnikidäy:
Ärzusi — yıl, mēhnāti — ming yıl!

Â, méhribān vā ıssıq siynä,
Kim bilmāydi aç bārdāşini!
Däryā-däryā tökär yaşini
Kim bilmāydiki bāisi nā?

Änä — érkdir, bālā — zor qäygu,
Qäyğusini äfzäl bilädi ■—
Vä äzābgä söz bērmāydi u.
Bu sâfār hām tâgdäy çidādi.

1870

Volga! Volga! Aç Rus'un yaşı,
Volga! Volga! Fiğanlı derya,
Güneş güya Râzin'in başı,
Geniş bağrında her an mağrur, o.

Unutulmaz yılların yâdi!
Nekrosv'ni zar zar ağlatmış,
Burlakların acı feryadı,
İçlerine taş olup batmış...

O, dili yok sarı taşlarım,
O, gözü açık soğuk cesetler,
Kalkınız! Akar gözyaşlarım,
Yüreğimi bu elem ezer.

Dayanamam! Kan kusar kurt,
Kan kusuyor asil – cahil.
Serveti – gece, karanlık – meblağ,
Rusya geda, Rusya'nın bahtsız.

.....
.....
Önce ılık bahar yeli,
Yapraklarla oynar idi.
Kimin doğduğunu o bilmedi,
Ama analar gibi şad idi.

Ana – asla batmayan bir ay;
Ak bulut gibi saf ve yumuşak gönül.
Ömrü – asil şairinki gibi:
Arzusu – yıl, mihneti – bin yıl!

O, mihriban ve sıcak sine,
Kim bilmiyor göster sabrını,
Derya derya döker yaşını,
Kim bilmiyor ki sebebi ne?

Ana – erktir – bala – pek kaygı,
Kaygısını efdal biliyor,
Ve azaba söz vermiyor o,
Bu sefer de dağ gibi dayanıyor.

Å... bilmädi kimni tuqqänin,
Fäqät här gälgidäy şäd édi.
Tişdä bähâr, şabbâdä qälın
Bärglär bilän oynaşâr edi...

.....
1935

O kimin doğduğunu bilmedi,
Fakat her zaman ki gibi şad idi,
Dışta bahar, ılık esinti,
Yapraklarla oynadır idi.

.....
1935

DİLİMDÄDİR MÄNGÜGÄ BÜTÜN

Yänvär' künlärining biri edi,
Tänäffüsdä oynab yürärdik.
Mäktäb hävlisidä, kéng änhârdä,
Şâvqın sâlib biz muz sürärdik.
Birdän müdir özi zängni çälib,
Bizgä dédi:— Bâlälä, zälgä!
Zängni ädätdä u çälmäs edi,
Häyrän boldik biz bu ähvâlgä.
Zäl liq toldi, ävväl kélîb kirgän
Räsm muällimi: «Cim», dédi.
Ârçäsîdän şînelb kiygän räsä
Kirib kélîdi, pärişân edi.
Kim bilädi, négä munça xäfä,
Négä yaş bâr uning közidä?
Négä ağır näfäs älä, u,
Kältä-kältä, üzüq sözidä?
«Étimlär! Gärkädä Lénin öldi!»—
Dédi. Äyâq qâqdi bâr yığın.
Şundän kéyinginä sézgän boldim
Eşikdägi yänvär b sâvuğın.
Şundän kéyinginä mén änglädim
Ölim bârligini dünyâdä.
Şundän kéyin hər kün kördim
Yürägimdä, yerdä, hävädä.
Şundän kéyin xâyâlimgä kélîdi
Ötkänlärning tupraq bolgäni.
Şundän kéyin qäsämyâd etdim
Yäxşi ölim bilän, ölgäni!
Şundän kéyin méngä äyân boldi
(Tärqälärkän ästä u yığın)
Lénin üçün tuğılış küni bâr-u,
Ämmâ ölim küni yoqlığı.
Şundän béri dilgä ot tutäşgän,
Xâyâlimdä hämân oşä kün.
Mén Léninni dilimgä kömgänmän,
Dilimdädir mängügä bütün.

1927, Yänvär'

GÖNLÜMDEDİR SONSUZA KADAR

Ocak günlerinden biri idi,
Teneffüste oynayıp yürürdük.
Mektep avlusunda, geniş çayda,
Gürültü yapıp, buzda kayardık.
Birden müdir okul zilini çalıp,
Bize dedi: – balalar, sınıfa,
Okul usulünde o çalmazdı,
Hayran olduk biz bu duruma.
Sınıf tam doldu, evvel gelip giren
Resim hocası “sessiz” dedi
Arkasından şinelb giyen biri.
Girip geldi, perişan idi.
Kim bilir, niçin bunca kaygı
Niçin yaş var onun gözünde?
Niçin zor nefes alır o,
Kısa kısa, kopuk sözünde?
“Yetimler, Gärkädä Lenin öldü!”
Dedi. Ayağa kalktı yığın.
Bundan kéyinginä sezmiş oldum,
Kapıdaki ocak soğuşun.
Bundan kéyinginä ben anladım,
Ölüm varlığını dünyada,
Bundan sonra her gün gördüm,
Yüreğimde, yerde, havada.
Bundan sonra hayalime geldi
Geçmişlerin toprak olduğu.
Bundan sonra ben yemin ettim,
Güzel ölüm ile öldüğü!
Bundan sonra bana açık oldu,
(Dağılırmış yavaşça o grup)
Lenin için doğuş günü var – o
Ama ölüm günü yokluğu.
Bundan böyle gönle ateş düşmüş,
Hayalimde her zaman o gün,
Ben Lenin'i gönlüme gömmüşüm,
Gönlümedir sonsuza kadar.

1927, Ocak

ERTÄNI SÉVINİB QUT

II

Yänä könglimdä erkä bir şädlik
Yänä tilimdä sévgili şé'rim.
Yänä tâ içdän tâmçilär suqdâr,
Tâmçilär suvdék ezilgän méhrim.
Yänä könglimdä erkä bir şädlik,-

ERTESİ GÜNÜ SEVINİP BAHT

II

Yine gönlümde nazlı bir sevinç,
Yine dilimde sevgili şiirim,
Yine ta içten damlar hevesli,
Damlar su gibi dökülen sevgim,
Yine gönlümde nazlı bir sevinç.

MÂNÂLÂĞ

Sévgi! Séning şirin tilingdän
Kim öpmägän, kim tişlämägän?
Därding yâydäy tilib köksidän,
Kim qâlbidän qânlar tökmägän?

Séni yaxşı bilämän, gözäl,
Pétrarkäni oqıgänim bâr.
Büyük Rimning Sâpfâsi äzäl
Xâyâlimni âşıqdäy tärtär.

Bilämänki, Tässâ bécârâ
Râhät körmäy ötgän bir ümr.
Ey, mäkkârâ qız, Léânârâ,
Nâmi qârâ bilän yâzilgür!..

Bälki güldän yärälgän päri
Tâşköngilli Biättrice:
— Gädäsän,— déb qaçmäs näri
Dânté baxtli bolärdi piçä!

Bälki, Gämlét äydın tünlärdä
Äfélüyäni erkälätärdi.
Bälki, uzun saçını siläb
Äzângäçä ertäk äytärdi.

Ägär xiyânätini bilmäsä,
Ezmäsä faciä yürägi
Yoq. Yoq, şair! Gär şundäy bolsä,
Şekspirning yoqdi kërägi!

Dézdémänä, günâhsız dilbär,
Cigär qânlaringni içgän kim?
Bilämän, Ätéllä, bilämän,
Ätéllä häqlimi?.. Şair cim!..

Cim!.. Ufqdän bätär qüyâşni
Şärt késilgän başgä oxşatdim.
Pärçä-pärçä küygän şäfaqlär
Tırqırägän qânni eslätdi!

MONOLOG

Aşk! Senin şirin dilinden,
Kim öpmemiş, kim dişlememiş?
Derdin yay gibi dilip göğsünden,
Kim kalbinden kanlar dökmemiş?

Seni iyi tanıyorum, güzel,
Petrarka 'yi okumuşluğum var.
Büyük Rim 'in Sefasi ezel,
Aklımı âşık gibi çeker.

Biliyorum ki, biçare Tessa,
Rahat görmeden geçmiş bir ömür.
Ey hilebaz kız Leonora,
Adı kara ile yazılacak!

Belki, gülden yaratılmış peri,
Taş kalpli Biatrice,
Dilencisin, deyip kaçmasa uzağa,
Dante biraz bahtlı olurdu!

Belki, Hamlet aydınlık gecelerde,
Ofeliya'yı severdi.
Belki uzun saçlarım okşayıp,
Sabaha dek masal anlatırdı.

Eğer ihaneti bilmese,
Ezmese facia yüreğini!
Hayır, hayır şair! Eğer böyle olsa,
Şekspir'in yoktu gereği!

Desdemona, günahsız dilber,
Ciğer kanlarını içen kim?
Biliyorum Otello, biliyorum,
Otello haklı mı? Şair sus!

Sus! Ufuktan batan güneşi,
Bedenden kopan başa benzettim.
Parça parça yanan şafaklar,
Akıp yayılan kanı hatırlattı!

Ki âdâmining öziginâmäs,
Hissini hãm xârâb qılsä dävır!
Qıynälämän!.. Yürägimdä hâvur...
Bu — qârşılık! Yoq! Ginä emäs.
Bu — qârşılık! Kōring târixni

Pârvânâdék qânâti küygän,
Bu — qârşılık! Kōring târixni
Qändây qorqınç! Qändây qâbâhât!
Mümkin emäs hêç qıynälmäsdän!
Äqlidän âzgänmi muhâbbât?
Mümkin emäs, qârşi turmäsdän!

Mümkin emäs, Ey,âliy cânâb,
Nêçä yüräkni äylâb xârâb.
Şâhânâ tâc kiygän muhâbbât,
Mümkin émäs! Qändây qâbâhât!

Ümr tēpäsidadä muşt tüygän...
Qıynälämän vicdân bilän män,
Mümkin, emäs, qârşi turmäsdän!
Öz zimmämğä kättä iş âldim:
Ehtimâlki, tāmâm qılmäsdän
Ümrüm tügär. Ämmâ, bolmäydi
(Kōnglim ornigä hêç tüşmäydi)
Séngä qârşi baş kötärmäsdän
Äsrlärni yıglätgän sévgi!..

1933

Ki insanın sadece kendisi değil,
Hissini de harap kılsa devir!
Azap çekiyorum! Yüreğimde ateş...
Bu itirazdır! Yok! Şikâyet değil.
Bu itirazdır! Görün tarihi.

Pervane gibi kanadı yanmış,
Bu itirazdır! Görün tarihi.
Nasıl korkunç! Nasıl kabahat!
Mümkün değil, hiç azap çekmeden!
Akıldan azmış mı aşk?
Mümkün değil, karşı gelmeden!

Mümkün değildir, ey yüce insan,
Nice yüreği eyleyip harap,
Şahane taç giymiş aşk,
Mümkün değil! Nasıl kabahat!

Ömür tepesine yümruk inmiş...
İstirap çekiyorum vicdan azabıyla,
Mümkün değil, karşı gelmeden!
Kendi zimmetime büyük iş aldım:
İhtimal ki, bitiremeden-
Ömrüm biter. Ama olmaz,
Gönlüm yerine hiç inmez,
Sana karşı baş kaldırmadan,
Asırları ağlatan aşk!

1933

NÄSİMÄGÄ DÉGÄNİM

Yoq, häli hämmäsi ötgänmäs,
Köp häli häyâtdä näsibäm.
Silligim bészärär, heç gäpmäs,
Bârini körämän, Näsımäm,
Yoq, häli hämmäsi ötgänmäs!

Äldimdä. kütädir imtihân —
Mén ağır cänqlärdä bolärmän.
Näsımä! Bu küngi ıssıq qân,
Ä, bälki tökilür... ölärmän...
Äldimdä kütädir imtihân!

Öylänib, közingä qärsäm,
İkkitä déngizdäy körinür...
Näsımä! İçämän rüst qäsäm,
Älävdék lävilläb dil yänür,
Bäxtlimän, cänqlärgä yärsäm!

1935

NESİME'YE DEDIĞİM

Yok, henüz hepsi bitmez,
Hala çok hayatta nasibim.
Güzelim faydasız, hiç konuşmaz,
Seni görüyorum Nesimem,
Yok, henüz hepsi bitmez.

Önümde bekliyor imtihan –
Ben ağır cenklere olurum.
Nesime! Bugünkü sıcak kan,
O belki dökülür ölürüm,
Önümde bekliyor imtihan!

Düşünüp gözüne baksam,
İki deniz gibi görünür...
Nesime! Gerçek ant içirim,
Ateş gibi alevlenip gönül yanar,
Bahtlıyım, cenklere yaraşsam.

1935

YÜKSÄL, ÄPPÄGİM

Mén körgändä äñçä yâş eding,
Ulğäyibsän. hüsn kiribdi.
Yüräginggä târ kélgän täning
Kéngäyibdi, xop kélişibdi...

Bäñgi çälning öçgän şämi käbi
Öçib kétädi äti ötmışning!
Oynâq bolib ortâqlärning läbi,
Şirin sözlär qâlmäs sirä tilning
Tägläridä bérkinib, ölib.

Äççiglänmäs ümring boğilib.
Ränqläringgä. räng qoşilibdi;
Buğdây käbi qâp-qârä yüzing!
Çäräs käbi qâp-qârä közing,
Közläringgä äy bérkinibdi.

Säbâqläring äql bérädi,
Qoltigingdä däftär, kitâbing.
Kürsgä bäräsän.
Köçälärdän
Tinglädim mén bâsgän qädäming,
Yüksäl, äppägim, qoziçägim,
Qolni pärdä qılmä, açgil,
Yüksäl, äppägim!

Qoqân, 1931

BÜYÜ, GÜZELİM

Ben gördüğümde çok genç idin,
Büyümüştün, güzelleşmiş.
Yüreğine dar gelen tenin,
Genişlemiş, epey gelişmiş.

Neşeli koca herifin sönen mumu gibi,
Uçup gitti adı geçmişinin!
Oynak olup dostlarının lebi,
Şirin sözler kalmaz asla dilin,
Altlarında saklanıp, ölüp.

Acı çekmez ömrün boğulup,
Renklerine renk katılmış;
Buğday gibi kapkara yüzün,
Üzüm gibi kapkara gözün,
Gözlerine ay saklanmış.

Derslerin akıl veriyor,
Koltuğunda defter, kitabın,
Kursa varasın,
Caddelerden,
Dinledim attığın adımın,
Büyü, güzelim, kuzucuğum,
Elini perde kılma, aç,
Büyü, güzelim.

Kokan, 1931

* * *

Yâdimdâdir uzâq Şimâl,
Yâdimdâdir, u tinç âqşâm.
Suv bétigä egilgân, tâl
Şivir-şivir qilib bêhâl
Sözlägändäy edi bâqsâm.

Şundä sên hâmi étib kelding,
Â, dengizning âq gündüzi.
Köl boyidân çéçäk térding,
Esdâlik déb méngä bérding,
Esingdami, Şimâl qızı?

Hâli-hâli qulâgimdä
Qältirâb küylägân gitâr,
Öpgân izing yânâgimdä,
Külkiläring sänâgimdä,
Dildän ulâr käygä kêtâr?

1935

* * *

Yâdimdadır uzak Şimal,
Yâdimdadır, o huzurlu akşam,
Su dibine eğilmiş, söğüt,
Fısıfısıf edip bihal,
Konuşmuş gibiydi baksam,

Bunda sen de yetip geldin,
O denizin ak gündüzi,
Göl boyundan çiçek derdin,
Hatıra diye bana verdin,
Aklında mı Şimal kızı?

Hala hala kulağımda,
Çalınıp söylenen gitar,
Öptüğün iz yanağımda,
Gülüşlerin dimağımda,
Gönülden nere gider onlar?

1935

QIZLÄR

I

ORTAQ

Quyâş käbi cähângä mäşhur
Yâşligimning hämrâği Xumâr.
Mén bilämän, könglimiz bähâr,
Mén bilämän, şirin bu ümr!

Mén bilämän, yıllär yél käbi
Téz ötädi... Toymäy qâlämän.
Şundä xâyâlimni sél käbi
Ötmiş bäsär... Esgä âlämän.

Häm kéläcäk, häm bukün, häm u
Ötmiş bolgän şanlı änlärni.
Bizning şädlik üçün cänglärdä
Däryâ-däryâ âqqän qânlärni.

Şundä közim yänib kêtädi
Sén tâğ käbi bäsib kéläsän.
Qändäy yäxşi, Xumâr, sén bårsän
Dustlärimdän... Könglim ösädi!

Bâşgä qäygu tüşsä, bölüşdik.
Şädlik bolsä, téng şerik boldi.
Şuning üçün könglimiz bähâr
Bähâr ışqi bilän liq toldi

Qändäy şädlik, bütün ümrni
Yäxşi şe'rdäy yâddän bilämän.
Qändäy yäxşi, Xumâr, sén bilän
Eski érdä birgä yürämän

Qändäy şädlik, Vätän... yür!— désä,
Birgä qâtâr turämiz, Xumâr.
Mén — kãmändirü, sén — hämşirä,
Hämän könglimizdä gülbähâr!

KIZLAR

I

DOST

Güneş gibi cihanda meşhur,
Gençliğimin yoldaşı Xumar,
Ben bilirim gönlümüz bahar,
Ben bilirim şirin bu ömr.

Ben bilirim yıllar yel gibi,
Tez geçiyor... Doymadan yaşarım,
Burada hayalim sel gibi,
Geçmiş çöker... Ben hatırlarım.

O da bugün de gelecek de,
Geçip giden mutlu anları,
Sevincimiz için cenklerde,
Derya derya akan kanları,

Burada gözüm bekler durur,
Sen dağ gibi çıkıp gelirsin,
Nerde iyi, Xumar, sen varsın,
Dostlarımdan... Yüreğim büyür.

Başa kaygı düşse bölüştük,
Şadlık olsa, dostça paylaştı.
Bunun için gönlümüz bahar,
Bahar aşkıyla dolu idi.

Hangi şadlık bütün ömrü,
Güzel şiir gibi yâddan bilirim.
Hangi iyi, Xumar sen ile,
Eski yerde birlikte yürürüm.

Hangi şadlık, Vatan... Yürü! Dese,
Hep birlikte gideriz Xumar,
Ben – kumandan, sen – hemşire,
Her an gönlümüzde gülbahar.

II

MUHÄBBÄT

Däryâ çäyqäldi säbädän,
Äyning nuri çil-çil sänädi.
Déngiz käbi mâviy hävâdä
Yulduzlärning säyri tinädi.

— Muhäbbät, tur, Muhäbbät, uygân,
Déydi sékin méhribân änä.
Şirin tüşlär körüb toymägän
Muhäbbätxân uygânär, yänä...

Şu däm, bilmäm, nä xäyâl kéçdi,
Şählâ közi süzilib kétdi...
Bärg üzildi, bärg bétidägi —
Äy pärçä häm üzilib kétdi.

Sälqın hävâ ästä qoyär läb
Äppâq bétlärigä köçädä.
Körmâq üçün uni ätäyläb,
Yäkkä yulduz qâpti kéçädän!

Muhäbbätxân élib bärädi,
Dürräsini oynär şäbbädä.
Kärvân bulut köçär sāmādän:
Réspublikä tângi ätädi.

Muhäbbätni quçdi kâmbinät,
Şählâ közi süzilib kétdi.
Bärg üzildi. Bärg bétidägi
Xırä äy häm üzilib kétdi.

Säbil qâldi mis ängişvânä,
Endi bärinäni sıqmäydi.
Qäygusigä äyläb nişänä
Säfsär çäyşäblärni tikmäydi:
Şé'r pãrısı — ilhâm Muhäbbät!

II

MUHABBET

Derya çalkalandı sabadan,
Ay ışığı parça parça ayrılır.
Deniz gibi mavi havada,
Yıldızların seyri diner.

Muhabbet dur, Muhabbet, uyan,
Der, yavaşça mihriban ana,
Şirin düşler görüp doymayan,
Muhabbetan uyanır, yine.

Bu dem, bilmem, ne hayal geçti,
Şehla gözü süzülüp gitti...
Yaprak koptu, yaprağın yüzündeki
Ay parçası da ayrılıp gitti.

Serin hava usulca koyar öpücük,
Apak yüzlerine köşede.
Görmek için mi onu bilerek,
Bir yıldız kaptı geceden.

Muhabbetan esip varıyor,
Eşarbımı oynar esintide,
Kervan bulut göçer semadan,
Cumhuriyet tanı atıyor.

Muhabbeti kucakladı sanayi,
Şehla gözü süzülüp gitti.
Yaprak koptu, yaprak yüzündeki,
Sönük ay da ayrılıp gitti.

Sahipsiz kaldı bakır hüsük,
Şimdi parmağına sığmıyor.
Kaygısına eyleyip nişane,
Sapsarı çarşaflarını dikmiyor,
Şiir perisi – ilham Muhabbet.

III

AYİMCÂN

1

«Olgur, qährâb qâlgur xırmâni
Munçâ şirin-şâkâr bolibsân?
Tolin âydây râsâ tolibsân,
Kâşki, yüzinggâ äks sâlgân
Zührâ yulduz ästi öçmäsä
Kâşki, bétingdägi tııqlık
Béğânä läblärgä köçmäsä.

Kâşki, şundây çirây sên üçün
Mâling bolib qâlsä ümrâd.
Kâşki, ârzu-häväsni bütün
Bülbül kâbi oqıb bolsä yâd.

Kâşki, baxtim siyâh bolmäsä
Şäbnâm bolib, insâm bärğingtä!
Kâşki, xöcäyinin sökmäsä,
Sêni qoyıb bérésâm häddinggä».

Dédi. Közläridä sél, räväñ,
Tirnâq urdi bändigä ästâ.
Üzüm üzildi-yü... birpâsdä
Érgä tüşdi...Ézildi: vâý... Qân!

Bâğ töridä âxirgi yulduz
Yilt etdi-dä, öçdi bütünlây.
Sézmây qâldi zârlänüvçi qız,
Sâhâr ungä pinhândi tündây...

Pinhân edi ungä bâr ümr,
Çünkü, häyât etmişdi bäsir,
U, fälâkdän üzilib tüşgân
Quyâş edi... Vâ lékin äsir!

III

AYİMCAN

1

“Olgun, olgunlaşan üzümü,
Bunca şirin şeker olmuşsun,
Dolunay gibi tam dolmuşsun,
Keşke yüzüne aks eden,
Zühre yıldızı hiç sönmese,
Keşke, yüzündeki duruluk,
Yabancı leblere göçmese.

Keşke böyle güzel senin,
Malın olup kalsa bengi,
Keşke arzu hevesi bütün,
Ötüp yâd olsa bülbül gibi.

Keşke bahtım kara olmasa,
Çiy olup düşsem yaprağına,
Keşke patronum koparmasa,
Seni koyup versem layığına.

Dedi, gözlerinde sel revan,
Tırnakladı sapımı yavaşça,
Üzüm koptu – bir anda,
Yere düştü... Ezildi: Vay... Kan!

Bağ töridä sonraki yıldız,
Parladı da söndü büsbütün,
Fark etmedi şikayetlenen kız,
Seher ona pinhandı gece gibi.

Pinhan idi ona ömür,
Çünkü hayat etmişti kör.
O felekten ayrılıp kopmuş,
Güneş idi... Ve lakin esir.

2

Siyrāk tümän bäsğän bir sähär;
Sävätlärđä lıq tolä üzüm.
Qärä saçı belidän uzun
Äyim işkâm ärä bärğ yığär.

Közläridä äsär qalmägän,
Xunibiyran tökkän yaşidän.
älib başidän,
Elkäsığä péşkäch taşlägän.

Yänbäşidä, pästäk süpädä
Oğılçäsi uxläb yätädi.
Cävdirägän qärä közidän
Tolib-taşğän méhr tämädi.

Käcävälär liq älämcähän,
Xırmäniyü, kişmiş, däräyi...
Kälxäz gülzäridä Äyimcän
Kündüz Quyâş, keçäsi Äyi.

2

Hafiften dumanlı bir seher,
Sepetlerde dopdolu üzüm,
Kara saçı belinden uzun,
Kadınlar asmam arasında yaprak yığar.

Gözlerinde eser kalmamış,
Hali kalmamış döktüğü yaştan,
Örtüsünü alıp başından,
Omzuna etmiş armağan.

Yanı başında alçak avluda,
Oğulcuğu uyuyup kalır.
Bakakalan kara gözünden,
Dolup taşan sevgi damlar.

Heybeler dolu âlem cihan,
Xırman kişmiş ve derayi,
Kolhozun gül bahçesinde Ayimcan,
Gündüz güneş, gecesi ayı.

IV

ÂQIL

Kéçä

Kéçäginä étti pãgãnä
Şâtiçädän tâmgä çıqqändä,
Ânäng séni urışâr edi: —
Yıqılâsân, Âqıl, cüvânâmârg!

Bugün

Âq şâhidän qânâting séning,
Käptâr käbi oynäb âsmândä.
Bulutlârni säyr étib yürding,
Âlâm qâyil séngä, Âqılâ!

Ertägä

Yulduzlârni äsir âlâsân,
Séndän bittä iltimâsim bâr:
Sén oşändä, mână şâir!— déb,
Zührâ yulduzin méngä bérgin!

IV

AKILLI

Gece

Dünküne etti basamak,
Merdivenden dama çıktığında.
Anan seni azarlar idi:
Sen yıkıl, akıllı, civanmert.

Bugün

Ak ipekten kanatın senin,
Güvercin gibi oynayıp semada,
Bulutları seyredip yürüdün,
Âlem takdir eder, akıllı.

Ertesi

Yıldızları esir alırsın,
Senden bir tane isteğim var:
Sen oradan, bana şair! – diye,
Zühre yıldızın bana verin.

V

ÄRMİNÄ

1. Bir qızni kördim

Yüzimgä aç, suqli qärädin,
Läbläringdä şirin täbässüm.
Bälki, mēni aşnā sänädin,
Mäyli, qäläy yāningdä bir zum.

Mäyli, qäläy, sézdim oynāşin
Åsmān bilān oxşār közingni.
Hāy, oyli qız, nigāhi yāşin,
Tärtinmäsdän tilä ärzingni!

Sēn qäräysän, séngä köngilli
Tolqınlarning küyläb āqışı.
Sēn qäräysän, séngä sévimli
Buyānlarning çéçäk ātişi.

Sēn qäräysän bäländ qırğāqdän
Uzāq yulduzlārgä térmülib...
Åqqumlardä izlär qāldirib,
Kimni kütib çıqding bu yāqqä?

V

ÄRMİNÄ

1. Bir kızı gördüm

Yüziüme aç, hevesli baktın,
Leblerinde şirin tebessüm,
Belki beni arkadaş saydın,
Peki, kalayım yanında bir zaman.

Peki, kalayım sezdim oynaşını,
Sema ile okşar gözünü,
Hey, düşünceli kız, bakışı şimşek,
Çekinmeden söyle arzunu.

Sen bakarsın, sana gönüllü,
Dalgaların çağlayıp akışı,
Sen bakarsın, sen sevimli,
Beridekilerin çiçek atışı.

Sen bakarsın, yüksek kıyıdan,
Uzak yıldızlara bakakalıp,
Ak kumlarda izler bırakıp,
Kimi bekleyip çıktın bu tarafa?

2. Közlär, yaxşı qalıng

Äsli kök köz ekän — köz dégän.
Xuddi déngiz... Işqü hürmätni
Kémä qılıb, yüzsäng oşändän,
Änglär eding bütün né'mätni!

Köräsänmi, qändäy çiräyli
Tikilgänçä bəqib tursä u?
Çidälmäymän, pişgän tut kəbi
Äyägigä tökilmäsdän düv.

Közlär!
Äqquş uçdi qäyâqqä?
Qänätidä älib kétsäydi.
Bütün öyim mänä şu xətdä,
Egäsigä tézdä étsäydi!

Közlär!
Yaxşı qalıng mén kétäy,
Nätäniş qız, xəting ämānät.
Xätircäm bol, mén şuni äytäy:
Şâir qılâlmäydi xıyānät!

2. Gözler, yahşi kalın

Aslı gök göz imiş – göz dediğin,
Tıpkı deniz... Aşk u hürmeti,
Gemi kılıp, yüzsen oradan,
Anlar idin bütün nimeti.

Görüyor musun nasıl güzel,
Dikilebildiğince bakıp dursa o?
Dayanamam olmuş dut gibi,
Ayağına dökülmeden birden.

Gözler!
Akkuş uçtu nereye?
Kanadında alıp gitseydi,
Bütün fikrim bana bu mektupta,
Sahibine tezce yetseydi.

Gözler!
Yahşi kalın, ben gideyim,
Yabancı kız mektubun emanet,
Rahat ol, şunu söyleyeyim,
Bir şair edemez hıyanet.

3. Qız xətidən pərçələr

«.....»

Bu yâqlärdä suluv bolädi
Mây âyining sâlcın tünläri.
Çêçäk âtsä buyân gülläri
Qırğâq çirây bilän tolädi».

«.....»

Bu yâqlärdä dälälär tüşnä,
Suv ümrning qâni ornidä.
Bu yâqlärdä dâştlär qoynidä
Mén zârumän vä lékin şaşmä».

«.....»

Méndän xursänd hämmä köngildän,
Ägrânâm qız,— déydi bärçäsi.
Mén bu yâqdä, qumlär qoynidä
İnqılâbning kiçik pərçäsi!»

«.....»

Pərçä-pərçä sınsä suv üzrä.
Tümän ötib kélgän ây-yäxşi
Ägär bäsäm şundäy bir sırä
Nigâhingni eltädi nâqşi..?

«.....»

Şu ây bilän çıqıb hər âqşâm
Xâyâlingni qılämän, sévgim.
Qäydä bolsäm, qäérgä bäsäm
Yoqâlgändäy xuddi bir kimim...»

«.....»

Sén qâlbimdä öçmäs surätsän,
Qändäy qilib séni sâğınmäy?
Suvlär göyâ méngä âqın — mây,
Qäräymän-dä, dil âvutämän!»

«.....»

Ârtıq çänqâvlikdä östirgän
Gülzârim bâr, âq güllärim bâr.
Ulär séni tanıydi köpdän,
Ulär séngä köpdän intizâr»,

3. Kızın mektubundan pərçələr

«.....»

Bu taraflarda güzel oluyor,
Mayıs ayının serin geceleri,
Çiçek atsa bu yana gülleri,
Sahil güzellikle doluyor.

«.....»

Bu taraflarda tarlalar susuz,
Su ömrün kanı yerinde,
Bu taraflarda çöller koynunda,
Ben olmalıyım ve lakin şaşma.

«.....»

Benden memnun hem de gönülden,
Mühendis kız – der hepsini,
Ben bu yanda kumlar koynunda,
İnkılabın küçük parçası.

«.....»

Parça parça bölünse su üzerine,
Duman geçip gelmiş ay – yahşi,
Eğer baksam şöyle bir kere,
Bakışımı taşıyor nakışı.

«.....»

Şu ay ile çıkıp her akşam,
Hayalini kuramam, sevgim,
Nerde olsam, nereye varsam,
Sanki yok olmuş bir insanım.

«.....»

Kalbimde yok olmaz siman,
Nasıl edip seni istemedem,
Sular güya bana akar – mayıs,
Bakıyorum da gönül avutuyorum.

«.....»

Susuzluk çekerek yetişen,
Gülzarım var, ak güllerim var,
Onlar seni tanıyor çoktan,
Onlar sana çoktan intizar.

Qārā rāngni əsli sévməsdim,
Éndi tün hām kündüz bilən téng,
Bilməq edi bu sirni qəsdim,
Bilsəm qārā ekən közləring!»

«.....

Sıqıləmən eslägän çäqdä
Séning bilən keçgän dämlärni,
Ämmä, ärmän büyük bu yäqdä:
Kéltirmäymən yāngä gämlärni!»

«.....

Sıqılsəm-dä, sağınsəm-dä, mén,
Vätän xāhişini tutämän!
Xäfä bolmä, unutmägin sən
Ötmäymən, mén hām kütämən».

«.....

Mäyli, sévgimizning änləri
Uzâqlärdä toydirmäy ötsin.
Mäyli, këräk bolsä qānlərim
Suv ornidä yérgä tökilsin».

«.....

(Kéçir méni äppāgim, békäm,
Ämānätini aşkār äylədim.
Bilämən, vā'dädän äynidim,
Qändäy qılay şairlik ekən»)

Kara rengi asla sevmezdim,
Şimdi gece de gündüz de bir.
Bilmek idi bu sırrı kastım,
Bilsem kara imiş gözlerin.

«.....

Sıkılmam andığım zamanda,
Senin ile geçen demleri,
Ama arzu büyük bu tarafta,
Getirmem bu yana gamları.

«.....

Bunalsam da özleşem de, ben,
Vatanın emrini tutarım,
Kaygılanma, unutma sen,
Geçmem, ben de beklerim.

«.....

Peki, sevgimizin anlar,
Uzaktarda doymadan geçsin.
Peki, gerekirse kanlarım,
Su yerine yere dökülsün.

«.....

(Affet beni, apağım, sultanım,
Emanetini aşikâr eyledim.
Bilirim, sözümden vazgeçtim,
Şairliğimi nasıl edeyim.

4. S n s v s n

S n s v s n s lqın v   ngil,
 m   miltirg n  am lni.
S n s v s n, n t ni  singil,
K nglingd gi tol   rm nni.

S v r y ring s nd n uz qd 
  ikk ns n bu y qd  y lg z.
L kin V t n   ıq  tg n qız
S vging und n k  li bu y qd 

X y ll rg   mib q r ys n
Tolqınl ring y ks k y ringd n
 yl ringni  angg  q r s n
Q li  k  li k l r b ringd n.

1936

4. Sen seviyorsun

Seviyorsun serin ve hafif,
 mi suya dalan r zg rı,
Seviyorsun, yabancı kadın,
G n l dolusu dileğini.

Sever y rin senden uzakta,
 zlemi sin bu tarafta yalnız,
Lakin Vatan   ık etmi  kız,
Sevgin ondan g  l  bu tarafta.

Hayallere dalıp bakarsın,
Co kunluğun daha  ok, sevginden,
Fikirlerini toprağa g mersin,
Kalmak g  l  gelir i inden.

1936

* * *

Mâviylik déngizi bârliqni kömgän,
Bétimgä sâlqın yél ästâ urnâr...
Nigâhim kündüzning nurigä çömgän,
Uzâqdän çinäççi qızlar körinâr.

Könglimgä quyilər şox, qıçıq yällä,
Åsmândäy yüksälär ârzu vä ârmân.
Åq güllär açilib étilgän pällä,
Bulutdäy tolgânâr kättäkân xırmân...

1934

* * *

Mavi deniz varlığını gömmüş,
Yüzüme serin yel yavaşça vurur,
Bakışım gündüzün ışığına dalmış,
Uzaktan pamukçu kızlar görünür.

Gönlüme girer şuh, hafif bir şarkı,
Sema gibi yükselir arzu ve istek,
Ak güller açılıp büyüdüğü an,
Bulut gibi dalgalanır, büyük harman.

1934

BİRİNÇİ XÄT

(Täqtäşni oqıb)

I

Uxlä, qozim, uxlä, äppägim,
İşängän bağım.
Süyängän tægim ällä-yü, ällä...
Uxlä, qozim, uxlä, dägärim,
Uxlä, äkärim.
Uxlä şäkärim, ällä-yü, ällä...

II

Häli gül yaşligim şämäldäy oynär,
Sévgim birän qızdä tinmägän häli.
Häli saçım qârä, ısq-lä täräymän,
Äppäq qıräv dänä inmägän häli.

Häli tuğlgäning yoq, oğlim Qunduz,
Änä bolib biräv kélgän yoq üygä.
Bälä togrısıdä bir şé'r bitirib,
Çärçäb uxlägändä, kirding tüşimgä.

Qändäy şirinsänü, qändäy körkämsän,
Ätäng örgülsinmi, süxsürim, séndän?
Ähâ!.. İşqü hürmätini,
Nâzik külgü uçär änär läbingdän.

Közmi oşâ? Yâki qâp-qârä çäräs?
Äy nuridä yäkkä şüdring dänämi?
U qäyirilgän qâşmi, yâki quş qänât?
Bâqısläring bähâr, yâ nişänämi?

Sén ösäck nâsl körgäzmäsıdän?
Kél, öpäyin toyib, kél quçâqläyin
Kélgın, békârlärgä. äqmäsın suqım
Kélgın, bir nârsäm bâr bägrım qätidä.

BİRİNCİ MEKTUP

(Täqtäşni okuyup)

I

Uyu kuzum, uyu äppägim,
Güvenen bağım.
Yaslanan dağım ninni - yü ninni,
Uyu, kuzum, uyu dägärim,
Uyu, äkärim,
Uyu şekerim, ninni – yü ninni.

II

Hala gül gençliğim yel gibi oynar,
Sevgim bir tek kızda dinmemiş hala.
Hala saçım kara, aşkla tararım,
Apak kırağı tane düşmemiş hala.

Hala doğduğun yok, oğlum Kunduz,
Ana olup bir gelen yok eve,
Bala doğrusu bir şiir bitirip,
Yorulup uyuduğunda, girdin düşüme.

Nasıl şirinsin ve nasıl güzelsin,
Atan kurban olsun mu, süxsürim sana,
İşte kaddi - kametin rânâ,
Nazik gülüş uçar kızıl lebinden,

Göz mü o ya da kapkara üzüm?
Ay ışığı yahut çiğ tanesi mi?
O çevrilen kaş mı ya da kuş kanatı mı?
Bakışların bahar ya da [nişane mi?](#)

[Nesl yetişecek sen görmeden,](#)
Gel öpeyim doyup, gel kucaklayayım,
Gelin, boş gezenlere, heves etmeyim,
Bir nesnem var bağrım katında.

Séngä béräy, âlgin!
Kél!
Qaçdı uyqüm,
Közlärimni açdım: térläb këtibmän...
Şundäy bolärmikän?
Uyim çuväldi.
Qanı âtä bolsäm, oğlim bolsä-yü...
Yüräk cânivârim béhâl uväldi.

III

Tüşim qursin, könglim pärişân,
Xâyâlimdä sên yaşab kétiding.
Yürägimgä ışq taşläb kétiding,
Tüşim qursin, könglim pärişân.

Häväsिमni uşätäy désäng,
Ânäng äsl sévgänim bolsin,
Tuğıl, erkäm, közlärim körsin,
Häväsिमni uşätäy désäng.

Häväslärim bir uşälsin déb,
Séngä xät yâzgäli otirdim
Yürägimdän dür-gävhar tökdüm,
Häväslärim bir uşälsin, déb.

IV

Méning xätim bir ertäkdék bolär,
Räsä märâq bilän oqırsän.
Öz-özingdän ällänimä öyläb,
Ällänimälärni toqırsän.

Mäyli, oğlim, mäyli, rä'nâ nâsl,
Mén, yâzämän séngä xätimni.
Ârzuym bâr, zârâ xätim bilän
Unutmässän méning âtimni.

Sana vereyim, al!
Gel,
Kaçtı uyku
Gözlerimi açtım: hazırlanıyorum,
Böyle olur muymuş?
Uykum dağıldı.
Hani ata olsam, oğlum olsa da
Halsiz yüreğimin canı kesildi.

III

Düşüm kursun, gönlüm perişan,
Hayalimde yaşayıp gittin,
Gönlüme aşk düşürüp gittin,
Düşüm kursun, gönlüm perişan.

Hevesimi kırayım desen,
Anan asıl sevdiğim olsun,
Ortaya çık, nazlım, gözlerim görsün,
Hevesimi kırayım desen.

Heveslerim bir kırılısın, diye,
Mektup yazmak için oturdum,
Yüreğimden dür-cevher döktüm,
Heveslerim bir kırılısın, diye.

IV

Mektubum hikâye gibi olur,
Büyük bir merakla okursun.
Kendi kendine bir şey düşünüp,
Bir şeyleri uydurursun.

Peki, oğlum, peki, gül nesil,
Yazarım sana mektubumu,
Arzum var, keşke mektubum ile,
Unutmazsın benim adımlı.

Mämläkätni kördik, väyränä;
Singän zävâd, küygän dälälär,
küygän dälälär.
Âçlık qänât yâzgän här yândä...

V
Biz frântdän éngib qäytgändä,
éngib qäytgändä,
Yurt üstidä yâş tökär âsmân,
yâş tökär âsmân.
Yıgılab otirmädik qäygu éb,

Mämläkätni tiklägäni kédik,
tiklägäni kédik,
Bu bağlarqıng bağbâni — biz!—déb.

VI
Âdâmni âdâm ekänin
Bizlär körsätдик!
Tif vâ açlık... Hättâ âcäl
Bälâsin yéngdik!

Bağlar ündi, bağlar ösdi,
Güllädi bağlar...
Şuhrätimiz qarşısida
Titrädi tâğlar!

VII
Âdädlär dünyädä fäqät bir säfginä
Yâşardı çötlänib, quruq hisâbginä,
Biz täräf ulärni kötärdik pəşmä-pəş:
917 vâ büyük bəşmä-bəş,

VIII
Méning xätim bir ertäkdék bolär,
Räsä mărâq bilän oqırsän.
Öz-özingdän ällänimä öyläb,
Bälki, ällänimä toqırsän.

Memleketi gördük, virane,
Yıkılan fabrikalar, yanan tarlalar,
yanan tarlalar,
Açlık kol geziyor her yanda.

V
Cepheden yenip, döndüğümüzde,
yenip döndüğümüzde,
Yurt üstünde yaş döker sema,
yaş döker sema,
Ağlayıp oturmamak kaygı diye.

Biz memleketi kurmaya geldik,
kurmaya geldik,
Bu bağların bağbanı – biz! – diye,

VI
Adamın adam olduğunu,
Bizler gösterdik.
Tif ve açlık... Hatta ecel,
Belasını yendik.

Bağlar yeşillendi, bağlar büyüdü,
Çiçeklendi bağlar...
Şöhretimiz karşısında,
Titredi dağlar.

VII
Sayılar dünyada yalnız bir dizicik,
Yaşardı hazırlanıp, kuru hesapçık,
Bizim taraf onlar yok ettik peş peşe:
917 ve büyük beş beter.

VIII
Mektubum hikâye gibi olur,
Büyük bir merakla okursun.
Kendi kendine bir şey düşünüp,
Bir şeyleri uydurursun.

Bälki, dérsän ulär kim bolgänlär?
Yäki näsli başqä bir ädäm?
Bizgä oxşab şorvä içgänlärmi?
Yâ, bolmäsä dév bolgän ätäm?!

Yoq, bälacân, bizning yillärning häm
Fäsli: bähâr, yâzu qış vâ küz.
Biz häm şorvä qäynätgänmiz räsä,
Qäynätgänmiz göşt, kârtâşkâ, tuz.

Biz häm istägänçä oynäb-külgän,
Künlärimiz kéçgän säätbäy.
Üç sménläb işdä qâlsäk hämki,
Kün här küni çıqıb bätgändäy.

Gül täqişni kändä qılmägänmiz,
Päyt-päytidä öpiç sorgänmiz
Äyli tünlär, tınıq köllär boyı
Sévgän qârä saçni örgänmiz...

Bizlär fäqät sizlärğä pësh bolib,
Sizning nâmingizdän uruşgän.
Kéng icâdiy, äsl häyât üçün
Färzändlärni cänggä sürişgän!

1932

Belki dersin onlar kim olmuşlar?
Ya da soyu farklı bir adam?
Bize benzeyip çorba içmişler mi?
Ya olmasa dev olan atam.

Yok, yavrucum bizim yıllarımızın da,
Faslı: bahar, yaz, kış ve güz,
Biz de kaynatmışız pek çok çorba,
Kaynatmışız et, kartâşkâ, tuz.

Biz de istediğimiz kadar oynayıp gülmüşüz,
Günlerimiz geçmiş saatlerce,
Üç gün işte kalsak bile,
Gün her gün doğup batmış gibi.

Gül takmaktan vazgeçmediğimiz,
Zaman zaman da öpüştüğümüz,
Aylı geceler, duru göller boyu,
Sevdiğimiz kara saç örmüşüz.

Bizler ancak sizlere destek olup,
Sizin namınıza vurmuşuz,
Büyük yeni asıl hayat için,
Evlatlarını cenge sürmüş.

1932

* * *

Yänä könglimdä erkä bir şädlik,
Yänä tilimdä sévgili şé'rim
Yänä tâ içdän tãmçilär suqdâr,
Tãmçilär suvdék ezilgän méhrim.
Yänä könglimdä erkä bir şädlik.

Yänä gül bähâr, yänä külgän qız,
Yänä äsmänning tãp-tãzä tägi,
Yänä güllärning qäyirilgän bärgi,
Qäyirilgän bärgigä ingän aç sälqın...
Yänä gül bähâr, yänä külgän qız.

Yänä méhribân, şanlı Vätänim,
Yänä güllärgä çömilgän békät.
Yänä sën ösgän şanlı mämläkät,
Şanlı mämläkät, sälâm Érévân!
Sälâm, méhribân, şanlı Vätänim!

Érévân, 17.VII. 1934

* * *

Yine gönlümde nazlı bir sevinç,
Yine dilimde sevgili şüirim.
Yine ta içten damlar hevesli,
Damlar su gibi dökülen sevgim,
Yine gönlümde nazlı bir sevinç.

Yine gülbahar, yine gülen kız,
Yine semanın taptaze dağı,
Yine güllerin açılan yaprağı,
Açılan yaprağa inen hafif soğuk,
Yine gülbahar, yine gülen kız.

Yine mihriban, şanlı Vatanım,
Yine güllere kurulmuş mesken,
Yine gelişen şanlı memleket,
Şanlı memleket, selam Erivan,
Selam, mihriban, şanlı Vatanım.

Erivan, 17.7.1934

SÉNGÄ, SİNGLİM

(Ükäm Rävzaxängä)

Köçälärdä quyâş bâyram etär,
Yél — ârkéstr oynäydi xursänd.
Biläsänmi, bu top qäygä kêtär?
Qâlmä! Ârqäsüdän yügür sän!

Qâlmä! Âsmân, köm-kök bâyraq käbi
Baş üstügdä yâylgän hämân.
Tutqıç bérmay xuddi simâb käbi
Âlgä qäräb täşlänär här ân.

Tingläysänmi, témir qädämlärni?
Eh, qändäy köp, âldingdägi top!
Yügür! Qıçqır! Bérماجin dämlärni,
Sévin, sévintirgin, dégin xop!..

1934

SANA, KARDEŞİM

(Kardeşim Ravzahan'a)

Sokaklarda güneş bayram eder,
Yel, şarkı söylüyor memnun.
Bilir misin bu grup nere gider?
Kalma, arkasından yürü sen!

Kalma! Sema, gömgök bayrak gibi,
Baş üstüne serilmiş her zaman.
Tutulmadan sanki cıva gibi,
İleri akıp gider her an.

Duyar mısın demir adımları?
Eh, nasıl çok öndeki akın,
Yürü! Haykır! Verme nefesini,
Sevin, sevindirir, deyin peki.

1934

* * *

Şäfäq — uzun, qızıl léntä
Déngiz çétidä.
Şävilläb şäbädä yélär
Tolqın bétidä.

Äppâq qänâti qäyri lib
Äqquş uçärmü?
Yänbägürläb, munçä pästdä,
Suvgä tüşärmü?

Çirik-çirik...
Çirik-çirik...

Ey, äqquşım, äppâq quşım,
Sälâmingmi bu?
Yâki, kéçmiş esdäligi
Älämli qäygu.

Bilmädım mén, uçıb ötding,
Közdän yoqâlding.
Bilmädım mén, négädır sën
Yüräkni âlding.
Eslärimgä tüşib këtđi
Yillärning küyi,

Köz âldımdä Şäümyänning
Bästi — bär boyı...
Xäyällärim çözildi-dä,
Suv bilän äqdi...
Şäfäq — uzun, qızıl léntä,
Déngizgä bätđi.

Käspi-y-Bäkü, 1934

* * *

Şafak – uzun, kızıl kemer,
Deniz kenarında,
Şap şap diye rüzgâr,
Dalga kumsalda.

Apak kanadı çırparak,
Akkuş uçar mı?
Yamaçlarca, bunca yerde,
Suya düşer mi?

Çirik çirik,
Çirik çirik,

Ey, akkuşum, apak kuşum,
Selamın mı bu?
Ya da geçmişin anısı,
Elemli kaygı.

Bilmedim ben, uçup geçtin,
Gözden yok oldun,
Bilmedim ben, nedendir sen,
Yüreğimi aldın.
Benim yâdıma düştü,
Yılların ezgisi.

Hayal ettim de Şaumyan'ın,
Kaddi – var boyu...
Hayallerim yok oldu da,
Su ile aktı.
Şafak – uzun, kızıl kemer,
Denize battı.

Käspi-y-Bäkü, 1934

XÄYR, SÉVÄN

Yél esär huv-huvläb,
Tolqlar şox, erkin
Köksimgä ätilgän
Tâmçi suv né dérkın?

Häli häm bağrim höl,
Esimdän kétmäydi.
Äcrälgim kélmäydi,
Ey, şişä, ältın köl!

Sén bilän şirindi —
Şäkärdi här bir ân.
Näyläyki, bu hicrân
Kiprikkä ilindi?!

Älvidâ, märmär suv,
Älvidâ, qırğâqlär!
Älvidâ, märvärid,
Säçrälgän äppäqlär

Suylärgä tös qoygän
Kéng äsmân, älvidâ!
Tünlärgä näqş oygän
Äy mäkân, älvidâ!

Érévân, 7. V11.1934

ELVEDA, SEVEN

Yel eser vuv vuv diye,
Dalgalar şuh, özgür,
Göğsüme savrulan,
Damla su ne der ki?

Hala da bağrim yaş,
Aklımdan gitmiyor,
Ayrılışım gelmiyor,
Ey, şişe, altın göl.

Seninle şirindi,
Şekerdi her bir an,
Neyler ki bu hicran,
Kirpiğe tutundu.

Elveda, mermer su,
Elveda sahiller,
Elveda märvärid,
Sıçrayan apaklar.

Sulara dös koyan,
Geniş sema, elveda,
Gecelere nakşeden,
Ay mekân, elveda.

Erivan, 7.7.1934

KÂRÂB

Âqşâm tüşdi, tâgni tumän bâsdi,
Yulduz bilän toldi déngiz âsti.
 Oynäydi şâmâl,
 Uxläydi şimâl...
Sâhil qâldi, yänä âlgä qarâb
Çıqdi ästâ tâgdäy büyük kârâb.
 Suvlär çäyqâldi,
 Ây qälqib qâldi.
Borân, çäqmâq, dâvul ündän yirâq
Tiläk bâyraq, tiläk közdä çirâq.
 Pirillâb yânür,
 Nédän täp târtür?
Ölim, qorquv, yoqlik qorqitâlmäs
Tiläk bâyraq, tiläk qolgä kâmpäs
 Béxätär säfâr!
 Boysunär zâfâr!
Âqşâm tüşgän, tâgni tumän bâsgän,
Tınıq suvdä çökib yâtär âsmân...
 Mén qarâb qâldim,
 Kéng näfäs âldim.

Mürmänsk, 1935

KARALTI

Akşam oldu dağı duman bastı,
Yıldız ile dolu deniz altı.
 Esiyor rüzgâr,
 Uyuyor şimal.
Sahil kaldı, yine öne bakıp,
Çıktı yavaşça dağ gibi büyük karaltı.
 Sular çalkalandı,
 Ay kalkıp kaldı.
Boran, şimşek, tayfun ondan uzak,
Dilek bayrak, dilek gözde çırağ.
 Titreyip yanar,
 Neden korkar.
Ölüm, yokluk, korku, korkutamaz,
Dilek bayrak, dile ele pusula.
 Korkusuz sefer!
 Tâbidir zafer!
Akşam olmuş dağı basmış duman,
Duru suda çöküp yatar asuman.
 Ben bakıp kaldım,
 Derin nefes aldım.

Mürmänsk, 1935

DÉNGİZGÄ

Åq déngiz, yäxşi qâl! Yäxşi qâl, Şimâl!
Könglimdä işqingni âlib qäytämän.
Sâçimni oynäydi muzdék şox şamâl,
Mén ungä dârdimni qändäy äytämän?

Kéçqurun qırğâqdä äylänib tãnhâ,
Sévdim, sévib qâldim tolqınlâringni.
Åyni çömiltirgän tinç tünlâringni
Tüşimdä körgändä né qılârmän, â?

Oynägil song märtä, çäyqâl, erkälän!
Ärmänim qâlmâsin kêtär âldimdä.
Bâgringdä bälıqdäy yüzgän âq élkän
Bir ümr säyr etgäy méning yâdimdä...

Yäxşi qâl, erkin suv! Yäxşi qâl, déngiz!
Tolqınlâr, qoynimgä qızdäy kirdingiz...

Åq déngiz, 1935

DENİZE

Ak deniz, güzel kal! Güzel kal, Şimal,
Gönlüme aşkını alıp ne yapayım,
Saçımı oynuyor buz gibi şuh yel,
Ona derdimi nasıl anlatırım.

Akşamleyin sahilde eğlenip yalnız,
Sevdim, sevip kaldım dalgalarını,
Ayın battığı huzurlu geceleri,
Düşümde gördüğümde ne ederim,

Oyna sen son defa, çalkalan, nazlan!
Bir arzum kalmasın, gider önümde.
Bağrında balık gibi yüzen ak yelken,
Bir ömür gezecek benim yâdımda.

Güzel kal, nazlı su! Güzel kal, deniz,
Dalgalar koynuma kız gibi girdiniz.

Ak deniz, 1935

ĠÄZÄB

Muhit k ng, f rt n  k çli,
zor v n,
Tolqınl r q hrid  q l r
x ru-xas
Yol  ydin, i  n -l  b r r
k rv n,
N  quyun, n  tof n q r i k l lm s
H ç q r i k l lm s, muhit
zor ek n,
M çt siz, t rg ksiz, yırtılġ n
 lk n!
 limdir t qdiri uning  b h siz!
Bir t nmiz, bir c nmiz
bizl r h mm miz.
H r t m i q nımız V t ng  fid !
« lim!»dir h r q lbd n
 ıqq n h r nid .
 lim s ng , d  m n!  lim,
v  iyy  v!
Sor ym n, ort q sud, k sing b  y v!

GAZAP

Muhit geni , fırtına g çl ,
pek zorba,
Dalgalar, zulm nde kalır
hor ve pis,
Aydın yola inan la varır
kervan,
Ne tayfun ne tufan kar i gelemes,
Hiç kar i gelemes muhit
zor imi ,
D mensiz, direksiz, yırtılmı 
yelken,
 l md r t kdiri onun  b hesiz,
Tenimiz, canımız
bizler hepimiz,
Her damla kanımız Vatana feda,
 l md r her kalpten
 ıkan her nida,
 l m sana d  man!  l m
vah i d  man,
Rica ediyorum, ortak h kim, kesin acımadan.

ÖLİM YOQ

Dâhiy u — pãrlãgãn quyãş,
Nuri bilãn tolgãn bãxtli dil.
Mén âcizmãn, şairliğim yãş,
Tã'rifigã küçsiz mingtã til!
Şé'r cüdã tãr. Sıđdırãlmãymãn
Ey, kélãcãk şãiri, dostim.
Bu eng kãttã kãmçilik-köstim,
Méni kéçir, séndãn sorãymãn!
Âdãmzãd tã tirik bolãrkãn,
Tillãr ming bãr özgãrsãlãr hãm
Bu nãm unutilmãs! Yoq!
Ä... İsrãil mén séngã qãyil,
Ki — qol béril körişgãnsãn sén.
Séndãn bãxtli yoq bu cãhãndã!
Mén bilãmãn, sévinç yãşlãri
Yürãgingdã qãynãgãn, tãşgãn
Uni körgãn zãmãnã öynãb...
Çünkü, uning nãmli bãxt erür,
Çünkü, uning ışqı déngizdãy
Kéng vã uluđ, sãhilsiz, âlãv...
Qãfiyãmni körgin, étmãydi,
Kélãcãkning şãiri, kéçir,
Bu eng kãttã kãmçilik-köstim!
U pãrlãgãn quyãş bãtmãgãy,
Biz hãmmãmiz uning cãnimiz,
Biz ölmãyiz. U hãm ölmãydi!

1935

ÖLÜM YOK

Dãhi o - parlayan güneş,
Nurla dolu bahtlı gönül.
Acizim, şairliğim,
Tarifine güçsüz bunca söz.
Şi'r çok kısa sıđdırãmam,
Ey gelecek şãiri, dostum.
Bu en büyük eksiklik – fazlam,
Beni affet, sana soruyorum.
Ta ilk insandan beri varmış,
Diller bin kez değişseler de,
Bu nam unutulmaz! Yok,
E İsrail sana aferin,
Ki – el sıkıp görüştüñsen sen,
Senden bahtlı yok bu cihanda,
Bilirim sevinç gözyaşları,
Yüreğinde kaynamış, taşmış.
Yaşadığın vakti düşünüp,
Çünkü onun namı talihtir,
Çünkü aşkı deniz gibidir,
Büyük ve ulu, sonsuz, alev,
Kafiyemi görün, yetmiyor.
Geleceğin şãiri, affet,
Bu en büyük artım –eksim,
O parlayan güneş batmayacak,
Onun canı bizim canımız,
Biz ölmedikçe o da ölmez.

1935

ÂQ YUVIB, ÂQ TÄRÄB

Ânacânim, sağ bolsäng
Sévinçim méning.
Özim här câyda, dilimdä —
Méhring oti séning.
Hâl soräbsän şu xätindä,
Ânäm, ikki közim:
«Oğlim, oqişlaring qäläy,
Sihätmisän, qozim?»
Künlär häväs uygätgänlär,
Tiläk yolgä kirgän.
Oğling ustä bolib endi
Top-toğri sözlärdän —
Bäytlär toqiyturgän bolgän.
Ânacânim, sağ bolsäng
Sévinçim méning.
Özim här câyda, dilimdä —
Méhring oti séning.
Esingdämi, gärib ânä,
O qışlarning zähri?
Yüzni mâmatälâq qılğän
O yillarning qähri?
Méhrیبänim, yâdgä tüşdi,
Bir küni küz nâhâri,
Särgäyib érgä tüşgäni
Bir köm-kök yäprâqning.
Qân, yaşlär-lä tolgändä
O közläring séni,
Tuprâqqä yüz tutgändä
Ümring bähâri.
Qârä künlarning äzâbini kécälyäp sänäb
Kécäläri sänäb,
Âyâq yäläng, baş yälängâç
Qâlgän künlär qäni?
Ânacânim, ötdi yillär,
Uçdi yillär âti...
Esgä sâlmä, méhrیبänim—
Körişä älmäy diydâr,
Äcrälişib kêtgänmiz...
Mén köçälärdä xâr...
Esgä sâlmä, muştumzor —

AK YIKAYIP, AK TARAYIP

Anacığım sağ olsan,
Sevincim benim.
Özüm her yerde, gönlümde —
Sevginin ateşi senin.
Hal sormuşsun bu mektubunda,
Anam iki gözüm:
“Oğlum, okuyuşun olayım,
Sihhatli misin kuzum?”
Günler heves uyandırmış,
Dilek yola girmiş.
Oğlun usta olup şimdi,
Dosdoğru sözlerden —
Beyitler yazdırdığı olmuş.
Anacığım sağ olsan,
Sevincim benim.
Özüm her yerde, gönlümde —
Sevginin ateşi senin.
Aklında mı garip ana,
O kışların zehri?
Yüzünü mosmor bırakan
O yılların kahır?
Mihribanım, yâda düştü,
Bir güz günü sabahı,
Sarıp yere düştüğü
Bir gömgök yaprağın.
Gözleri kanlı yaşla doluğunda
O gözlerin seni,
Toprağa yüz tuttuğunda
Ömrünün baharı.
Kara günlerin azabını geceleri sayıp,
Geceleri sayıp,
Yalın ayak, baş açık
Kalan günler hani?
Anacığım geçti yıllar,
Uçtu yılların adı...
Yâda bakma, mihribanım —
Görüşmeden yüzyüze
Ayrılıp gitmişiz...
Ben sokaklarda hor
Yâda bakma, zengin çiftçi

O xocälärni:
Méni köp qynädi,
Câdi âlib qollârimni —
Qânlârimni kêtkezdi,
Urib yüzlârimgä u,
Hâlimni bitkizdi...
Ânacânim, ötdi yillâr,
Uçdi yillâring âti.
Yüzlârimgä qârâ, qâni?
Yillâring zâhri qâni?

O zenginleri:
Bana çok azap etti
Bıçkı alıp ellerimi –
Kanlarımı döktü,
Vurup yüzlerime o,
Halimi koymadı...
Anacığım, geçti yıllar,
Uçtu yılların adı.
Yüzlerime kara, hani?
Yılların zehri kanı

Yâdgä tüşib quvântirâr
Şirin güllâring
Sâlâm-lâ qoyin açgân
İnternâtim méning...
Qoltigimdän tutgân Moydin,
Câvlân, Âbdullâlâr,
Köçâlârdän tâpib méni,
Yuvgân kâmsâmâllâr.
Közlârimning qârâsidân
Surâtlâr sâlgânlâr.
Dillârimning sâhifâsidâ
Uçmâs yâzilgânlâr...
Yâxşi, ânâ,
Oqış yâxşi,
Sihâtligimdir yâxşi.
Bârâcâkmân, ötkâzây-çi,
Bu oqış yilini...
Âq yuvâlmây, âq târâlmây
Ötgân bolsäng, ânâ,
Âq yuvib, âq târâb
Kättâ qıldı zâmânâ.
Ânacânim, sâğ bolsäng bäs,
Sévinçim için méning,
Özim hâr câydâ,
Dilimdâ —
Méhring oti séning,

Yâda düşüp sevindirir,
Şirin güllerin,
Selamla koyun açan
Yurdum benim...
Koltuğumdan tutan Moydin
Câvlân, Âbdullâlâr,
Sokaklardan bulup beni,
Yuyan komsomollar.
Gözlerimin karasından
Resimler yapanlar.
Yüreğimin sahifesinde
Uçmaz yazılanlar...
Güzel, ana,
Oku güzel,
Benim sıhhatim iyi.
Varacağım, bitireyim de
Eğitim yılını...
Ak yıkamadan, ak taramadan
Geçmiş olsan, ana,
Ak yuyup, ak tarayıp
Getirdi bu zamana
Anacığım, sağ olsan yeter,
Sevincin için benim.
Özüm her yerde,
Gönlümde –
Sevginin ateşi senin.

Sâmârqând, 1931

Semerkant, 1931

QARÄ SÄTRLÄR

Kéldim, yänä yâdimgä tüşdi
Â, şähärim, ösgän yérlerim.
Xâyâl yänä quş kâbi uçdı,
Yänä sêni küylär şe'rlärim...

Yıglâb ötârdim köçälärdän;
Köz yaşımni şimgän yér güvâh.
Tâpib kélîb, tün kécälärdän
İntérnätgä bérmingmi, âh?

Yétim qâlgänimni bilämän:
Mén béşikdä, xuddi ikkitä
Çöyän sâqqä kâbi köz bilän
Cân bérîşin körgänmân undä...

Hâli-hâli uxlär pâytimdä
Misâlini qılâmän xâyâl.
Négä bähârimdä — häyâtimdä,
Tirilişin qılmây, ehtimâl?

Âtâm öldi, mén sârsân boldim.
Şum yétim,— déb sökdilär méni.
Âcâb küngä mübtâlâ boldim,
Köçälärgä quvдилär méni.

Uşâ künlär dilimdä häyât.
(Âğır gâmni unutib bolmäs!)
Tur!— dédilär,— tur, yétimçä zât!
İlâcim yoq, turâmän birpäs.

Songrä özüm — özüm âldimdän
Qârâmâsdän külib ötämän.
U eski «mân» fâqât yâdimdä,
Endi méndä yaşâr bâşqâ «mân!»

Esimdä, bu érgä yaş kéldim,
Qânim tökilgän câyni bilmây.
Köçälärdä şamâldék yéldim,
Téntib, ârâm né ekän, bilmây!

Mänä bâğim, mänä intérnät,
Hâli-hâmân açılär sirén'
Bu yér méngä, häyâtimgä kât
Bérgän üçün körinär şirin.

KARA SATIRLAR

Geldim, yine aklıma düştü
O şehrim büyüdüğüm yerim
Hayal yine kuş gibi uçtu
Yine seni söyler şi'rlerim

Ağlayıp geçerdim yollardan,
Gözyaşımı içen yer güvâh,
Bulup gelip, tün gecelerden,
Yurda vermedin mi beni ah!

Yetim kaldığımı bilirim,
Ben beşikte, adeta çifte,
Demir balon gibi göz ile,
Can verişini görmüşüm onda.

Yeni uykuya daldığımda,
Misalini edemem hayal,
Niçin baharımda-hayatımda,
Dirilişini kılmadan ihtimal.

Atam öldü ben sersem oldum,
Yaman yetim diye sövdüler,
Hangi belalara tutuldum,
Beni sokaklara attılar.

İşte günler gönlümde hayat,
(Ağır gamı olmaz unutmak),
Dur! Dediler: dur, yetimce zat!
Dururum birden, imkânım yok.

Son özüme - önceki özümden,
Bakmadan gülüp geçerim,
O eski "ben" fakat yâdimda,
Şimdi bende yaşar başka "ben".

Aklımda bu yere genç geldim,
Kanımın aktığı yeri bilmeden,
Yollarda şimal gibi estim,
Gezip, huzur neymiş bilmeden.

Bana bağım, bana bu bir yurt,
Şimdi hemen açılır siren,
Bu yer, hayatıma kerevet,
Olduğundan görünür şirin.

Mén bu yérdä birinçi dâf'ä,
İkki sözni qâfiyâ qıldim.
Mén bu érdä birinçi dâf'ä
İkki közning otidä küydim...

E!.. Bu mäyli. Yänä esimdä
Köçälärdä äqqän däryâ qân.
Mén bilmäymän, ämmâ tüşimdä –
Şundä äkämni kördim qurbân...

Kétdim, dégän, qäytib kélmägän,
Zulmgä säbri çidälmägän.
Yiğit edi, sözlär edi râst,
Fäqät, şuni bilämän, xâlâs!

Ä, u yüräk, ä, u, tillä baş,
Ölim üçün çıqqänmi eding?
Yoq, bilämän, fäqät tinç yaşaş–
Erking üçün älişgän eding!

Mäyli, ükäng séning üçün häm
Yäşär. Yüzgä kirmäsdän ölmäs!
Esimdäsän här qaçân, här däm,
Äğir gämni unutib bolmäs!

Änäm tirik, sénmisän, änä?
Kökräginggä baş qoyäy, yänä.
Köz yaşını bäs qıl, yığlämä!
Ölgän ilânlärni qozgämä.

Däydib kétgän oğlingni kéçir,
Emgim kéldi, méhringdän içir,
Mäst boläyin çäqälâq kâbi...
Toysin oğlingni täşnä qälbi!

Küyib ädâ boldim köyingdä...
Bäs qıl! Yıği közni büzädi.
Qärä, dérazäning kölidä
Bäxtli künlär äyi yüzädi...

İstäysänmi, nur kiyintiräy?
İstäysänmi, älib kétäyin?
Yürgin, çämänzârgä eltäyin,
Yür, tuğışgän qänim, örgiläy!..

Ben bu yerde birinci defa,
İki sözü ölçü edindim.
Ben bu yerde birinci defa,
İki gözün odunda yandım.

E! Bu peki. Yine yâdımda,
Sokaklarda akan derya kan,
Bilmiyorum, ama rüyamda,
Düşte abimi gördüm kurban,

Gittim, demiş dönüp gelmemiş,
Zulme sabır gösterememiş,
Yiğitti, sözleri dürüstçe,
Fakat şunu bilmem sadece,

A, o yürek a, o dille baş,
Ölüm için mi var olmuştun?
Yok, bilirim, fakat dinç yaşayış,
Nüfuzun için savaştın.

Peki, kardeşin senin için de,
Yaşar, yüze girmeden ölmez,
Aklındasın her zaman, her dem,
Ağır gamı unutmak olmaz.

Anam diri, sen misin ana?
Göğsüne baş koyayım yine,
Gözyaşını dindir, ağlama,
Geçmiş yıllarını nüksetme.

Gezip, gitmiş oğlunu geçir,
Emesim var, sevginden içir,
Mest olayım bir bebek gibi,
Doysun oğlunun çorak kalbi.

İster misin nur giydireyim?
İster misin alıp gideyim?
Yürü, bağa yel gibi gideyim,
Yürü, kanım feda edeyim?

Kéldim, yänä esimgä tüşdi
Bâlâligim, ösgän yérlärim.
Dilimdän tökilgän şe'rlärim,
Xäyâl quşi köklärgä uçdi...

Märt, 1933

Geldim, yine aklıma düştü,
Çocukluğum, büyüdüüm yerim,
Dilimden dökülen şiirlerim,
Hayal kuşu göklere uçtu.

Märt, 1933

MÉN HÄM BÄRÄMÄN

Sänäqli künlärning
Säkkiz ming säkkizi...
Käftimdä yillärning
Yigirmä biri bär.
Äyläntirib gärdiş,
Güllätib bähär,
Méhrübänänä sıqıb
Sälgän äq izi.
Yâş vâ xuş. Äncä kéc
Dünyâ kördim mén.
Kürâş künlärigä
Zävqim äqädi...
Şe'rim uzâqlärgä
Qänät qäqädi.
Déymän: «Kéc tuğıldım,
Nélär kördim mén?»
Mén bolgänim yoq
Fräntdä oqçı,
Şanlı pädpäl'égä
Ülgürälmädım.
Bir bämädäy rästläb
Yâşlıgımni, mén
Düşmänlärgä qärşi
Eh!..Üzälmädım.
Névä suvi — särgış,
Ävrärä — äläv,
Qızıl mäträs bolib
Bäyrâq tutmädım.
Smäl'niydä — pästdä
Şlyâm kiyib,
Sâvuq hävälärdän
Qultüm yutmädım.
Kälçäklärgä qärşi
Oq atälmädım
Täygä boyläridä
Pärtizän bolib,
Sâvuqlärni éngib,
Däryälär kécib,
Sibiryäni boyläb
Ät çäpälmädim.
Eh-hé... Qärä déngiz
Qırğäqläridä
Bäyräqlärni tikib
Sävëtlär üçün,

BEN DE VARIRIM

Sayılı günlerin,
Sekiz bin sekizi,
Avcumda yılların,
Yirmi biri var.
Döndürölüp çember,
Açılıp bahar,
Mihribanana sıkıp,
Salmış ak izi.
Genç ve hoş, ancak geç,
Dünyaya geldim.
Savaş günlerini,
Merak eder...
Şi'rim uzaklara,
Kanat açar.
Derim: "geç doğdum ben".
Neler gördüm ben,
Ben olmuşum yok,
Cephede okçu.
Şanlı toprağa,
Yetişemedim.
Bomba gibi durup,
Gençliğimi, ben,
Düşmanlara karşı
Ah! Veremedim.
Neva suyu sarı,
Avrora – alev.
Kızıl asker olup.
Bayrak tutmadım.
Smol'nide – nöbette,
Şlyom giyip,
Soğuk havalardan,
Bir nefes çekmedim.
Kalanlara karşı,
Ok atamadım.
Tayga boylarında,
Partizan olup,
Soğuklarını yenip,
Deryalar geçip,
Sibirya'yı boylayıp,
At koşturamadım.
Ah! Hey! Karadeniz
Kıyılarında
Bayrakları dikip,
Sovyetler için,

Milliänlärgä cämläb
Yäşligin küçin,
Qoşiq äytälmädim.
Ükräinäning éli
Saçimni taräb,
Älça bağläridän
Älib ötälmädi,
Tsäriün. Fränt.
Oşä säflärdä
Méning yigitligim
Boy körsätmädi.
Kéç tuğıldim. Ämmä,
Qälä älmädim
İkki böläk yolning
Äräsätidä.
Här bir sözim — sinfiy,
Fälsäfiy färd,
Sinfiy äng yätädi
Färäsätimdä.
Qollärimdä métin,
Täglär oyämän,
Yérning yürägidä
Häyät tırgızib.
Ézgän şé'rim bilän
Eski vä çirik
Ängning xänäsigä
Yängi kirgızib.
Méning yäşligimning
Dänği hər yérdä —
Dnéprning äyi,
Çiräqläridä.
Mä'nisidän tärtib,
Mänsäbigaçä
Uning kėti bārgän
Yiräqläridä.
Şämällärdän böläk
Héc nä bārmāgän.
Tāšnā, qāşşāq, xilvāt,
Qumli çöllärgä
Bāsib bārdi qādām.
Yélkän täşlädi
Sākin, kölmäk, tinç
Däryā, yollärgä.
Bäländ. Fäläklärning
Pincigä kirgän

Milyonları toplayıp,
Gençlik gücünü,
Ben haykıramadım,
Ükräinäning eli
Saçımı tarayıp,
Vişne bağlarından,
Alıp geçemedi.
Tsäritsin Cephe,
İşte o saflarda,
Benim yigitliğim,
Boy göstermedi.
Ben geç doğdum; ama
Ben kalamadım,
İki bölük yolun,
Orta yerinde.
Her sözüm – sınıfsal,
Felsefi ferd,
Sınıfsal şuur var,
Ferasetimde.
Ellerimde kazma,
Dağlar oyarım,
Yerin yüreğinde
Hayat diriltip.
Yazmış şiirimle,
Eski ve bozuk
Zihnin hanesine
Yeniği girip.
Benim gençliğimin
Ünü her yerde
Dnéprning ayı
Işıklarında.
Ta aklından tut da
Makamına kadar
Onun devamı varmış
Uzaklarında.
Şimallerden bir parça,
Hiç varmamış.
Susuz, fakir, ücra,
Kumlu çöllere,
Adım atıp vardı.
Yelken düştü.
Sakin, gölcük, huzur
Derya, yollara.
Bülent feleklerin,
Bağrına giren,

Pâmîr çoqqısını
 Bâsib çıqdi u.
 Hättâ bulutlärnin
 Säyyâr başığä
 Hilpirägän qızıl
 Bâyrâq tikdi u.
 Tâniştirdi çéksiz
 Fâzälär bilän
 Âlib çıqıb yérdän
 Äsl hävâni.
 Sämâ tépäsüdän
 Çäldi yängrätib
 «Éngüv» dégän, yängi
 Äsl nävâni.
 Tünlär uxlämäsüdän
 Traktâr sürüb,
 Ây bätärgä qädär
 Tikib âq çigit,
 Hâsıl bilän dünyâ
 Rékârdin bérdi,
 Méning gül yaşlıgım —
 Şâdmândäy yigit.
 Mämläkätim tånhä,
 Şân vä şarâfli.
 Dünyâ ikki köz-lä
 Tinmäy bāqädi:
 Biri — prälétäriät —
 Märdänä dästgir.
 Biri — düşmân täräf —
 Küyib yätädi.
 Düşmân tälväsädä...
 Ölim xävfi zor.
 İstär, çégärädän
 Âtni sâldirsın.
 İstär, ıssıq qänni
 Sâvuq qâldirsın,
 Bohtân qızıyâtir
 Ungä çuqur gor!
 Qoyärmidik, cindäk
 Bâsib ötsin u,
 Qoyärmidik, väyrân
 Qılsın Mâskväni.
 Qoyärmidik, bizning
 Qänni töksin u,
 Qoyärmidik âmân
 Qârä — mäst yâvni.
 Ägär ât sâldirsä

Pamir doruğuna,
 Basıp çıktı o.
 Hatta bulutların,
 Seyyah başına,
 Dalgalanan kızıl,
 Bayrak dikti o.
 Tanıştırdı sonsuz,
 Fezalar ile,
 Alıp çıkıp yerden,
 Asıl havayı.
 Sema tepesinden,
 Seslendi çınlatıp,
 “Yenme” demiş, yeni
 Asıl nevayı.
 Hava kararmadan,
 Traktör sürüp,
 Ay batana kadar,
 Dikip ak çiğit,
 Hâsıl ile dünya,
 Zirveye çıktı.
 Benim gül gençliğim-
 Sevinçli yiğit.
 Memleketim تنها,
 Şanlı, şerefli
 Dünyaya iki gözle,
 Durmadan bakar:
 Biri emekçi sınıfı,
 Mertçe, yardımcı,
 Biri düşman taraf,
 Yanıp durur.
 Düşman korku içinde,
 Ölüm havfi zor.
 İster sınırda,
 Atını koysun,
 İster sıcak kanını,
 Soğuk kaldırsın.
 Yalan kazıyor
 Ona çukur mezar!
 Koyar mıydık cin gibi,
 Basıp geçsin o,
 Koyar mıydık viran
 Etsin Moskova'yı.
 Koyar mıydık bizlerin,
 Kanımı döksün o,
 Koyar mıydık sağ,
 Siyeh-mest düşmanı,
 Eğer at girse,

Çégärimizdän.
Ägär säbzäzärgä,
«Kiräy!» dəb körsä,
Méning yaşlık bäsär
Qulångir qättıq.
Méning yaşlık déyär:
«Äzämät, körsät!»
Şu säflärdä bätür
Yaş vä şox näfär,
Mén häm bäräcäkmän
Äldä péşqädäm.
Méning bilän birgä
Singlim vä dädäm.
Qäytişi yoq, äslä,
Älmäsdän zäfär!

Sämärqänd, 1933

Sınırımızdan
Eğer sebze-zara
“Gireyim” diye baksä,
Benim gençliğim basar,
Qulångir ağır.
Benim gençliğim der:
“Azamet göster”
Şu saflarda yiğit,
Genç ve şuh nefer,
Ben de varacağım,
Benimle birlikte,
Önde bir lider,
Bacım ve babam,
Dönüşü yok asla,
Almadan zafer!

Semer kant, 1933

BÂDÂM GÜLLÄGÄN KÉÇÄSİ

Äydin kéçä
Sütdék äppäq
Här yér
Här bir cäy,
Dâiräi kämändän
Bâqâr kümüş äy.
Äy nurini
Déräzä
Täqib suv äqâr,
Cimirläb
Äy äksi yâtär.
Äy nurini
Közgä sâlib
Kördim yälängdän
Bâdâm gülläb qâlibdi
Äç puşti rängdä...
Şu kéçädä
Bâdâm güli
Ränggä kirgändä
Äyning nuri
Yäyäv yürüb erkin külgändä
Kéçä çäkini sökib,
Yüksälädir bir sädä,
Yüksäk küçidän
Pärçä-pärçä yoldä yätgän
Äyning nurläri,
Däm lipilläb,
Däm cimirläb titrüb qâlädä...
Bundä traktâr bärädär
Pählävân käbi
Gürsilläydi
Uning qoygän
Här bir qädämi...
Tün qoynini
Çäqmâq käbi
Yärgän traktâr
«Diktätürä buyruğı»
Déb yol bärädär
Häydäv plänini cädäl
Téz bitirgäli,
Pärtiyäning dégänini
Bäcä etgäli
Sälmâq qädäm
Täşläb bärädäm

BADEMİN ÇİÇEK AÇTIĞI GECE

Aydın gece,
Süt gibi apak,
Her yer,
Her bir mekân,
Daire-i kemandan,
Bakar gümüş ay.
Ay ışığı
Pencereye
Vurup, su akar.
Parlayıp,
Ay aksi yatar.
Ay ışığını
Göze salıp,
Gördüm açıktan
Badem çiçek açıyordu,
Ay pembe renkte...
Şu gecede,
Badem çiçeği,
Renklendiğinde,
Ay ışığı,
Yürüyüp, bağımsız olduğunda
Gece şafak söküp,
Yükseliyor bir nida
Yüksek caddeden
Parça parça yolda yatan
Ay ışıkları,
Bir an pır pır edip,
Bir an dalgalanıp titreyip kalıyor...
Bunda traktör varıyor,,
Pehlivan gibi,
Gürlüyor,
Onun attığı
Her bir adımı...
Gece koynunu
Şimşek gibi
Yaran traktör,
“Diktatör buyruğu”
Diye yol gidiyor.
Şoför planını çabuk,
Tez bitirmek için,
Partinin dediğini,
Yapmak için,
Ağır adım,
Atıp, güçlü

Bägrigä yérning,
Tilkä-tilkäsin çiqarib
Qarä tupraqning
Astin-üstün qilib, yänä

Bäzor äntärib
Ay yoläkdän bärädür
Küçli häyqirib...
Bütün tünning
Erki şuning,
Bädäm güllägän keçäning
Şe'ri häm şuning!
Témir ätgä
Egär urgän
Ädiy bir yigit,
Şu qışlaqning öspirini,
Bittä kamsamäl,
Şu kälxäzning
Bir ä'zäsi,
Zärbdär bäläsi,
Kökläm üçün
Cän küydirib, tünläрни yändäb
Polät ätning yügänidän
Mähkämäläb,
Uşläb,
Nuxtä sälüb qänşäridän
Äydin keçägä,
Témir qazıq qaqıb qoyıb
Änçä tépägä
Yulduzlärning päygäsidadän
Yutib märrälär
Méhnätни här däm bilän
Başdän kärräläb,
Bäräyätir
«Tünlär häm
İşmi?» demäsädän,
«Bolsä bolär»,
Dégän gäpni
Qilib turmäsdän
Häydäv plänini cädäl,
Téz-téz bitirgäli,
Partiyäning etgänini
Bäcä etgäli...
Tört tamängä
Şävqın sälüb
Erkni älib,

Bağrına yerin,
Lime lime edip,
Kara toprağın,
Altını üstüne getirip, yine

Rahatça dönüp,
Ay yolundan varıyor.
Güçlü haykırıp...
Bütün günün,
Erki şunun.
Bademin gül açtığı gecenin,
Şi'ri de şunun,
Demir ata,
Eğer vuran
Adi bir yiğit,
Şu kışlanın gencini,
Bir tek teşkilat,
Şu kolhozun
Bir azası,
Öncü balası,
Bahar için,
Can yakıp, gecelerini yändäb,
Demir atın başlığını
Sıkılayıp,
Şöyle,
Bir yular takıp alından
Aydın geceye,
Demir kazık çakıp koyup
Epey tepeye,
Yıldızların yarışından
Geçip, bitiş çizgilerini,
Mihneti her dem ile
Baştan tekrarlayıp,
Varıyor.
“Gece de
Mi iş?” demeden,
“Olsa olur”,
Demiş, lafı
Deyip durmadan
Şoför planını çabuk,
Tez bitirmek için,
Partinin dediğini,
Yapmak için...
Her tarafta,
Gürüldeyip
Kuvvet alıp,

Åy yoläkdän bärädür
Dädil häyqırıb...
Yügän uşläb
Bäländ yérgä
Zärb bilän häydäb
Bäl'sévik sur'ät bilän
Tünlärni yändäb
Bäräyätgän yigitgä
Tikilib qäräng:

Åddiyginä bir öspirin,
Özi buğdäyräng,
Qaşı tutäşib kétgän,
Åynäk közläri,
Gül-lälädék
Özgä kélgän
Çozıq yüzläri...
Ümri bağidän bähär
Yigirmä bir bär
Nämäyiş qılıb ötgän.
Kéçgänlär yillär...
Här bähärning mäqtävini
Bir déb bolmäydi,
Här bähärni
«Kurtäk tügib,
Güllär açar» déb,
«Här dilgä häm
Şirin-şäkär
İlhâm sâlär» déb,
Här bähärning mäqtävi
Birdék bolmäydi:
Béçäräning baş-közini
Biräv yuvmägän,
Péşänäsın siläb,
Oğlim démägän —
Väbä bilän köz yumgändän
Täzä bär şori.
Lähät tärtib,
Yoq qılgändän
Änä méhri
Qanı tökilgän
Eşikdän
Bolıb dərbädär,
Yaş başidän
Sängıb qalgän
Köngli qärs sınıb,

Ay yolundan varıyor
Güçlü haykırıp...
Gemi şöyle,
Yüksek yere
Darp ile sürüp
Bolşevik sürat ile
Gecelerini yändäb
Varmakta olan yiğide
Dikilip gölgen:

Oldukça sıradan bir genç
Teni buğday renk,
Kaşı iç içe geçmiş,
Cam gibi gözü,
Gül lale gibi
Kendine göre
Uzun yüzleri...
Ömür bağından bahar
Yirmi bir yıl var
Gösteri olup geçmiş,
Geçmiş yıllar...
Her baharın övgüsü
Aynı olmuyor,
Her bahar
“Tomurcuk açıp
Güller açar” diye,
“Her dile de
Şirin şeker
İlham verir” diye,
Her baharın övgüsü
Aynı olmuyor:
Biçarenin baş-gözünü
Biri yumamış
Alnını silerek
Oğlum dememiş
Vebadan göz yumduğundan
Taze acısı.
Mezar çekip,
Öldüğünden
Ana şefkati
Kanı dökülmüş
Eşikten,
Olup derbeder,
Genç başına
Gezip durmuş
Gönlü kırılıp,

Öz erkidän
Xâhişidän
Bädärgä bolib...
Yâş başidän
Här eşikdä
«Bir bürdä nân», déb
«Cân äyücân,
Râhm qıling,
Öldim âçdän», déb
Särgäyib sãmân bolib
Zâr-zâr qäqşägän.
Béçärä
Ġärib bolib
Yäkkä

Ul qâlgän...
Qäräl yürüb
Köp ezilgän
Säğır — yâş ümr,
Yüräk-bäğri
Küyib kêtgän
Bämisli kömir!..
Däkki, dästépki bilän
Ulgäygän, ösgän,
Bäxti açilib...
Erk âlib,
Özigä kélgän...

Kéçirgän u
U künlärni, dârdi-gämlärni,
Kéçirgän u nâfäsini
Qısgän dämlärni!..
Yüräk tölä häväsini
Âçib taşlägän.
Ränlärigä räng qoşilgän
Qânlärigä qân.
Kâlxâzdä zärbdâr bolib —
Cân-dili bilän
Här bir işni puxtä qilib
Pişiq bəcärib,
Âlddä bârgän kâmsâmälning
Säfdâşi bolib
Méhnät bilän äbro âlib
İlgäri kêtgän.
Kâlxâz yâşlär mäktäbidä

Öz erkinden,
İsteğinden
Sürgün edilib...
Genç başından,
Her eşikte
“Bir parça ekme” diye
“Can anacım”
Acıyın
“Öldüm acımdan” diye,
Saman gibi sararıp,
Zari zari sızlamış.
Biçare
Garip olup,
Bir tek

O kalmış...
Kulluk yapıp
Çok ezilmiş
Yetim genç ömür,
Yürek bağı,
Yanıp gitmiş
Sanki bir kömür...
Aşağılama, tekme tokatla
Yetişmiş, büyümüş
Bahtı açılıp,
Erk alıp,
Kendine gelmiş...

Geçirmiş o
O günlerini dert-i gamlarını,
Geçirmiş o nefesini
Kısmış demlerini...
Yürek dolu hevesini
Açıp düşürmüş.
Renklerine renk katılmış
Kanlarına kan.
Kolhozda güçlü olup,
Canı gönülden
Her işi ustaca yapıp,
Sözünü tutup,
Önde giden komsomolun
Safdaşı olup,
Mihnet ile hürmet edip,
İleri gitmiş.
Kolhoz gençler mektebinde,

Sävâd çıqarıb,
Xât tənib,
Yāngi āngi
Kéng şuur
Tâpib
Témir âtning tizginini
Qoligä âldi.
Témir âtning hisâbini
Köngligä sâldi.
Kättä bāyning oğulları
Örib yâlini,
Gicinglätib minär edi
Sāmān tâyini...
Zāmān kēlib,
Bizning yigit
«Mināyin», dédi,
Träktârni
Körib kâlxâz
Yéridä bir kün,

Yürägidä säqläb şundä
Ätäyin häväs,
Kurs tügätib,
Träktârgä
Cäbduġni urib,
Sürä kētdi kâlxâzidä
Träktârini,
Muştumzorni ântärgändäy
Äntärib yérni
.....
.....

Äy köçäsüdän ötib
Träktâr häydäb
Tüngi däqıqälärni
Zärb urib cämläb
Téz bitirgäli
Pärtiyäning dégänini
Bäcä etgäli
.....
.....

Äy şämçirâq
Hämmäyâq âq,
Mâmıqdäy kēçä
Häydäy dégän molcälidän

Eġitim alıp,
Hat yazıp,
Yeni zihin,
Geniş şuur,
Bulup,
Demir atın dizginini
Eline aldı,
Demir atın hesabını
Gönlüne saldı,
Büyük beyin oğulları
Örüp yelesini,
Sıvazlayıp biner idi.
Sarı tayına.
Zaman gelip,
Bizim yiġit,
“bineyim” dedi,
Traktörünü
Görüp kolhoz
Yerinde bir gün,

Yüreğinde saklayıp şöyle
Atayım heves,
Kurs bitirip,
Traktöre
Eġeri vurup,
Sürüp gitti kolhozunda
Traktörünü,
Zengini devirdiġi gibi
Çöktürüp yeri
.....
.....

Ayın yolundan geçip,
Traktör sürüp,
Dünkü dakikalarını,
Zorla toplayıp,
Tez bitirmek için,
Partinin dediġini,
Yapmak için...
.....
.....

Ay bir çıraġ,
Her taraf ak,
Pamuk gibi gece,
Şoför demiş planından

Qålgåndi piçå,
Ällåkimning säsi kældi
Çäqırğån bolib,
Ér üstidån «Låbbåy», dédi
Tråktår sürib...
Mårzå bâşigå bârib
Toxtådi qåråb...
Yåqınlåşdı bir kişi-yü,
«Ortåq, hål xåråb,
Åxtårib kældim kęçålåb
Qoşni qışlåqdån
Bizning tråktår, bilmådik,
Büzilib qåldi...
Kålxåzçilår åtåy
Sizgå
Méni yubårdi
Tüzålmåså
Kåttå zårbå
Vérådi işgå»
Tüzålmåså
Kéçikåmiz
Çigit ekişgål...»
Qåndåy yüråk
Çidåb tursin,
Öz ortågingni
Köz åldingdå
Qoli çıqıb,
Någirån qålså?..
Qåndåy yüråk
Çidåb tursin,
Yån kålxåzingdå
Birår şikåst
Roy bérrib
İş toxtåb turså?..
Håmmå kålxåz —
Bittå kålxåz.
Gåyråt bilån,
Bittå yoldån
Bir måqsådgå
İntilår bolså,
«Qanı, yüring,
Buni qoyib,
Bolmåså sizgå
Bårib köråylik

Kalmıştı az,
Birisinin sesi geldi,
Bağran olup,
Yer üstünden “buyurun”
Traktör sürüp...
Arkın başına varıp,
Duruyor bakıp...
Yakınlaştı bir kişi **yü?**
“Ortak hal harap,
Arayıp durdum gece boyu
Komşu kışlaktan
Bizim traktör, bilmedik,
Büzülüp kaldı,
Kolhozcular mahsus,
Size,
Beni yolladı,
Düzelme,
Büyük zarar,
Verecek işe”
Düzelme,
Gecikiriz,
Tohum ekmeye...”
Nasıl yürek,
Dayanıp dursun,
Kendi arkadaşımı,
Düşündüğünde,
Kolu çıkıp,
Sakat kalsa?
Nasıl yürek,
Dayanıp dursun,
Yan kolhozunda,
Bir felaket,
Olup,
İş durup dursa,
Bütün kolhoz,
Bir tek kolhoz,
Gayret ile,
Bir tek yoldan,
Bir maksada,
Çabalar ise
“Haydi yürüyün”
Bunu koyup,
Olmasa size,
Varıp görelim,

Nimä gäp?..
Uni biläylik
Äzângäçä bolsä hämki,
Bir ilâc qilib,
Tüzätäylik.
Kâlxâzdä
İş âqsämäsin.
Qanı, yüring,
Téz bâräylik,
Kütib turmäsin!»

.....

Yärim kēçä
Äy säfärdän
Tinäy dēgän päyt,
Soqmâq yoldän
İkki kişi
Tézläb bârädir
İzmä-iz quvib ulärni
Äyning nurläri,
Tâş bâşidän tâvângäçä
Nurlär sâlädür.
Bâdâm güllägän kēçäsi
Äy kēçäsüdän
Qoşni qışlâqqä kētdi.
İlk sähärdän
Öz yéridä traktârni
Häydäş kéräk,
U yügürädi.
Çünki, işânç
Bérgän ot yüräk,
Ki «yoq» démäy
Ätländi, kēldi.

* * *

Téxnikäni egällägän
Äddiy bäl'sévik
Ungä âşnä
Här bittä vint
Här bittä,
Här bittä bältik...
Kâlxâzidä traktârist
Bârdäm vä tétik
Cämäägä köngilli
Ustä méxänik

Ne var?
Onu bilelim,
Ezana kadar da olsa
Bir çare bulup
Düzeltelim,
Kolhozda
İş aksamasın
Haydi, yürüyün
Tez varalım,
Bekleyip durmasın,

.....

Gece yarısı
Ay seferden,
Döneyim dediği vakit,
Patikadan,
İki kişi
Hızlıca yürür
Peşi sıra takip edip
Ay ışıkları,
Yerden göğe kadar
Işıklar saçar.
Bademin çiçek açtığı gece
Ay gecesinden
Komşu kışlaya gitti
İlk seherden,
Öz yerinde traktörünü,
O sürmeli,
O koşuyor.
Çünkü inanç
Veren kor yürek
Ki “yok” demeden
Atladı, geldi

Tekniği sahiplenmiş,
Adi Bolşevik
Ona bir dost,
Her bir vida,
Her biri
Her bir cıvata..
Kolhozda traktörcü,
Güçlü ve tetik,
Cemaate gönüllü,
Usta mekanik,

Bütün kunning
Erki şuning,
Mäyli häm şuning,
Bådâm güllägän keçäning
Şé'ri häm şuning!..

Qoqân 1930

Bütün günün,
Erki şunun,
Peki de şunun.
Bademin çiçek açtığı gecenin
Şiiri de şunun.

Kokan, 1930

QUYĀŞ BİLĀN SUHBĀT

(Qoqān šāhār)
IIIpārtkānféréntsiyāsigārāpārt)

Kiydi tās ton,
Gümbāzi āsmān,
Ālāvlāndi ālmāçā yüzlä,
Tün kétdi, ergāšib ū çāq
Ötkān künlār
Ārçā kétédān
Boy körsātdi érning ānāsi
Širin-širin cilmāyiš bilān,
Bérā kétdi otli qolini
Méngā ortāq hürmāti bilān,
Tutdim qolin, méning başginām
Üstidā bolib sārbāst giryā,
Nurin qoydi méning közimgā
Méning külgim bilān u, külä...
Yigirmānçi bāhārīgā dāst
Bérgān, uzātgān ümrīm méning,
Künlār ūuri bilān zor, ki —
— Tolgān dédim, ārmānim méning!
Méngā āšnā bu āltın nurli iz
Közlārimni āçgāndān bérli.
Méngā āšnā bu otli, dilbār söz
Tilim sözgā kirgāndān bérli.
Méning boyim kāmsāmāldā
Yüksālgān, ösgān, kötārilgān.
Tilim-çi méning māclislārdā
Sözgā örgāngān,— Bürrā bolgān.
Méning ümrīm, dāvri bilān bir
Qādām qoyādir, qārs bāsādir.
Šuning üçün méning hār sözim
Kürāšning šé’ri déb,
Eh, ātālādir.
Šuning üçün méning bu tilim
Kürāšning tili ātālādir!
Šuning üçün méning bu tilim
Kürāšning tili ātālādir!
Qol tutgāndān sözimni ātdim
Ortāq quyāş,
Ānā — quyāşgā:
—«Dünyādā héç bir ümr yoq, ki
Yétār bolsā séning yāšinggā.
Sén hāmmādān qāri, ümrli,

GÜNEŞ İLE SOHBET

Kokan şehri
III-parti konferansına rapor

Giydi altın ton,
Kümbet-i asuman,
Kızardı elma gibi yüzü,
Dün gitti, izleyip şu çağ
Geçmiş günler.
Peşi sıra,
Boy gösterdi yerin anası,
Şirin şirin gülümsemeyle,
Bıraktı ateşli elini,
Bana dost hürmeti ile,
Tuttum elini, başcağızım
Üstünde rahatlıkla ağla,
Işık vurdu benim gözüme
Gülüşümle o da gülerek...
Yirminci baharına el
Veren, uzatan ömrüm benim,
Günler şuurı ile şahane ki,
Tamam dedim, emelim benim,
Bana dost bu altın ışıklı iz,
Gözümü açtığımдан beri.
Bana dost bu ateşli, dilber söz,
Konuşmaya başladığımdan beri,
Benim boyum komsomolda,
Yükselmiş, uzamış, büyümüş.
Dilim ki benim meclislerde
Sözü öğrenmiş, keskin olmuş,
Benim ömrüm devrile bir,
Adım atıyor, sert basıyor.
Bunun için benim her sözüm,
Direnişin şiiri diye,
Eh adlandırılıyor.
Bunun için benim bu dilim,
Direnişin dili diye adlandırılıyor!
Bunun için benim bu dilim,
Direnişin dili diye adlandırılıyor
Elimi tuttuğumdan beri söyledim,
Dost güneş,
Ana, — güneşe:
— “Dünyada hiçbir ömür yok ki
Ulaşırsa senin yaşına,
Sen hepsinden yaşlı, uzun ömürlü,

Séning közläring, dünyâ körgändir
Sén dünyâning tarixşünâsi,
Dünyâ séndän tarix tâpgändir.
Tärix güvâh, ortâq quyâş

Söylä dâstân, méngä söylägin,
Ogling, ortâging, şâiring
Dâstângä mäzmun yârätgän!»
—İndämädi...
Dünyâ körgän, bilgän här bir cân.
«Änä çıqdi, küldi» déb äytär
Här bir tilli här yérdä, här ân...
Söyläy séngä, tinglä quyâş sén,
Bilgänimni — yängi bir dâstân.
Dâstänniki dâstânlärdän häm —
Köp yuqâri, dâvruqlı dâstân.
Sén ümrdä häligäçä tinglämägänsän,
Eşit quyâş,
Eşit méni, ey:—
Körgänmiding, biläsänmi, äyt —
—Şundäy vâqt, şundäy künlärni?
Ümring boyı çıqqänmiding sirä
Héc bir cähân keçä — tünläri?
Sén bilmägän,
Küçing étmägän,
Tünlär tângini ätdirdik biz,
Kör, qızılıknı!
Kör, tânglärnı!
(Séndän mästlik istämäymän mén,
İstämänki — méni, fâqät —
Qulâq bérıb tingläşingni!)
Biläsänmi qändäyin sur'ät,
Qändäy çidäm, qändäy küç bilän,
Yäşäş oqını ötkäzdik biz
Bundä cängü, küräşlär bilän?
Körgäning yoq!
İnkâr etmägin,
Mén häm gâp bilär bir kâmsâmälän.
Ki, yä'ni bir bäl'sévik äskär
Méning küçlärim yängräydir
Bundä hämân här sézür bäsär:
Qurä kétdik vä tüzä kétdik
Eskilikkä qarşı bir dünyâ...
(Közdän yirâq iflâs mâzi u
Kirli,

Senin gözlerin, dünyayı görmüştür.
Sen dünyanın tarihşinası,
Dünya senden tarih almıştır.
Tarih şahit, dost güneş.

Söyle şiir, bana söyle,
Oğlun, dostun, şairin,
Şiire mazmun yaratmış”
—Sesleniyor:
Dünyayı gören, bilen her can,
“İşte çıktı, güldü” deyip söyler,
Her bir sözü her yerde, her an...
Söyleyim dinle, güneş sen,
Bildığım — yeni bir destan,
Destanların da destanından—
Çok üstün, şöhretli bir destan,
Ömür boyunca hiç dinlememişsin,
İşit güneş,
İşit beni ey: —
Görmüş müydün, biliyor musun, söyle —
—Bu zaman, böyle günleri,
Ömrün boyunca görmüş müydün hiç?
Hiçbir cihan gece — günleri,
Bilmediğin,
Yetmediği gücünün,
Gecelerin şafağını attırdık,
Gör, kızılığımı,
Gör, şafağı,
(Senden mest olmanı istemiyorum,
İstiyorum ki, yine de —
Kulak verip dinlemeni)
Biliyor musun ömrün neresindeyim
Hangi sabır, hangi güç ile,
Feleğin çemberinden geçtik,
Burada cenk ve savaşlar ile?
Gördüğün yok,
Sen inkâr etme,
Ben de söz bilir bir komsomolum
Ki, yani bir Bolşevik asker
Tüm gücüm yankılanıyor,
Bunu hemen her beşer sezer:
Kurmaya ve düzeltmeye gittik
Eskiliğe karşı bir dünya...
(Gözden uzak kayıp mazi o)
Kirli,

Älämli,
Dâgli hâldä!..)

Kâlxâz dälâsidä Mélibây,
Zävq bilän kétmân ürâdi,
Trâktârni häydâb yolgä sâlib,
Dâm bérnây köriq açâdilär.
Ägrânâming şirin suhbâti
Här diligä qänddék yâqâdir,

Tursunäli iş bilän yélib
Ägrânâmdän yol örgänâdir.
Âliyâxân, Mélixân, Ânâr,
Nâr kâmpirlär qurt tutışâdir;
Bir gälâsi hünârâdnâ
Kiyim biçip, kiyim tikâdir...
Gödâklärning yüzlâri qızıl
Târbiyälär, yâsli âzâdâ
Kâmsâmâllär bâquvvât, nâdir
Bél bâglâgân, qâldirib dâgdâ
Tâkyâsidä ezib köknârni
Rângi solgân — buzuq cânläрни...
Türdimât çâl sâvâd çıqârgân
Gâzétâni oqıydir sâtir...
Âtâbâylär mäclisâ çıqıb
Söz qılâdir... eh!.. cüdâ ötkir...
Xäyrinisâ eşik açâdir
Qoldâ qâlâm bilän dâftâri,
Pişiqtirgân u sâbâğini
Mäktâbigä tâmnâ çâpâdir...
Bundâ târqaq, qorqaq qışlâqlâr.
Bir kâlléktiv qilib bémâlâl
Bâtrâk, kâmbâgâl vâ ortâ hâl
Rozgârlârni yänâ bâşqâtdän
Yângi usul bilän qurâdir,
Pâxtâ üçün kürâş bârâdir
Bél bâglâgân kâlxâzlâr bütün,
İş bolsâ-çi, sirâ tâlmâydir
Nâ kündüzi vâ nâ kécâsi!..

Tévârâkkâ sâs bérîb zävâd
Tângdâ güdâgini çâlâdir...
Tâş köçâlâr boylâb işçilâr
Däryâ kâbi çöziq âqâdir...

Elemli,
Yaralı halde!...

Kolhoz arazisinde Mélibây,
Zevk ile çapa vuruyor.
Traktörünü sürüp, yola salıp,
Ara vermeden gösteri yapıyorlar.
Mühendisin şirin sohbeti
Her gönle şeker gibi gelir.

Tursuneli iş ile yelip,
Mühendisten yol öğrenir.
Âliyâxân, Mélixân, Ânâr,
Nâr yaşlı kadınlar koza büyütür;
Bir güruhu dikimhanede,
Giyim biçip, giyim diyor...
Yanakları al çocukları,
Eğitir, kreş düzenli,
Komsomollar kuvvetli, asil,
Desteklemiş, kaldırıp dâgdâ
Tâkyâsidä ezib köknârni,
Rengi solan – hasta tenleri...
Türdimât çâl, tahsil yaptırmış
Gazeteyi okur hızlıca...
Babalar mecliste çıkıp,
Söz söylüyor... Eh! Pek tesirli
Xäyrinisâ kapı açıyor
Elde kalem ile defteri,
İyi öğretmiş o dersini
Mektebine doğru koşuyor...
Burada ayrı, korkak kışlaklar
Bir ortaklık kurup bî-melâl
İşçi, fakir ve orta hal
Ev barklarını yeni baştan,
Yeni usul ile kuruyor,
Pamuk için yarış ediyor,
Desteklemiş kolhozlar bütün,
İş olsa da asla yorulmuyor,
Ne gündüzü ne de gecesi.

Etrafına ses verip fabrika
Tan vakti zilini çalıyor,
Taş sokaklar boyunca işçiler
Derya gibi akıp gidiyor,

Bârâdi dizéli yâniğä
Néft' yândirib, quvvât bérâdir.
«Dcin» mâşinâni yâxşilâb,
Pâxtälärni tâzâ sârälâb

Dävr çıyrığıdän ötközâdir.
Fäbrikäning ipäklärini
Qümri sillıq qılıb örâydir...
Nädyä ungä iş örgätâdir,
Yâxşi usulni u körgözâdir
Şähär âbâd bolâ bârâdir,
Sâlinib qävât-qävât uylâr
Suv nävläri... tâş köçälâr,
Färâh hâr yânni qâplâr
Kéçäläri idârlärdä
Yânär eléktr vä nurläridän
Kömäk bolib şu'lä tüşâdir:
Körsäng işdä ortâq xızmatçı,
Ädäldärdä gigânt çiqârâr...
Pärtiyäning toğri yolidä.
Hâr cäbhädä küräş qızıgân,
Hâr cäbhädä bizniki yénggân
Pärtiyäning toğri yolidä

Qurilä kédä gigäntlâr
Polätlärdän pâydévârläri...
Boy körsätädi, qurildi bundä
Sâtsiälizmning qorgân läri...
Bundä Sél' mâş, bundä Çırçıqning
Hâr höplämi kërâk bolâdir...
Eléktrik âylâr yârätib,
Eléktrik küçlâr tuğâdir...
Témir qädäm bilän sänâät
Qurilişi âlgä bârâdir.
Zämân erkini qolgä âlgân
Tänâbini bilib sâlâdir...
Kişnâb yolgä çiqqân pârâvâz
Dâştlâr ötib sirä tâlmâydir!
Tränspârt sâtsiälizmning
Xızmatigä cân küydädir.
Şundäy... bundä qäytädän yänä
Qurilâyâtir yängi bir dünyâ
—«Biz hâzir qädämni qoydik
Sâtsiälizm gül bâgigä».

Variyor dizeli yanında
Neft yandırıp, kuvvet veriyor,
«Dcin» makinayı düzeltip,
Pamukları temiz toplayıp.

Dävr pamukları ayırt eder,
Fabrikanın ipeklerini
Kümru düzleştirip örüyor.
Nädyä ona iş öğretiyor,
İyi usulü o gösteriyor,
Şehir mamur olmaya çalışır,
Salınıp katar katar yığılır.
Su türleri... Taş sokaklar,
Huzur her yanı kaplar,
Geceleri idarelerde,
Elektrik ve ışıklarından,
Medet bulup şule düşüyor:
Görsen işte hemfikir memur,
Sayılınca büyük simalar çıkarır...
Partinin doğru yolunda,
Her cephede savaş kızışmış,
Her cephede bizimki yenmiş,
Partinin doğru yolunda.

Kurmaya gitti büyük simalar,
Demirlerden bina temeli,
Boy gösterdi, kuruldu burada,
Sosyalizmin kaleleri.
Burada fabrika, burada elektriğin,
Her nebzesi gerekiyor,
Elektrik ışıklar yaratıp,
Elektrik güçler doğurur.
Demir adım ile sanayi,
Kuruluşu ilerliyor.
Zaman erkini ele alan,
İpini bilip uzatır,
Gülerek yola çıkan lokomotif,
Çöller geçip hiç yorulmuyor.
Transport sosyalizmin,
Hizmetine canını verir.
Şöyle... Böyle yeniden yine,
Kuruluyor yeni bir dünya,
“Biz yeni adımı attık,
Sosyalizmin bağına”,

Quyâş!
Quyâş!
Hâý, ortâq quyâş,
Mänä séngä dâstân... häli bu
Qoşıq tügäb bitgäni yoqdir,
Destanın hala tamam olduğu yoktur..
Güneş!
Bu benim sınıf arkadaşlarım
— Kurucuları yeni hayatın
Ulärki
Bâl'şévik.
Bâl'şévik —
Biz yürügändä
Silkinär yér
Turmäs ték!

1931 yıl

Güneş!
Güneş!
Hey! Dost güneş,
Bana sana şiir bu... Hala bu
Şiirin tükenip bittiği yoktur...
Dâstân häli tümâm bolgäni yoqdir...
Quyâş!
Bu méning sinfdâşlarım
—Quruvçiläri yängi häyâtning,
Onlar ki
Bolşevik,
Bolşevik,
Biz yürüdügümüzde,
Silkinir yer,
Kalmaz hareketsiz!

1931 yıl

TÄ'ZİM

Ä. S. Puşkingä

Térän söz ummâning içrä gârq bolib,
Äräng çıqä âldim şe'riy qırğâqqä.
Yânıq sâtrlärdä nurlängän közim
Rävşän bâqäyâtir yirâq-yirâqqä.

Kättä gälä-gâvur âlâm sâhidä
Ävâzingni mutlâq özgäçä bildim,
Ävâzinggä mânänd şe'rlär yâzmâqqä
Sâhârlär uxlâmây bâgrimni tildim.

Yängidän kökârdi fikr — ruhimdä
Hidi yoq, unutilgän qurigän çëçäk.
Gâhâ körinädi gözäl Tât'yänäng
Bizning xânämizdä bolib kélinçäk.

Gâhâ räqs etärlär qârşimdä turib
Cilvâkâr, hüsndâr çërkäs qızları.
Xulläs, äslâ öçmäs bolib qâldirär
Lirikäng qâlbimgä sâlgän izləri.

Xuddi özingdäyin mäydändädürmân,
Hür ilhâm egäsi — şair bolib mén.
Dildän ümidlärim küylämâqdämân,
Sén istägän âzâd zâmânädä mén.

Mén özimgä xânmân, özimgä sultân.
Qol çözüb heç kimdän kütmäymân ehsân,
El yurt için yänib küyläymân,
İstägim hür vä tinç yaşäsın insân.

Ezgü âzâdlik-lä qânun birläşgän,
Äyrimäs bir tüsdä cipsläşgän ulär.
Sâdıq qollär tutgän ötkir qılıçlar,
Vätänni qorıqlär cängävâr âskâr.

Coşqın ilhâm bilän sén häm säfdäsän
İcâding muxlisi — dost millät bilän.
Dil-dildän hürmäting äyläymiz bâcâ
Xälqim bâqmäs séngä heç minnät bilän.

1937

ÖVGÜ

Ä. S. Puşkin'e

Derin söz ummanın içine gömülüp,
Zorla çıkabildim şi'ri yakaya,
Yanık satırlarda aydınlanan gözüüm,
Aydın bakıyor uzaktan uzağa.

Âlem içinde büyük bir curcuna,
Avazını elbette bir başka bildim.
Avazına benzer şi'rlere yazmaya,
Seherler uyumadan bağrımı dildim.

Yeniden göğerti fikir – ruhumda,
Kokusu yok, unutulmuş kuruyan çiçek,
Bazen görünüyor güzel Tatyana'n,
Bizim hanemizde olup gelincik.

Bazen raks ederler karşımda durup,
Cilveli güzel Çerkez kızları,
Hülasa, hiç yok olmayıp uyandırır,
Coşkunluğunun kalbime saldıği izleri.

Tıpkı özündeyim meydandayım,
Hür ilham sahibi – şair olup ben,
Gönülden ümitlerimi söylemekteyim,
İstedığın zamanda azadım ben,

Ben kendime hanım, kendime sultan,
El açıp hiç kimseden beklemem ihsan,
Halk yurt için yanıp söylerim,
İsteğim hür ve huzurlu yaşasın insan.

İyi azatlıkla kanun birleşmiş,
Ayrılmaz bir türde birleşmiş onlar,
Sadık eller tutmuş keskin kılıçlar,
Vatanı koruyor cengâver asker.

Coşkun ilham ile sen de saftasın,
Yenilik muhlisi – dost milletle,
Gönülden gönüle hizmet ederiz,
Halkım bakmaz sana hiç minnet ile.

1937

İSRÂİL

I

TÜŞİMDÄGİ ÂDÂM

Közüm yumsam, qârâ kâfänli,
Sâyä kâbi béqân, béhäyât
Bir skélét körindi... Häyhât!
Tüşimmi, ong? Bu — qändäqä sir?
«Qorqmä, şâir! Mén — mäyib äsir,
Mén — ädämmän. Közni açmäsdän
Béşigimni tébrätü ölüm.
Dünyâ körib, körmäsün ünüm,
Çidälmädüm yoqqä qaçmäsdän:
Mén ölgänmän közni açmäsdän!
Ölim! Ölim! Xunük zârurät!
Tur, ey şâir, ruhingni uyğât,
Äçin! Ägär figân bilän zâr
Äylänälsä edi tütüngä.
Mén körgän zulm, mén tårtgän âzâr
Bütün yârüg cähänni mâzâr —
Qilib, burkâb qoyardı tüngä!..
Mänä bu kül, biläsänmi, kim?
Bu mén emiş. Külki! İnänmä!
Mén ädämmän. Mänä imân. Mä,
Buni âlgin. Mänä piçâq, cim,
Hâvlıqmäsdän dilingni kës. Bér,
Mén tirilmâq istäymän, şâir!
Qorqmä méndän. Bâsınqırämä,
Mén — gülxändä yângän Brunâ,
Mén — Témurning quli, şähidi.
Mén — härämdä zorlängän bir qız,
Mén — kömirgä äylängän yulduz.
Mén — aç qâlgän, yälängâç déhqân,
Mén — dârlärgä äsilgän «buntär».
Mén — bégünâh köp ezilgän cân.
Mén — ädämmän. Âläm täniydi.
Äydın kör, tört äyâqqä töntär,
Yäxşi qärä, täniysänmi? Ä...
Çärçäb qâldım, ârâm bér. Uxlây,
Yoq! Şaşmä, mén hämmäni yoqlây,
Sén bizni kör. Bâsınqırämä.
Xäläl bärmä, âläm uyqudä...
Bäs qıl, şâir, köp älcirämä!
«Hây, öliklär! Kéling! Hây... tödä!»
Rängi zähil, qârâ kâfänli,

İSRÂİL

I

DÜŞÜMDEKİ ADAM

Gözüm yumsam, kara kefenli,
Gölge gibi, bî-kan, bî-hayat,
Bir iskelet göründü... Heyhat!
Düş mü gerçek mi? Bu – nasıl sır?
“Korkma şair! Ben – sakat esir,
Ben – adamım. Gözümü açmadan
Beşigimi titretti ölüm.
Dünya duysun duymasın sesim,
Dayanamadım yokluğa kaçmadan:
Ben ölmüşüm gözümü açmadan!
Ölüm! Ölüm! Soğuk zaruret!
Dur, ey şair, ruhunu uyandır,
Sen acı, eğer figan ile zar,
Dönebilse idi tütüne.
Görmüşüm zulm, çekmişim azap,
Bütün ışık cihanı mezar
Yapıp, kaplayıp bırakırdı geceye.
İşte bu kül, bilir misin kim?
Bu benmişim. Gül ki! İnanma!
Ben insanım. İşte iman! Al
Bunu alın. İşte bıçak, sessiz,
Korkmadan yüreğini kes, ver
Dirilmek istiyorum şair!
Sen korkma benden. Kâbus görme,
Ben – Külhanda yanan Bruno
Ben – Timur’un kulu, şehidi,
Ben – haremde zorlanan bir kız,
Ben – kömüre dönen bir yıldız,
Ben – aç kalan, fakir bir köylü,
Ben – darlara asılan “buntär”,
Ben – bî-günah çok ezilen can,
Ben – ben insanım, âlem tanıyor.
Işık kör, dört ayağı dönder,
İyi bak, tanıyor musun, A...
Yorgun düştüm, huzur ver, uyuyum,
Yok! Acele etme, hepsini yoklayım,
Sen bizi gör. Kâbus görme ,
Mani olma, âlem uykuda.
Bas git, şair, çok zirvalama,
“Hey, ölüler! Gelin! Hey ahali!
Rengi sarı, kara kefenli,

Sâyä kâbi bêqân, bêhayât
Skélétlär körindi... häyhât!..—

Mén uygândim. Çöçib uygândim.
Âsmân tâzä. Ây yüzär erkin,
Çirkin xâyâllärgä çulgândim.
Ölim! Ölim! Häyât üçün biz
Göyâ kökdän âtilgän yulduz.
Aç qoyninggä täşländik birdän.
Sén küçlisän. Ämmâki, séndän
Âdâm bättär!—dedik; yüksäldi.
Âdâm — âdâm häqqini âldi!

II

ONGİMDÄGİ ÂDÂM

(İkki öpiç)

Xuddi tillä kâpäläklärdäy
Şitirläşib tökilär bärğlär.
Uzâqlärdä kimdir çälär näy,
Bändi çuqur his bilän tolä.
Qız könglini yândirär dârdlär
Bétläridä yétilgän şu'lä...
Qız. Sâçläri tolqın urgän qız,
Kimni kütär xilvâtdä yâlgız?
Qaçânginä yérgä âsmândän
Tüşib qâlgän ekän bu yulduz?
Kim ekän u, mä'täl bolgäni?
Kim ekän u, baxtli öspirin?
Qız kütişi — hämmädän burun —
Er yigitning nurgä tolgäni!
Qız. Sâçläri tolqın urgän qız,
Kimni kütär xilvâtdä yâlgız?
Qaçânginä yérgä âsmândän
Tüşib qâlgän ekän bu yulduz?
U quçaqlab âldi. Muz kâbi
Erib kétégän sézdi qız özin.
Yüzläriğä tégdi yüz. Läbi —
Läbgä tégdi. Yumdi qız közin...
Şu çaq... gärbdän kélgän bir bulut
Ây yüzini tosdi. Bir zâmân —
Qârângılık bâsdi. Tört tãmân
Cimcit edi. Bâsmışdi sukut...
Ây hâm bilmäy qâldi bu sırnı.

Cüvân. Közi yaşnägän cüvân,
Sâçi tolqın urgän kélincäk,

Gölge gibi bî-kan, bî-hayat,
İskeletler göründü. Heyhat! –

Uyandım. İrkilip uyandım.
Asuman taze. Ay gezer hür,
Çirkin hayaller beni sardı.
Ölüm! Ölüm! Hayat için biz,
Güya gökten atılan yıldız.
Aç, koynuna bırakıldık birden,
Sen güçlüsün. Lakin ki senden,
İnsan beter! – dedik; yükseldi.
İnsan – insan hakkını aldı!

II

SAĞİMDAKİ ADAM

(İki öpücük)

Tıpkı altın kelebekler gibi,
Hışırdayıp dökülür yapraklar,
Kimdir ney çalan uzaklarda,
Neyi derin hislerle dolu.
Kızın gönlünü yakar dertler,
Yanaklarında büyüyen şule,
Kız, saçları dalgalanan kız,
Kimi bekler tenhada yalnız?
Hangi ara yere semadan
Düşüp kalmış olan bu yıldız,
Kimmiş o, yolunu beklediği,
Kim imiş o, bahtlı yetişkin,
Kızın bekleyişi – hepsinden önce –
Er yiğidin nura dolduğu!
Kız, saçları dalgalanan kız,
Kimi bekler tenhada yalnız?
Hangi ara yere semadan
Düşüp kalmış olan bu yıldız,
Kucaklayıp aldı. Buz gibi,
Eriyip gitmiş sezdi kız özün
Yüzlerine değdi yüz. Lebi –
Lebe değdi. Yumdu kız gözü,
O an garptan gelen bir bulut,
Ay yüzünü örttü, bir zaman,
Karanlık bastı. Dört bir yan
Sessiz idi. Çökmüştü sükût
Ay da bilmeden kaldı bu sırnı.

Civan. Gözü yaşaran civan,
Saçı dalgalanan bir gelin,

Cüvân. Közi yaşnâğan cüvân,
Sâçi tolqin urgân kéliñçäk,
Kimni kütâr? Bir quçâq çéçäk.
Kimgä tuhfä? Kimgä ärmügân?
Şundây güllär ilinibdiki,
Qäritmäydi ästi köngilni!
İntizârlık bilinibdirki

Quçâğigä bäsibdir gülni.
Kişi qänçä intizâr bolsä,
Sévgi şunçä şirin tuyulär,
Ä...U qımmät, nâzik tuygulär,
Unutmäymän, hattâki ölsäm!)

Endi uni quçâqlädi bu...
Dildän sézdi büyük bir tuygu...
Xäyälläri quş kâbi uçdı,
Yâdigä, hä... xilvât tün tüşdi.
Yüzlärigä yüz tégdi. Läbi —
Läblär bilän alışğan kâbi
Üstünlikning yolini tutdı,
Kim şaşırär cängidä, yutdı.
Öpiçlärgä sıgmädi şekil
Uning ısqı, intizârlığı,
Küyâvining köksigä bütkül
Täşländi... vä nişândârlığın
Kéng köz bilän körüb Oğılây,
Né qılışni bilmädi birpäs.
Songrä, birdän üz mäsdän näfäs,
Kökräkdägi Léninni tinmäy
Çölpillätib öpdü... ä, öpdü.
Däm erini, däm uni öpdü...
Çıldirmäning dili oynardı,
Xälq déngizdäy taşib qäynardı..
Hämmä kördü bu kattä sırni!

III

MUNÇAQ KÖZLÄR

Pirpirätib munçaq közlärin
Quşlârdän häm ertä uygândi.
Pirpirätib munçaq közlärin
Dädäsigä qaräb tolgândi:
Şirin uxläb yätädi änä.
Bugün tinçib uxläbdür änä.
Ämmä, buni né bilsin bälä?
Qıygäs urib yubardı, ä-l-ä

Civan. Gözü yaşaran civan,
Saçı dalgalanan bir gelin,
Kimi bekler? Bir kucak çiçek,
Kime hediye? Kime armağan?
Öyle güller vermiş ki,
Solmuyor asla gönülde!
İntizarlık bilinmiştir ki.

Kucağına basmıştır gülü,
Kişi ne kadar beklese,
Sevgi öyle şirin duyulur,
O.. O kıymetli nazik duygular,
Unutamam hatta ölsem de.

Şimdi onu kucakladı bu,
Gönülden büyük bir duygu,
Hayalleri kuş gibi uçtu,
Yâdına, ha... Karanlık düştü,
Yüzlerine yüz değdi. Lebi,
Lebler ile savaşmış gibi,
Üstünlüğün yolunu tuttu,
Kim acele eder cenkte, yuttu.
Öpücüklerle sığmadı belki,
Onun aşkı, bekleyişi,
Damadının göğsüne bütünüyle,
Düştü ve sevgilinin bakışı,
Kéng göz ile görüp Oğılây,
Ne yaptığın bilmedi bir an
Sonra, birden kesilmeden nefes,
Kalbindeki Lenin'i dinmeden,
Çölpillätib öptü... A öptü.
Kâh erini, kâh onu öptü,
Tefin kalbi oynardı,
Halk deniz gibi taşır kaynardı.
Hepsi gördü bu sırrı.

III

BONCUK GÖZLER

Kıpırdatıp boncuk gözlerin,
Kuşlardan da erken uyandı.
Kıpırdatıp boncuk gözlerin,
Babasına doğru çevirdi:
Şirin uyuyup yatıyor ana,
Bugün rahatlayıp uyumuştur ana
Ama bunu ne bilsin ana,
Feryat edip bağırdı, ä-l-ä

Oğılâynın uyqusı qaçdı"
 İsrâil h m k zini  çdı.
 D d sid n  zilm y k zi
 M mm sig  tirm şdı qozı...
 B l . u, bir q ğ z q yıq ,
  mr k l bind  b p rv .
 G y  t t p y   yıq ,
 F q t, ş dlikni et r d 'v !
 İkki qoll b uxl tg nd yin,
  n  uni tin   ll l sin!
  t sig   rtıq  çikk n»
 İbr himc n y pişib  ldi.
 H tt  h zırgin  emizg n
 Siyn ni h m x hl m y q ldi.
 «Ş k rim...  ! Ş k rim, oğlim,
  rg l yin b xtingd n, toqlim,
 S n b gimning qızıl g lis n,
 Qızıl g ld gi b lb lis n.
 K zl ringd n  qm g y y şing,
 Till  bolsin, İbr him b şing!
  yd k y ruğ bolsin ş  y zing,
 H l l, oğlim,  ş g n tuzing»,—
 D g n bolib  yg  şomg di,
 X y lid  b sg n kim edi?
 «Q ni endi tirik bols l r,
 İsr ilni k lib k rs l r.
  t m...  n m... v   k l rim!»
  n  furs t  yl b q ldi dim.
 Sigirini s gdi Oğıl y;
 Qoyl rig  t rt s ldi.  y
 D v rd n p st t şib yoq ldi,
 Tut b şid  quyruğı q ldi...
 Buni k rib d k ni xor z
  sm n boyi k t rdi p rv z
 Pirpir tib mun  q k zl rin!
 D d sid n t şmadi d im.
  s r...  sar ki ik İbr him,
 Pirpir tib mun  q k zl rin!
 IV

UNİNG İŞQİ

S td y  ydin k  si, cimcit.
  r b şid   ar am s yigit.
 K zl rini ufqq  q d r:
 Bu   kk d n u  t g  q d r
 Qul   y zg n z mr d  m nz r,
 K m-k k ş hi q n tin y z r...

Oğıl ynın uykusu ka tı,
 İsrail de g z n  a tı.
 Babasından ayırmadan g z ,
 Memesine yapıştı kuzu,
 Bala o, bir k ğıt kayık ık,
  mr g lc g nde b p rva,
 Sanki yeni ayaklanan ayıcık,
 Ama mutluluğunu dava eder,
 İki kolla uxl tg nd yin,
 Ana onu rahat a uyutsun,
 Babasını  ok  zlemiş”
 İbrahimcan yapışıp aldı.
 Hatta az  nce emzirmiş
 G ğs nde istemedenden kaldı.
 “Şekerim a, Şekerim oğlum,
 Kurban olayım bahtına, toklum
 Sen b gimnin kızıl g l s n,
 Kızıl g ldeki b lb l s n.
 G zlerinden akmasın yaşın,
 Altın olsun İbrahim başın!
 Ay gibi aydın olsun ş  y z n,
 Helal oğlum, elle yemiş tuzun” –
 Deyip d ş nceye daldı,
 Hayaline giren kim idi?
 “Hani şimdi canlı olsalar,
 İsrail’i gelip g rseler,
 Babam, anam ve  g beylerim,
 Ancak fırsat bulup kaldı sakın,
 Sıgırını s gdi Oğıl y;
 Koyunlara yem verdi. Ay,
 Duvardan alçalıp yok oldu,
 Dut başında kuyruğı kaldı.
 Bunu g r p d v ş c  horoz,
 Sema boyu y kseldi u uş,
 Kıpırdatıp boncuk g zlerin,
 Babasından ayırmadı daim.
 B y r... B y r k c k İbrahim
 Kıpırdatıp boncuk g zlerin.
 IV

ONUN AŞKI

S t gibi aydın gecesi, sessiz,
 Toprak  st nde yiğit yorulmaz.
 G zlerinden ufka kadar,
 Bu yandan o tarafa kadar,
 Yayılmış z mr t  imenzar.
 G mg k ipek kanadın a ar.

Näpärmän gül açilib qıldı,
Uning ışıqı saçılıb qıldı.
Här bittä bərg, här bittä şänä
Uning ışıqı üçün nişänä!
Közlərini ufqqa qädär:
Bu çékkädän u çétgä qädär
Suv kütädır təşnä qalgän yer.
Etäğini péçkäş algän er —
Çärçämäsdän, tã täng ätgünçä
Suğarädır räsä toygünçä.
Älmäs yänglig şüdring dänäsi
Bərg bétidä simäbdék oynär.
Bu bağlärning ustä — dänäsi
Sévinçidän bulâqdék qäynär.
Uning ışıqı təşnä qalmäydi.
U, ışıqdän ästi tänmäydi!
Tüp özini kötärälmäydi
Häsilining köp bolgänidän.
Köngli limmä-lim tolgänidän
U, ästi Häm tinç turälmäydi:
«Ä, güllärim! Äziz güllärim,
Békär kətmädi u tünlärim,—
Pärvərişim, bərgän yäxäbim,
Sirä aräm bilmägän xäbim,
Bütün küçim, méhnätim, térim,
Qızdäy tolib étilding, yérim!
Xırmän-xırmän qilib eltämän,
Quyâş kabi yäşnəb eltämän.
Xursänd bolär méndän bärçäsi,
Mén dävriñg kiçik pərçäsi,
Ümrim bütün séning izmingdä,
Mén yaşaymän séning ismingdän.
Dänä dähim, büyük Vätänim,
Mänä séngä cänim vä tänim!»

Naparmon¹³⁶ gül açılıp kaldı.
Onun aşkı saçılıp kaldı.
Her bir yaprak, her bir gonca,
Onun aşkı için nişane!
Gözlerinden ufka kadar,
Bir baştan öbür başa kadar,
Su bekler susuz kalan yer.
Eteğini hediye alan er,
Yorulmadan ta tan atıncaya kadar,
Sular tam doyuncaya kadar,
Elmas gibi şebnem tanesi,
Yaprakta cıva gibi oynar.

Sevincinden pınar gibi kaynar.
Onun aşkı susuz kalmaz,
O, aşkını asla inkâr etmez!
O, hiç birini koparamaz,
Ürünü pek çok olduğundan,
Gönlü lime lime olduğundan,
O, asla huzur da bulamaz:
“A güllerim, aziz güllerim,
Bomboş geçmedi o günlerim –
Büyütüşüm, kışın su vermiş,
Asla uykum huzur bilmemiş,
Bütün gücüm, mihnetim, terim,
Kız gibi yetildin, toprağım,
Harman harman olup gelirim,
Güneş gibi doğup gelirim,
Memnun olur benden tüm hepsi,
Ben devrin küçük parçası,
Ömrün bütün senin yolunda,
Ben yaşarım senin isminde,
Bilgili dähim, büyük Vatanım,
İşte sana, canım ve tenim.

¹³⁶ Bir çeşit gül.

HÄQIQÄT QÄLÄMİ

(Muxbirlärgä bäğişläb)

Qolingdä tinmäy oynär
Häqıqätçi qäläming.
Ümid küyini tinglär
Qälbingdä yoq äläming.
Häqıqätni yâzäsän
Bärliqni sën kězäsän,
Zâlim könglin ezäsän,
Erkin yolni çizäsän.
Qädämingdä zor ümid
Här vâqt çäqnäb tâşädi.
Könglingdägi zor bëlgi
İstäk tâğın âşädi.

HAKİKAT KALEMİ

(Muhbirlere ithaf)

Elinde durmadan oynar,
Hakikatçi kalemin.
Ümit türküsünü dinler,
Kalbinde yok elemin.
Hakikati yazarsın,
Varlığımı hissettirirsın,
Zalimin gönlünü ezersın,
Hür yolunu çizersın.
Adımında güçlü bir ümit,
Her vakit kıvılcımlanıp taşıyor,
Gönlündeki güçlü nişan,
İstek dağın aşıyor.

* * *

Şäfäq öçäy déb qâldi
Käptär qânidék rängsiz...
Közlärimni üzmäymän.

Déding:— Endi öçär u,
Ötgän qäytib kélmäydi,
Ertäni sévinib küt!..

1934

* * *

Şafak kaybolayım diye kaldı,
Güvercin kanı gibi renksiz...
Gözlerimi ayırmam.

Dedin: şimdi gider o,
Geçmiş dönüp gelmiyor,
Yarını ümitle bekle.

1934

* * *

Quşça kâbi d raz mg  ur r q n tin
V diyl rd n  e ak t qib k lg n s nty br'.
 adl n m n, tuygul rim q yn r b s br:
K ng k z bil n i  n m n:  irin h y tim!

 u   gd gi y r gimni tingl ngiz h y, hu...
 ks-s d si g mb rl ydi g y  z mb r k:
«S zgil rning b b z ri — m nim   tuygu,
M ng   adlik v  g ll rning l bl ri k r k!»

1934

* * *

Ku uk gibi pencereme vurur kanadın,
Vadilerden  i ek takıp gelen eyl l,
Ne elenirim, duygularım co ar b sabır:
Mutlu g z ile inanırım:  irin hayatım.

 u andaki y re imi dinleyin, hey hu
Yankısı g mb rd yor sanki zemberek:
“Hislerin satılmayanı – bence – duygu
Bana  adlık ve g llerin lebi gerek”

1934

Ä

äbläh · 91, 167, 245
 äcäb · 50, 106, 199, 222
 äççiq · 87, 206, 230
 äççiq · 87, 148, 244, 245
 Äflätünmi · 126, 206, 238
 Ägär · 51, 85, 106, 162, 163, 179, 198, 205, 222, 225, 249, 261,
 284, 285, 300, 324
 ägär · 68, 99, 100, 215, 237, 242
 ähmâq · 238
 äkärîm · 56, 58, 154, 265
 Äkl · 54, 183, 195, 216, 231
 äläm · 245
 älbät · 232
 Ämmâ · 54, 57, 62, 64, 109, 116, 133, 163, 169, 195, 216, 231,
 235, 245, 247, 250, 262, 283, 302
 ämr · 63, 88, 120, 230
 Änä · 100, 197, 238, 295
 änçä · 96, 157, 192, 229, 234, 244, 252
 ängişvânä · 255
 änglätây · 232
 änhârdä · 193, 247
 ämqdir · 232
 Äqlim · 54, 57, 64, 235
 äqlimni · 244
 äqllidir · 57, 65, 125, 233
 Äräng · 87, 299, 324
 ärmân · 90, 111, 140, 149, 176, 182, 203, 243, 262, 264
 ÄRMİNÄ · 259
 äsıl · 54, 166, 208, 245
 ästi · 54, 73, 89, 94, 95, 99, 118, 126, 166, 174, 177, 208, 237,
 239, 245, 256, 302, 304
 ätäyläb · 117, 255
 ätrâfim · 236
 ävlâdi · 72, 84, 111, 126, 159, 237, 238
 Ävväl · 116, 169, 237, 245
 Äyämädîm · 157, 230
 äyämädîm · 63, 88, 120, 230
 Äyândir · 56, 69, 119, 141, 160, 210, 227
 äylän · 51, 106, 163, 179, 222
 äylärdim · 113, 115, 157, 210, 229
 äyläydi · 56, 69, 119, 141, 160, 210, 227
 Äyriliqqä · 57, 65, 125, 215, 233
 äytgäni · 107, 195, 232
 äzâbgä · 91, 183, 245
 Äzâmi · 111, 140, 243
 Äzângäçä · 62, 109, 162, 205, 249, 292
 Äzirisä · 68, 71, 98, 236
 äzmimni · 63, 88, 120, 230
 äxir · 75, 140, 157, 230, 238
 äxtärây · 232

Å

åbidäsîn · 72, 107, 111, 126, 159, 237, 238
 Åç · 63, 85, 105, 108, 128, 178, 183, 188, 206, 238, 245, 286,
 301
 åçây · 139, 225
 åçünni · 237
 Ådäm · 37, 81, 105, 237, 301
 ådämdän · 99, 126, 237
 Åfeliyäni · 62, 109, 162, 205, 249
 åftäbning · 87, 230
 åğır · 67, 72, 75, 108, 133, 140, 157, 193, 230, 236, 237, 242,
 247
 åğurlık · 231
 åh · 171, 239, 279
 ål · 66, 114, 195, 216, 233, 302, 336, 341
 Ål · 66, 114, 195, 233
 ålädi · 57, 65, 125, 233
 ålädimi · 125, 215, 233
 ålämân · 237
 åldim · 87, 163, 190, 244, 250, 273, 299
 åldimdä · 54, 57, 64, 66, 76, 89, 114, 152, 154, 195, 233, 235,
 271, 274
 åldingä · 237
 ålib · 61, 67, 72, 102, 120, 135, 145, 155, 172, 236, 244, 257,
 260, 274, 278, 280, 287, 289
 åling · 77, 107, 115, 200, 242
 Ålmäs · 57, 74, 209, 241, 304, 341
 ålmäsdîm · 231
 ån · 67, 68, 72, 93, 115, 177, 197, 209, 236, 270, 272, 295
 ånä · 168, 216, 232, 237, 255, 277, 278, 280, 302
 Ånä · 54, 91, 112, 166, 196, 208, 245, 265, 288, 294, 303
 Ånâcân · 232
 Ånäm · 229, 231, 277, 280
 Ånämning · 107, 195, 232
 åntärgändây · 113, 290
 Åppâq · 112, 117, 172, 203, 215, 241, 255, 265, 271
 Åq · 54, 61, 77, 81, 90, 135, 140, 149, 155, 157, 166, 173, 176,
 208, 231, 245, 258, 264, 274, 278, 341
 ÅQ YUVİB · 277
 åqädi · 171, 239, 282
 åqädir · 68, 71, 98, 107, 178, 207, 236, 296
 Åqär · 245
 åqär · 57, 102, 112, 115, 128, 179, 188, 225, 241, 286
 ÅQIL · 258
 åqın · 73, 151, 240, 261
 åqmäsîn · 100, 184, 265
 Åqquş · 120, 171, 172, 239, 260, 271
 Åqsâm · 150, 166, 177, 189, 190, 192, 213, 234, 273
 åqsâm · 84, 110, 177, 231, 253, 261
 åräsîdän · 68, 71, 98, 178, 236
 åräsîndä · 126, 206, 238
 årqäsîdä · 233
 årtidä · 140, 243
 årtidän · 106, 231

ärzuni · 231
 Ärzusi · 54, 166, 208, 245
 äsmån · 40, 68, 71, 98, 113, 115, 154, 157, 176, 178, 183, 190,
 209, 210, 212, 213, 229, 236, 237, 267, 272, 273, 294
 Åsmån · 61, 93, 115, 126, 177, 206, 209, 232, 238, 259, 270,
 301, 303, 341
 äsmångä · 229
 Åsmångä · 231
 äsmånidék · 237
 ästigä · 237
 Ätälärimning · 72, 107, 111, 126, 159, 237, 238
 Ätéllä · 163, 198, 205, 249
 ätgä · 236, 287
 ätgüncä · 192, 234, 304
 Ätim · 237
 äy · 54, 58, 77, 85, 112, 118, 126, 127, 149, 158, 166, 167, 179,
 183, 188, 192, 206, 208, 234, 238, 245, 252, 255, 261, 286
 Äy · 61, 66, 73, 92, 99, 112, 113, 127, 128, 151, 172, 177, 178,
 179, 188, 189, 231, 239, 255, 265, 272, 273, 284, 286, 287,
 288, 290, 292, 301, 303, 341
 Äydék · 215, 225, 303, 324, 341
 äydm · 62, 109, 117, 162, 179, 203, 205, 243, 244, 249
 äyim · 57, 65, 125, 233, 341
 ÄYİMCÂN · 256
 äyin · 67, 72, 236
 äying · 125, 215, 233
 äyingni · 66, 114, 195, 233
 Äyini · 231
 äynä · 35, 80, 149, 171, 239
 äyni · 106, 119, 138, 198, 222
 Äzädligim · 72, 107, 111, 126, 237
 Äxirdä · 68, 99, 215, 242

B

Bâbâginäng · 194, 197, 231
 bâbälärning · 232
 bâbâmning · 107, 195, 232
 BÂBÂMNING FÄLSÄFÄSİ · 231
 Bâcâ etgäli · 86, 128, 129, 134, 144, 189, 199, 286, 287, 290
 bädä · 53, 70, 72, 192, 234
 BÂDÂM GÜLLÄGÂN KÉÇÄSİ · 127, 286
 Bâg · 87, 230, 256
 bâgbân · 63, 122, 228
 bâgbâni · 155, 212, 267
 bâgim · 55, 58, 65, 66, 97, 101, 121, 154, 164, 202, 228, 265,
 279
 bâglärgä · 45, 78, 90, 114, 138, 161, 162, 225
 bâglärni · 120, 166, 230
 bâgläy · 140, 243
 bâgringdä · 63, 108, 206, 245
 bâhâr · 53, 58, 65, 72, 75, 87, 92, 93, 110, 111, 116, 121, 122,
 123, 140, 149, 157, 168, 169, 170, 172, 176, 216, 228, 230,
 237, 245, 246, 254, 265, 268, 269, 282, 288
 bâisi · 67, 88, 97, 100, 108, 154, 196, 235, 245
 Bâl'sévik · 147, 288, 298
 bälä · 67, 91, 97, 98, 100, 154, 196, 216, 235, 245, 302
 bâläcân · 168, 170, 216, 268

Bäläligim · 120, 157, 166, 173, 230, 281
 BÄLÄLİGİMGÄ · 224
 Bälälilik · 106, 231
 bälälilikdä · 87, 230
 bäläm · 194, 197, 231
 bäländ · 113, 115, 157, 177, 182, 197, 210, 229, 231, 259
 Bäländ · 244, 283, 288, 325
 Bältiq Dëngizi · 239
 bâqär · 99, 126, 237
 Bâqqä · 51, 53, 56, 119, 160, 200, 221, 223
 bâqräygan · 245
 bâr · 55, 62, 68, 71, 85, 89, 98, 100, 101, 108, 109, 133, 152,
 161, 184, 190, 193, 194, 197, 204, 231, 233, 236, 247, 249,
 256, 258, 261, 265, 266, 271, 276, 282, 288
 bârädi · 117, 180, 181, 203, 243, 255
 bârämän · 116, 148, 244
 Bäräyätgän · 288
 Bärçäsidän · 67, 72, 236
 bärdaş · 125, 215, 233
 bärdaşi · 203, 214, 243
 bärdek · 126, 206, 238
 bärğ · 61, 73, 99, 106, 175, 182, 239, 255, 257, 304
 Bärğdek · 65, 121, 141, 164, 202, 228
 Bärğlär · 53, 58, 70, 72, 116, 169, 192, 234, 245, 246
 Bärğlärgä · 177, 231
 bärğläri · 69, 94, 155, 173, 200, 224
 baringni · 50, 96, 199, 202, 222
 bärür · 84, 126, 158, 206, 238
 bäsädi · 67, 72, 236
 bäsğan · 52, 67, 72, 135, 153, 190, 213, 236, 252, 257, 273, 303
 Bäsinqrämä · 300
 bäsir · 256
 bästirdi · 237
 başi · 63, 108, 206, 245
 başidän · 61, 72, 107, 111, 126, 159, 237, 238, 257, 288, 289,
 292
 Başım · 73, 239
 başläyin · 96, 157, 229
 başqä · 211, 238, 268, 279
 bätär edi · 230
 Bätäyätgän · 68, 98, 236
 bätgän · 87, 206, 245
 Bäyräğimsän · 148, 244
 Bäxtining · 231
 beázär · 182, 229
 beçärä · 85, 182, 200, 204, 238, 249
 beğäm · 70, 122, 167, 182, 240
 beğänä · 66, 114, 182, 195, 233
 BÉĞÄNÄ · 233
 behäd · 96, 157, 182, 229
 bél · 68, 98, 236
 belidä · 68, 98, 236
 bémâr · 68, 71, 98, 236
 béméhnät · 70, 122, 167, 182, 240
 Béméhnät · 56, 69, 119, 141, 160, 210, 227, 325
 benihäyät · 70, 158, 194, 230
 bepäsangi · 75, 140, 157, 182, 230
 bëräcäk · 232
 bëräy · 68, 90, 96, 99, 114, 215, 225, 226, 242, 266
 bërdingmi · 69, 94, 155, 173, 200, 224

bérgin · 161, 184, 204, 237, 258
 bérib · 112, 125, 215, 233, 276, 291, 295, 296
 bérkinib · 55, 135, 252
 bérkitding · 106, 119, 138, 198, 222
 bérmäsin · 232
 bérmäy · 93, 115, 177, 209, 270, 296
 bérsin · 126, 206, 238
 béşmä-béş · 95, 137, 183, 267
 bétigä · 84, 110, 253
 Biätriçé · 205, 249
 Bil · 194, 197, 231
 bilän · 53, 57, 58, 61, 62, 64, 65, 68, 69, 71, 72, 75, 77, 85, 86, 87, 89, 96, 98, 101, 108, 111, 116, 117, 119, 121, 122, 125, 128, 140, 144, 145, 146, 148, 149, 150, 152, 153, 157, 163, 166, 169, 170, 171, 175, 177, 184, 189, 190, 192, 200, 203, 204, 207, 209, 213, 214, 215, 223, 225, 228, 229, 230, 233, 234, 236, 237, 244, 245, 246, 247, 249, 250, 254, 259, 261, 262, 266, 267, 271, 272, 273, 276, 279, 283, 284, 285, 287, 288, 289, 291, 294, 295, 296, 297, 299, 300, 301, 302, 307
 Biläsänmi · 147, 213, 241, 270, 295
 bildim · 191, 195, 210, 232, 299
 bilmäs · 241
 bilmäysän · 195, 197, 231
 bilsäm · 70, 158, 194, 230
 bilür · 68, 98, 107, 207, 236
 Binäşälär · 90, 114, 225
 bir · 2, 6, 9, 19, 27, 32, 35, 36, 37, 40, 41, 45, 46, 48, 49, 52, 53, 54, 56, 57, 58, 60, 61, 63, 64, 65, 67, 68, 69, 70, 71, 72, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 84, 85, 88, 89, 90, 94, 95, 96, 98, 100, 104, 109, 111, 112, 113, 114, 118, 119, 120, 123, 124, 126, 127, 130, 131, 132, 133, 134, 135, 136, 137, 138, 139, 140, 141, 142, 143, 144, 146, 147, 149, 150, 151, 152, 153, 155, 157, 158, 159, 160, 161, 162, 163, 164, 165, 167, 171, 176, 178, 179, 180, 181, 182, 183, 184, 185, 186, 187, 188, 191, 192, 193, 194, 195, 196, 197, 198, 199, 200, 202, 203, 204, 205, 206, 207, 208, 210, 211, 213, 214, 215, 216, 227, 230, 231, 232, 234, 236, 237, 243, 245, 248, 249, 256, 257, 258, 259, 261, 262, 264, 265, 266, 267, 268, 269, 272, 275, 279, 280, 283, 285, 286, 287, 288, 289, 290, 291, 292, 294, 295, 297, 299, 300, 301, 302, 303, 304, 305, 324, 325, 326, 328, 329, 331, 332, 334, 336, 339, 342, 343, 344, 345, 346, 347, 348, 349, 350, 351, 352, 353, 354, 355, 357, 358, 360
 Bir · 51, 52, 53, 56, 63, 75, 76, 77, 93, 98, 102, 105, 107, 111, 113, 115, 119, 121, 122, 140, 151, 156, 157, 160, 161, 168, 170, 174, 177, 184, 185, 194, 200, 221, 223, 228, 230, 231, 237, 242, 255, 259, 260, 265, 266, 267, 274, 275, 277, 282, 286, 287, 288, 289, 291, 292, 296, 300, 301, 302, 304
 birän · 99, 112, 126, 215, 237, 265
 birdän · 105, 238, 301, 302
 birgä · 77, 117, 149, 153, 192, 234, 254, 285
 biri · 41, 67, 77, 96, 97, 100, 126, 130, 153, 154, 157, 158, 193, 196, 206, 229, 235, 238, 247, 282, 292, 336, 353
BİRİNÇİ · 265
 Bisäü · 70, 91, 158, 167, 194, 230, 245
 bitäcägi · 232
 Bitäcäk · 232
 bitdi · 107, 195, 232
 Bitdi · 107, 195, 203, 214, 232, 243
 bitgän · 70, 158, 194, 230
 bittäsi · 68, 99, 215, 242
 biyrä · 75, 140, 157, 230
 bizdägi · 111, 140, 243
 bizning · 103, 168, 170, 216, 237, 268, 284
 Bizning · 111, 140, 243, 254, 290, 291, 299
 bol · 96, 121, 161, 226, 232, 260, 324, 336, 339, 342, 346, 359
 bolälmäysän · 233
 bolär · 85, 87, 128, 192, 234, 266, 267, 287, 304
 boldi · 62, 77, 108, 111, 116, 148, 170, 244, 247, 254
 bolgän · 94, 211, 238, 254, 268, 277, 294
 bolib · 55, 73, 87, 88, 94, 112, 120, 135, 139, 144, 155, 161, 166, 171, 183, 191, 192, 206, 225, 230, 232, 234, 239, 245, 252, 256, 265, 268, 277, 282, 289, 291, 294, 297, 299, 303
 bolmäsin · 115, 225
 bolsä · 51, 88, 99, 106, 111, 126, 158, 162, 163, 167, 170, 171, 174, 179, 183, 196, 198, 205, 206, 222, 225, 237, 238, 249, 254, 256, 262, 266, 291, 292, 294, 296, 302
 bolurmi · 223
 bolür · 63, 122, 228
 Boränni · 70, 122, 167, 240
 boyläb · 68, 98, 107, 207, 236, 282, 296
 boyningdä · 141, 161, 207, 223
 bökirgän · 85, 237
 böri · 91, 167, 245
 Brunä · 104, 159, 300, 326
 bu · 35, 37, 45, 46, 48, 50, 54, 57, 58, 60, 63, 65, 67, 68, 71, 76, 78, 79, 80, 82, 83, 88, 97, 98, 100, 102, 105, 106, 110, 111, 112, 114, 118, 124, 126, 127, 129, 130, 131, 132, 133, 135, 136, 137, 138, 139, 140, 143, 145, 146, 147, 149, 151, 152, 153, 154, 157, 158, 160, 161, 164, 165, 168, 169, 171, 172, 177, 180, 181, 182, 184, 185, 186, 187, 190, 191, 192, 193, 194, 195, 196, 197, 198, 199, 201, 202, 203, 205, 206, 207, 213, 214, 222, 230, 231, 232, 237, 241, 245, 247, 254, 259, 260, 261, 262, 263, 270, 271, 272, 276, 277, 278, 279, 280, 294, 298, 300, 301, 302, 324, 326, 347, 352
 Bu · 36, 40, 41, 45, 46, 51, 54, 55, 57, 58, 64, 66, 67, 68, 71, 73, 74, 76, 79, 81, 82, 90, 91, 92, 93, 97, 98, 99, 100, 101, 106, 107, 110, 114, 120, 121, 122, 124, 125, 126, 130, 131, 132, 134, 139, 140, 142, 143, 145, 146, 147, 149, 150, 153, 154, 155, 159, 162, 163, 165, 167, 173, 175, 180, 181, 182, 183, 184, 185, 186, 190, 193, 195, 196, 198, 199, 201, 202, 204, 212, 213, 214, 215, 216, 225, 231, 235, 237, 242, 245, 250, 251, 255, 261, 267, 276, 278, 279, 280, 295, 298, 300, 303, 304
 bulutdäy · 54, 166, 208, 245
 bulutlärdän · 236
 Bulutläarning · 126, 206, 238
 Bundän · 238
 Bundäy · 237
 bürdälär · 245
 Bürläkläarning · 87, 245
 Bürrä · 294, 326
 бүтүн · 53, 65, 72, 74, 78, 79, 87, 88, 95, 99, 109, 117, 120, 121, 122, 125, 133, 142, 169, 171, 194, 198, 212, 228, 236, 237, 247, 254, 256, 260, 296, 304, 325, 341, 349, 356
 Бүтүн · 35, 57, 80, 120, 133, 134, 141, 145, 161, 172, 180, 194, 207, 223, 234, 260, 287, 291, 293, 300, 304
 бүтүнләй · 54, 57, 64, 107, 195, 232, 235, 256

C

Cählimni · 233
Cälläddék · 56, 119, 141, 160, 210, 227
cäncäl · 54, 195, 216, 231
Cänim · 50, 51, 53, 56, 119, 160, 200, 221, 223
cänmän · 72, 99, 107, 111, 126, 159, 237, 238
cântäpämän · 236
Cäváb · 126, 206, 237, 238
Cim · 193, 209, 247, 249, 332
Cimcit · 301, 332
cimirlär · 177, 231
cindäk · 103, 284
cinni · 238
cör · 106, 119, 138, 198, 222
Cüvân · 105, 174, 301, 302

Ç

Çäkkänggä · 215, 225
çâl · 107, 237, 296
çäldi · 238
çämän · 45, 53, 65, 72, 78, 87, 90, 114, 121, 122, 138, 161, 162, 169, 225, 228
Çängäl · 238, 351
çängdäy · 140, 243
Çäpäk · 238, 351
çäpämän · 236
çäpgändäy · 106, 231
Çäqrasän · 244
çäqmâq · 126, 151, 168, 176, 189, 206, 237, 238, 273
çäqmâqqä · 51, 106, 163, 179, 222
Çärägän · 177, 231, 351
çärçär · 50, 106, 199, 222
Çärx · 203, 243, 351
Çärxi · 117, 243
Çäyqälär · 73, 151, 240
çäyşäblärni · 255
çéçäk · 55, 69, 105, 116, 148, 171, 173, 174, 175, 253, 259, 299, 302, 307
çétidä · 152, 179, 271
çiqäylik · 149, 203, 241
çiqqänmän · 244
çidädi · 91, 245
çidälmäydi · 68, 71, 98
Çidälmäymän · 60, 91, 167, 245, 260
çidämlidir · 57, 65, 125, 233
çidäydimi · 125, 215, 233
çil · 85, 117, 255, 351
çinäqçi · 118, 264
Çirägimgä · 236
çiräylidir · 57, 65, 125, 233
çiräylik · 203, 241
çiräylimi · 125, 215, 233
çömib · 74, 263
Çöyän · 64, 279, 351
Çulgädi · 203, 214, 243
çumälidäy · 68, 98, 107, 207, 236
Çü · 70, 122, 167, 240, 351

Çünki · 157, 225, 230, 244, 256, 276, 292

D

däim · 124, 237, 303
dänä · 74, 112, 215, 265
Därd · 231
därdi · 113, 223, 289
Därdimsänki · 223
därdlärim · 73, 151, 240
därgähimdän · 66, 114, 195, 233
därsläri · 107, 115, 200, 242
däryä · 63, 88, 108, 206, 245, 254, 280
däryädék · 73, 151, 240
dävâmi · 63, 111, 121, 140, 228, 243
dävâmin · 140, 183, 243
dävri · 125, 237
déb · 55, 68, 76, 87, 89, 92, 99, 116, 124, 137, 139, 150, 152, 155, 161, 162, 173, 174, 175, 193, 197, 204, 205, 212, 215, 225, 230, 232, 242, 249, 253, 258, 266, 267, 279, 285, 288, 289, 294, 295, 306
dédi · 193, 231, 247, 290, 291
Dédi · 133, 194, 238, 247, 256
DÉGÄNİM · 251
Déngiz · 35, 80, 85, 117, 149, 152, 171, 179, 239, 255, 271
déngizdän · 73, 151, 240
DÉNGİZGÄ · 274
déräzäning · 66, 280
dérdi · 64, 183, 195, 231
Désäm · 68, 99, 215, 242
déymän · 244
déysänmi · 203, 214, 243
Dézdémänä · 163, 198, 205, 249
diämät · 195, 232
Diktätürä · 144, 189, 286
dil · 54, 56, 57, 62, 70, 107, 122, 125, 166, 167, 182, 183, 190, 203, 208, 237, 240, 241, 243, 245, 251, 261, 276, 344, 347
diibär · 50, 96, 163, 183, 198, 199, 202, 205, 222, 249, 294
diigä · 109, 133, 171, 174, 212, 239, 247, 288
Diiginämni · 192, 234
DİLİMDÄDİR · 247
dilimni · 56, 69, 119, 141, 160, 210, 227
dolmuş · 228, 329
Dostlärim · 77, 107, 115, 200, 242
dostlik · 225
Dünyâ · 103, 194, 196, 197, 231, 282, 284, 295, 300, 329
dünyädä · 62, 95, 108, 113, 115, 137, 157, 210, 229, 247, 267
Dürräsini · 255
döv · 60, 231, 238, 260
dvaryän · 91, 167, 245

E

Eh · 147, 201, 241, 270, 282, 294, 296, 353
ekän · 105, 137, 168, 177, 230, 232, 234, 260, 275, 279, 301
Ekän · 70, 99, 111, 140, 158, 192, 194, 195, 214, 215, 225, 243, 262
Eltäy · 90, 114, 225

emäs · 51, 53, 56, 96, 109, 110, 119, 160, 163, 200, 221, 222,
223, 250
Emçägidä · 237
emgänin · 94, 155, 173, 200, 224
emiş · 237, 300
endi · 94, 232, 277, 303
eriş · 237
erkä · 79, 109, 123, 138, 149, 164, 208, 244, 248, 269
erkäligim · 157, 230
erkäm · 117, 123, 139, 225, 243, 266
Erki · 68, 71, 98, 134, 145, 236, 287, 293
erksizlik · 126, 206, 238
Ertäni · 139, 306
ERTÄNİ SÉVİNİB QUT · 248
esdä · 231
Esdälik · 253
Esingdämi · 168, 253, 277
Eskidäy · 232
Esläb · 94, 155, 173, 200, 224
Eşitäsänmi · 237
Eşitilär · 67, 72, 236
etäkläb · 90, 225
etding · 222
etgän · 229
etmäy · 227
Ey · 50, 60, 69, 91, 94, 96, 152, 155, 172, 173, 190, 199, 200,
201, 202, 204, 222, 224, 238, 249, 250, 271, 272, 276
ezädi · 68, 98, 107, 207, 236
ezär · 107, 237

É

éngär · 68, 99, 215, 242
éngib · 267, 282
éngil · 162, 225, 236, 263, 330
Érévän · 101, 117, 123, 149, 164, 269, 272
étäkläb · 90, 225
étäklärkän · 70, 158, 194, 230
étür · 70, 122, 167, 240

F

fäläkdän · 256
fäläklärgä · 72, 84, 107, 111, 126, 159, 183, 237, 238
fälsäfä · 232
Fälsäfä · 195, 232
fäqät · 54, 92, 95, 104, 137, 155, 183, 195, 216, 231, 267, 268,
279, 280, 295
färdidäy · 237
Färyädlärgä · 68, 71, 98, 236
Färzändläрни · 155, 268
Figänli · 63, 108, 206, 245
fibr · 40, 184, 233, 299
Fikr · 67, 97, 100, 154, 196, 235
fikrim · 54, 57, 64, 235, 243, 260
fir'ävn · 68, 98, 107, 207, 236
Fir'ävning · 68, 98, 107, 207, 236
Fir'ävünü · 236

fräntdän · 267
füsünkär · 53, 72, 87, 121, 169, 228

G

gädä · 91, 167, 182, 237, 245
gäpläšämiz · 107, 237
Gäzätäni · 296
Gödägini · 237
Gödäklärming · 52, 296
göyâ · 53, 59, 63, 67, 70, 72, 108, 113, 115, 148, 157, 192, 206,
207, 210, 229, 231, 234, 236, 241, 245, 261, 307
Göyâ · 63, 88, 120, 230, 301, 303, 328
göyâki · 56, 69, 73, 119, 141, 160, 210, 227, 239
gül · 69, 93, 94, 112, 120, 123, 146, 149, 155, 166, 173, 174,
175, 176, 200, 202, 215, 224, 230, 257, 265, 266, 269, 284,
287, 297, 304, 328, 336
gülbähär · 62, 254
güllär · 51, 53, 56, 90, 119, 149, 160, 174, 176, 200, 221, 223,
264, 302
Güllärdän · 65, 121, 141, 164, 202, 228
Gülzär · 45, 78, 90, 114, 138, 161, 162, 225
Gürsilläydi · 188, 286
güväh · 40, 100, 103, 126, 182, 196, 206, 238, 279, 295

Ġ

Ġärib · 120, 166, 230, 289
ĠÄZÄB · 275
Ġäzäbini · 111, 126, 237

H

hä · 244
häcriidä · 148, 244
Hädisäni · 70, 158, 194, 230
häli · 42, 54, 57, 64, 75, 76, 84, 86, 112, 122, 126, 154, 158,
195, 206, 210, 215, 232, 235, 238, 251, 253, 265, 279, 298
Häli · 66, 75, 84, 86, 90, 97, 101, 112, 184, 201, 203, 210, 215,
243, 253, 265, 272, 279, 360
häm · 54, 55, 57, 61, 64, 65, 70, 84, 90, 91, 99, 106, 110, 116,
118, 119, 121, 124, 126, 128, 134, 136, 141, 145, 146, 148,
153, 158, 164, 168, 170, 174, 175, 183, 190, 194, 195, 197,
201, 202, 206, 214, 216, 228, 230, 231, 232, 235, 238, 244,
245, 250, 253, 254, 255, 262, 268, 272, 276, 280, 285, 287,
288, 293, 295, 299, 301, 302, 303
hämän · 63, 66, 90, 93, 97, 101, 107, 108, 109, 115, 126, 133,
136, 146, 177, 206, 209, 212, 237, 238, 245, 247, 270, 279,
295
Hämän · 62, 107, 237, 254
Hämér · 237
hämüy · 63, 122, 228
Hämmäsi · 54, 57, 64, 235
HÄQIQÄT QÄLÄMİ · 305
häqqim · 54, 195, 216, 231
Häqqim · 244

här · 58, 62, 67, 72, 73, 90, 93, 106, 108, 115, 128, 136, 146,
148, 154, 156, 169, 175, 176, 177, 197, 209, 212, 225, 232,
236, 244, 246, 247, 261, 267, 268, 270, 272, 275, 277, 278,
280, 283, 287, 294, 295, 297, 304
Här · 73, 94, 103, 104, 106, 127, 132, 134, 144, 145, 173, 174,
175, 179, 187, 188, 195, 197, 232, 275, 283, 286, 288, 289,
292, 295, 296, 297, 304, 305, 360
Hässä · 231, 360
Hävå · 53, 70, 72, 192, 234
häyəcän · 67, 97, 100, 154, 196, 235
häyät · 51, 53, 56, 66, 77, 116, 119, 148, 150, 155, 160, 200,
221, 223, 244, 256, 268, 279
Häyät · 42, 54, 57, 64, 76, 154, 195, 235, 283, 301
häyāti · 68, 71, 98, 107, 207, 236
häyätim · 69, 148, 171, 175, 244, 307
Häyätimning · 63, 121, 228
häyätni · 195, 232
häyätning · 53, 70, 72, 147, 192, 234, 298
häydäb · 288, 290, 296
Häydäv · 86, 128, 129, 134, 144, 189, 199, 286, 287, 360
häyhät · 40, 68, 98, 201, 236, 301
häykäl · 65, 121, 125, 141, 164, 183, 202, 228, 237
Häyrån bolib · 230
häyvän · 237
hâzır · 67, 72, 236
hâzin · 107, 237
Hâzin · 171, 239
heç · 63, 65, 72, 75, 84, 88, 96, 99, 107, 109, 111, 116, 119,
120, 122, 126, 142, 148, 159, 163, 183, 191, 196, 211, 223,
230, 237, 238, 244, 250, 251, 294, 299
hep · 158, 224, 228
höngir · 63, 88, 120, 230
Huşim · 67, 72, 236
hükmi · 68, 98, 107, 207, 236
hükmrån · 68, 98, 107, 125, 207, 236, 237
hürmät · 65, 121, 141, 164, 183, 202, 228

I

iqlimi · 77, 116, 148, 244
Issıq · 126, 206, 238, 334
ışqbâzim · 106, 119, 222
ışqı · 223

İ

içämän · 53, 65, 72, 87, 121, 122, 169, 228
içär · 107, 237
içäy · 139, 161, 225
ignä · 177, 231
İkki · 82, 95, 102, 107, 115, 124, 200, 242, 280, 283, 292, 301,
303
İlhâminning · 56, 79, 119, 141, 159, 160, 210, 227
iltimâsim · 161, 204, 258
insâf · 64, 183, 195, 231
insângä · 238
insânmän · 72, 107, 111, 126, 159, 237, 238
İnternätgä · 279

ircäytirib · 85, 237
İSRÄİL · 300
istäk · 244
İstäymänki · 102, 104, 115, 225, 295
isyändän · 126, 206, 238
isyänning · 84, 126, 159, 238
ışänmä · 233
İşimni · 65, 121, 141, 164, 202, 228
ışkâm · 257
İtäät · 50, 106, 163, 179, 222
İzhär · 57, 65, 125, 215, 233
izlä · 50, 96, 199, 202, 222
izlägän · 231
izlär · 126, 197, 206, 238, 259

K

käbi · 35, 50, 51, 53, 55, 56, 57, 58, 60, 61, 64, 68, 69, 77, 80,
85, 87, 88, 93, 98, 101, 110, 115, 116, 117, 119, 135, 138,
144, 148, 149, 160, 169, 171, 172, 173, 175, 177, 188, 200,
201, 207, 208, 209, 221, 223, 229, 236, 239, 241, 252, 254,
255, 256, 258, 260, 270, 279, 280, 286, 296, 300, 301, 302,
304, 307
kältä · 133, 193, 247
kälxäzidä · 113, 290
kämän · 126, 183, 206, 238
kâmändirü · 62, 254
kâmbinät · 118, 255
kâmsâmällär · 136, 278
kändä · 86, 223, 268, 336
Käpäläkning · 69, 94, 155, 173, 200, 224
KÄRÄB · 273
kärtäşkä · 168, 170, 216, 268
kärvän · 111, 140, 168, 203, 243, 275
Kärvän · 45, 117, 139, 140, 180, 181, 203, 243, 255
KÄRVÄN BÄRÄDİ · 243
kärvänbâşi · 203, 214, 243
kättä · 91, 163, 190, 201, 236, 250, 276, 302
Kättä · 191, 210, 237, 244, 278, 290, 291, 299, 336
keç · 195, 197, 231, 282
Kéçä · 178, 188, 258, 286
keçälärdä · 120, 166, 230
keçäsi · 93, 175, 179, 229, 257, 292, 296, 303
keçqurun · 73, 94, 239
Kél · 99, 100, 140, 183, 243, 265, 266
kéläçigim · 244
Kéläçigimgä · 63, 122, 228
kéläçäk · 67, 72, 91, 190, 201, 236, 254, 276
kélädi · 56, 79, 119, 141, 159, 160, 210, 227
kélär · 74, 100, 236, 238, 263
kélđi · 50, 62, 106, 108, 133, 193, 199, 222, 247, 280, 291, 292,
345
kélinçäk · 105, 174, 299, 301, 302
Kéltirmäymän · 262
Kéng · 63, 69, 108, 145, 148, 155, 171, 175, 190, 206, 245,
268, 272, 273, 276, 290, 302, 307, 336
Kéngäyibdi · 252
kéräk · 59, 70, 122, 148, 167, 240, 262, 292, 297, 307
kétär · 75, 84, 147, 213, 236, 253, 270, 274

Kétidi · 111, 140, 203, 214, 243
kétidim · 69, 94, 155, 173, 200, 224
kétgän · 145, 195, 197, 211, 231, 280, 288, 289, 301
kétmäsin · 102, 115, 225
kétsäm · 65, 121, 141, 164, 202, 228
Kéyin · 70, 158, 194, 230, 336
kéyinginä · 108, 133, 194, 247
Ki · 110, 112, 126, 136, 146, 158, 167, 183, 206, 238, 250, 276, 292, 295
kim · 98, 100, 109, 116, 126, 137, 163, 180, 198, 205, 206, 211, 238, 249, 268, 300, 303
Kim · 88, 100, 105, 108, 109, 116, 126, 133, 137, 148, 193, 206, 211, 238, 244, 245, 247, 249, 301, 302
kimdän · 65, 68, 71, 98, 142, 191, 211, 236, 299
Kimgä · 68, 71, 98, 105, 174, 236, 302
Kiprigim · 231
Kirävning · 77, 181, 243
kirsäng · 53, 56, 119, 160, 200, 221, 223
kitäbidän · 236
Kléäpäträ · 125, 237
köçädä · 87, 117, 230, 255
köçmäsä · 89, 118, 177, 256
kökärdi · 299
Kökrägi · 231
kökräk · 50, 106, 199, 222
köm-kök · 69, 93, 94, 115, 155, 168, 173, 177, 192, 200, 209, 224, 234, 270, 277
köngil · 73, 94, 239
Köngil · 53, 70, 72, 192, 234
könglim · 123, 171, 239, 266
Könglim · 68, 77, 96, 99, 107, 115, 116, 157, 163, 183, 200, 215, 229, 237, 242, 250, 254
Könglimdä · 53, 65, 72, 73, 87, 121, 122, 151, 169, 228, 240, 274
Könglimni · 139, 225
köp · 75, 95, 96, 99, 104, 125, 135, 140, 147, 155, 157, 159, 229, 230, 237, 270, 278, 300, 304
körälmägän · 120, 166, 230
kördim · 62, 69, 77, 94, 108, 155, 173, 200, 224, 247, 259, 280, 282
körgänlärim · 54, 57, 64, 235
körgäzmäsüdän · 100, 265
körinür · 62, 67, 72, 208, 236, 251
Körinür · 241
körmädi · 63, 88, 120, 230
körmäy · 157, 200, 204, 230, 249
Kötärilär · 68, 71, 98, 178, 236
kötärmäsdän · 163, 250
köz · 64, 68, 69, 98, 99, 148, 171, 175, 231, 236, 260, 279, 284, 288, 302, 307, 351
Köz · 66, 89, 114, 125, 152, 183, 195, 233, 237, 271, 279, 280, 291, 336
köz täsläy · 231
közgä · 67, 72, 236
Közidä · 68, 98, 236
közimgä · 236, 294
Közimgä · 106, 119, 138, 198, 222, 232
közining · 67, 72, 236
Közläri · 117, 203, 243
közlärim · 73, 123, 151, 240, 266

közläring · 103, 196, 214, 215, 225, 262, 277, 295
küçim · 236, 304
Kül · 237, 336
külädi · 117, 243
külfät · 237
külfätning · 231
külgi · 57, 65, 67, 97, 100, 125, 154, 196, 215, 233, 235
Külgilärim · 233
Kündäy · 215, 225, 337
küni · 56, 62, 69, 90, 93, 109, 119, 133, 141, 160, 168, 210, 227, 247, 268, 277
künlärimni · 157, 230
Künlärimni · 63, 88, 120, 230
künlärimnimi · 232
küräş · 68, 99, 104, 215, 242, 296, 297
küräşlär · 146, 232, 295
küräşlärägä · 66, 114, 195, 233
kütär · 105, 148, 174, 244, 301, 302
kütgän · 238
kütib · 197, 244, 259
kütsin · 68, 71, 98, 236
küygän · 163, 209, 236, 249, 250, 267
küyi · 87, 110, 171, 230, 239, 271
Küyib · 66, 211, 236, 280, 284, 289
küylä · 50, 96, 140, 183, 199, 202, 222, 243
küylägän · 75, 84, 253

L

Läcüvärd · 73, 151, 240
lälädek · 288
Lämpäm · 67, 72, 236
lärs · 85, 237
läşkärläri · 84, 126, 158, 206, 238
lävilläb · 62, 208, 251
Läyli · 141, 161, 207, 223
Léänärä · 200, 204, 249
Lékin · 232, 263
limmä-lim · 73, 94, 95, 183, 239, 304, 338
Lirikäng · 299

M

mäbläh · 91, 167, 245
Mäcnünmän · 141, 161, 207, 223
määd · 68, 71, 98, 236
mäğrur · 63, 99, 107, 108, 115, 126, 200, 206, 237, 242, 245
Mäğrur · 99, 126
mähäl · 99, 126, 237
mäkkärä · 200, 204, 232, 249
Mäktäb · 193, 247
Mälikä · 125, 237
Mämä · 195, 197, 231, 339
Mänä · 66, 72, 74, 84, 97, 101, 107, 111, 126, 159, 183, 237, 238, 279, 298, 300, 304, 339
MÄNÄLÄĞ · 249
mändä · 50, 51, 53, 56, 119, 160, 200, 221, 223
MÄNGÜGÄ · 247

Mäntiqni · 195, 232
 mänzilim · 73, 151, 240
 mänzürdir · 68, 98, 107, 207, 236
 märâq · 85, 266, 267
 Märzä · 291, 339
 Mäskväni · 103, 284
 mäst · 103, 192, 234, 284
 mäş'äläsi · 229
 mäviy · 85, 117, 255
 Mäviylik · 76, 118, 138, 149, 264
 mäyli · 85, 101, 141, 161, 207, 223, 266, 280
 Mäyli · 51, 52, 61, 85, 90, 101, 106, 134, 145, 163, 179, 184,
 203, 222, 232, 241, 259, 262, 266, 280, 293, 339
 mäyлідä · 106, 231
 Mäyliğä · 56, 69, 119, 141, 160, 210, 227, 339
 Mäysälärgä · 192, 234
 mäzmündär · 195, 232
 méhnäti · 54, 166, 208, 245
 méhri · 225, 288
 méhribän · 88, 101, 108, 117, 123, 149, 164, 182, 245, 255, 269
 Méhrimqi · 56, 69, 119, 141, 160, 210, 227
 mén · 51, 52, 53, 56, 104, 108, 110, 112, 113, 115, 119, 121,
 135, 137, 150, 153, 157, 160, 161, 191, 193, 195, 200, 210,
 221, 223, 229, 232, 236, 247, 252, 260, 262, 271, 276, 279,
 282, 295, 299, 300
 Mén · 35, 53, 55, 62, 64, 65, 72, 74, 85, 87, 90, 101, 102, 104,
 107, 109, 110, 112, 116, 121, 122, 124, 133, 136, 139, 141,
 142, 146, 148, 153, 159, 161, 169, 190, 191, 192, 195, 207,
 211, 212, 223, 225, 228, 232, 234, 244, 247, 251, 252, 254,
 261, 266, 273, 274, 276, 277, 279, 280, 282, 285, 295, 299,
 300, 301, 304
 MÉN HÄM BÄRÄMÄN · 282
 méndä · 107, 195, 232, 279
 Méndä · 63, 88, 107, 120, 195, 230, 232
 méngä · 55, 62, 66, 67, 68, 72, 90, 97, 99, 101, 108, 116, 161,
 175, 184, 196, 204, 215, 232, 233, 236, 237, 242, 247, 253,
 258, 261, 279, 295
 Méngä · 59, 70, 86, 148, 232, 294, 307
 méni · 52, 61, 65, 90, 104, 121, 136, 137, 141, 150, 164, 193,
 197, 202, 228, 259, 262, 278, 279, 295
 ménikidän · 125, 215, 233
 méning · 42, 54, 57, 64, 76, 85, 101, 106, 119, 136, 138, 147,
 154, 156, 184, 195, 198, 222, 235, 266, 274, 277, 278, 294,
 298
 Méning · 57, 65, 85, 125, 136, 146, 153, 233, 266, 267, 283,
 284, 285, 294, 295
 ménmän · 72, 84, 107, 111, 126, 159, 183, 237, 238
 Ménmän · 72, 111, 126, 237
 Mısr · 68, 98, 107, 207, 236
 ming · 54, 125, 166, 190, 208, 237, 245, 276, 282
 Mıng · 65, 121, 141, 164, 202, 228
 minib · 236
 Minisdän · 125, 237
 muällimi · 193, 247
 muhâbbät · 96, 109, 183, 200, 250
 MUHÄBBÄT · 255
 MUNÇAQ KÖZLÄR · 302
 mung · 107, 237
 mungli · 171, 230, 239
 Murâdgä · 70, 122, 167, 240

musiqäsi · 53, 70, 72, 192, 234
 Muştumzorni · 113, 290
 Muxbirlärgä · 305
 mübtälä boldim · 137, 150, 193, 279
 müdir · 193, 247
 Mümkün · 96, 109, 163, 200, 250
 müngşib · 120, 230
 mürdälär · 245
 Mürmänsk · 273
 müzdék · 66, 114, 195, 233

N

Nä · 99, 126, 168, 237, 275, 296
 Nägirân qâlsä · 291
 Nähât · 237, 340
 nâkäslikni · 63, 88, 120, 230
 Nâkäslikni · 157, 230
 nân · 68, 98, 236, 237, 289
 nâqşısän · 223
 näri · 73, 125, 151, 205, 237, 240, 249
 nasıl · 136, 144, 186, 228, 260, 262, 265, 270, 274, 300, 357
 Näsihät · 231
 Näsihätläri · 106, 231
 NÄSİMÄGÄ · 251
 näygä · 106, 119, 138, 198, 222
 né · 60, 68, 70, 71, 86, 97, 99, 122, 137, 167, 168, 195, 215,
 216, 232, 240, 242, 260, 272, 274, 279, 302
 néçä · 125, 237
 néçün · 70, 122, 167, 240
 négä · 67, 72, 108, 133, 193, 236, 247
 Négä · 57, 86, 108, 133, 193, 210, 241, 247, 279, 340
 Néki · 68, 98, 107, 207, 236
 Nékräsävni · 87, 206, 245
 Nil · 36, 68, 71, 81, 98, 107, 158, 178, 207, 236, 340, 363
 NİL VÄ RİM · 125, 236
 nimäsi · 107, 237
 nişänä · 73, 106, 175, 255, 304
 nişläb · 100, 238
 Niyätıngdä · 233
 nur · 102, 176, 177, 187, 202, 203, 231, 241, 280, 340
 Nur · 53, 65, 72, 87, 121, 122, 169, 176, 228, 340
 nuri · 66, 85, 114, 117, 128, 178, 188, 195, 233, 255, 286
 Nuxtä sälib · 170, 287

O

oläcäk · 232
 olsäm · 106, 179, 222
 ONGİMDÄGİ ÄDÄM · 301
 Ornıngä · 63, 122, 228
 ortägımsän · 225
 Ortâq · 32, 77, 78, 181, 196, 243, 291, 294, 356
 ORTÂQ · 254
 ot · 72, 84, 107, 109, 111, 126, 133, 159, 183, 206, 212, 237,
 238, 247, 292, 332
 Ot · 223, 356
 Otıramän · 171, 239

oxşab · 211, 268
oyib · 67, 72, 126, 159, 236, 238
oyin · 237
oyindän · 238
oynä · 202, 222
Oynägän · 241
oynâqi · 96, 199, 202, 222
oynär · 53, 70, 72, 74, 112, 132, 143, 209, 215, 231, 234, 255,
265, 304, 305
oynäşär · 58, 116, 169, 245, 246
oynäydi · 85, 147, 183, 213, 238, 270, 274

Ö

ögitin · 232
ölgän · 111, 126, 237
ölib · 55, 135, 157, 195, 197, 230, 231, 252
ölik · 67, 72, 236
ölim · 62, 99, 108, 109, 133, 237, 238, 247, 300
Ölim · 35, 62, 80, 92, 99, 108, 190, 237, 247, 273, 275, 280,
284, 300, 301
ÖLiM YOQ · 276
ölimigä · 77, 181, 243
ölmäs · 72, 84, 111, 126, 159, 237, 238, 280
ölmäymän · 63, 121, 122, 228
öpkämni · 192, 234
öpmägän · 109, 116, 137, 211, 249
Örgätäy · 232
ösädi · 96, 116, 157, 229, 254
ösär · 54, 57, 64, 225, 235
ösgän · 101, 117, 123, 149, 164, 172, 173, 269, 279, 281, 289,
294
öspirini · 287
ösüvçän · 67, 97, 100, 154, 196, 235
ötä · 241
Ötgän · 139, 232, 278, 306
Ötmiş · 67, 72, 236, 254, 356
ötmişdä · 231
öyib · 107, 111, 126, 237
öyim · 120, 140, 172, 203, 243, 260
Öyim · 203, 214, 243
Öylänib · 62, 208, 251
özgä · 233
özi · 68, 98, 107, 193, 207, 236, 237, 247
özimgä · 65, 68, 99, 142, 191, 211, 215, 232, 242, 299
Özimgä · 116, 148, 244
özing · 51, 53, 56, 119, 160, 200, 221, 223

P

pâğänä · 258
pälägim · 69, 94, 155, 173, 200, 224
pälläsi · 75, 140, 157, 230
pärçä · 61, 85, 99, 178, 188, 209, 237, 238, 249, 255, 261, 286
pärisi · 255
pärişän · 67, 72, 108, 123, 133, 193, 236, 247, 266
pärişanhâl · 73, 239

Pärtiyäning · 86, 104, 128, 129, 134, 144, 189, 199, 286, 287,
290, 297
pärvänädäk · 236
pâydevâr · 72, 107, 111, 126, 159, 182, 237, 238
pâytdä · 67, 97, 100, 154, 196, 235
pâyti · 192, 234
pâytidä · 86, 268
pêşänä · 231, 342
Pêşänäsin · 288
pêşmä-pêş · 95, 137, 183, 267, 342
Péträrkäni · 249
piänér · 229
pinhândi · 256
pişgän · 60, 260
Polät · 170, 287, 342
prälétäriät · 102, 284
Puşkingä · 32, 78, 299

Q

qâç · 85, 238
qädähdä · 107, 237
qädämlär · 67, 72, 236
qädimgi · 237
qâl · 66, 97, 114, 195, 233, 274, 324
qâlär · 54, 57, 64, 168, 235, 275
qälbim · 63, 88, 120, 230
qäldim · 60, 97, 190, 192, 234, 273, 274, 300
qälgäni · 107, 195, 232
qälin · 116, 169, 245
qälqân · 126, 206, 238
Qältiräb · 75, 84, 253
Qältirär · 57, 241
qälür · 63, 68, 99, 121, 215, 228, 242
qân · 55, 63, 68, 71, 88, 98, 107, 120, 122, 141, 144, 161, 178,
207, 223, 230, 236, 237, 251, 280, 289
Qân · 91, 93, 167, 184, 207, 245, 256, 277
qänât · 92, 154, 172, 176, 212, 265, 267
Qänât · 113, 115, 157, 210, 229, 282
qänâtdäk · 67, 72
qänâtgä · 236
qänçä · 126, 158, 167, 174, 183, 206, 238, 302
qändäy · 53, 60, 65, 72, 87, 121, 122, 146, 147, 169, 212, 228,
260, 265, 270, 274, 295
Qändäy · 62, 73, 94, 96, 109, 116, 117, 146, 200, 212, 239,
250, 254, 261, 262, 265, 291, 295, 357
qändäyin · 203, 237, 241, 295
qângä · 85, 183, 237, 238
qäni · 100, 126, 156, 206, 238, 277, 278
qänidäk · 92, 139, 306
qänim · 102, 115, 225, 280
Qänim · 68, 99, 137, 139, 161, 168, 183, 215, 225, 242, 279
qänmän · 72, 99, 107, 111, 126, 159, 237, 238
qâr · 57, 241
qârä · 58, 70, 74, 86, 89, 92, 112, 122, 126, 158, 166, 167, 172,
183, 184, 200, 201, 204, 206, 208, 214, 215, 225, 226, 238,
240, 249, 252, 257, 262, 265, 268, 300
qârängi · 91, 167, 245
qâräsän · 74, 263

qäri · 194, 197, 231
 Qäsäsidi · 68, 98, 236
 qäsd · 70, 122, 167, 240
 qâtib · 66, 114, 195, 233
 qättuq · 68, 98, 107, 207, 236, 285
 Qäydädir · 87, 230
 qäygu · 60, 91, 111, 152, 154, 170, 172, 183, 201, 212, 245, 254, 267, 271
 qäyguŋ · 183, 203, 214, 243
 Qäygurmä · 140, 203, 243
 Qäygusini · 57, 65, 91, 125, 183, 215, 233, 245
 qäynä · 50, 96, 199, 202, 222
 qäynär · 69, 74, 148, 171, 175, 237, 304, 307
 qäynätgänmiz · 168, 170, 216, 268
 Qäysi · 75, 140, 157, 230
 Qäysi · 67, 96, 97, 100, 154, 157, 196, 229, 235
 qäysisi · 67, 97, 100, 154, 196, 235
 qäytä · 139, 161, 225
 Qäytärib · 232
 qäytgändä · 267
 qıçqırädi · 67, 72, 236
 qılä · 57, 65, 125, 215, 233
 qılädi · 107, 115, 200, 242
 Qılälämäymän · 223
 qılärđi · 231
 qıldı · 231, 278
 qılıq · 237
 qilib · 70, 84, 87, 91, 92, 99, 110, 122, 144, 167, 189, 231, 240, 253, 260, 261, 287, 288, 289, 292, 296, 297, 304
 qılmâqdän · 50, 106, 199, 222
 qılsä · 68, 98, 107, 110, 207, 236, 250
 qılür · 65, 121, 141, 164, 202, 228
 Qırğâq · 261
 qırğâqdän · 106, 197, 199, 222, 259
 Qıyın · 68, 99, 215, 242
 Qıynälämän · 51, 67, 72, 110, 163, 236, 250
 qıynälsä · 148, 244
 Qıynäydi · 68, 71, 98, 236
 qız · 61, 73, 93, 104, 105, 113, 121, 123, 125, 149, 159, 161, 176, 200, 204, 237, 239, 249, 256, 259, 260, 261, 263, 269, 300, 301
 Qız · 63, 78, 88, 105, 120, 230, 261, 301
 QIZLÄR · 254
 Qolgä · 244
 qongändä · 192, 234
 Qoqän · 252, 293, 294
 qorqäyin · 67, 72, 236
 qorqmäs · 99, 126, 237
 Qoy · 107, 237, 357
 qoyib · 72, 84, 107, 111, 126, 128, 159, 183, 232, 237, 238, 244, 256, 287, 291
 qoymäydi · 85, 238
 qoysäm · 68, 99, 215, 242
 Qozgälingiz · 245
 qozgälür · 68, 99, 215, 242
 qozgätmä · 233
 qozıçägim · 52, 135, 154, 252
 qul · 68, 71, 98, 232, 236
 qulf · 68, 71, 98, 236
 qulfdır · 68, 71, 98, 236

qullär · 68, 98, 107, 111, 126, 207, 236, 237
 Qullär · 72, 111, 126, 237
 qullärning · 72, 84, 107, 111, 126, 159, 237, 238
 qumlär · 68, 71, 98, 178, 236, 261
 qurgän · 72, 107, 111, 126, 159, 237, 238
 qurilgän · 125, 183, 237
 quruq · 68, 95, 98, 137, 236, 267
 qurür · 65, 121, 141, 164, 202, 228
 qusädi · 91, 167, 245
 qusär · 91, 167, 245
 quvgänmän · 231
 quyâş · 68, 71, 98, 103, 146, 147, 174, 178, 190, 196, 197, 203, 213, 236, 270, 276, 294, 295, 298
 QUYÂŞ BİLÄN SUHBÄT · 294
 quyulgänimdän · 244
 quyuliş · 244
 qüllär · 68, 71, 98, 178, 236

R

Râ · 68, 71, 98, 236
 rä'yimni · 244
 rähm · 56, 69, 119, 141, 160, 210, 227
 Rämzësđän · 125, 237
 Rämzësgäçä · 125, 237
 rängidä · 68, 98, 236
 räsä · 89, 118, 168, 170, 177, 192, 216, 234, 256, 268, 304
 Räsä · 85, 244, 266, 267, 343
 rästđän · 237
 rävä · 157, 230
 Rävänmi · 183, 203, 214, 243
 Rüzinning · 63, 108, 206, 245
 Réspublikä · 255, 343
 Rim · 36, 81, 107, 158, 183, 237, 238, 249, 343
 Rimning · 249
 Romälini · 61
 Rusning · 63, 108, 206, 245
 Russiyäning · 91, 167, 245

S

säädät · 148, 244
 säätbäy · 90, 268
 säbäbiyät · 70, 158, 194, 230
 säçimni · 231
 Säçläriini · 73, 239
 säf · 53, 54, 70, 72, 166, 192, 208, 234, 245
 säfär · 91, 190, 245, 273
 Säfär · 117, 243
 Säfsär · 255, 344
 Sähärdä · 141, 161, 207, 223
 sährä · 236
 säkräb · 85, 183, 238
 säldi · 66, 238, 290, 303
 sälgän · 89, 118, 177, 232, 256, 299
 sälqın · 93, 118, 123, 149, 176, 229, 261, 263, 264, 269
 Sämärqänd · 222, 232, 278, 285
 sänäb · 120, 166, 167, 230, 277

sänâgimdä · 75, 84, 253
 Säpfäsi · 249
 säqlänib · 66, 114, 195, 233
 särgüzäšti · 70, 158, 194, 230
 säriq · 245
 sätsälizmning · 297
 sävuğın · 108, 133, 184, 194, 247
 sävuq · 245
 säyrättdim · 192, 234
 säzim · 106, 119, 138, 198, 222
 sél · 67, 72, 184, 236, 254, 256
 séldäy · 56, 79, 119, 141, 159, 160, 210, 227
 sén · 50, 51, 55, 62, 66, 88, 96, 97, 101, 106, 110, 112, 114,
 116, 117, 119, 123, 132, 141, 143, 149, 161, 163, 164, 171,
 175, 179, 184, 195, 197, 199, 202, 207, 222, 225, 233, 253,
 254, 256, 262, 266, 269, 271, 276, 295, 299, 305
 Sén · 50, 69, 77, 94, 96, 100, 103, 105, 116, 119, 155, 161, 171,
 173, 174, 175, 191, 195, 196, 197, 199, 200, 202, 204, 207,
 222, 223, 224, 231, 254, 258, 259, 261, 263, 265, 272, 294,
 295, 299, 300, 301, 303
 Séndä · 232
 séndän · 51, 91, 103, 105, 106, 163, 179, 190, 196, 201, 212,
 222, 263, 265, 276, 295, 301
 séngä · 55, 61, 74, 85, 99, 101, 112, 119, 173, 175, 197, 232,
 258, 259, 261, 266, 275, 276, 295, 298, 299, 304
 Séngä · 50, 77, 89, 90, 106, 114, 124, 140, 147, 163, 180, 181,
 199, 222, 225, 250, 266
 SÉNGÄ, SİNGLİM · 270
 séni · 55, 69, 85, 94, 101, 155, 172, 173, 195, 197, 200, 223,
 224, 231, 238, 258, 261, 277, 279
 Séni · 50, 106, 199, 222, 249, 256
 sénikidän · 57, 65, 125, 233
 séning · 61, 74, 141, 156, 161, 173, 196, 207, 223, 258, 277,
 278, 280, 294, 304
 Séning · 103, 109, 116, 125, 137, 196, 211, 215, 233, 249, 262,
 295
 sénsän · 106, 119, 138, 198, 222
 Séntyäbrning · 229
 séplärini · 231
 sévär · 102, 115, 225
 Sévgän · 86, 268
 sévgändä · 63, 88, 120, 230
 Sévgi · 109, 116, 137, 174, 211, 249, 302
 sévinçdän · 113, 115, 157, 210, 229
 Sévinçing · 50, 106, 199, 222
 sévingänimdän · 116, 148, 244
 sévinmä · 238
 sévintirdim · 157, 230
 sévintirgin · 147, 184, 270
 sévmäsä · 70, 122, 167, 240
 sévmäymän · 56, 69, 119, 141, 160, 210, 227
 sézär · 53, 70, 72, 192, 234
 sézgän · 108, 133, 194, 247
 Sézmäy · 256
 sıgışmäsdän · 237
 Sil · 192, 234, 344
 siläb · 62, 109, 162, 205, 231, 249, 288
 sirin · 53, 70, 72, 192, 234
 siypäläb · 231
 Siyräk · 257, 344

siz · 54, 195, 216, 231
 skélét · 300
 sménláb · 90, 268
 songgidä · 232
 Songrä · 66, 114, 195, 233, 279, 302
 sormädi · 63, 88, 120, 230
 sönmäs · 72, 84, 107, 111, 126, 159, 237, 238
 söz · 60, 80, 87, 91, 182, 183, 245, 276, 294, 295, 299, 324,
 328, 341, 347, 354, 356
 sözi · 195, 232
 sözim · 96, 157, 229, 283, 294
 Spärtäk · 40, 126, 206, 238
 Spärtäkning · 84, 126, 158, 206, 238
 sud · 126, 206, 238, 275
 suqim · 100, 171, 184, 239, 265, 345
 suv · 68, 71, 85, 86, 97, 98, 110, 112, 128, 179, 188, 236, 241,
 261, 272, 274, 286
 suvdä · 73, 94, 190, 213, 239, 273
 suvdék · 109, 123, 208, 248, 269
 sürärdik · 193, 247
 süräyyä · 176, 177, 182, 231, 345
 sürişgän · 155, 268
 süti · 237
 süxsürim · 212, 265
 Süyängän · 55, 58, 154, 265

Ş

şäbädä · 53, 70, 72, 192, 234
 şäbbädä · 58, 116, 169, 245, 246, 255
 şäbnäm · 192, 234
 şädligim · 75, 96, 140, 157, 229, 230
 Şädligim · 225
 şädligimdän · 96, 157, 229
 Şädligini · 57, 65, 125, 215, 233
 şadmän · 96, 157, 229
 Şäfiq · 45, 76, 89, 92, 139, 151, 152, 179, 271, 306
 Şähänä · 183, 200, 250
 Şählä · 61, 99, 118, 255
 şäkärim · 56, 58, 100, 154, 265
 Şämälän · 236
 şämçiräq · 178, 290
 şämi · 55, 135, 252
 şämsiyädék · 183, 237
 şänmän · 72, 99, 107, 111, 126, 159, 237, 238
 şäräb · 56, 69, 119, 141, 160, 210, 227
 şärmändä · 51, 53, 56, 119, 160, 200, 221, 223
 şärşäräkning · 87, 230
 Şävqın · 193, 247, 287, 352
 şäxsisän · 51, 53, 56, 119, 160, 200, 221, 223
 şé'r · 77, 112, 139, 140, 157, 161, 183, 225, 231, 265
 şé'rim · 109, 123, 141, 161, 207, 208, 223, 248, 269, 283
 Şé'rim · 51, 53, 56, 119, 160, 200, 221, 223, 282
 Şé'rimni · 140, 243
 şé'rimning · 67, 97, 100, 154, 196, 235
 şé'rimsén · 223
 Şé'rlärim · 63, 121, 228
 Şékspiring · 162, 198, 205, 249
 şérni · 69, 94, 155, 173, 200, 224

Şimâl · 55, 79, 84, 110, 116, 149, 175, 253, 274, 352
 Şimirdim · 56, 69, 119, 141, 160, 210, 227
 şinélb · 184, 193, 247
 şirin · 52, 53, 61, 66, 69, 70, 72, 86, 89, 90, 94, 97, 101, 109,
 110, 116, 118, 137, 148, 155, 169, 171, 173, 174, 175, 177,
 192, 200, 211, 224, 234, 249, 254, 256, 259, 279, 294, 296,
 302, 307
 Şirin · 55, 77, 86, 116, 135, 136, 148, 174, 216, 244, 252, 255,
 278, 288, 294, 302
 Şitir · 53, 70, 72, 192, 234
 şitirläydi · 73, 239
 Şivir · 84, 110, 253, 352
 Şlyâm · 282, 352
 şoxligi · 107, 115, 242
 Şoxlik · 244
 şöri · 91, 167, 245
 şulki · 67, 97, 100, 154, 196, 235
 şunçä · 69, 94, 126, 155, 158, 167, 173, 174, 183, 200, 206,
 224, 238, 302
 şundäy · 75, 85, 88, 100, 140, 157, 162, 171, 197, 198, 205,
 230, 237, 249, 256, 261, 295
 Şundäy · 96, 146, 157, 174, 192, 197, 229, 234, 266, 295, 297,
 302, 352
 Şungä · 237, 241
 Şü'läsi · 229

T

TÄ'ZİM · 299
 täbrik · 113, 115, 157, 210, 229
 täcribä · 148, 244
 täcribämning · 107, 115, 200, 242
 tägdäy · 91, 151, 189, 237, 245, 273
 Täglärgä · 203, 241
 täläşmäng · 54, 195, 216, 231
 tälpinib · 85, 237
 tämädi · 89, 257
 tämâm · 51, 106, 163, 179, 222, 250, 298
 Tämâm · 102, 115, 225
 tämçilär · 109, 123, 208, 248, 269
 tämızim · 237
 Tänäffüsdä · 193, 247
 tändä · 223
 täng · 192, 234, 304
 Tängä-tängä · 73, 94, 239
 täniib · 145, 244, 290
 täniymän · 244
 Täpmägän · 231
 täq · 215, 225
 täqişni · 86, 268
 Täqtäşni · 265
 târ · 50, 91, 106, 190, 199, 222, 231, 232, 252, 276
 târäf · 95, 102, 107, 115, 137, 200, 242, 267, 284
 târäfğä · 85, 237
 târüzüsi · 75, 140, 157, 230
 târcimä · 50, 106, 199, 222
 Târix · 236
 târtib · 99, 125, 237, 283, 288
 täsädifğä · 70, 158, 194, 230
 täsädiflär · 70, 158, 194, 230
 Tässä · 200, 204, 249
 tâş · 87, 206, 237, 245, 297
 tâşdi · 106, 199, 222
 tâşib · 50, 96, 199, 202, 222, 302
 tâşidän · 125, 183, 237
 Täşkênt · 229, 230
 Täşköngilli · 205, 249
 Täşlä · 232, 346
 Täşläb · 102, 115, 189, 225, 286
 täşlänädi · 85, 237
 täşlänär · 93, 115, 177, 209, 270
 täşlärim · 245
 täşnä · 261, 280, 304
 täşnämi · 237
 täyçäğim · 70, 122, 167, 240
 Täyim · 244
 tâzä · 93, 123, 149, 176, 195, 232, 269, 297, 301
 téätr · 40, 238
 Téurning · 104, 159, 300
 tépür · 70, 122, 167, 240
 térib · 90, 114, 225
 térläb · 266
 Térmilämän · 67, 72, 236
 téz · 86, 128, 129, 236, 287
 tınıq · 53, 70, 72, 86, 192, 234, 268
 tınıqlık · 89, 118, 177, 256
 Tifän · 68, 71, 98, 236
 tikilgän · 73, 151, 240
 tiläk · 100, 148, 151, 168, 189, 190, 244, 273
 tili · 245, 294
 tilim · 75, 140, 157, 230, 294
 Tilim · 50, 106, 199, 222, 294
 tilimni · 56, 69, 119, 141, 160, 210, 227
 Tilimni · 106, 119, 138, 198, 222
 tillä · 92, 107, 183, 209, 237, 280, 301
 Tilläringdä · 233
 tilsin · 56, 69, 119, 141, 160, 210, 227
 tinädi · 85, 117, 255
 tinç · 60, 65, 84, 92, 95, 97, 110, 142, 191, 192, 211, 234, 253,
 274, 280, 283, 299, 303, 304
 tinçlik · 68, 99, 203, 214, 215, 242, 243
 Tinglä · 139, 225
 tinim · 116, 148, 244
 Tinim · 241, 347
 tirik · 56, 69, 85, 119, 141, 160, 190, 210, 227, 231, 238, 276,
 280, 303
 Tiriklik · 70, 122, 167, 240
 Tirikmäq · 50, 96, 199, 202, 222
 tiriltirdim · 157, 230
 Tirişämän · 67, 72, 236
 tirnäğini · 100, 238
 Tirqurägän · 209, 249
 Tişlärimni · 85, 237
 titräydi · 73, 94, 239
 tolä · 203, 209, 243, 257, 263, 301
 toldi · 107, 111, 150, 166, 170, 177, 189, 193, 213, 237, 247,
 254, 273
 tolgän · 53, 65, 72, 85, 87, 121, 122, 169, 177, 183, 190, 203,
 228, 231, 238, 276

tolib · 70, 158, 194, 230, 236, 304
Tolib · 89, 202, 215, 222, 225, 257
Tolqnlärgä · 171, 239
Toymägän · 241
toymäsä · 73, 94, 239
tozdirgän · 231
tökilür · 55, 122, 251
tökkän · 61, 68, 71, 98, 107, 178, 207, 236, 257
Tört · 85, 236, 237, 287, 301
Träktär · 284, 290, 291
Tsézärb · 40, 107, 237
tsirkkä · 237
tuğlgänimdän · 244
tuğilmäy · 107, 195, 232
tumänli · 183, 237
turär · 237
turäsän · 66, 114, 233
turib · 107, 195, 232, 244, 299
tursin · 215, 225, 291
turur · 107, 115, 200, 242
Tutqıç · 93, 115, 177, 209, 270, 347
tübigä · 73, 151, 240
Tübläringgä · 87, 206, 245
tügätib · 290
tün · 91, 126, 158, 167, 183, 206, 214, 238, 245, 262, 279, 302
tündäy · 215, 225, 256
tüpürsäm · 141, 161, 207, 223
Türdimät · 296
tüşgän · 190, 213, 236, 256, 273
tüşündim · 195, 232
tüyülgänimdän · 116, 148, 244

U

uçär · 212, 237, 244, 265
uçärdim · 229
Ufqdän · 209, 249
ufqning · 73, 151, 240
ulär · 67, 72, 75, 84, 211, 236, 253, 268, 299
ulärni · 53, 65, 72, 87, 95, 121, 122, 137, 169, 228, 267, 292
Ulğäyibsän · 252
ungä · 140, 243, 256, 274, 297
Uni · 148, 244, 276, 292
UNİNG İŞQİ · 303
Unutilmäs · 87, 206, 245
Unutmäs · 65, 121, 141, 164, 202, 228
urär · 69, 77, 138, 148, 171, 175, 239, 307
urgän · 105, 174, 177, 231, 287, 301, 302
urmä · 203, 243
Uruş · 107, 115, 200, 242, 348
uşä · 72, 99, 107, 111, 126, 237
Uşä · 66, 67, 72, 97, 99, 100, 107, 111, 126, 150, 154, 196, 235, 237, 279
uşälsin · 89, 124, 266
uşläb · 231, 288
uxlä · 55, 56, 58, 100, 154, 265
uygän · 255
uygänär · 255
uzâq · 79, 84, 99, 110, 125, 149, 237, 253

uzun · 13, 40, 45, 62, 89, 109, 120, 139, 144, 151, 152, 155, 162, 166, 179, 184, 205, 230, 249, 257, 271, 294, 344, 346, 351
uzundir · 117, 243
Uxlämäsdän · 192, 234

Ü

üçün · 62, 65, 66, 73, 88, 90, 92, 97, 101, 106, 109, 111, 117, 126, 133, 142, 155, 156, 170, 171, 175, 191, 201, 206, 211, 237, 238, 247, 254, 255, 256, 268, 278, 279, 280, 282, 287, 294, 296, 299, 301, 304
üçünmi · 237
Ükäm Rävzäxängä) · 270
ümr · 40, 75, 110, 111, 140, 157, 169, 184, 196, 200, 204, 211, 230, 237, 243, 249, 254, 256, 274, 289, 294
ümgä · 63, 121, 122, 228
Ümri · 54, 166, 208, 245, 288
ümrin · 141, 161, 207, 223, 294
ümrinmi · 244
Ümrinning · 148, 244
ümrning · 111, 140, 183, 243, 261
ürinär · 236
üstidä · 154, 176, 183, 212, 237, 267
Üy · 67, 72, 236, 348
üyi · 87, 230
üzilib · 61, 65, 99, 118, 121, 141, 164, 202, 228, 255, 256
üzrä · 73, 85, 239, 261
üzüq · 133, 193, 247

V

vä · 54, 59, 65, 66, 67, 70, 72, 74, 88, 90, 95, 99, 107, 108, 111, 126, 134, 136, 137, 142, 145, 146, 148, 149, 153, 158, 159, 166, 168, 170, 176, 183, 191, 206, 208, 211, 216, 236, 237, 238, 244, 245, 261, 262, 263, 264, 267, 268, 276, 282, 283, 284, 285, 292, 295, 296, 297, 299, 302, 303, 304, 307, 346
Välgä · 63, 108, 206, 245
väqt · 40, 132, 144, 148, 197, 244, 295, 305
väqti · 56, 79, 119, 141, 159, 160, 210, 227
väqtimiz · 106, 231
Vätän · 51, 62, 74, 106, 163, 179, 222, 225, 254, 262, 263
vâyädä · 68, 98, 107, 207, 236
väyrän · 103, 284
Vérgiliymi · 126, 206, 238
vicdän · 163, 250

X

XÄT · 265
XÄYR, SÉVÄN · 272
Xäyrimisä · 296
xilvät · 283, 302
Xunük · 300, 350
xursänd · 147, 213, 270

Y

yâ · 92, 126, 172, 206, 238, 265
yâdi · 72, 84, 87, 107, 111, 126, 159, 206, 237, 238, 245
yâdimdä · 54, 57, 64, 184, 235, 274, 279
yâğir · 67, 72, 236
Yâkkä · 117, 255, 289, 355
Yälägän · 231
yälängaç · 104, 107, 159, 237, 277, 300
yâlgız · 73, 94, 105, 239, 263, 301
Yältirär · 57, 241
yâmân · 66, 114, 195, 233
Yâmândän · 231
yänä · 91, 92, 93, 99, 101, 123, 125, 146, 149, 151, 172, 173, 176, 189, 237, 255, 269, 273, 279, 280, 281, 287, 296, 297
Yänä · 51, 53, 56, 79, 82, 93, 101, 109, 117, 119, 123, 138, 141, 149, 160, 164, 172, 176, 181, 200, 208, 221, 223, 248, 269, 279, 280
yânädi · 68, 99, 215, 242
Yânär · 229, 297
yândirmäydi · 237
yängräb · 63, 121, 228
yânür · 62, 67, 72, 189, 208, 236, 251, 273
Yänvär' · 193, 247, 355
yänvärb · 108, 133, 184, 194, 247
yâq · 79, 107, 115, 200, 242
yâqädi · 171, 239
yâqın · 73, 151, 240
yâr · 233
Yärälängän · 67, 72, 236
Yâril · 51, 106, 163, 179, 222, 331, 355
yârim · 102, 115, 225
yâringni · 50, 96, 199, 202, 222
yâruğ · 215, 225, 300, 303
yârur · 126, 158, 167, 183, 206, 238
yäsäb · 113, 115, 157, 210, 229
yâş · 68, 71, 90, 98, 108, 133, 137, 154, 168, 176, 178, 190, 193, 211, 212, 232, 236, 247, 252, 267, 276, 279, 289
Yâş · 153, 231, 282, 285, 288, 289, 331
Yâşär · 111, 140, 243, 280
yâşâyätir · 232
Yâşâymän · 56, 69, 119, 141, 160, 210, 227
yâşäysän · 50, 51, 53, 56, 119, 160, 200, 221, 223
yâşi · 63, 108, 183, 203, 206, 214, 243, 245
yâşidän · 61, 125, 183, 237, 257
yâşiyü · 237
yâşlärim · 245
yâşligimdän · 63, 88, 120, 157, 230
Yâşligimni · 113, 115, 157, 210, 229, 282
yâşligimning · 107, 115, 200, 242, 283
Yâşligimning · 70, 75, 110, 140, 157, 158, 169, 194, 230, 254
yâşlik · 63, 75, 88, 120, 140, 153, 157, 230, 241, 285
YÄŞLİK · 230
yâşnär · 53, 65, 72, 87, 121, 122, 169, 228
yätär · 87, 128, 177, 188, 190, 213, 230, 273, 286
yâtqızılğän · 125, 237
yâyi · 126, 206, 238
yâyrätdim · 192, 234
yâzib · 73, 239

yäxşi · 73, 85, 94, 99, 107, 116, 117, 184, 192, 237, 239, 244, 249, 254, 260, 261
yäxşilär · 54, 183, 195, 216, 231
yäxşilik · 54, 183, 195, 216, 231
yäxşisän · 51, 53, 56, 119, 160, 200, 221, 223
yér · 66, 90, 94, 97, 98, 101, 127, 147, 179, 187, 231, 236, 279, 286, 298, 304
yığı · 57, 65, 125, 126, 206, 215, 233, 238
yıgläb · 236
yıglädim · 63, 88, 120, 230
Yıglämä · 117, 243
yıglär · 237
yıglätgän · 87, 163, 206, 245, 250
yıgläysänmi · 243
yıl · 54, 131, 166, 205, 208, 228, 232, 237, 245, 288, 298, 334
yillärming · 87, 206, 245
Yigirmänçi · 294
yildän · 120, 166, 230
yilini · 231, 278
yillär · 67, 72, 99, 125, 135, 156, 236, 237, 277, 278, 288
yillärdän · 65, 121, 141, 164, 202, 228
yolbärs · 85, 237
yolçı · 111, 140, 243
YOLÇI · 240
Yolçimän · 73, 151, 240
Yoldä · 111, 140, 243
yolğä · 94, 244, 277, 296, 297
yolimdä · 148, 244
yollär · 73, 125, 151, 237, 240
yolläri · 117, 203, 243
yoq · 56, 66, 68, 96, 98, 112, 114, 116, 119, 132, 141, 143, 146, 148, 150, 153, 159, 160, 195, 196, 210, 223, 226, 227, 233, 236, 237, 244, 245, 265, 276, 279, 282, 285, 292, 294, 295, 299, 305
Yaq · 35, 51, 75, 80, 92, 98, 110, 122, 140, 162, 168, 170, 190, 198, 205, 216, 243, 249, 250, 251, 268, 276, 280, 288, 300
yoqäl · 66, 114, 195, 233
Yoqäl · 233, 335
yoqälär · 54, 195, 216, 231
yoqätib · 231
yorgäm · 70, 122, 167, 240
yörgäklägän · 195, 197, 231
Yulduz · 120, 150, 166, 177, 189, 213, 230, 273
Yulduzlär · 177, 231
yumsâq · 54, 166, 208, 229, 245
yutib · 111, 126, 237
yügürgän · 70, 122, 167, 240
YÜKSÄL, ÄPPÄĞİM · 252
yüksälär · 54, 57, 64, 90, 149, 176, 235, 264
yür · 62, 203, 241, 254
Yür · 45, 78, 90, 102, 114, 138, 149, 161, 162, 203, 225, 241, 280, 354
yüräгимdä · 157, 230
Yüräгимdä · 51, 62, 67, 72, 108, 110, 236, 247, 250
Yüräгимgä · 87, 123, 230, 266
Yüräгимni · 245
Yüräгимning · 223
yüräk · 92, 203, 214, 243, 280, 291, 292
Yüräk · 77, 106, 119, 137, 138, 163, 198, 211, 222, 266, 289
yürär · 126, 206, 225, 238

yürgän · 120, 166, 230
Yürgänmisiz · 77, 149, 192, 234
Yürsäng · 73, 94, 239
yüzläring · 215, 225

Z

zäfär · 117, 153, 190, 243, 273, 285
Zäfärdän · 50, 96, 199, 202, 222
zähärim · 233
zäkki · 237
zälgä · 193, 247
zämändän · 99, 126, 237
zängäri · 177, 231
zängni · 193, 247
zär · 87, 182, 206, 237, 245, 289, 300, 333
zärlänüvçi · 256
zärür · 70, 158, 194, 230
zor · 75, 91, 132, 140, 144, 157, 168, 230, 245, 247, 275, 284,
294, 305, 339
Zorlik · 64, 183, 195, 231

Zulm · 126, 184, 206, 238
Zührä · 89, 118, 161, 177, 184, 204, 256, 258
zümräd · 93, 175, 303

X

xäbär · 77, 107, 115, 200, 242
xäkini · 231
xältäsi · 68, 98, 236
Xändän · 117, 243, 350
xäräb · 56, 69, 110, 119, 141, 160, 200, 210, 227, 250
xäyâl · 61, 99, 203, 243, 255
Xäyâlimdä · 109, 133, 212, 236, 247
Xırmâniyü · 257
xocäyin · 68, 98, 107, 207, 236
xorlik · 238
Xumâr · 62, 110, 116, 117, 169, 254
Xunibiyrân · 61, 257, 350
xüädän · 64, 183, 195, 231
xüdälär · 236
Xüdälärgä · 236

SÖZLÜK

Ä (A, E)

Äbläh: cahil, bilgisiz; yaramaz, rezil
Äcräl-: ayrıl-
Äççığlän-: gazaplan-, çok kız-,
öfkelen-
Äççiq: acı
Äçin-: içi, yüreği acı-; üzül-, incin-;
Ädâ bol-: tamam ol-, bit-, sona ulaş-,
tüken-
Ädäd: adet, tane, sayı
Äfzäl: efdal
Ägär: eğer
Ägrânâm: Ägrânâmiyâ uzmanı
Ägrânâmiyâ: köy üretim sistemi ve
çiftçiliğe dair teorik ve pratik bilimler
bütünü.
Äkä: ağabey, ergenlik çağına girmemiş
çocuk, genç
Älcirä-: zirvala-, boş boş konuş-,
gereksiz söz söyle-, saçmala-
Ällä: ninni
Älläkim: birisi
Ällälä-: ninni söyleyip uyut-; şefkat ile
bak-, büyüt-
Ällänimä: bir şey, bir nesne
Älvidä: elveda
Ämr: ferman, ihtiyarlık; hanlık unvanı
Änâr: kız ya da erkek ismi; kızıl
çiçekli bitki ya da bu bitkinin yuvarlak
şekilli meyvesi.
Änçä: çok, oldukça
Ängişvänä: hüsük
Änglä-: anla-
Änhâr: kanal, çay
Änıq: açık; belli
Äqd?/ähd: söz, karar; kararname,
sözleşme
Ärâ: arasında, içinde, arasına; arası,
ortası, aralığı
Äräng: zorlukla, meşakkatle; zorla,
zorlukla, güçlülle
Äräsätdä qâl-: ne o tarafta ne de bu
tarafta olmadan ara yolda kal-, yanılıp
şaşır-
Ärmân: gerçekleşmeyen istek ve
arzular nedeniyle gönüldeki pişmanlık,
hayıflanma
Äsir: esir; meftun; kul, köle
Ästä: yavaşça, sakın
Ästi: asla
Ätäl: adlandır-; belgele-, belirle-,

hedefle-, tasarla-; başışla-
Ätäy(in): özellikle, bilhassa, kasden,
bilerek
Ätäyläb: kasten, bilerek
Äyä-:1.şefkat göster-, hayıflan-,2.
kıskan-,3. ölçülü davran, sakın-; el ile tut-,
sıvazla-
Äydék: ay gibi
Äyiq: sık yünlü, büyük, yavrularını süt
ile besleyen yırtıcı hayvan
Äylän-: etrafında yürü-, dön-; başka
hale geç-, başka tona gir-; boş boş dolan-,
meşgul ol-; muamelede bulun-, yürü-
Äylän-: kıl-, et-
Äylän-:dolaşmak, gezmek(etrafında)
Äyläntir-: dön-; aldat-; bir taraftan
başka bir tarafa çevir-, döndür-; işe, lafa
salıp gör-
Äzä: matem merasimi; matem, taziye
Äzäd: hür; boş; serbest; rahatlıkla
Äzäl: ezel
Äzân: ezan; tan
Äzim: büyük, geniş, ; güçlü, şahane
Äxtär-: ara-

B (B)

Bacă et-: bir işi, vazifeyi yerine getir-,
eda et-

Băcăr-: becer-; yerine getir-, eda et-

Bădă: süt çocuğu; bebek; yavru;
bitkilerin tohumdan yeni çıkmış hali; bir
şeyin küçüğü

Bădâm: badem

Bădărgă: sürgün, sürülmüş, çıkarılmış

Băis: sebep, esas; dolayı

Bălâ: bela

Bălă: çocuk, genç

Bălând: yüksek

Bămisli: tıpkı, güya, sanki

Bând: 1. kul, sap, halka, boğum; 2.

paragraf, kıta, bent (kanun); 3. zincir,
kulp, halka, yasak, engel, esir; 4.

meşguliyet

Bând: sap, kulp

Bângi: neşeli

Bâq: bahçe

Băqrây-: 1.gözü geniş açıp bak-,
dikilip kal- (mec. Hayretten, gazaptan); 2.
geniş açılıp dur- (göz hakkında)

Bâr: var, varlık; defa, kere

Bără: saha, husus; hususunda; iyelik ve
yer zaman belirten isim hal ekleri ile ortak
vazifede kullanılır.

Bărçă: hepsi, bütün, olanca

Bărdâm: güçlü, kuvvetli, sağlam, tetik

Bărdâş: dayanıklılık, direnç,

sebatkârlık, sabır

Bărg: yaprak

Băs: 1. Yeter 2. Sıkıca bağla- 3.

Erkeklerin en kalın sesi

Băs-: bas-

Băsınqıră-: kabus gör-

Băsir: kör

Băşqătdân: yeni baştan, yeniden

Bătır: yiğit, cesur

Bătrăk: kışlakta çalışan işçi, ücretli
işçi.

Băttăr: beter

Băzor: huzurlu, rahatça, rahatlıkla

Băyâv: acımasız

Béázăr: zararsız

Bégână: yabancı

Béhäd: sınırsız, çok

Békă: hükümdarların hatunu, çiftlikte
başkanlık yapan kadın

Békâr: işsiz, boş; faydasız, boşuna;
değersiz; yalancı

Békât: uzak menzil; posta istasyonu;
durak

Bél bağlă-: giriş-, gönülden karar ver-
(destekle-)

Bélgi: işaret, nişan

Bémălâl: huzurlu, sıkıntısız; gönlünce,
ferah, rahat; açık; pervasız; dolu, az
olmayan

Béméhnăt: (bîmihnet) (méhnăt: emek,
iş, sıkıntı, üzüntü): sıkıntısız

Bénihâyă(t): sonsuz

Bépăsângi: (bîpasengi) (păsângi:
terazide kullanılan ölçme taşı): dengesiz,
ölçüsüz)

Bérk: kapalı

Bérkin-: saklan-

Bérli: beri

Béşmă-béş: beş beter, besbeter, çok
kötü, fazlaca kötü

Bét: yüz; yanak; sayfa; sahil, kumsal;

Béxătăr: korkusuz

Bilân: ile

Binăfşă: menekşe

Birân(tă): bir, bir tane

Birâv: bir, birisi

Birge: birlikte

Birpăsdă: bir anda, birden bire

Bisât: mal mülk, kadın malı, servet

Bit-:bit-, tükenmek; yetiş-, büyü-

Bitkiz-: tamamlan-, bit-, ürün ver-;
yaz-, ser-

Bittä: bir tane

Biyrân: dilbaz, şakır şakır

Bohtân: iftira, töhmet, yalan

Boylăb: su havzası ya da çukurluk

boyunca giden yer; sahil; yaka; boyunca

Boysun-: itaat et-; tâbi ol-, rehberliği

altında hareket et-

Bökir-: şiş-, kabar-; hazımsızlıktan

şişip kal-

Böri: kurt

Bräuning: bir tür otomatik tabanca
Brunâ: Giordano Bruno
Bulâq: çeşme, kaynak
Buntâr? / bunt: pamuk yığını
Burkâ-: sarmala-, ört-, kapla-
Buyân: bu yana, beri
Bürdâ: küçük parça bölük (parçalanan
ekmek hakkında)
Bürdälâ-: parçala-, bölümlere,
kısımlara ayır-
Bürrâ: keskin, yaman; açık, dobra
dobra
Bütkül: bütünüyle, tamamıyla
Bütünlây: bütünüyle
Büz-/buz-: parçalayıp yok et-, koparıp
at-, çevir-, çöktür-, döndür-; yıprat-, dök-;
berbat et-; kötüleş-; hakikati değiştir-;
faydasız hale getir-; ahlakını boz-;
faydalan-

B (V)

Våydåd: yardıma çağırış nıdası, imdat

Väyränä: virane, harabe

Vint: vida, pervane

Γ (G)

- Gädâ: dilenci
Gâhâ: bazı, bazen
Gälâ: güruh
Gälgidây: her zamanki gibi
Gär: eğer
Gärdiş: çember
Gävhâr: cevher
Gicinglât-: atın yelesini oyna-, okşa-
Gigânt: çok büyük, geniş, büyük; belli
bir alanda söz sahibi olan kişi, büyük sima
Giryâ: ağlama
Glädiätâr: (eski Rimde) sirk
meydanlarında hayvanlar ya da yırtıcı
hayvanlar ile güreştirmek için eğitilen esir
ya da kul.
Gor: mezar
Gödäg?/gödäq: süt çocuğu; yavru,
bebek
Gönülsüz hadise, zarar, felaket;
Göşt: et
Göyâ: güya
Güdâq: sinyal veren mekanik düdük,
zil
Güllä-: (gül gibi) açıl-
Gülxân: külhan, alev, ateş
Gümbâz: kumbet
Gürsillä-: gürs gürs diye ses çıkar-,
bağır-
Güvâh: şahit

Д (D)

Dä'vâ: dava; suç, kabahat; iddia; fikir
Dädä: baba
Dädil: cesur, korkusuz; güçlü
Dâğ: 1. çok kızdırılan (yağ); 2. kaygı ve külfetten gönülde kalan elem; 3.
Dâgli: yüreğinde yarası, acısı, elemi olan
Däkän xorâz: boylu, etli ve dövüşçü horoz türü.
Däkki: tembih, uyarı, ikaz; aşığıla-, horla-, dışla-,
Dälä: halkın yaşadığı yerin dışındaki yakın yer, geniş meydan yeri, tarla, düzlük, ova, arazi
Dâm: 1. nefes, boş vakit, ara; hava, gaz; sıcak, hararet; kibir, heva; buğu; 2. an, lahza; bazen, gah; 3. hava pompalayan alet; 4. kıyı, kenar, uzak, sahil, yaka; 5. araç gereçlerin uç kısmı
Dâm: dem; nefes
Dânâ: bilgili, bilgiç, bilir, akıllı
Dâng(dângi): şöhretlilik, meşhur
Dâr: üzerine kıyafet, eşya koymak için kullanılan ip; darağacı; adaletsizlik, haksızlık remzi; ip cambazlığı
Dârâyi: bir çeşit üzüm
Därkâr: gerek
Däst: kol, el
Dästgir (fa.) : yardımcı, elinden tutan, medet umulan
Däşt: ekilmeyen susuz yer, yol; geniş, açık meydan, çöl
Dâvruq: şöhret
Dâvul: tayfun
Däydi-: derbeder halde dolaş-, sallanarak gezin-, boş boş dolaş-
Dêhqân: çiftçi, köylü
Dêrâzâ: pencere
Diâmât: diyalektik materyalizm
Diktätür (fr.): diktatör
Dil: gönül;
Dim: 1. nefes alınamayacak derecede sıcak; havası ağırlaşmış, boğuk; içi hava ile dolmuş 2. sessiz, sakin 3. asla, hiç;

çok, pek

Diydâr körîş-: yüzyüze görüş-, buluş-
Dizéli? / dizél': dizel
Duv: tez, birden
Dünyâ kör-?/Dünyâ yüzi kör-: doğ-, dünyaya gel-
Dürrâ: başörtüsü, eşarp
Düv/duv: tez, birden
Dvâryân: imtiyazlı tabaka, soylu, aristokrasi

E (É, YÉ)

Éb?/eb: becer-, öğren-
(Y)él-: es-, rüzgâr gibi hızlı yürü-, uç-
(Y)él: yel
(Y)élkä: omuz
(Y)éng-: yen-
(Y)éngil-: yenilmek, éngil:1. hafif;
2.hareketli; 3. güçsüz; 4.yufka, ince
(Y)ér: yer; toprak
(Y)ét-: yet-, ulaş-
(Y)étäklä: elinden tutup yürü-,
yürümeye başla-; öncülük et-, önderlik et-

Ë (Yâ)

Yâl: yele

Yânbâgır: yamaçlık yer.

Yânbâş: yan taraf

Yâpiş-: yapış-, birleş-, sıkış-; tırman-,
tutun-; uygun ol-, yakış-

Yâq: taraf; işin bir vakitte oluşunu
bildirir, bir taraftan, bir açıda; geometrik
cismin düz kısmı, kenar.

Yâril-: aydınlanmak

Yâruğ: ışık, aydınlık

Yâş: yaş(ömür); genç

Yâtqız-: yatır-

Yâv: düşman

Yâyâv: yaya

Yâz-: ser-, sal-

Ж (C)

Cäbdug ur-: at eğerle-
Cädäl: tez, çabuk
Cädi: ot biçmeye yarayan alet.
Cähil: sinir, gazap
Cämää: cemaat (köyde), topluluk
Cämlä-: topla-, yığ-
Cän küydir-: rahatsız et-, gönül yık-,
kalp kır-, yüreği acı-, var gücüyle şefkat
göstermeden gönülden hareket et-
Cäncäl: kavga, tartışma
Cävdirä-: bakıp kal-, kurtuluş isteyerek
sığınmacı bir şekilde bak-
Cäzâ: ceza
Cilmäy-: gülümse-
Cim: sessiz; hareketsiz, ses
çıkarmama, sukuneti sağlama
Cimcit: sessiz
Cinni: deli
Cipsläş-: sıkılaştır-, yanaştır-; sıkıca
birleş-
Cor?/Cora: arkadaş
Cüdä: çok, pek
Cüvânmärg?/ Cüvânmärd: merd, yiğit,
cesur; edepli,

3 (Z)

Zäfär: zafer
Zähil: sarımtırak, sarımsı, hastalıklı
gibi, beti benzi atmış
Zäkki: zeki, akıllı
Zälgä: toplantı salonu; misafirhane,
otel sınıf?
Zämänä: dönem, devir; vakit, zaman;
şimdiki zaman
Zäng çäl: zil çal- (okul zili)
Zängäri: mavi, yeşil
Zâr: 1. dertli ağlama, figan, feryat, 2.
geçici iltimas, iltica; 3. muhtaç
Zârä: keşke, belki
Zärbä: sert darbe, şiddetli, güçlü;
hücum; zarar, ziyan
Zärbdâr: öncü
Zärlän-: şikayetlen-; acın-
Zärur: zaruri, gerekli
Zâr-zâr: zari zari, inleyerek, hüngür
hüngür
Zäväd: büyük sanat ya da ustalıklı
işlerin yapıldığı ticarethene, fabrika
Zimmä: vazife, iş, görev, borç
Zor: güçlü, şahane
Zorävân: zorba, zalim
Zorlän-: mecbur et-, güçlen-, ağırlaş-;
zorlan-
Zum: tez; an, lahza
Zümräd: zümrüt

И (I, İ)

İl-: as-, tut-
İlin-: bağlan-, takılı kal-
İssıq: sıcak
İşq: aşk
İşqbâz?/İşgıbâz: gönül veren, hevesli,
hayran
İcâdiy: yeniliğe ait
İçik-: çok fazla özle-; anasını babasını
özleyip hasta ol- (çocuklar hakkında)
İgnâ: iğne, uç kısım
İlâc: imkân, çare
İlân: yılan; yıl hesabına göre altıncı
yılın adı
İlin-/ılın-: biraz ısın-; ele düş-; tuzağa
düş-, tutul-; bir kişini kıyafetini yakınına
vermesi ya da saklaması; sığ-, gir-;
muhtaç ol-; güçlülükle ulaşım al-
muhtac ol-; güçlülükle ulaşım al-, ulaş-
İmân: iman, inanç, itikat
İndâ-: de-, söyle-; seslen-
İnternât: öğrenci yurdu
İntil-: gayret et-, çabala-
İrcâytir-: sırt-
İşân-: hakikat, gerçek diye bil-, inan-;
inanç bildirmek, inanç bildirip
görevlendir-; ümit bağla-, fazla derecede
güven-, itimat et-
İşkâm: asma (üzüm), sedir
İz quv: iz sür-
İzlâ-: aramak
İzm: istek, erk
İzmâ-iz: peşisıra, ard arda, arka arkaya

Й (Y)

- Yıgi: ağlama
- Yigirmä: yirmi
- Yıglä-: ağla-
- Yilt et-: parla-, ıfık saç-
- Yırâq: uzak
- Yolbärs: kedigiller ailesine mensup iri ve güçlü hayvan
- Yoqâl: kaybol-
- Yoqât-: kaybet
- Yörgä: kısa adım atıp tez yürüyen (at, eşek vb.)
- Yörgäk: kundak

K (K)

Käcävä: yük taşımak için hayvanlara yüklenen kap, heybe
Käft: elin iç kısmı, avuç
Källéktiv: kolektif, ortaklık, ortaklaşa
Kältä: kısa
Kämändir: askeri kısım, bölünme gemi ve buranın başkanı, kumandan
Kämbägäl: fakir
Kämbinät: birbirine uzviy olarak bağlanan bir çeşit müeesese, ticarethane ve ve bunları birleştiren uzak teşkilat; bir müeesese bünyesinde çeşitli safhalardaki okuma ile ilgili yurtların birleşmesi
Kämçilik: noksan, ayıp; azlık
Kämpäs: kıblename, pusula
Kämpir: yaşlı kadın, kocakarı
Kämsämäl: bütünüttifak, Leninci komünistk gençler teşkilatı
kändä qıl-: adet haline getirilip sürekli yapılan şeyleri terk et-, bırak-, vazgeç-
Käpäläk: kelebek
Käptär: güvercin
Käräb: karaltı
Kärtäşkä: sebzelik bitkilerden biri ve onun kökünün işlenip yenilecek hale getirilmiş
Kät: geniş ağaç sedir, kerevet
Kättä qıl-: yetiştirip büyüt-, reşit hale getir-
Kättä: büyük
Kättäkän: çok büyük; yaşlı, ihtiyar; genç ulu, mertebesi yüksek, yüksek makamdaki önder, baş kişi
Kéçägi: dünkü
Kéçir-: affet-
Kéçqurun: akşamleyin
Kélinçäk: gelin
Kémä: gemi
Kéng: geniş, enli, büyük, bol; mürüvvetli (insan hakkında)
Kéngäy-: gençle-, büyü-
Kénglik: genişlik; düzlük
Kés?/käs: adam, kişi
Két: arka; ahiri, sonu; peş

Kétkiz-: yok ol-; sarf et-; satıl-; terk et-; işden çık-, mec. Kırıl-, yarıl-, yırtıl-; kullanıl-, geç-; sığ-, yerleş-
Kétmân: çapa, kazma
Kéyin: sonra
Kéz: vakit, devir, dönem
Kişmiş: kısa taneli çekirdeksiz üzüm
Kişnä-: kişne-
Kiy-: giymek
Köç-: göç-
Köçä: sokak, cadde
Kökär-: göğər-; yetiş-
Kökläm: ilkbahar
Köknâr: yok 412-413
Kökräk: göğüs
Kökräk: göğüs
Köl: göl
Kölâb: su birikintisi, halka şeklinde su
Kölmäk: çukur yere biriken yağmur suyu, halka şeklinde su, küçük su birikintisi, gölcük
Kömäk: maddi manevi medet, yardım
Kömir: kömür
Köp: çok; uzak
Köprik: köprü
Körgäz-: göster-
Köriq?/körik: içtimai araştırma, sinama; gösteri
Köst: bir nesnenin fazlaca kısmı.
Kötär-: 1. yerden koparıp, ayırıp al-; koparılmış, ayrılmış halde tut-; yukarıya çıkar-, yukarıda tut-; üste koyup yüksekte tut-; makam ve maddi durumun iyiye gitmesi; bir üst kadroya ata-; sabret-; sindir-, hazm et-; seferber ol-; üst üste koy-; yok et-, bitir-; iç- (içki); borç al-; yetiştir-, al-;
Köz âl-: hayal et-
Köz: göz
Kurs: 1. derslik, derslane, bir yıllık dönem, bir devri tamamlanması; 2. gemi yeda uçağın gittiği yol ya da istikamet, siyaset, hedeflenen yol, CCCP'de: para ve değerli kâğıtların devlet tarafından verilen sabit fiyatı, değeri.
Kurtäk: tomurcuk
Kül-: gül-
Kül: kül

Külfât: külfet
Külgi: memnuniyet ifadesi olarak
çıkarılan sesler; mizah
Kün: gün; güneş; kötü meşakkatli,
azap verici hayat
Kündây: gün gibi
Kürâş: güreş, mücadele
Küt-: bekle-
Küy: ezgi
Küy-: yan- (için için)
Küyâv: damat
Küylâ-:şarkı söylemek

Л (L)

Läbbäy: buyurun(uz)!, efendim!

Lähät? / Lähäd: mezar

Läşkär. Asker; ordu, askeriye

Lävillä-: alevlen-

lâv-lâv: alev alev

Léntä: süslemekte kullanılan kemer,
tasma biçiminde eşya

limmä-lim: nihayette dolu; ağzına
kadar doldurulmuş

Lipillä-: tez ve hafif hareket et-, yürü-;
tez tez aynı hareketi

liq tol-: doluş-

Lirikä: lirik duygu; lirik şiir

M (M)

Mä: bir nesneyi uzatıp, onu alırken çıkarılan ses, al
Mä'ni: mana; akıl
mä'täl: yol gözleyen, bekleyen
Mäbläh?/mäbläg: bilinen bir miktardaki para; sermaye
Mäçtä: geminin yelken açmak, gözetmek, sinyal vermek için kullanılan ağaç ya da metal direk, sütun; dümen?
Mähäl: mahal, vakit, esna
Mähkämälä: sağlamaştır-
Mâmä: ata, baba
Mâmätälâq: sert sopanın darbesi ile kanın bedende morarttığı yerler, tahrip olan yerler
Mâmıq: pamuk; yumuşak
Mämmä: meme
Mänä: işte
Mänänd: benzer, denk
Mängü: ebedi
Mänsäbigäçä?/ Mänsäb: makam, yükaek memuriyet; bir ırmağın denize veya başka bir ırmağa döküldüğü yer
Mänzür: kişilere makul olan Arapça menzür?: adanmış, vaat edilmiş
Mäqtäv: övgü,
Märdänä: mertçe
Märrä: bitiş çizgisi
Märtä: kez, defa
Märvärid: sarı, kırmızı, beyaz ya da siyah renkli sedef; boncuk
Märzä: ekin tarlasında tarlanın bölümlerini diğer bölümlerden ayırmak için belli yükseklikte toprak kazılıp açılan yol, sınır; ark sırtı, tonç
Mäşinä: makine, araba
Mäträs: deniz askeri, gemi kumandasının üyesi.
Mäy: 1. Mayıs ayı; 2. mey, şarap
Mäyib: sakat
Mäyli: peki, olur, tamam
Mäyigä/mayli: peki, olur, tamam
Mäysä: küçük otlar
Mäzâr: mezar

Mäzmundâr: içerikli; yararlı
Méhman: misafir
Méhr: muhabbet, sevgi, şefkat
Méhribân: şefkatli
Métin: taş gibi sert cisimleri ve yerleri oymak ve kesmek için kullanılan çekiç ya da keser
Mis: bakır
Muñçâq: boncuk
Mungli: hüzünlü, sıkıntılı
Mungşib: sıkıntılı
Muştumzor: mülk sahibi, zengin köylü, zengin çiftçi; zorba, zor
Muxlis: ihlâslı, istekli, hayran
Muz: buz
Mübtälâ bol-: tutul-, yakalan- (bela gibi kötü şeylere)
Mürdä: ölen kişinin cesedi; ölü

H (N)

- Nâdir: az bulunan, az görülen;
kıymetli, asil
Nâfâr: nefer, adet
Nâgirân: sakat
Nâhâr: sabahın erken vakti
Nâhâri: kahvaltı
Nâhât(ki): hayret
Nâkäs: vicdansız; cimri
Nâmâyiş: gösteri, temsil; tecrübede,
emelde gösteriş, temsil ediş
Nâpârmân: ?
Nâqş: nakış
Nâr: 1. tek hörgüçlü deve, erkek
devenin genel adı; 2. vücutta oluşan
kırmızı leke, erkek ve kadın ismi; 3. koyu
kızıl
Nâri: uzak, öte, ora, ileri
Näsibä: hisse, pay, rızık, nasip
Nâtâniş: yabancı
Näv: tür, çeşit
Nävâ (fa.) : ses, ahenk, nağme
Nây: ney
Négä: niçin
Nigâh: bakış
Nîl: altın renkli kök kristal madde;
göze sürme çekerken kullanılan çubuk
Nişan: yavuklunun bakışı
Nişânä: nişan, iz; ağacın ilk meyvesi
Nişândâr: nişan alan, nişancı
Nişlâb?/niş: keskin nesnelerin uç
kısmı; azılı hayvanların şakağındaki sokan
aza, tohum, tohumun uç kısmı
Nur: nur, ışık
Nuxtâ: yular

Ā (A, O)

Ā: dikkat çekmek için kullanılan ünlem ifadesi

Ā: hayret ve şaşkınlığı ifade eder; müracaatta, başvuruda fikri kuvvetlendirmek için kullanılır.

Ābād: abat, mamur, bayındır (mamur ol-: rahata kavuş-, mutlu ol-)

Ābro(y) āl-:bütün yokluklara rağmen tüm imkânlardan faydalan-, tüm misafirperverliğini göster-

Ābro(y): itibar, nüfuz; hürmet sahibi

Ādāmzād: insanoplu

Āftāb: güneş

Āhā: beklenilmeyen durum ya da olay karşısında şaşkınlık, hayret, tuhaflık bildiren ifade.

Ālāmān: adamlar, halk

Ālāv: alev

Ālçā: vişne

Āld: ön

Āldingā: ilk önce; ilk

Ālgā: öne, ileriye, ön tarafa doğru;

“ilerle, hadi”

Āliş-: al-; vuruş-, güreş-,savaş-, yümruklaş-; hak hukuk konusunda tartış-, mücadele et-

Āliy: āli

Āllā: ninni

Āllākim: birisi

Ālmās: elmas

Ālvidā: elveda

Āntār-: çöktür-, devir-, çevir-

Āppāg?/āppāq: taze, yahşi; hürmet, saygı ifadesi

Āq: ak, beyaz

Āqd?/āhd: söz, karar; karamname, sözleşme

Āqilā: akıllı, zeki, dâhi (kadın hakkında)

Āqın: 1. akar, akış halinde; 2. meyli, akımı

Ārām: huzur, rahat

Ārkéstr: orkestra

Ārt: art, arka

Ārtıq: fazla, çok, fazlaca

Āsir: esir; meftun; kul, köle

Āsmān: gökyüzü

Āst: alt

Āsüdā: asude, sessiz, rahat, sakin

Āşā-: el ile ye-; birisinin elinden ye-

Āşnā: dost

Ātābāy?/ Ātā: ata, baba, ecdat

Āxtār-? / äxtār-: ara-, bulmak için hareket et-

Āy: dünyanın uydusu, ; otuz günlük süre; üç dört günlük ay şeklindeki süs ya da nişan; kadınları nazlandırmak, şımartmak için kullanılan hürmet ifadesi

Āydék: ay gibi

Āyi: anne

āyim:

kadınlar için kullanılan hürmet ifadesi bildiren söz

Āynāk: ayna, közāyrāk? Sayfa yok

Āyni: aynı

Āzād: hür; boş; serbest; rahatlıkla

Āzādā: pak, temiz; özü temiz, tertipli, düzenli

Āzār: azap, çile

II (P)

Pâdpâl'ê: çok gizli şartlarda alınıp yetiştirilen, devlet aleyhine yürütülen faaliyete katılanların gizli hayatı¹ Ülgür-: yetiş-

Pâğânâ: basamak

Päläk: köken

Pällä: 1. belli dönem, devr; basamak, aşama, safha; 2. kefe, göz

Pâmir: Pamir

Pârâvâz: lokomotif

Pârvâriş: bakma, büyütme, eğitme

Pârvâz: gökyüzüne yükseliş, uçuş

Pâst: bekçi, gözcü, nöbetçi

Pästäk: alçak, yüksek olmayan

Päxtä: pamuk

Pâydevâr: inşaat, bina temeli; zemin, esas, kök,

Pâygâ: yarışma

Päyt: zaman, vakit

Péçkâş: hediye tarzında verilen nesne, hediye, armağan

péş bol-: destek ol-

péşânâ: alın

Péşkâç: hediye, armağan

péşmä-péş: peş peşe, peşi sıra, arka arkaya, durmaksızın

Péşqädäm: öncü, pir

Pışıq: pişmiş, olgun; sağlam, dayanıklı, sert; kendi işine sağlam, hakkını yedirmeyen, sözünü yerine getiren

Piçä: 1. az miktarda, azıcık; 2. az vakit, bir az, azıcık, belirsiz; 3. az derecede, biraz

Piçâq: bıçak

Pinciğä kir-: yanında yer al-, bağrına gir-; himayesine gir-, gönlüne yakınlaş-

Pirillä-: pır pır diye ses çıkarıp kanat çırpma ya da dur-; titrer bir şekilde hareket et-dalgalan-; uç-; kısa adımlarla tez yürü-

Pirpirä-: titretir gibi hareket et-, kırp-, kıpırdat-, hareket ettir- (göz hakkında)

Pişqtır-: bir işi iyi yapmak için yol yöntem göster, iyi bir şekilde öğret-,

belirle-; dayan-, alış-, olgunlaş-; faaliyete başla-, büyü-, geliş-;

Plän: plan, proje

Polät: demir; kılıç; dayanıklı, sert, kırılmaz, bozulmaz

Puşti: pembe

Puxtä: sağlam, dayanıklı; incelikli düşünüp iş yapan; etraflıca düşünen, esaslı

P (R)

Rä'y: rağbet, meyil
Räpärt: rapor
Räsä: eksiksiz, bütünüyle; olgun;
nihayetinde; iyi, pek, oldukça
Räsâ: olgun, yetişmiş
Råstdän: hakikaten
Rävån: akıcı
Rävşän: ışık, aydınlık, ışıklı, parlak;
güzel görünen, yaman (göz hakkında);
açık, anlaşılır; açık, aydın; belli, aşikar
Rékård: çiffçilikte her hangi bir alanda
iyi bir iş çıkarmada en üst seviye, en
büyük başarı
Réspublikä: cumhuriyet
Rim: roma rakamı
Romål: başörtüsü
Rozgâr: ev bark, aile

C (S)

Säätbây?: saatlerce; erkek ismi olarak da kullanılıyor.

Säbâ: saba rüzgârı

Säbâq: ders, öğüt, ibret

Säbâq: ders; ibret, öğüt, ders

Säbil: sahipsiz, bakımsız kalan, harap olan

Säçrâ: sığra-

Säfsâr: sapsarı

Sâğın-: özle-, göresi gel-; reva gör-,

iste-

Sâgır: buluğ çağına ermemiş yetim, genç yavru, küçük çocuk

Säkrâ: sığra-, sek-

Sâldir-: koy-, bir yere yerleştir-

Sälmâq: ağırlık, nüfuz, kıymet

Sälqın: soğuk, serin

Sämân: saman rengi (at hakkında)

Sänâ-: say-

Sänâât: sanayi

Sänâğ?/sänâq: sayı, hesap, kaydetme

Sänâqli: sayılı, az

Sängı-: boş dolaş-

Sâqqâ: mil, balon, yuvarlak şekilli nesne; göz bebeği; ceviz

Särälâ-: iyileştir-, seç-, topla-

Särgış: sarıya meyilli, sasar-

Särgüzâşt: macera

Säri: taraf doğru

Särsân: sersem, avare

Säs: ses

Säth: yüz, yüzey

Sätsiälizm: sosyalizm

Sävâd: okuma yazma durumu, bilgi, tahsil, eğitim

Sävât: sepet; küfe

Sävét: sovyet, kurul, meclis, tavsiye, devrim düşüncesini taşıyan kişiler için de Sovyet kelimesi kullanılır.

Sävuq: soğuk

Sâyâ: gölge

Säyrât: şakı- (kuşlar için); geliştirip çok konuş-, ayrıntılı konuş-; maharet ile çal-, ahenkli söyle-

Säyyâr: seyyah

Säyyâra: gezegen

Sékin: sakin, yavaşça

Sél'mâş: köy üretim sistemindeki makine yapılan yer, fabrika

Séntyäbr: eylül

Sép: çeyiz

Sıgış-: 1. yerleş-, dur-; 2. aynı yerde ya da aynı zamanda bulun-; 3. halk arasında yaşayıp git-

Sın-: kırıl-

Sın-: parçalara ayrıl-, parçalan-; bozulup yararsız hale gel-; rekabette yenil-; manevi darbe ile viran ol-

Sıqıl-: sık-, hızlıca kavrayıp tut-; dara düş-, muhtaç ol-; ruhen sıkıntıya düş-

Sıgir: sığır, inek

Sil: verem hastalığı

Silâ-: okşa-

Silliq: düz; boyu posu yerinde, güzel; akıcı (dil, üslup hakkında); yumuşak, bir düzeyde, düz

Simâb: civa

Sinfiy: sosyal sınıf, grup

Singil: kızkardeşlerin küçüğü; kadınlar için kullanılan hitap sözü

Sir: sır, giz

Sirâ: hiç, asla; sıra, nöbet

Sirén': boyu uzun olan beyaz menekşe renginde dizi şeklinde çiçekleri olan dekoratif bir bitki ve onun baharda açan çiçeği.

Siynâ: sine, göğüs, kalp, yürek

Siypälâ-: okşa-, sıvazla-

Siyrâk: seyrek

Smén?/sménâ: nöbet süresi, vakti

Soğış-?/soqış-: 1. vur-, düşür-, sal-; 2. kendince düşünüp çıkar-, uydur-

Songgi: sonraki, son

Soqmâq yol: insanların gidip gelerek oluşturdukları yol; insanları geçebildikleri dar yol

Sor-: em-

Sök-: söv-; sök-, koparıp parçala-

Söz çuva-: sözün çoğalması

Sud: 1. mahkeme, dava; 2. fayda, hak

Sugâr-: suvar-, sula-

Suluv: güzel, görkem

Suq: heves, hevesli davranma; açgöz,
tamahkâr; yaman göz, gerçek muhabbet
Suqdâr:?

Suqim tüşti, suqim kélidi: perva kılsur'
ât: tempo, hız, hızlılık; ömrü
yaşama hızı

Suräyyâ?//süräyyâ.: yıldız kümesi

Süpä: avlu

Süxsür: ördekler ailesine mensup kuş,
ördeklerin bir türü; süxsür gibi güzel
nesne ya da kişi hakkında

Süyän-: yaslan-

T (T)

Tä'zim: öne eğilerek selam verme;
saygı, minnettarlık, övgü
Täg: alt
Täg: dağ
Täkyä: insanların toplanıp dostluk
kurdukları yer; bängi vä köknârîlär
toplandığı yer, köknârhânä
Tâl: söğüt
Tâl-: yorul-; suya dal-, bat-
Täläş: yağmala-; iddialaş-
Tälpin-: kanat açıp hareket et-, uç-
Tälväsä: korku
Tâm-: damla-
Tâmçilä: damala damla olup ak-, düş- ,
damlalaş-
Tâmgä: damga
Tâm: çatı, dam
Tâmızim: damla
Tân-: inkâr et-
Tânâb: yer ölçmek içinkulanılan uzun
kınnap, sicim; ince organ, ip
Tâng: tan
Tängä: balığın derisini kaplayan katı,
küçük kısım, pul täng:
küçük, dar; müşkül
täp tårt-: endilen-, irkil-, kork-
Tâp-: bul-
Täq-: takmak
Târ: dar
Târ: dar; tar(çalgı teli); tar(çalgı)
Târâzu: terazi (kelime hem u'lu hem
de i'li şekilde sözlükte mevcut)
Târcimä: tercüme, çeviri
Târqäl-: dağıl-, yayıl-
Târqâq: seyrek halde, saçılmış,
dağılmış, yayılmış; pek birleşmemiş
Târt-: çek-, tart-
Târtib: târtip (târt- 'çek-' in -(i)p zarf
fiili) '-den itibaren' (zamanla ilgili ve
soyut)
Târtin-: çekin-
Tâs: 1. tas, leğen; 2. altın iplikle
dokunan kalın bir ipek; 3. kel
Täşlä-: at-, düşür-

Täşlä-: atmak, düşürmek
Täşlä-: düşür-, bırak-, sal-, kapat-;
düşüp kaldır-; bir işten diğer bir işe geç-,
seferber ol-; vazgeç-, terk et-; azal-, düş-;
atlayıp düş-; koy-, ver-; kaydet-; şiddetli
yağ-; topalla-;
Täşnä: susuz
Tâyçâg?/tâyçaq: taycık
Tâygä: Asya, Avrupa ve Amerrika'nın
kuzeyinde kalan ormanlık alan
Täzä: pak, temiz, saf, asil;
bulanmamış, pak; çok, pek, oldukça;
Täzä: temiz, saf; asil; nihayetinde
Téatr: tiyatro
Tébrät-: çalkalat-; hareket ettir-,
kıpırdat-; canlılığını temin et-, devam
ettir-
Téng bol-: paylaş-
Ténti-: boş dolaş-, avare bir şekilde
vakit geçir-; hastalıktan sallanarak yürü-,
derbeder gez-; ne yaptığını bilme-,
kendini kaybet-, donup kal-
Tép-: Tep-; bin-; yürek ve damarların
atması, ritmik olarak hareket et-
Tér-: der-, topla-
Tér: ter
Térän: çukur; derin; etraflıca, esashı,
derin
Térmil-: bakıp kal-
Térmül?/térmil-: bakıp kal-
Tért: saman, kepek vb. maddelerin
karıştırılmasıyla elde edilen yem
Tétäpâyä: adım atıp yeni yürümeye
başlayan (bala hakkında); yeni kurulan,
henüz sağlamlaşmamış, oturmamış bir
düzene sahip (aile, teşkilat hakkında)
Tétik: tetik; güçlü, kuvvetli; mert,
cesur; gayretli, coşkulu
Téväräk: etraf
Téxnikä: teknik
Tımq: saf, duru, temiz, berrak
Tif: ısıtma ve şuur bulanıklığı ile
geçirilen ağır hastalıkların genel adı.
Tikil-: 1. iğne ile dik-; sok-, yerleştir-,
dikil; eğ-; canlandır-; düzenle-, yerleştir-;
bağışla-, 2. bakakal-; kastet-
Tiklä-: canlandır-; kur-, inşa et-; harap
olan nesnelere eski haline getir-, düzelt-;

gözün bakması, dikilmesi
Til: dil; insanın söz söyleme, konuşma kabiliyeti, söz, laf; dil; üslup, stil; söz, nutuk; alet, araç; yol, üsul; ucu sivri, keskin nesne; esir
Tilä-: dile-; Til-: dilmek, tırnaklamak
Tilkä-tilkäsini çıkar-: parça parça ol-; dağıl-, berbat et-, yok et-; pare pare et-, viran et-
Tillä: sarı kırmızı renkli kıymetli metal, altın; bu metalle basılan para; som altın; iyi, güzel, kıymetli ve sevimli kişi hakkında; çok yıllık bir bitki
Tin-: din-, huzur bul-, sakinle-
Tinç-: huzur, sükûnet
Tinçi-: bir sıkıntıdan kurtulup nefes al-, rahatla-, huzur bul-; din-, dur-; devam etme-
Tinin: durum, vaziyet; an, lahza; huzur
Tirgäk: direk
Tirgiz-: dirilt-
Tirik: canlı, diri
Tiriş-: buruş-; ağrı hisset-; gönülden gayret et-, çabala-
Tirmäş-: sıkıca tutup yukarı çık-; sıkıca tut-, yapış-
Tirqır-: dağıl-, kaç-
Tiş: dış; dış, dışarı
Toğrisi: doğrusu
Tol-: dolmak
Tolğän-: çalkalat-; dalganın hareketine benzer bir harekette bulun-
Tolqın: dalga; coşku, cemiyetteki güçlü hareket; dalga (fizik)
Top: 1.top; 2. yığın, grup, sürü, top (kumaş); yumuşak nesnenin yere vurulduğunda çıkardığı ses hakkında.
Toqı-: doku-; yok yerden çıkar-, uydur-;icat et-, yaz-, bestele-
Toqli: toklu, bir yıllık kuzu, kuzucuk
Tos-: engel koyup kapat-; engel olup yol vermeden dur-; üzerini örtüp kapat-
Toxtä-: dur-
Toydir-: doy-; canına doy-, yet-
Toz-: dağıl-; yıpran-; sol-, hazan ol-
Tödä: yığın, grup, toplanılmış, sürü;
Töntär-: çevir-, döndür-; değiştir-

Tör: 1. tül, file, ağ; 2. makam, mevki
Tuğıl: doğ-; peyda ol-, ortaya çık-
Tur-: dur-; kal-
Tut: dut ağacı, dut meyvesi
Tutäş-: birbirina yapış-, sınırdaş ol-; birbirinin içine girip bütünleş-, birleş-
Tutiş-: tutun-; elde tut-, avuçla-; ver-, uzat-; bir nesnenin içini aç-, çıkar-; alıkoy-, bas-, sal-; idare et-, yönet-; kullan-; bak-, büyüt- (ipek böceği);
Tutqıç: tutacak, kulp
Tutqıç bér-: kendini tutturup koy-
Tüb: dip
Tüg-: düğümle-, bağla-, bohçala-; aç- (börek); meyve ver-
Tügä-: tüken-
Tündäy: gece gibi
Tüp: top, buket (bitki, ağaç), bitkini ya da ağacı her bir tanesi
Tüpür-: tükürmek
Tütün: tütün
Tüy-: 1.döv-, ufala-, parçala-; akla-, tazele-; 2. sez-, his-

Y (U, Ü)

Üzuq: kopuk

xırmân: harman, Üzümning bir türü

U: o

Uddä: bir işi becerme durumu, emele
ulaşma

Ülgäy-: çöçukluktan gençliğe geç-,
yetiş-, büyü-; güçlen-, art-

Ümr: ömür

Ümrbâd: bengi, ebedi

Uqubät: cefa, azap

Ur-: vurmak

Urın-. Her tarafa doğru vur-; bir işi
becermeye çalış-; yorul-; bayatla-, eski-

Urın: gayret

Uruş: savaş

Uşäl-: kısa parçalara ayrıl-, parçalan-,
ufalan-

Uşät-: parça parça et, parçala-, kır-

Uşlä-: avuçla-; tut-

Uväl-: kısa parçalara ayrıl-, parçalan-,
ufalan-

Uxlä-: uyu-

Uxlät-: uyu-; huzur bul-, rahatla-

Uy?// üy: ev

Uygân-: uyan-; harekete geç-, ayaklan-
; hâsıl ol-; mücadeleye gir-

Uygât-: uykusunu böl-, uykusunu terk
ettir-, kaldır-; peyda et-, hâsıl et- (his ve
duygu hakkında)

Uxlä-: uyu-

Ükä: küçük erkek kardeş

Ükräinä?/ Ükräin: CCP'nin taban
ahalisini teşkil eden Doğu Slavyan
grubuna mensup halk, ükrein halkı

Ün: ses, avaz; feryat, nara, haykırma,
bağırma u (O) da olabilir.

Ün-: yapraklan-, yeşillen-, toprak
üstüne çık-, büyü-; çık-; büyümüş hale
gel-, yetil-

Ündä-: davet etmek, çağırmaq

Üstünlük: 1. dayaklık, direklik; 2.

üstünlük

Üt-, tüyünü temizle-;

Üy: ev

Üy?: teşkilat, müessese; oy?

Üzil-: kop-; ayrıl-

Ф (F)

Fäqät: fakat sadece, yegâne, yalnız;
sınırlı manasında bir ifade.

Färd: tek, bir, yalnız

Färzänd: çocuk, evlat

Förtänä: fırtına

Frânt: ordunun, askerın, safın ön tarafı;
cenk hareketlerinin olduğu mıntıkanın ön
kısmı, cenk meydanı; cenk hareketinin
devam ettiği mıntıkadaki bütün düzenli
güçlerin hepsi; savaş vaktinde bir
kumandan rehberliğindeki en büyük
askeri topluluk; savaş faaliyetlerinin
yapıldığı yer, cephe, saha.

Füsunkâr: sihirbaz; cazibeli, büyüleyici

X (X)

Xâb: rüya, uyku
Xâfâ: gamlı, kaygılı; incinen,
azarlanan, kırılan
Xâhlâ-: iste-; kabul et-, razı ol-
Xâlâl: mani, engel
Xâlâs: sadece, fakat vesselam
Xas: kurutulmuş bitkilerin sapı ve
gövdesi; çöp; pislik
Xât: mektup; not kâğıdı; alfabe;
telaffuz; okuma-yazma, tahsil, eğitim
öğretim, cümle, mısra; çizgi; liste
Xâyr: Allahâısmarladık, elveda
Xırmân: harman yeri, ürünler
Xızmatçı: memur; hizmetçi
Xilvât: insanlardan, gözden uzak; hiç
kimsenin görmediği saklı yer
Xocâ: zengin, mülk sahibi
Xop: peki, tamam, olur
Xuddi: hiç değişmeksizin, aynen, tıpkı;
güya, sanki, aynı; yaklaşık aynı,
Xunük: soğuk, çirkin, nahoş, itici,
iğrenç
Xâfâ: kaygı, gam, üzüntü
Xâhiş: istek
Xâk: Allah; hukuk, hak; adalet,
doğruluk
Xâltâ: çuvalcık, torba; ter
Xândân: handan, şen, neşeli
Xâr: küçümsenen, hor; gayet fakir,
düşkün; kıymetsiz
Xârsâng: büyük doğal taş
Xâtircâm: gönlünce, rahat, ferah
Xırâ: sönük, donuk
Xocâyin: özel mal, mülk sahibi; zengin
Xunibiyârân: sıkıntı üzüntü çeken,
takati kalmamış
Xursând: keyfi yerinde, memnun,
neşeli; bir şeyde razı olma, memnun olma,
minnettar kalma durumu; erkek ismi

Ч (Ç)

Çäkkä: 1. yanak ile alın arasındaki kısım, şakak; 2. damla; 3. kıyı, kenar, uzak

Çäl: yaşlı erkek

Çäng: 1. toprak cinsinden maddeler, toz; bitkilerin erkek hücreleri, 2. bir tür vurmali çalgı aleti; bir tür üfleli çalgı aleti; zil, 3. pençe, çengel;

Çäng: toz toprak

Çängäl. Çengel, avuç

Çänqäv: susa-, susuzluk çek-; üst derecede iste-

Çäp-: 1. koş-; isim ver-; atla-, aş-, 2. kesici aletlerle darpla parçala-, yar-, kes-; çapala-

Çäpäk çäl-. Alkışla-

Çäpgän: koş-

Çäq: çağ, vakit

Çäqäläq: bebek

Çäqmäq: 1. Kabuklu yiyecekleri dişleyerek veya yere vurarak yar-, birbirine sürterek ateş çıkar-, yar-, gıybet et-; 2. Kesme şeker; 3. Yıldırım; 4.

Çakmak; 5. Kalpak

Çäqnä-: kıvılcımlan-, parla-

Çärägän: aydın, parlak

Çäräs: üzüm Çäräs köz: güzel, kara göz

Çärçä-: yorgunluk hisset-, yor-, yorul-

Çärçär?/ Çärçäq: yorgun

Çärlä-: davet et-

Çärx ur-: eğlenip yürü-, etrafında eğlen-

Çärx: yün eğirmede kullanılan daire şeklindeki gereç; her tür araç gerecin yuvarlak kısmı; keskinletilmiş alet; halka, daire

Çäyqäl: çalkalan-

Çäyşäb: çarşaf

Çägärä: sınır

Çäk: son

Çäkkä: kıyı, kenar, yan, taraf

Çét: kıyı, kenar, uzak

Çıyırgıdän / çıqırıqdän ötköz-:

pamukları seç-, ayırt et-

-çi: sürekliliği bildiren son ek

Çidä-: dayan-

Çidä-: dert, üzüntü, sıkıntı gibi durumlara karşı dayan-, sabır göster-; çok hizmet et-; yeterli ol-, et-

Çidäm: sebat, dayanma

Çigit: çigit

çil-çil: kısa kısa, parça parça

Çildirmä: tef

Çinäqçi: pamuk toplayan kişi

Çiq-: 1. bir üste git-, yüksekliğe ulaş-; 2. bir derece yükseğe ulaşmak; 3. içeriden dışarıya hareket et-,

Çiräg: lamba, ışık

Çiräyli: güzel

Çirik: faydasız hale gelen, çürük, bozuk, eski,

Çoqqı: zirve, doruk

Çozıq: boyu enine göre uzun, uzun sürekli (ses), uzun sürekli telaffuz edilen

Çöçi-: irkil-; talan et-; çimdik ye-

Çöm-: suya dal-, gömül-, bat-

Çömiltir-: alışkanlıktan ya da sıcaktan denize, havuza ya da suya dalıp yüzmek; soyunup yıkan-; gömül-, suya dal-, bat-;

Çötlä-/çötlä-: hedefle-, tasarla-; hazırla-

Çöyän: dökme demir

Çöziq: uzaklara ulaşabilen, devamlı uzun (ses, haykırış, gürültü hakkında)

Çulgä-: sar-, kapla-

Çulgän-: etrafını sar-; kapla-, sarmala-; kapsa-, sahiplen-

Çumâli: karınca

Çuväl-: ser-, boşalt-; karışık kuruşuk ol-, karış-

Çü: deh

III (Ş)

Şâbâdâ?//şâbâdâ: esinti, yel
Şâdlik?/şâdliq: neşelilik, memnuniyet
Şâhâr: şehir, il
Şâhid: şehit
Şâm: lamba; ışık
Şâmâl: havanın yeryüzü boyunca hareketi, rüzgâr
Şâmçirâq: çırağ, kandil, lamba, ışık, mum
Şân: şeref; nam, şöhet; gurur
Şânâ: koza goncası
Şârmândâ: utangaç
Şârşârak: küçük şelale
Şâş-: sabırsızlan-, acele et-; hızlıca yürü-; heyecanlan-, endişelen-, feleğini şaşır-
Şâti: araba tekerleğinin yukarı ve dış kısmı; arabanın at koşulan iki yan ağaç kısmı; merdiven
Şâtir: kuru dalların hareket halinde çıkardıkları ses; aniden, ansızın
Şâvillâ-?/ Şâvullâ-: şap şap diye ses çıkar-
Şâvqın: gürültü
Şâx: 1.dal, budak; 2. boynuz şâhi: ipek
Şêkil: belki, galiba, muhtemelen, olsa gerek, ihtimal ki
Şêrik: ortak, arkadaş
Şikâst: cismaniy zarar; nesnelere zarar gören, bozulan kısmı,
Şim-: içine doğru çek-, içine al-; em-
Şimâl: şimal, kuzey
Şimir-: süzerek içmek, sömürmek
Şinêlb: bir tür özel palto
Şivir-şivir: fısır fısır
Şlyâm: başa giyilen korucu demir başlık
Şomğî-?/şomğî-: su ya da benzeri bir şeyin içine gir-, dal-; dalıp çık-; gözden kaybol-; büyük bir hızla aşağı doğru atla-, yere doğru uç-; hayale, düşünceye, sıkıntıya dal-; bir işi kendini vererek yap-
Şor: tuzlu; bahtsız, biçare, azap, cefa

Şorvâ: çorba
Şöri: çaresiz; bahtı kara
Şöx: şuh (neşeli ve serbest)
Şu'lâ: alev, ateş alevi
Şum: yaman, yaramaz; bahtsızlığa tutulmuş; kavgacı; kurnaz
Şunçâ"bu kadar
Şundây: şöyle, böyle
Şüdring: şebnem

Ə(E)

E: 1. acıma hayıflanma bildirir; tasdik, belirtme bildirir; razı olmama, red bildirir; müracaat, davet bildirir. 2. ey, seslenme bildirir.

Egällä-: kirala-, sahiplen-

Eh: sevinç, neşe, mutluluk bildirir; hayıflanma, acıma, pişmanlık bildirir; ümit ve istek bildirir.

El: halk, ahali; kabile; yurt, diyar, memleket

Elt-: alıp gel-, alıp ver-, alıp git-, taşı-, getir-; sığdır-, git-

Em-: göğüsten süt iç-, em-; huzurlu ol-, kendine al-, bağrına koynuna girip bir ol-, yok ol-, bütünleş-

Emçäg?/emçäq: kadınların göğsündeki her iki süt bezi ya da onların her biri.

Emiz-: emzir

Endi: şimdi

Er: er, koca, erkek, yiğit kişi

Ergäş-: izle-

Erk: erk

Erkä: şımarık, nazlı

Erkälä-: nazla-, şımart-

Erkin: hür, bağımsız

Ertä: sabah, erken, yarın

Ertäk: hikâye tarzında halkın sözlü ürünü; hikâye, masal, vakıa, kıssa.

Es: akıl, beyin; yad, hatıra

Eski: eski

Eslä-: hatırla-

Eslä-: hatırla-

Eşik: kapı

Etäk: etek, etek kısmı, dağın alçak kısmı, suyun ayağı, vakit itibariyle sonraki kısım, son

Ezgü: iyi, güzel, hayırlı, uğurlu

IO (Yu, Yü)

Yubâr-: bir yere bir tarafa yolla-,
gönder-; koy-; =(i)b yubâr-: yardımcı fiil
vazifesinde olup eylemin birdenbire
sonlandığını bildirir.

Yubâr-: gönder-

Yut-: 1.yut-, 2. yen-, kazan-, üt-

Yuv-: yıka-

-yü/yu: 1. söylenen fikre dikkat
çekmek, belirtmek ve güçlendirmek için
kullanılan son ek; 2. birleşik, bölümler ve
sözleri birbirine bağlayan bağlaç, söz
grupları için kullanılır; ama, fakat
anlamalarını taşıyan zıtlık bildiren bağlaç.

Yü: bağlaç “ve”

Yür-: yürümek

Я (Yä)

- Yäkkä: tek, bir
Yälä-: yala-
Yäläng: 1. açık, boş; çıplak; kından çıkarılmış çıplak; 2. sürekli, daima
Yälängäç: çıplak
Yälängäç: çıplak; yaprağı dökülmüş; evsiz barsız; fakir, düşkün
Yällä: hafif ve şuh şarkı, türkü
Yältirä-: parla-
Yämân: kötü, fena; güzel
Yändä-?/yânda-: yakınlaş-, yaklaş-, yakın git-
Yängi: yeni
Yänglîg: gibi
Yängrä-: çınla-
Yänvâr': ocak (ay)
Yärä-: yara-, bir iş için uygun ol-
Yäräl-: yaratıl-
Yâril-: aydınlanmak
Yärim: yarım
Yâruğ: ışık, aydınlık
Yäsä-: yap-, işle-
Yäsli: üç yaşındaki çocukları bakıp terbiye eden müessese
Yäşin: şimşek, yıldırım
Yäşnä-: açıl-; çiçeklen-
Yäxâb: ürünlerin daha iyi yetişmesi, haşeratların yok edilmesi için ekim yapılan alana kışın su verilmesi.
Yäyâv: yaya
Yäyrä-: eğlen-
Yäxşi: iyi

Ÿ (O,Ö)

Özgär:- değiş-

Orın: yer

Ortâq: dost; hemfikir; aynı meslekten olan kişiler için kullanılan ifade; kadın, eş, refakat eden; ortak, arkadaş

Oşä: uzaktaki kimseyi, nesneyi, zamanı, yeri göstermek ya da söylenir; şu, işte o

Oşqır:- bağır-, azarla-

Ot: ateş

Oylä:- düşünmek

Oynâq: oynak, cilveli

Öç:- sön-; donuklaş-, gözden kaybol-, yok ol-; dur-, din-; duyulma-; akıldan çık-, unutul-,

Ögit: öğüt

Öp:- öpmek

Öpiç: öpücük

Öpkä: karaciğer; öfke

Örgät: öğret-

Örgil:- feda et-, kurban ol-, bağışla-; sevgisini, kendini feda edebileğini ifade etmek için kullanılır.

Örgül-?/örgil:- yüksek hürmet, sadakat ve sevgi dolayısıyla bütün varlığını bağışla-, hibe et-, kurban ol-; kendini feda etmek için hazır olduğunu ifade eden söz

Ös:- büyümek

Öspirin: genç, çocuk

Östir:- yetiştir-, büyüt-

Ötä: pek, çok

Ötin:- yalvarmak

Ötkäz:- geç-

Ötkir: keskin; ince uçlu; güçlü tesiri olan, etkili; çabuk ilerleyen, gelişen; üst düzey, usta, becerikli; içe işleyen, tesirli; içe batan, acı, söz geçiren, dediğini yaptıran, zorba

Ötmiş: geçmiş

Öylä:- fikir yürüt-, düşün-, tahmin edip şüphelen-; hatırla-, yâd et-; ümitlen-; şefkat et-

Öylab tâp:- oy-, döküp çıkar-; yap-, yarat-, icat et- (laf, bahane...)

Özgäçä: başkaca, farklı, değişik

K (Q)

Qaçân: ne zaman
Qaçânginâ?/ qaçân: ne zaman
Qâdâm: adım
Qâdimgi: eski
Qâfiyâ: kafiye, ölçü, vezin, ahenkli harf
Qâfiyâsi kélgândâ: yeri, vakti, lafı geldiği zaman;
Qâğâz: kâğıt; resmi belge; kâğıt para; varak
Qâlın: kalın; sıcak; sıkışık; koyu; çok; kıymetli
Qâltirâ-. Titre-
Qânçâ: ne kadar
Qând: kesme şeker; şirinlik
Qândâqâ: nasıl
Qândây: nasıl
Qânı: hani, haydi
Qânşâr: burnun iki kaş arasındaki boşluğun üst kısmı
Qâşşâ-: aşırı sızla-
Qâr: kar
Qârâ-: bak-
Qârâ? / kârâ: gölge, karaltı, hayal meyal
Qârâl: kul, hizmetkâr
Qârı: yaşlı
Qârit-: yaşlan-; hazan ol-, sol-; emekli ol-; buruş
Qârs: nesnelere sert bir biçimde birbirlerine vurulduklarında çıkardığı ses hakkında; alkış
Qäsâm: yemin
Qäsâmyâd: ant içme
Qâşşâq: fakir
Qât-: katılaş-
Qâttıq: katı
Qävât: kat kat nesnelere arasındaki her bir kat, katlanış ve bağlanma yerlerinin arası; kat (bina); katar, saf, yan; kere, defa
Qâyğur-: kaygılan-
Qâyıq: kayık
Qâyil: aferin, övgü, alkış

Qâyil-: bur-, başla-; burıl-, çalın-; bükül-, itibar et-, iltifat göster-, perva kıl-
qâyil: aferin cihanaferin: cihanı yaratan, Allah)

Qâyiril-: çevril-, döndürül-; bükül-, döndür-, kıvrır-, itibar edip bak-, iltifat göster-;

Qâyirilib kârâ-: bakış at-

Qâyısı: hangisi

Qâyıt-: geri dön-

Qâyâtâ: yeniden

Qâyâtâmân: nasıl yapayım, ne edeyim

Qâyâtâr: dön-, döndür-; tekrarla-

Qâzı: kazı-, aç-

Qıçıq: kaşınma hissi, duygusu;

hafiflemeyen güçlü istek, arzu; naz, işve; bakış; gamze

Qıçqır-: bağır-

Qıl: kılmak, etmek

Qılıq: karakter, huy; âdet; genel olarak bir kişinin huyu, âdeti; iş, hareket, faaliyet

Qımmât: kıymetli, pahalı, değerli, aziz, paha biçilemez

Qırâv: kırağı

Qırgâq: sahil, yaka

Qıygâs: tamamen, hepsi; tıpkı, aynı; ciddi tarzda, katı; gürlüğü;

Qıynâ-: azap çektir-, eziyet et-,

muhtaç bırak-

Qızıq-: dikkatlice bak-; meyil ver-,

sevgi besle-, rağbet et-; gönülden hareket et-, başla-; hevesle izle-

Qızı-:

Qol çözü-: el uzat-

Qollâb: koru-, destekle-, yardım et-; uygula-, yap-; kol ile, el ile (iki qollâb:

iki kol ile, iki el ile)

Qolyâzmâ: el yazması

Qorgân: kale; kurgan

Qorıqlâ-: koru-

Qorqâq: korkak, yüreksiz

Qoşın: asker, ordu

Qoşıl-: katıl-

Qoşni: komşu

Qoy: koyun

Qozgâ-: nükset-, geri dön-, yeniden başla-, depreş-

Qozgâl-: 1. yeniden yüz ver-, nükset-,

tekrarla-, tut-; yüze getir-, peyda ol-;
harekete geçir-; ortaya koy-, ortaya at-
başla-; kavla-; 2. yerinden oyna-

Qozı: kuzu

Quç-: kucakla-

Qul: kul; köle; hizmetkâr

Qulâç yâz-: yayıl-, geliş-; kulaç at-

Qulâç: kulaç

Qulângir?:

Qulf: kilit, kilitleme, nesnelerin kapalı
kısmı, kapalı

Qultüm: bir yutumluk soğuk miktarı,

Qümri: kümru; kadın ismi

Qurt: örümcek; böcek, haşerat; kelebek
ve ipek böceği cinsinden hayvanların koza
hali; dut yaprağı ile beslenen,
olgunlaştığında ipek elde edilen koza

Qut: zenginlik, baht, bereket

Quv-: kov-; arkasından yürü-

Quv-: takip et-, ara-, soruşturarak var-,
iz

Quyul-: bırak-, koy-, terk et-

Quyun: şiddetli yağış; tayfun

F (Ĝ)

Ĝälä-ĝávur: ölçüsüz avazlar,
gürültüler; düzensizlik, kavga
Ĝärq bol-: gömül-, bat-

X (H)

Hâ: evet, he, ha
Hâcr: ayrılık
Hâli: biraz önce; hâlâ; henüz
Hâligâçâ: birazdan, az önce, hemen
Hâm: hem; de
Hâmdâm: yakın dost
Hâmiy: koruyucu, destekçi
Hâmrâg?/hâmrâg: yoldaş; yolu ya da
yönelişi tamamlayan, bir bütüne
yönlendirilmiş
Hâq: hak(hukuk)
Hâr: her
Hâr-: yorul-
Hâsıl: hasıl, ürün
Hâssä: baston
Hâvliq-: acele ile iş yap-, acele et-;

rahatsızlık duy-, heyecanlan-; endişelen-
Hâvur: buğu
Hây: hey
Hâydv?/ Hâydvçi: sürücü, şöfor
Hâyhât (ar.): heyhat, yazık, ne yazık
Hâykâl: heykel, anıt, hatıralık, abide
Hâzırginâ: yakında, biraz önce, az
önce
Hé: mücaraat, davet, seslenme bildirir;
reddetme, nahoşluk bildirir.
Hid: koku
Hilpirâ-: dalgalan-
Höplâm: bir çekimlik, yudum
Hurmât: hürmet, saygı
Huş: akıl, idrak, şuur, zihin;
huv-huvlä-: huv huv diye ses çıkararak
öt- (kumru gibi kuşlar hakkında)

KAYNAKÇA

- AÇIK, Fatma (2007), *Özbek Edebiyatı*, Ankara, Alp Yayınevi.
- BURAN, Ahmet-ALKAYA, Ercan (2009), *Çağdaş Türk Lehçeleri*, Ankara, Akçağ Yayınları.
- COŞKUN, Volkan (2000), *Özbek Türkçesi Grameri*, Ankara, Tdk. Yayınları.
- ÇETİN, Nurullah (2009), *Şiir Çözümleme Yöntemi*, Ankara, Öncü Kitap.
- DEVELLİOĞLU, Ferit (2000), *Usmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat*, Ankara, Aydın Kitabevi.
- ECKMANN, János (1996), *Harezmi, Kıpçak ve Çağatay Türkçesi Üzerine Araştırmalar*, hzl. Usman Fikri Sertkaya, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları.
- ECKMANN, János (2005), *Çağatayca El Kitabı*, çev. Günay Karaağaç, Ankara, Akçağ.
- ERCİLASUN, A. Bican (1997), “Tarihten Geleceğe Türk Dili”, *Yeni Türkiye* (Türk Dünyası Özel Sayısı I), Ankara, S. 15: 187-191.
- HAMİDİY, H.-ABDULLAYEVA, Ş., İBRAHİMOVA, S. (1967), *Adabiyotşinoslik Terminleri Lügati*, Taşkent, Okutuvçi Neşriyatı.
- HUDAYBERDİYEV, Cöre (1998), “Özbekçede Ses Uyumunun Yok Edilişi”, akt. Selami Fedakar, *Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi*, Ankara, S. 5: 433-443.
- İPEKTEN, Haluk (2009), *Eski Türk Edebiyatı Nazım Şekilleri ve Aruz*, İstanbul, Dergâh Yayınları.

- KAHHAR, Tahir (2000), “Giriş”, *Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi*, Özbek Edebiyatı I, Ankara, Kültür Bakanlığı Yayınları, C. I4: 25-31.
- KAHHAR, Tahir (2000), “Yazılı Edebiyat”, *Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi*, Özbek Edebiyatı II, Ankara, Kültür Bakanlığı Yayınları, C. I5: 390-393.
- KARAKAŞ, Şuayıp (1996), “20. Yüzyıl Türk Dünyası Edebiyatı Üzerine Bir Deneme”, *Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi*, S. 2: 279-317.
- KARAKAŞ, Şuayıp (2002), *Özbek Hikâyeci Mirkerim Aşım*, Bişkek, Kırgız-Türk Manas Üniversitesinin Çıgarmaları.
- KARATAŞ, Turan (2007), *Ansiklopedik Edebiyat Terimleri Sözlüğü*, Ankara, Akçağ Yayınları.
- KOCAOĞLU, Timur (1996), “Çağdaş Özbek Şiiri”, *Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi*, Ankara, S. 1: 179-197.
- KORAŞ, Hikmet (2009), *Özbek Şairi Rauf Parfi*, Konya, Kömen.
- KUDRET, Cevdet (2003), *Örneklerle Edebiyat Bilgileri 1*, İstanbul, İnkılap ve Aka.
- KUDRET, Cevdet (2003), *Örneklerle Edebiyat Bilgileri 2*, İstanbul, İnkılap ve Aka.
- KERİMOV, Naim (1993), *İstiklal Fidaiyeleri: Usman Nasir; Hayatiy Levhalar, Huccetler, Rivayetler*, Taşkent, Şark Neşriyat.
- KERİMOV, Naim (1994), *İstiklal Fidaiyeleri: Usman Nasir'in Songi Künleri; Hayatiy Levhalar, Huccetler, Rivayetler*, Taşkent, Şark Neşriyat.
- MERHAN, Aziz (2008), *Abdulla Qodiriy ve Özbek Romanının Doğuşu*, Ankara, Grafiker Yayınları.

MİRZA, Töre (2009), “Usman Nasir’in Anası Halembibi’nin Sözleri”, *Kardeş Kalemler Aylık Avrasya Edebiyat Dergisi*, Ankara, S. 33: 6-7.

REŞİDOVA, Nadire (1988), *Usman Nasir, Unutmas Meni Bağım: Şiirler, Destanlar ve Şiriy Drama*, Taşkent, Gafur Gulam Namidagi Edebiyat ve Sanat Neşriyatı.

Özbek Tilining İzahlik Lugati (1981), Moskova Rus Tili Neşriyatı, C. 1-C. 2.

ÖZTÜRK, Rıdvan (2005), *Özbek Türkçesi El Kitabı*, Konya, Çizgi Kitabevi.

RASONYİ, Lazlo (1971), *Tarihte Türklük*, Ankara, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları.

ROY, Olivier (2000), *Yeni Orta Asya ya da Ulusların İmal Edilişi*, İstanbul, Metis.

SALİH, Muhammed (1997), *Türkistan Şuuru*, hzl. Şuayıp Karakaş, İstanbul, Ötüken.

SALİH, Muhammed (2002), *Yolname*, İstanbul, Ötüken Neşriyat.

TOGAN, A. Zeki Velidî (1981), *Bugünkü Türkîli Türkistan ve Yakın Tarihi*, İstanbul, Enderun Kitabevi.

TOKATLI, Suzan (1997), “Özbek Alfabeti Üzerine”, *Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi*, Ankara, S. 3: 100-105.

UÇAR, Fuat (2009), *Geçmiş-Günümüz ve Geleceğin Türk Dünyası*, İstanbul, IQ Kültür-Sanat Yayıncılık.

UYGUR, Ceyhun Vedat, *Özbekçe*, Isparta, Fakülte Kitabevi.

[http://tr.wikipedia.org/wiki/Nil_Sava%C5%9F%C4%B1_\(M%C3%96_47\)](http://tr.wikipedia.org/wiki/Nil_Sava%C5%9F%C4%B1_(M%C3%96_47))
(12.07.12).

<http://www.ilknokta.com/urun/54141/Tarihi-Degistiren-Askerler.html> (12.07.12)

http://tr.wikipedia.org/wiki/J%C3%BCI_Sezar (12.07.12).

http://www.turkcebilgi.com/ansiklopedi/torquato_tasso (12.07.12).

<http://terrasus.com/detail.jsp?articleID=42> (22.09.12).

ÖZ GEÇMİŞ

Reyhan Karkınlı, 1985 İskilip / Çorum doğumluyum. İskilip'te Cumhuriyet İlköğretim Okulunu tamamladıktan sonra 2001 yılında aynı ilçede bulunan İskilip Lisesine devam ettim. 2003'te Niğde Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı bölümünü kazandım. 2007 yılında Türk Dili ve Edebiyatı bölümünden ikincilik derecesini alarak mezun oldum. Bir yıl sonra Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı anabilim dalı tezli yüksek lisans programı öğrencisi olarak Niğde'de yaşamaya başladım. Şu an Türk Dili ve Edebiyatı alanında tez çalışmalarına devam etmekteyim.